

Харківський національний
економічний університет

**Управління
розвитком**

Збірник наукових робіт

№ **11**(151) 2013

видається щомісячно

Харків • ХНЕУ • 2013

Засновник і видавець ХНЕУ.
Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 16779-5351 ПР. від 21.05.2010 р.

Затверджено на засіданні
вченої ради університету,
протокол № 9 від 25.06.2013 р.

Редакційна колегія

Пономаренко В. С. — докт. екон. наук, професор (головний редактор)

Афанасьєв М. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ
Внукова Н. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ
Гришова В. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ
Дікань Л. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ
Дороніна М. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ
Дорохов О. В. — канд. техн. наук, професор ХНЕУ
Іванов Ю. Б. — докт. екон. наук, професор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України
Кизим М. О. — докт. екон. наук, професор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України
Клебанова Т. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ
Козьменко О. В. — докт. екон. наук, професор Української академії банківської справи Національного банку України
Криворотов В. В. — докт. екон. наук, професор Уральського федерального університету імені першого Президента Росії Б. Н. Ельцина (Россія)
Левикін В. М. — докт. техн. наук, професор Харківського національного університету радіоелектроніки
Луцай Л. А. — докт. екон. наук, професор Донецького національного університету економіки і торівлі імені Михайла Туган-Барановського
Малярець Л. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ
Назарова Г. В. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ
Орлов П. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ
Пилипенко А. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ (заступник головного редактора)
Попов О. Є. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ
Пушкар О. І. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ
Сєдова Л. М. — відповідальний секретар
Чернов В. Г. — докт. екон. наук, професор Владимирського державного університету (Россія)

Чухрай Н. І. — докт. екон. наук, професор Національного університету "Львівська політехніка"
Ястремська О. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ
Chauchat Jean-Hugues — Professeur (HdR) de l'Université Lumière Lyon2 (France)
Chen Wei — PhD, Professor, Hebei University of Science and Technology (China)
Gang Fan — Dr., Professor, Graduate School of Chinese Academy of Social Sciences; Director of China's National Economic Research Institute (China)
Hofstahler Hannes — Professor, Upper Austria University of Applied Sciences (Austria)
Hollner Helmut — FH-Prof. DL Dr Techn University of Applied Sciences FH "Technikum Wienn" (Austria)
Kalashnikov Vitaliy — Economy Doctor (ED), Assistant Professor, Universidad Autónoma de Nuevo León (Mexico)
Ohrimenco Serghei — Dr. Sc. (Econ.), Professor, Academy of Economic Studies (Moldova)
Pucher Robert — FH-Prof. DL Dr Techn, University of Applied Sciences FH "Technikum Wienn" (Austria)
Sarkisyan Agop — PhD, D.A., Tsenov Academy of Economics (Bulgaria)
Solarz Jan Krzysztof — Prof. nadzw. dr hab., Akademia finansów, Warszawa (Poland)
Vulanovic Milos — PhD, Assistant Professor of Finance, Western New England University (USA)
Wackowski Kazimierz — Prof. nzw. dr hab., Politechnika Warszawska (Poland)
John (Jack) William McNeill — PhD, Professor of Anthropology and Intercultural Studies, Providence University College (Canada)
Irina Yatskiv — Dr. Sc. Eng., Vice rector, Professor, Transport and Telecommunication Institute (Latvia)
Duro Benic — PhD, Full Professor with tenure, University of Dubrovnik (Croatia)

Поштова адреса засновника і видавця:
61166, Україна, м. Харків, пр. Леніна, 9а

Головний редактор **Пономаренко В. С.**
Конт. телефон: (057)702-03-04

Поштова адреса редакції:
61166, Україна, м. Харків,
пров. Інженерний, 1а, 1 під'їзд

Зав. редакції **Сєдова Л. М.** (057)702-07-38
Редакція (057)702-07-28

Редактори: **Пушкар І. П., Новицька О. С.**
Комп'ютерна верстка — **Сосненко Л. С.**

E-mail: vydav@ksue.edu.ua

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.

Рішення про публікацію статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.

Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

При передрукуванні матеріалів посилення на збірник обов'язкове.

Підписано до друку 26.06.2013 р.
Формат 84×108 1/16. Папір MultiCopy.
Ум. друк. арк. 21,0. Обл.-вуд. арк. 26,46. Зам. № 244.
Ціна договірна.

Видавець і виготовник — видавництво ХНЕУ, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи Дк № 481 від 13.06.2001 р.

© Харківський національний економічний університет, 2013.
© Видавництво ХНЕУ, дизайн обкладинки, 2013.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ

Анотація. Доведено необхідність дослідження проблеми продуктивності праці в нових умовах глобалізації. Запропоновано шляхи систематизації та вдосконалення методик аналізу продуктивності праці на основі факторних економіко-статистичних моделей.

Аннотация. Доказана необходимость исследования проблемы производительности труда в новых условиях глобализации. Предложены пути систематизации и усовершенствования методик анализа производительности труда на основе факторных экономико-статистических моделей.

Annotation. The necessity of the research of labour productivity problem in the new terms of economic activity and globalization influences has been grounded. The ways of organizing and improving the methods of labour productivity analysis on the basis of economic and statistical factor models have been suggested.

Ключові слова: продуктивність праці, чинники, передумови, факторний аналіз.

Підвищення продуктивності праці є головним чинником подолання економічного спаду, забезпечення стійкого і потужного економічного зростання та підвищення рівня життя населення. Теоретична значущість дослідження продуктивності праці зумовлена тим, що в загальному баченні, економічна наука досліджує шляхи найбільш ефективного використання ресурсів для задоволення потреб суспільства. При цьому значна увага належить праці як визначальному фактору виробництва.

З практичної точки зору актуальність дослідження полягає в тому, що більш висока продуктивність характеризує більш ефективну форму економічного управління. Досягнутий рівень продуктивності суспільної праці виступає індикатором якості державного регулювання економіки, а забезпечення позитивної її динаміки свідчить про ефективність регулювання економічних процесів.

Багатогранна проблема підвищення продуктивності праці стала предметом уваги багатьох дослідників, зокрема: О. Грішної, А. Ревенко, А. Колот, А. Пасєка, Б. Грабовецького, О. Мороз, Е. Ліанова, Г. Кулікова, Т. Заяць.

Мета статті полягає в систематизації наукових підходів до трактування та вимірювання продуктивності праці, а також формулюванні пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення методик аналізу продуктивності праці.

У рамках поставленої мети визначено такі завдання: охарактеризувати сучасні методи вимірювання та аналізу продуктивності суспільної праці; виділити найбільш ефективний метод аналізу продуктивності праці та обґрунтувати доцільність його застосування.

Об'єктом дослідження є процес аналізу продуктивності праці на підприємствах.

Предметом дослідження виступають теоретичні та практичні основи аналізу продуктивності праці.

Аналіз відомих із літератури підходів дозволяє з'ясувати, що серед вчених продовжується дискусія навколо тлумачення терміна "продуктивність праці", що зумовлює відмінності в методологічних підходах щодо вимірювання продуктивності праці на різних економічних рівнях.

Так, економічна енциклопедія за редакцією Мочерного С. В. трактує продуктивність праці як "ефективність виробничої діяльності людей у процесі створення матеріальних благ і послуг" [1].

З точки зору Грішної О. А., автора відомого підручника з економіки праці, продуктивність праці є "узагальнюючим показником використання робочої сили, що, як і всі показники ефективності, характеризує співвідношення результатів та витрат, у даному випадку – результатів праці та її витрат" [2]. Близькі уявлення спостерігаються у багатьох інших наукових джерелах, де продуктивність праці розглядається, як показник, що характеризує ефективність використання визначального виробництва – праці.

Важливою передумовою визначення результативності праці є правильне обчислення рівня та динаміки продуктивності праці в усіх сферах економіки.

Вимірювання продуктивності праці має ґрунтуватися на розумінні її економічного змісту, визначенні показників, які можуть характеризувати рівень продуктивності праці у часі та просторі.

Удосконалення аналізу продуктивності праці передбачає оцінки впливу факторів на її величину.

Факторний аналіз призначений для виявлення й кількісного опису узагальнюючих характеристик, які відображають весь набір вихідних і результуючих показників. Фактор розглядається як "причина, рушійна сила якого-небудь процесу, явище, що визначає його характер або окремі його

риси" [3]. Однак із погляду керівника або дослідника "це не тільки причини – це інструмент впливу на поточний процес і, використовуючи його, можна визначати необхідні параметри даного процесу, а потім, маючи його кількісні характеристики, оцінювати й вносити корективи". Тому фактор, виявлений і оцінений, є ефективним інструментом.

Для проведення розрахунків факторного аналізу використаний модуль Factor Analysis і Principal Components (головних компонентів) ліцензійного статистичного пакета Statgraphics Plus 5.1 International Professional.

Найбільш істотним є фактор ефективності використання ресурсів підприємства, утворений показниками чисельності працівників, фондівіддачі, матеріалівіддачі та матеріальних витрат, послідовність яких сформована за ступенем убунання факторних навантажень (рисунк).

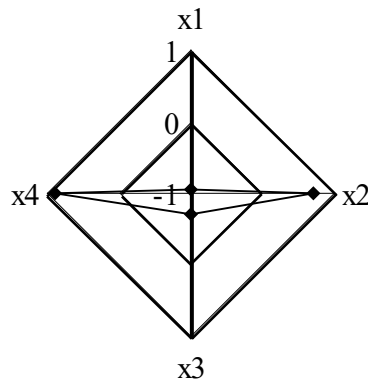

Рис. Розподіл факторних навантажень показників у факторі ефективності використання ресурсів підприємства

Можна виділити такі найбільш доцільні заходи щодо підвищення продуктивності праці персоналу:

- підвищення кваліфікації та практичного досвіду у сфері управління, планування й організації виробництва;

- покращення психологічного клімату в колективі;

- створення ефективної інформаційної системи з питань продуктивності на підприємстві – проведення семінарів, обміну досвідом із спеціалістами інших кондитерських фабрик;

- збільшення частки автоматизованої праці;

- пожвавлення діяльності організації та сприятливий соціально-психологічний клімат.

Перевагами цих заходів у результаті повинні стати:

- зростання інформованості робітників та керівництва про чинники, що впливають на продуктивність;

- створення зв'язку між наявними методами бухгалтерського обліку, вимірюванням продуктивності й регулярним контролем за результатами діяльності;

- встановлення нових конкурентних стандартів і норм;

- стимулювання постійної уваги до підвищення продуктивності праці;

- більш широке та свідоме використання персоналом методів і техніки підвищення продуктивності праці [4].

Виходячи з викладеного, можна зробити низку висновків:

- вивчення проблеми підвищення продуктивності праці вимагає врахування нових умов господарювання, впливів глобалізації, вдосконалення методологічних та методичних підходів до оцінювання та аналізу продуктивності праці, визначення важелів її підвищення з позицій перспектив інноваційного розвитку суспільства;

- недооцінювати роль продуктивності праці в сучасних умовах є неправомірним та недалекоглядним;

- науково-технічні, технологічні та соціально-економічні передумови зростання продуктивності праці слід розглядати в тісному зв'язку із забезпеченням завдань якісного людського розвитку.

Питання проведення факторного аналізу продуктивності праці у кожному періоді часу є актуальними, а отже, неодмінно потребують подальшого наукового дослідження.

Наук. керівн. Мозгова Л. О.

- Література:** 1. Економічна енциклопедія : у 3-х томах. Т. 3. – К. : Видавничий центр "Академія", 2002. – 951 с.
2. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини : підручник / О. А. Грішнова. – К. : Знання, 2004. – 535 с.
3. Современный энциклопедический словарь / [под ред. А. М. Прохорова]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Большая российская энциклопедия ; СПб. : Норинт, 1998. – С. 1456.
4. Тельнов А. А. Проблеми стимулювання високоякісної праці промисловими підприємствами / А. А. Тельнов // Вісник ХНУ. – 2006. – № 1. – Т. 2.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розкрито теоретико-методичні аспекти поняття "основні засоби", проведено аналіз показників використання основних засобів на прикладі ВАТ "Турбоатом". Виявлено напрями підвищення ефективності використання основних засобів на цьому підприємстві.

Аннотация. Раскрыты теоретико-методические аспекты понятия "основные средства", проведен анализ показателей использования основных средств на примере ОАО "Турбоатом". Выявлены направления повышения эффективности использования основных средств на этом предприятии.

Annotation. The theoretical and methodological aspects of the concept of "fixed assets" have been revealed, the performance of fixed assets usage has been analysed by the example of JSC "Turboatom." The line of increasing the efficiency of fixed assets usage at the enterprise has been revealed.

Ключові слова: аналіз, основні засоби, ефективність, резерви.

Важливою проблемою сучасної економіки України є подолання спаду виробництва, відновлення нормального відтворювального процесу. Перед підприємствами постає першочергове завдання підвищення ефективності використання основних засобів як важливого матеріального елемента виробництва, що значною мірою визначає їх потенціал.

На сьогодні важливою проблемою, що потребує вивчення і подальшого вдосконалення, є ефективність використання основних засобів, а саме: забезпеченість підприємства основними засобами; ефективність використання обладнання; виявлення факторів і резервів підвищення ефективності використання основних засобів [1].

Вагомий внесок у розробку теоретичних основ та методологічних підходів до проблеми обліку й аналізу основних засобів зробили провідні вчені-економісти, як вітчизняні – Білуха М. Т., Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Грінько А. П., Кузьмінський А. М., Лінник В. Г., Моссаковський В. Б., Огійчук Н. Ф., Пушкар М. С., Сопко В. В., Сук Л. К., Кір О., Янчева Л. М., так і зарубіжні – Палій В. Ф., Соколов Я. В., Шеремет А. Д та ін. [2].

Метою написання статті є проведення комплексного аналізу основних засобів та обґрунтування напрямів підвищення ефективності основних засобів, що забезпечить ефективність і результативність роботи ВАТ "Турбоатом".

Діяльність підприємства нерозривно пов'язана з наявністю та використанням основних засобів, які повинні характеризуватися відповідним складом та структурою для здійснення процесу виробництва. Для забезпечення конкурентоспроможності підприємства та отримання необхідної величини прибутку необхідно здійснювати постійний аналіз ефективності використання основних засобів та досліджувати фактори, які впливають на цю зміну.

Згідно з П(с)БО 7, основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких становить більше ніж один рік [3].

Для визначення ефективності використання основних засобів підприємства необхідно здійснити їх аналіз. На основі даних обліку здійснюється аналіз основних засобів за такими основними напрямками:

аналіз наявності, структури і руху основних засобів на підприємстві;

аналіз показників руху основних засобів;

аналіз ефективності використання основних засобів [4].

Інформаційним матеріалом обрано дані щодо підприємства ВАТ "Турбоатом". Дане підприємство одне з найбільших у світі турбобудівних підприємств із повним циклом виробництва: проектування, виробництво, поставка, налагодження. Аналіз основних засобів необхідно почати з визначення забезпеченості ними підприємства (рис. 1).

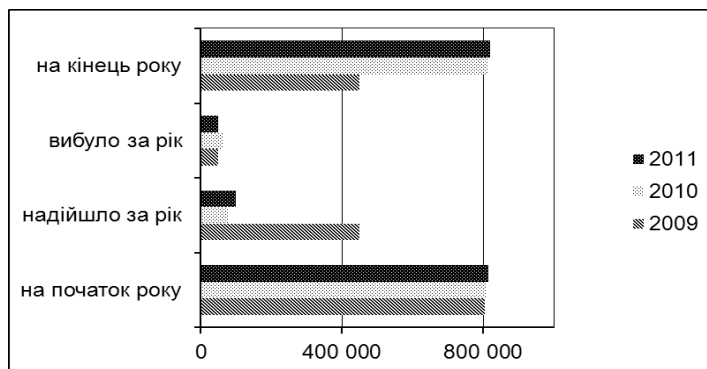

Рис. 1. Тенденція зміни вартості основних засобів на ВАТ "Турбоатом"

Загальна структура основних засобів підприємства за аналізований період не змінилась. Щодо динаміки, то спостерігається збільшення вартості основних засобів на початок та на кінець року, що зумовлене зростанням обсягів виробництва та їх надходженням. Проте спостерігається зменшення надходження основних засобів у 2010 році.

Для забезпечення нормальних умов здійснення виробничого процесу та підвищення його ефективності основні засоби мають бути у відповідному технічному стані, який оцінюють на підставі таких показників, як коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття, коефіцієнт приросту, коефіцієнт зносу та коефіцієнт придатності (таблиця).

Таблиця

Динаміка показників руху ВАТ "Турбоатом"

Показники	2009 рік	2010 рік	2011 рік
Коефіцієнт приросту	0,62	0,69	0,67
Коефіцієнт зносу	0,8	0,7	0,67
Коефіцієнт придатності	0,264	0,2751	0,2843
Коефіцієнт оновлення	0,032	0,038	0,059
Коефіцієнт вибуття	0,02	0,011	0,005

Коефіцієнт приросту основних виробничих фондів зменшився на 0,02, це негативно впливає на рівень продуктивності. Спостерігається зменшення коефіцієнта зносу, що свідчить про покращення технічного стану основних фондів. Підвищення коефіцієнта придатності на 2011 рік свідчить про поліпшення технічного стану основних фондів, що зумовлює випуск продукції на новій технологічній основі з більш високим рівнем її конкурентоспроможності, що є чинником зростання продуктивності. Коефіцієнт оновлення основних засобів збільшився на 0,021 у порівнянні звітного рівня з базовим, що свідчить про загальне покращення стану оновлення основних засобів. Коефіцієнт вибуття зменшився на 0,006 у порівнянні 2010 року з базовим, що також свідчить про загальне старіння основних фондів підприємства.

Ефективність використання основних засобів оцінюють за системою натуральних і вартісних показників, основними серед яких є фондovіддача та фондомісткість (рис. 2).

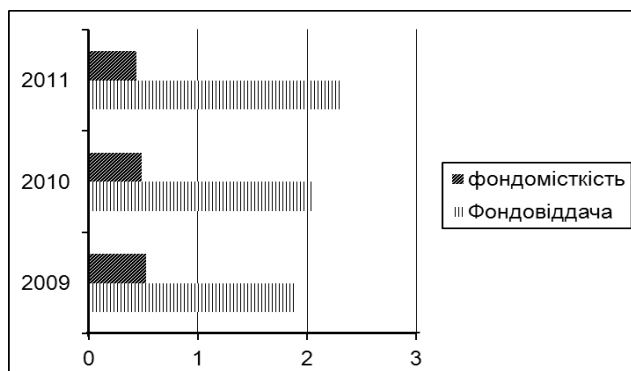

Рис. 2. Динаміка зміни показників ефективності використання основних засобів на ВАТ "Турбоатом"

Проаналізувавши показники використання основних засобів, видно, що за останній період відбулося підвищення фондіввіддачі і зниження фондоемності за рахунок значного вибуття основних засобів. Також з аналізу динаміки руху основних засобів видно, що їх оновлення – на низькому рівні (див. таблицю). Це пов'язано з тим, що на аналізованому підприємстві не виділяється коштів на оновлення основних виробничих засобів, а показник є низьким, оскільки обладнання старе.

Тому резервами підвищення використання основних засобів можна вважати більш повне використання машин і устаткування, підвищення коефіцієнта змінності, ліквідації простоїв, скорочення термінів освоєння знову введених у дію потужностей і застосування нових управлінських технологій.

Вирішення завдання підвищення ефективності використання основних засобів і потужностей підприємства означає збільшення кількості продукції, яку виробляють, підвищення її якості, зниження собівартості одиниці продукції і виробництва в цілому, зростання потенціалу. Удосконалення структури основних засобів, балансу виробничих потужностей призводить до зменшення витрат підприємства на їх екстенсивне нарощування за зміни обсягів і номенклатури продукції, яку виготовляють. Це значною мірою сприяє підвищенню оборотності виробничих засобів, що забезпечує скорочення розриву між фізичним і матеріальним зношенням основних засобів, прискоренню темпів їх оновлення [4].

На основі проведеного аналізу основних засобів на ВАТ "Турбоатом" можна визначити дві групи факторів, що впливають на ефективність використання основних засобів:

технічні – це всі можливі якісні та кількісні зміни, безпосередньо здійснені над об'єктом основних засобів. До таких факторів підвищення ефективності використання основних засобів можна віднести: реконструкцію, модернізацію, ремонт, технічне переозброєння збільшення кількості об'єктів основних засобів; удосконалення чи заміна технології виробництва продукції;

управлінські фактори – це діяльність управлінського апарату, що спрямована на максимально ефективне використання об'єктів основних засобів. До них відносять: підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня персоналу, запровадження мотиваційного заохочення робітників; удосконалення виробничого процесу на підприємстві.

Зазначені фактори дозволяють підвищити ефективність використання основних засобів підприємства. Маючи основні засоби, підприємства повинні не тільки прагнути їх модернізувати, а й максимально ефективно використовувати те, що є, особливо в існуючих умовах дефіциту фінансів і виробничих інвестицій.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження напрямками поліпшення ефективності основних засобів підприємства можна вважати: виявлення резервів підвищення основних засобів, підвищення коефіцієнта змінності, ліквідації простоїв, скорочення термінів освоєння знову введених у дію потужностей; визначення факторів, що впливають на ефективність використання основних засобів.

Реалізація наведених дій дасть змогу вдосконалити організацію та методику аналізу основних засобів, підвищити їх інформативність і прогнозувати ефективність їх використання на підприємстві.

Наук. керівн. Мозгова Л. О.

Література: 1. Падалка К. Основні засоби / К. Падалка // Главбух. – 2007. – № 21. – С. 106–146. 2. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: підручник / Н. М. Ткаченко. – К.: А.С.К., 2005. – 784 с. 3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби": Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 21. – Ст. 871. 4. Баканов М. И. Теория экономического анализа: учебник / М. И. Баканов, А. Д. Шеремет. – 4-е изд., доп. и перераб. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 416 с.

УДК 336.717.11:657.62

Півень Я. В.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНАЛІЗ ЯКОСТІ АКТИВІВ БАНКУ

Анотація. Проаналізовано основні методичні підходи до визначення якості активів комерційного банку, визначено основні фактори, що впливають на якість та ліквідність активів банку.

© Півень Я. В., 2013

Аннотация. Проанализированы основные методические подходы к определению качества активов коммерческого банка, определены основные факторы, влияющие на качество и ликвидность активов банка.

Annotation. This paper explores the basic methodological approaches to determining the quality of assets of commercial banks, the main factors affecting the quality and liquidity of assets.

Ключові слова: банківська установа, якість активів банку, прибутковість активів, ризиковість активів, система показників.

Перевірка та аналіз активів банку належить до найбільш тривалої і важливої стадії аналізу діяльності банку. Це пояснюється тим, що якість активів значною мірою обумовлює ліквідність та платоспроможність банку і в кінцевому рахунку його надійність. Якщо банк має якісні активи, то навіть при мінімальному розмірі власного капіталу він може стабільно й ефективно функціонувати.

Якість активів окремих банків у цілому є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Відомі наукові праці Л. Рябініної та Ю. Серпенінової дають оцінку якості активів банку. В. Міщенко та А. Сомик у своїх публікаціях надають визначення економічної сутності та структури ліквідності, розглядають методологічний підхід до її аналізу.

Метою даного дослідження є аналіз якості активів, а насамперед, визначення їх "життєздатності", а також оцінка рівня прибутковості, ризикованості й ліквідності.

Для досягнення мети були поставлені та вирішені такі завдання:

визначення напрямів оптимізації якості активів банку з позиції ризикованості, ліквідності й прибутковості;

визначення ступеня збалансованості активів банку за ступенем ліквідності;

аналіз і оцінка активів банку з погляду їхньої відповідності вимогам доходності та прибутковості.

Перевірка та аналіз активів банку належать до найбільш тривалої і важливої стадії аналізу діяльності банку. Це пояснюється тим, що якість активів значною мірою обумовлює ліквідність та платоспроможність банку і в кінцевому рахунку його надійність. Якщо банк має якісні активи, то навіть при мінімальному розмірі власного капіталу він може стабільно й ефективно функціонувати.

Ситуація в банківській системі України залишається досить складною: спостерігається низька кредитна активність банків, значна частина збиткових банків, і що головне – низька якість банківських активів. За оцінкою аналітиків, Україна знаходиться в групі банківських систем з поганими активами, з їх відсотковою кількістю 35 – 50 % [1].

У зв'язку з цим, актуальним стає дослідження основних методичних підходів щодо аналізу та оцінки якості активів банку і визначення напрямів їх підвищення.

Слід розглянути визначення понять активів і портфеля активів.

Актив – будь-який об'єкт бухгалтерського обліку, право контролю якого закріплене за банком, який дає дохід; може бути обмінаний на інший об'єкт, який, у свою чергу, даватиме дохід банківській установі, або дозволяє банку здійснювати свої операції [2].

Портфель активів – це досить нове для української банківської практики поняття. Під портфелем активів розуміється сукупність однорідних портфельів: кредитного, інвестиційного, торговельного і т. д. Тобто це сумарні активи банку, які згруповані в різні портфелі за ознакою однорідності, а разом становлять портфель активів.

Аналіз активів банку здійснюється за такими напрямками:

загальний аналіз активів банку (кількісний аналіз);

якісний аналіз активів банку.

Загальний аналіз всіх активів банку повинен здійснюватися в такій послідовності:

1. Виявлення динаміки зміни загального обсягу активів банку і зміни окремих його статей. Таке дослідження необхідно для того, щоб виявити основні тенденції зміни активів, які будуть простежуватися в аналізованому банку.

Збільшення загального обсягу активів банку свідчить про активний розвиток банківської установи.

Збільшення загального обсягу активів банку вважається позитивним, якщо це приводить до: розширення спрямованості вкладень коштів банку (розвиток нових для банку видів активних операцій); розширення спектра клієнтів, що обслуговуються в банку, зростання банківського прибутку, а, отже, й ефективності банківської діяльності в цілому; збільшення розміру майна банку. Однак надмірне використання ресурсів банку для збільшення основних засобів може призвести до погіршення ліквідності та платоспроможності банку.

Збільшення загального обсягу активів банку може вважатися і негативним явищем, якщо це обумовлено: збільшенням розміру низькодоходних активів й активів, що не приносять дохід; збільшенням обсягу ризикових активів (наприклад, за рахунок зростання обсягів ризикових кредитних вкладень, або вкладень у високоризикові цінні папери); зростанням дебіторської заборгованості банку й, головним чином, проблемної та простроченої заборгованості.

З метою визначення причин зміни активів банку варто виявити ті групи активів, темпи приросту або зниження яких виявилися максимальними в аналізованому періоді. Особливо це стосується груп активів із найбільшими частками в структурі.

2. Вивчення складу та структури активів банку. Склад і структура банківських активів дозволяє виявити спрямованість діяльності банків і визначити основні фактори їхнього зростання або зниження.

Таким чином, для визначення основних напрямів діяльності комерційного банку необхідно розглянути й дати оцінку структури активів його балансу.

Мета аналізу структури активів банку полягає у виявленні достатності рівня диверсифікованості активних операцій банку й оптимальності їхньої структури; попередньому визначенні ступеня залежності банку від розвитку зовнішньої ситуації на різних сегментах ринку банківських послуг і продуктів, а також від загальноекономічних і регіональних тенденцій.

Диверсифікованими будуть активи банку, які рівномірно розміщені в різних напрямках. Недиверсифікованими – активи, у структурі яких яка-небудь одна із груп буде займати більше 50 %. Диверсифікованість як інструмент зниження банківських ризиків є дуже важливою характеристикою діяльності банку, тому що тільки наявність різних напрямів вкладень ресурсів у структурі може вберегти банк від системних і ринкових ризиків.

Важливим у процесі проведення аналізу рівня диверсифікації активів є розрахунок коефіцієнта концентрації (Кк), який розраховується за формулою:

$$K_k = \frac{AI}{\sum AI},$$

де AI – певна група активів;

$\sum AI$ – сукупні активи.

Чим більша величина коефіцієнта концентрації певної групи активів, тим більш ризиковою вважається діяльність банку.

За методикою Сухової Л. Ф., оптимально вважається така структура активів банку [3]: високоліквідні активи, у числі яких – залишки коштів у касі, всі кошти на кореспондентських рахунках – коефіцієнт концентрації близько 0,3;

надані кредити – Кк = 0,4;

усі вкладення в цінні папери – не більше Кк = 0,10 – 0,12;

основні кошти й нематеріальні активи – Кк = 0,17 – 0,18;

інші активи – Кк не більше 0,02 – 0,03.

У цілому за величиною коефіцієнта концентрації можна зробити такі висновки: якщо в аналізованому банку спостерігається зростання коефіцієнта концентрації групи "Високоліквідні активи", то можна зробити висновок про те, що банк, дотримуючись обережної політики ведення діяльності, зберігає свою миттєву ліквідність, але втрачає прибутковість операцій.

У випадку, якщо спостерігається збільшення значення коефіцієнта концентрації групи "Кредити та заборгованість клієнтів", то це свідчить про те, що, по-перше, даний банк розширяє свою кредитну діяльність; по-друге, ступінь ризикованості банківських операцій збільшується в результаті зниження диверсифікованості активів.

Якщо зростає значення коефіцієнта концентрації групи "Основні засоби та нематеріальні активи", можна зробити висновок про те, що банк розміщує свої кошти в низьколіквідні, недохідні активи, що, безумовно, позначиться на рівні прибутковості його операцій. Дані вкладення в банку є непродуктивним активом, тому їхня питома вага в загальному обсязі активу не повинна перевищувати 20 %. Однак слід зазначити, що вкладення подібного роду банку необхідні для підтримки свого іміджу на ринку. Значні вкладення такого роду пояснюються тим, що банківська послуга нематеріальна, тобто невловима за своє природою, і для залучення споживача дуже важливі вкладення в будинки банку, його внутрішнє й зовнішнє оформлення, у продукцію рекламного характеру й т. д.

Якість активів банку визначається їхньою ліквідністю, обсягом ризикових активів, складом і структурою недохідних активів, загальним обсягом і часткою активів, що приносять дохід. На думку автора, висока якість активів визначається такими умовами: повною зворотністю будь-якого активу фінансового інструмента в строки, що обговорені договором; одержанням доходів від будь-якого активу фінансового інструмента у вигляді відсотків, дивідендів і інших доходів [5].

Потрібно зазначити, що якість активів перебуває в прямій залежності від доцільності й оптимальності їхньої структури, рівня диверсифікації операцій, від обсягу активів із різними ознаками проблемності.

Основні напрями аналізу якості активів банку можна представити таким чином:

1. Аналіз і оцінка активів банку з погляду їхньої відповідності якісним вимогам ліквідності, що дозволить оцінити можливість банку швидко й без втрат перетворити свої активи в грошову форму.

Аналіз активів з погляду ліквідності можна представити так:

вивчення складу активів за ступенем ліквідності. У процесі аналізу активів банку з погляду їхньої відповідності якісним вимогам ліквідності спочатку здійснюють угруповання активів за ступенем ліквідності, при якій виділяють групи високоліквідних і ліквідних активів, а також активів довгострокової ліквідності.

визначення питомої ваги високоліквідних активів у загальній сумі активів банку і розрахунок коефіцієнта співвідношення суми високоліквідних активів і доходних активів банку, якій показує,

скільки гривень високоліквідних активів припадає на гривню доходних активів банку і розраховується за формулою:

$$\text{Кв.а} = \frac{\text{ВА}}{\text{ДА}} \times 100 \%,$$

де Кв.а – коефіцієнт співвідношення суми високоліквідних активів і доходних активів банку, %;
ВА – сума високоліквідних активів, тис. грн;
ДА – сума доходних активів банку, тис. грн.

Розрахунок і аналіз коефіцієнта ліквідності. Для отримання узагальненої оцінки ліквідності активів банку визначається коефіцієнт ліквідності (Кл) активів за такою формулою [4]:

$$\text{Кл} = \frac{\text{Ал}}{\text{А}},$$

де Кл – коефіцієнт ліквідності;
Ал – активи, зважені за ступенем ліквідності, тис. грн;
А – загальний обсяг активів банку, тис. грн.

Проте цей коефіцієнт може бути розрахований за умови розроблення критеріїв ліквідності кожного виду активів банку. За основу зважування активів за станом ліквідності можна взяти методу розрахунку загального коефіцієнта ліквідності (хоча під час оцінювання ліквідності окремих видів активів не повністю враховано ступінь ліквідності окремих з них).

2. Аналіз і оцінка активів банку з погляду їхньої відповідності вимогам доходності та прибутковості. Даний аналіз є найважливішим напрямом аналізу якості управління активами банку, оскільки ефективний стан активів (з позиції реальної "віддачі") забезпечує одержання банком необхідних доходів і прибутку, що, у свою чергу, є основною метою його діяльності.

Підсумовуючи викладене, доцільно зробити такі висновки, що погіршення якості активів є фундаментальною причиною виникнення кризових явищ у банківській установі. Похідним від погіршення якості активів є потреба у наданні позичальником додаткового забезпечення з метою мінімізації кредитного ризику, необхідність доформування резервів за активними операціями, зменшення рівня капіталізації банку.

Перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямі є вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення аналізу якості активів.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Батракова Л. Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка : учебник / Л. Г. Батракова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Логос, 2005. – 368 с. 2. Міщенко В. Ліквідність банківської системи: економічна сутність, структура і методологічний підхід до аналізу / В. Міщенко, А. Сомик // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 11. – С. 6–9. 3. Сорокіна І. Комплексний аналіз активів комерційного банку / І. Сорокіна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bankir.ru/avtori/1658898?p=2. 4. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>. 5. Хандриков А. А. Международный опыт управления проблемными активами / А. А. Хандриков // Финансы и кредит. – 2003. – № 15(129). – С. 61–66.

Лазарева А. С.

УДК 339.17:005.52

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНАЛІЗУ ТОВАРООБІГУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Анотація. Розглянуто особливості здійснення аналізу товарообігу вітчизняних підприємств роздрібною торгівлю, його методичне забезпечення, систематизовано підходи до виділен-

---

© Лазарева А. С., 2013

ня етапів комплексного аналізу роздрібного товарообігу, визначено перспективні напрями подальших досліджень із даної проблематики.

Аннотация. Рассмотрены особенности осуществления анализа товарооборота отечественных предприятий розничной торговли, его методическое обеспечение, систематизированы подходы к выделению этапов комплексного анализа розничного товарооборота, определены перспективные направления дальнейших исследований по данной проблематике.

Annotation. The features of the analysis of domestic retail trade, its methodological support have been discussed, the approaches to selecting the stages of a comprehensive analysis of the retail trade have been systematized, the prospective areas for further research on the subject have been identified.

Ключові слова: товарообіг, роздрібний товарообіг, торговельна діяльність, аналіз товарообігу, методичне забезпечення, етапи аналізу товарообігу, ресурс, резерв, менеджмент.

Однією з найважливіших умов отримання прибутку підприємством роздрібною торгівлі є показник товарообігу. В умовах відродження в Україні ринкових відносин значення цього показника все більше зростає, оскільки це обумовлено тим, що через цей показник виражається суспільне визнання вартості і споживчої вартості частини суспільного продукту, який спрямовується у сферу споживання. Оскільки зараз панує проблема виживання підприємств, загострюється конкуренція, тому необхідно забезпечити динамічний розвиток підприємств роздрібною торгівлі, а це вимагає проведення глибокої аналітичної роботи, особливо в частині аналізу товарообігу [1].

Сучасний стан методичного забезпечення аналізу товарообігу в своїх працях розглядали такі вчені, як: Валевиц Р. П., Бланк І. О., Мазаракі А. А., Гринів Б. В., Ушаков Н. М., Альбеков А. У., Даныко Т. П., Кравченко Л. І. та ін. Однак, на думку автора, на сьогодні дане питання не розглянуто в повному обсязі в наукових працях, тому необхідно переглянути існуючі підходи до методики аналізу товарообігу та вдосконалити їх з урахуванням вже сучасного досвіду.

Мета дослідження – розглянути комплексний підхід до аналізу товарообігу підприємств роздрібною торгівлі

Завдання дослідження:

визначити сутність товарообігу;

охарактеризувати особливості здійснення аналізу товарообігу торгових підприємств та його методичні підходи;

удосконалити методи забезпечення аналізу товарообігу.

Товарообіг є основним об'єктом аналізу і в той же час вимірником результатів роботи торговельного підприємства. Під товарообігом у загальноекономічному сенсі розуміють процес обміну товарів на гроші. Для торговельних підприємств товарообіг – це сума виручки від реалізації товарів. Роздрібний товарообіг – це сума виручки від реалізації споживчих товарів населенню переважно за готівку або за розрахункові чеки банків чи через організовані споживчі ринки. Роздрібний товарообіг поділяється на товарообіг роздрібною торгівлі та товарообіг громадського харчування [2].

Аналіз роздрібного товарообігу здійснюється з метою виявлення невідповідності сформованих завдань у торговельному підприємстві про ринок з реальною ситуацією, щоб зробити необхідні зміни, які дозволять збільшити обсяг продажів і прибуток.

Значення економічного аналізу роздрібного товарообігу впливає з його завдань, основними з яких можна назвати [3]:

виявлення тенденцій і закономірностей зміни товарообігу та відповідності його попиту населення;

оцінка відхилень товарообігу від прогнозованих, планових орієнтирів;

виявлення резервів подальшого зростання товарообігу, підвищення якості обслуговування покупців;

розробка заходів, які спрямовані на усунення виявлених у процесі аналізу недоліків і максимальну мобілізацію резервів зростання роздрібного товарообігу за рахунок більш ефективного використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, покращення торговельно-технологічних процесів, менеджменту.

Для аналізу роздрібного товарообігу використовують індикативно-планові дані, облікові реєстри, товарно-грошові звіти, первинні документи, акти документальних ревізій та ін.

Хоча й серед науковців не існує єдності щодо послідовності аналізу товарообігу підприємства роздрібною торгівлі, однак більшість з них виділяє такі етапи [1; 4].

I етап. Визначення обсягів товарообігу підприємства роздрібною торгівлі за звітний період – визначають обсяг продажу товарів та надання платних послуг у вартісному і натуральному виразах (для окремих товарів і товарних груп) у таких аспектах:

а) за окремими асортиментними групами;

б) за окремими структурними підрозділами;

в) за окремими торговельними об'єктами (у випадку здійснення мережної торгівлі);

г) за підприємством у цілому.

II етап. Оцінка ступеня, ритмічності і рівномірності виконання плану товарообігу – здійснюється оцінка ступеня виконання плану товарообігу як в цілому за підприємством, так і за окремими структурними підрозділами та товарними групами.

III етап. Аналіз динаміки загального обсягу товарообігу полягає у дослідженні динамічних змін в обсязі роздрібно-товарообігу підприємств з визначенням базисних, ланцюгових, середніх абсолютних приростів, темпів приросту й абсолютного значення 1 % приросту.

Так, наприклад роздрібний товарообіг підприємств (юридичних осіб) і фізичних осіб – підприємців, які здійснюють діяльність із роздрібно-торгівлі, розрахункові дані щодо обсягів продажу товарів за січень – грудень 2012 року згідно з даними Держкомстату України становив 404 862,6 млн грн, тобто на 13,7 % більше відповідного періоду попереднього року (таблиця) [5].

Таблиця

**Роздрібний товарообіг українських торгових підприємств
за січень – грудень 2012 року**

Товарообіг	Січень – грудень	Грудень
Оборот роздрібно-торгівлі, млн грн	804 330,8	x
Оборот роздрібно-торгівлі у % до відповідного періоду попереднього року	115,9	x
Оборот ресторанного господарства, млн грн (з урахуванням обороту фізичних осіб-підприємців)	23 782,6	x
Оборот ресторанного господарства у % до відповідного періоду попереднього року	108,2	x
Обсяг роздрібно-товарообігу підприємств, які здійснюють діяльність із роздрібно-торгівлі та ресторанного господарства, млн грн	404 862,6	38 647,7
Роздрібний товарообіг у % до:		
відповідного періоду попереднього року	113,7	109,9
попереднього місяця	x	109,2

IV етап. Аналіз товарної структури товарообігу – аналітичні роботи, пов'язані з визначенням темпів зростання (приросту) обсягів роздрібно-товарообігу за окремими асортиментними групами, питомої ваги в загальному обсязі товарообороту.

V етап. Аналіз рівномірності реалізації товарів – для проведення аналізу розраховують показники, що характеризують рівномірність реалізації товарів: середньоквадратичне відхилення товарообігу, коефіцієнт варіації та коефіцієнт рівномірності. Чим вище значення матиме коефіцієнт рівномірності, тим більш рівномірним є процес реалізації товарів на даному підприємстві.

VI етап. Аналіз сезонності реалізації окремих видів товарів. На цьому етапі необхідно враховувати, що динамічний ряд товарообігу піддається впливу причин, обумовлених періодичністю коливань. У рядах динаміки виділяють три важливі складові коливань рівнів часового ряду: тренд, сезонну і випадкову компоненти. Таким чином, при аналізі коливань динамічних рядів поряд з виділенням випадкових коливань виникає і завдання вивчення періодичних коливань.

VII етап. Ранжування асортиментного портфеля. Для проведення ранжування існують такі методи, як: метод ABC-аналізу; XYZ-аналіз (варіаційний аналіз), матриця BCG та метод Дібба – Сімкіна.

VIII етап. Аналіз суми і структури чеків. Даний етап аналізу спрямований на визначення тенденцій у середовищі покупців, а саме зміни часу і місця здійснення покупок, особливостей споживання.

IX етап. Аналіз складу товарообігу проводиться залежно від статусу кінцевих споживачів, форм та термінів розрахунків, характеру товарів, що реалізуються, методів торгівлі тощо.

X етап. Порівняльний аналіз товарообігу проводиться з метою оцінки позиції підприємства роздрібно-торгівлі на ринку і виявлення резервів зростання обсягів товарообігу порівняно з іншими підприємствами, з досягненнями найбільш успішних конкурентів.

XI етап. Оцінка ефективності використання ресурсів підприємства та окремих торговельно-технологічних операцій із застосуванням показника товарообігу.

XII етап. Оцінка факторів, які впливають на обсяги та структуру товарообігу. Розвиток товарообігу підприємства роздрібно-торгівлі повинен бути тісно пов'язаний з такими економічними показниками, як: попит, надходження товарів, товарні запаси, прибуток, чисельність працівників, витрати на оплату праці. При цьому оптимальним вважається таке співвідношення в розвитку цих показників, що представлено в моделях стратегічного регулювання товарообігу.

XIII етап. Оцінка економічних меж. Передбачає розрахунок критичних обсягів діяльності підприємства роздрібно-торгівлі – точки ліквідації, точки беззбитковості, точки мінімального рівня рентабельності.

Підсумовуючи викладене, необхідно сказати, що товарообіг є одним із головних результативних показників господарської діяльності підприємств торгівлі і важливим чинником забезпечення сталого економічного зростання країни в цілому. Зараз вітчизняні підприємства при здійсненні

комплексного аналізу роздрібного товарообігу виділяють 13 етапів, які включають оцінку обсягів товарообігу, виконання плану товарообігу, вивчення його динаміки, аналіз товарної структури, рівномірності реалізації товарів, оцінка факторів, які впливають на даний показник і т. д. З часом змінюється економічна ситуація, яка потребує розвитку та вдосконалення як теоретичних аспектів аналізу товарообігу підприємств, так і практичних, зміни яких повинні відповідати сучасним вимогам. У сучасних умовах дуже важливо при аналізі товарообігу застосовувати прийоми адекватні сучасним потребам, приділяти увагу розробкам спеціалістів, які займаються торговельною діяльністю, оскільки їх досвід допоможе вдосконалити методику аналізу товарообігу. Зараз дуже важливо вдосконалити інформаційно-аналітичне забезпечення аналізу роздрібного товарообігу, що і є подальшим напрямом дослідження даної проблематики.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Височин І. В. Сучасне методичне забезпечення аналізу товарообігу підприємств роздрібної торгівлі [Електронний ресурс] / І. В. Височин. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/inek/2010_4/88.pdf. 2. Височин І. В. Удосконалення методичних підходів до прогнозування товарообігу підприємств роздрібної торгівлі [Електронний ресурс] / І. В. Височин. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vdnuet/econ/2011_3/Visochin.pdf. 3. Гринів Б. В. Економічний аналіз торговельної діяльності: навч. посібн. / Б. В. Гринів. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 148 с. 4. Височин І. В. Етапи аналізу товарообігу підприємств роздрібної торгівлі [Електронний ресурс] / І. В. Височин. – Режим доступу: <http://intkonf.org/kandekon nauk-visochin-iv-etapi-analizu-tovarooborotu-pidpriemstv-rozdribnoyi-torgivli>. 5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ2012/sr/roz_u/roz1212_u.htm.

УДК 336.71:005.334

Коваленко А. Д.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ЗАКОНОМІРНОСТІ ВИНИКНЕННЯ ТА МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ

Анотація. Розглянуто теоретичні засади специфічного впливу ризиків на банківську діяльність, запропоновано підходи до мінімізації банківських ризиків за допомогою ризик-менеджменту, а також удосконалення теоретичних, методичних та практичних засад управління ризиками в банку.

Аннотация. Рассмотрены теоретические основы специфического воздействия рисков на банковскую деятельность, предложены подходы к минимизации банковских рисков с помощью риск-менеджмента, а также совершенствование теоретических, методических и практических основ управления рисками в банке.

Annotation. The paper studies the theoretical basis of specific influence of risks on banking and suggests the approaches to minimizing banks risks through risk management as well as improvement of theoretical, methodological and practical principles of risk management in a bank.

Ключові слова: ризики, депозитний ризик, банківська діяльність, управління ризиками, аналітичне забезпечення оцінювання ризиків у банку, банківський нагляд, ризик-менеджмент.

У банківській справі управління ризиками є одним із фундаментальних напрямів менеджменту. Міжнародна практика доводить, що ефективна система ризик-менеджменту здатна забезпечити високу конкурентоспроможність банку в сучасному ринковому середовищі. Тому дослідження та вдосконалення методики процесу управління ризиками банку є актуальною науковою та практичною проблемою. Обґрунтування методичних засад банківського ризик-менеджменту, визначення його ролі та місця в системі важелів управління сучасним комерційним банком є актуальним напрямом наукових досліджень, створює умови для раціональної організації управлінського процесу, формування адекватного інструментарію оцінювання ризиків та підвищення ефективності і надійності банківської діяльності.

Вагомий внесок у розробку теоретичних положень та методологічних підходів до оцінки й управління банківськими ризиками зробили провідні вітчизняні вчені-економісти: Примостка Л. О., Щербакова Г. Н., Вітлінський В. В., Герасимович А. М., Дзюблюк О. В., Кириченко О. А., Ковальчук Т. Т., Коротеева А. В., Міщенко В. І., Мороз А. М., Пернарівський О. В., Попович В. М., Раєвська Т. О., Романенко Л. Ф., Гіленко І. В., С. Роголь, С. В. Сиротен, О. Немой, Лисенок О. В. та ін.

Метою дослідження є розробка методичних рекомендацій щодо запобігання негативним наслідкам у випадку прояву банківських ризиків, а також удосконалення теоретичних та методичних засад процесу управління ризиками у банку і розробка практичних рекомендацій щодо комплексної оцінки ризикованості банків.

Об'єктом дослідження є ризики у діяльності комерційних банків України.

Предметом дослідження є інструментарій, механізми та організація процесу управління банківськими ризиками.

Методологічною основою дослідження є діалектичний підхід і системний аналіз системи ризик-менеджменту в банку. Теоретико-методологічну основу дослідження становить поглиблений аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів. При вивченні окремих питань використовувалися такі методи, як: індукція і дедукція, аналіз і синтез, порівняння та графічне зображення результатів для оцінки банківських ризиків і вивчення факторів, що впливають на збільшення чи зменшення ступеня ризикованості банківської установи.

Досліджено найбільш важливі проблеми теорії ризик-менеджменту з урахуванням специфіки функціонування об'єкта досліджень, яким є ризики у діяльності комерційних банків України. Проаналізовано погляди вчених на таке поняття, як банківський ризик та уточнено його економічний зміст. Отже, банківський ризик – це об'єктивне явище, пов'язане з імовірністю втрати банком частини своїх ресурсів, недоотримання запланованих доходів, а також потенційною можливістю одержати позитивний фінансовий результат у разі сприятливої кон'юнктури ринку.

За результатами проведеного в роботі дослідження удосконалено класифікацію банківських ризиків у частині поділу зовнішніх і внутрішніх ризиків на ризики, які піддаються кількісній оцінці та ризики, які не піддаються кількісній оцінці [1].

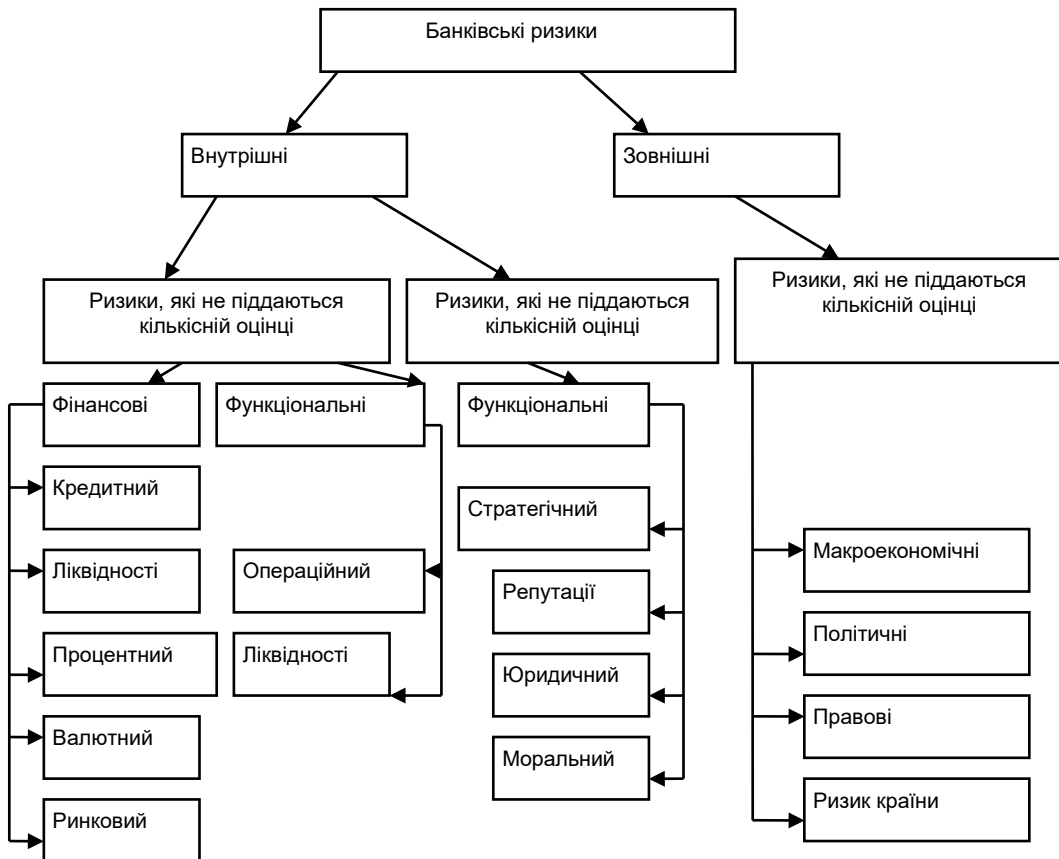

Рис. 1. Класифікація банківських ризиків

Запропонована класифікація банківських ризиків більш повно відображає як вимоги Національного банку України, так і визначає найпоширеніші банківські ризики. Треба звернути увагу на сам процес управління ризиками в банку. Це комплекс заходів, спрямований на визначення

мети та стратегії управління банківськими ризиками, а також виявлення, оцінювання ризиків, порівняння отриманих результатів із встановленими банком лімітами і обмеженнями та контроль за дотриманням визначених банком принципів, стандартів, процедур і положень щодо здійснення такого процесу.

Мета управління ризиками у банку полягає в оптимізації співвідношення між рівнем ризику та очікуваною економічною вигодою, яка є компенсацією за прийнятий банком ризик.

Стратегія управління банківськими ризиками базується на їх мінімізації за умови дотримання прибутковості банку на встановленому (заданому) рівні або в максимізації прибутку за свідомого прийняття і збільшення ризику до встановленої банком граничної межі.

Процес управління ризиками реалізується за допомогою системи ризик-менеджменту, побудова якої в банках є однією з основних складових створення надійних та ефективних систем управління банком. Вона повинна охоплювати банк в цілому – згори до низу, включаючи спостережну раду, вище керівництво, департамент управління і контролю ризику та, звичайно, підрозділи, які безпосередньо здійснюють операції, через які банк наражається на ризики.

Досконалість системи ризик-менеджменту банку значною мірою залежить від вибору інструментів оцінювання ризиків та методів їх урахування у поточній діяльності банку. У процесі формування таких систем, слід поєднати контроль за рівнем банківських ризиків із аналізом фінансових результатів банку, використовуючи адекватний аналітичний інструментарій [2].

Діяльність банків має базуватися на комплексній системі ризик-менеджменту, яка забезпечувала б надійний процес управління фінансовими та операційними ризиками, які тісно пов'язані з ризиком щодо формування депозитів (рис. 2) [3].

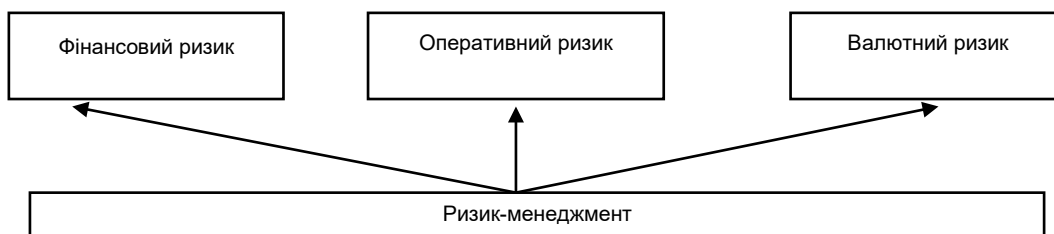

Рис. 2. Взаємозв'язок фінансового, оперативного і валютного ризиків

Управління ризиками має здійснюватися шляхом встановлення безпечного допустимого рівня ризиків відповідно до завдань банку, що сприяє уникненню або зменшенню їхнього впливу на активи, пасиви та капітал банку. Діяльність з управління ризиками банку має здійснюватися через організаційну структуру, яка, враховуючи зміни ситуації та середовища, проходить періодичне уточнення і вдосконалення. Для реалізації комплексного підходу в управлінні ризиками в банку має створюватися спеціалізований підрозділ – Служба ризик-менеджменту. Процес з управління ризиками здійснюватиметься на базі системи внутрішньобанківських нормативних документів. Система ризик-менеджменту включає в себе комплексне вдосконалення етапів ризик-менеджменту: ідентифікацію (виявлення) ризику, кількісну та якісну оцінку (вимірювання) ризику, контроль за ризиком, моніторинг ризику [4].

Оскільки повністю уникнути ризиків неможливо, ними можна і потрібно управляти, знаходити ефективні методи та інструменти, які б забезпечили їхню мінімізацію. Процес управління ризиками є системним і пов'язаним із виявленням та аналізом ризиків, розробкою і вжиттям необхідних заходів щодо його зниження та ефективного моніторингу [5].

Якнайповніше управління ризиками можливе за умови розробки стратегії управління, яка має затверджуватися радою банку і включає визначення ризиків та перелік основних завдань управління ними та функціональну структуру такого управління [6].

Основні стратегічні напрями управління повинні опрацьовуватися через програму управління ризиками. Ця програма має передбачати можливість попередження їхнього виникнення і впровадження системи раннього реагування на ризики. І з цією метою при проведенні кожної значної за обсягом операції в банку доцільно впровадити прогноз-систему, за якої на стадії оцінки проекту проводиться всебічне дослідження операції та виявляється комплекс ризиків, що можуть виникнути. Виникнення ризиків на стадії прогнозування операцій дає можливість розробити комплекс дій для попередження виникнення ризиків та управління ними [7].

І, нарешті, банк повинен мати схему дій або положень на випадок надзвичайних ситуацій для прийняття керівництвом оперативних управлінських рішень у разі виникнення надзвичайних ситуацій та обставин, які можуть мати потенційно небезпечні наслідки для фінансової стійкості банку.

Таким чином, вплив широкого кола банківських ризиків підриває надійність банків і рівень довіри населення до банківської системи, який, у свою чергу, збільшує рівень ризиків операцій банків та може призвести до небезпеки переведення рахунку клієнта до іншого банку чи дострокового вилучення вкладу. Значний рівень ризику банківської діяльності спричинений тим, що банк, як специфічний суб'єкт господарської діяльності, діє на перетині фінансових, матеріальних та інформа-

ційних потоків суспільства, що обумовлює необхідність розробки ефективної системи регулювання ризиків різноманітних операцій банків, урахуваючи можливі негативні наслідки настання ризиків як для клієнтів та самих банків, так і для економіки країни в цілому.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Лисенок О. В. Критичний аналіз та проблеми класифікації банківських ризиків / О. В. Лисенок // Формування ринкової економіки. Міжвід. наук. зб. – Вип. 15. – К.: КНЕУ, 2006. – С. 241–249. 2. Лисенок О. В. Управління ризиками в банку / О. В. Лисенок. – К., 2006. – 267 с. 3. Бондарева О. Г. Закономірності виникнення та механізм регулювання ризиків банку / Бондарева О. Г. – 2011. 4. Банківський менеджмент: навчальний посібник / Кириченко О. А., Гіленко І. В., Роголь С. С. та ін. – К.: Знання-Прес, 2008 – 438 с. 5. Романенко Л. Ризики у банківській діяльності / Л. Романенко, А. Коротеєва // Фінанси України. – 2010. – № 5. – С. 121–127. 6. Примостка Л. Економічні ризики в діяльності банків / Л. Примостка // Банківська справа. – 2009. – № 3. 7. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент банку: підручник / Л. О. Примостка. – 2009. 8. Щербакова Г. Н. Аналіз та оцінка банківської діяльності / Г. Н. Щербакова. – К., 2007. – 520 с.

Овсійчук О. В.

УДК 339.17:[005.52:005.21]

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСНОВНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Визначено сутність стратегічного аналізу, досліджено методологічні та організаційні положення стратегічного аналізу діяльності торговельного підприємства, розроблено основні етапи здійснення стратегічного аналізу та визначено його роль на підприємствах торгівлі.

Аннотация. Определена сущность стратегического анализа, исследованы методологические и организационные положения стратегического анализа деятельности торгового предприятия, разработаны основные этапы осуществления стратегического анализа и определена его роль на предприятиях торговли.

Annotation. The author defines the essence of strategic analysis, researches methodology and organizational provisions of commercial enterprises strategic analysis, developed the basic steps of providing strategic analysis and determined its role in trade companies.

Ключові слова: стратегічний аналіз, торговельне підприємство, метод, організація аналізу, поняття, етапи здійснення, фактор.

У сучасних умовах одним з головних завдань управління торговельними підприємствами є формування обґрунтованих довгострокових планів розвитку на основі вивчення чітких пріоритетів та цілей. Тому дуже важливим для торговельних підприємств є проведення стратегічного аналізу, за допомогою якого формується стратегічна інформація, необхідна користувачам для прийняття рішень. Незважаючи на широке використання методів економічного аналізу у галузі торгівлі, методичні та організаційні аспекти стратегічного аналізу досі залишаються малодослідженими та застосовуваними у практиці торговельних підприємств, що зумовлює актуальність даної теми дослідження.

Дослідженням проблеми стратегічного аналізу присвячені праці таких вчених, як: Баканова М. І., Балабанова І. Т., Крючкова І. В., Лукінова І. І., Олмані А. Дж., Редченко К. І. та ін. Проте недостатньо дослідженими залишилися питання стосовно методології та організації стратегічного аналізу.

Традиційний економічний аналіз діяльності торговельного підприємства передбачає здійснення ретроспективного, оперативного та перспективного аналізів, однак у сучасних економічних умовах найбільшого поширення в практиці функціонування підприємств одержав ретроспективний аналіз.

Здійснення більш прогресивного стратегічного аналізу на сьогодні супроводжується рядом проблем, таких, як: часті зміни та нововведення у нормативно-правовій базі держави, висока вар-

---

© Овсійчук О. В., 2013

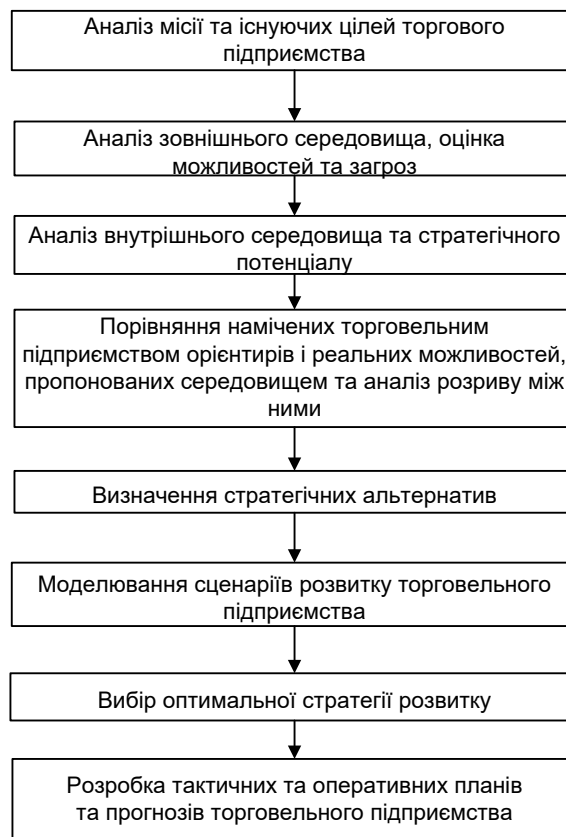

тість та трудомісткість упровадження спеціалізованих програмних комплексів, інертність систем облікової інформації, що існують на торгових підприємствах. Відмова від проведення стратегічного аналізу є однією з причин банкрутства багатьох торгових підприємств.

Для утримання лідируючих позицій на ринку, провідні українські торговельні підприємства все частіше використовують методи стратегічного аналізу в своїй діяльності. Цьому сприяють об'єктивні причини: посилення конкуренції, структурні зміни та перетворення у галузі, використання нових технологій та ін. Дані зрушення вимагають від керівництва торговельних підприємств, з одного боку, далекоглядності і зваженості у прийнятті управлінських рішень, а з другого – оперативності та миттєвої реакції на запити споживачів та потреби ринку [1].

Стратегічний аналіз становить комплексне дослідження позитивних та негативних факторів, які можуть вплинути на економічне становище підприємства у перспективі, а також шляхів досягнення стратегічних цілей підприємства. За допомогою стратегічного аналізу готується комплексний стратегічний план розвитку підприємства, здійснюється науково обґрунтована, всебічна та своєчасна підтримка прийняття стратегічних управлінських рішень [2].

У процесі дослідження було виділено основні етапи проведення стратегічного аналізу. Результат представлено на рисунку.

Рис. Етапи проведення стратегічного аналізу діяльності торговельного підприємства

Отже, стратегічний аналіз представляє складний багаторівневий процес, що потребує наявності адекватної інформації як про внутрішнє та зовнішнє середовище торгового підприємства, так і про основні пріоритети та орієнтири його розвитку.

Кожний етап стратегічного аналізу потребує відповідного методичного забезпечення. При проведенні стратегічного аналізу торгового підприємства можуть бути використані такі інструменти: SWOT-аналіз, крива досвіду, модель системи стратегічного управління, "Дерево цілей", життєвий цикл галузі, PEST-аналіз, карти стратегічних груп конкурентів, ключові фактори успіху, результати портфельного, конкурентного аналізу тощо [1].

При дослідженні було визначено, що виділяють чотири напрями розвитку методики стратегічного аналізу (таблиця).

Виділення цих напрямів обумовлене відмінностями у завданнях та інструментах стратегічного аналізу: 1) залежно від того, на якому рівні організаційної структури здійснюється аналіз; 2) залежно від того, який вид менеджменту виступав замовником для аналізу – регулярний чи проектний [3].

Напрями розвитку методики стратегічного аналізу

Рівень організаційної структури	Регулярна діяльність	Проектна діяльність
Вид менеджменту		
Корпоративний рівень управління мережевою торговельною компанією	Стратегічний аналіз діяльності корпорації	Стратегічний аналіз проектів корпоративного розвитку
Рівень управління окремим торговельним підприємством чи підрозділом	Стратегічний аналіз діяльності підприємства (підрозділу)	Стратегічний аналіз проектів розвитку підприємства (підрозділу)

Завдання стратегічного аналізу на рівні управління торговельною мережею є набагато складнішими, оскільки вони пов'язані з портфельним аналізом, оцінкою інноваційних стратегій тощо.

Слід зазначити, що стратегічний аналіз у торговельних підприємствах повинен здійснюватись, у першу чергу, щодо витрат, доходів та фінансових результатів операційної діяльності.

Стратегічний аналіз доходу охоплює програму дій, спрямовану на пошуки стійких та ефективних джерел його формування і розробку раціональної системи використання доходу на торговельних підприємствах. Аналіз витрат має на меті порівняння рівня витрат торговельних підприємств та їх конкурентів по всьому ланцюгу витрат від закупівельних цін на готову продукцію до цін на товари, з якими торговельне підприємство вийде на ринок. Стратегічний аналіз фінансових результатів складається з узагальнюючого аналізу доходів і витрат для визначення можливості досягнення підприємством стратегічних цілей [4].

Однією з найважливіших передумов запровадження стратегічного аналізу у практику діяльності торговельних підприємств є його належна організація.

На основі досліджень було з'ясовано, що на ефективну організацію стратегічного аналізу найбільше впливають: організаційна структура підприємства, внутрішні бізнес-процеси, діючі норми і регламенти діяльності підприємства, інформаційні системи та комунікації [3].

Один з дієвих шляхів організації аналізу стратегій – створення спеціальних підрозділів для розробки та управління виконанням стратегічних програм.

Роль стратегічного аналізу діяльності торгового підприємства визначається його перевагами, які дають змогу: створити інформаційну базу для прийняття стратегічних рішень; швидко реагувати на зміни зі своєчасною модифікацією стратегії; оптимізувати вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на діяльність підприємства; визначити необхідний рівень потенціалу підприємства для досягнення поставлених цілей.

Отже, у сучасних умовах господарювання стратегічний аналіз є ефективним управлінським інструментом регулювання діяльності підприємств, який дозволяє здійснювати комплексну діагностику підприємства для прийняття управлінських рішень. Стратегічний аналіз торговельних підприємств має свої особливості та складності, які необхідно враховувати при його проведенні. Ефективне проведення стратегічного аналізу сприяє зміцненню конкурентних позицій підприємства та підвищує його інвестиційну привабливість.

Науковим результатом даного дослідження є уточнення етапів проведення стратегічного аналізу діяльності торговельного підприємства. Перспектива подальших наукових досліджень у даному напрямі полягає в удосконаленні організації стратегічного аналізу на торговельних підприємствах.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Баранчев В. Н. Стратегический анализ: технология, инструменты, организация [Электронный ресурс] / В. Н. Баранчев. – Режим доступа : <http://www.management.com.ua/strategy/str037.html>. 2. Довгань Л. Є. Стратегічне управління : навч. посібн. / Л. Є. Довгань, Ю. В. Каракай, Л. П. Артеменко. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 440 с. 3. Підлипна Р. П. Напрями розвитку стратегічного аналізу в торгівлі / Р. П. Підлипна // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. – Серія "Економічні науки". – № 1(32). – 2009. – С. 78–82. 4. Міщенко А. П. Стратегічне управління: навч. посібн. / А. П. Міщенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 336 с.

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БЮДЖЕТНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Анотація. Розглянуто та узагальнено теоретичні аспекти дослідження фінансового стану бюджетних установ і особливості проведення фінансового аналізу бюджетної організації, уточнено перелік та зміст процесу аналізу фінансово-господарської діяльності бюджетної установи.

Аннотация. Рассмотрены и обобщены теоретические аспекты исследования финансового состояния бюджетных учреждений и особенности проведения финансового анализа бюджетной организации, уточнены перечень и содержание этапов анализа финансово-хозяйственной деятельности бюджетного учреждения.

Annotation. The theoretical aspects of studying the financial condition of budgetary institutions and characteristics of budget organization's financial analysis and the list and content of the steps of budgetary institutions' financial and economic activity have been considered and generalized.

Ключові слова: бюджетна організація, фінансовий аналіз, фінансовий стан, фінансова стійкість, показники фінансового стану.

Перспектива розвитку будь-якої організації, підприємства або установи в економічному і фінансовому плані поряд з об'єктивними макро- і мікроекономічними чинниками багато в чому обумовлена суб'єктивним фактором, а саме фінансовою політикою, що проводиться керівництвом організацій. Розробка стратегії і тактики економічного розвитку організації неможлива без аналізу її фінансового стану, порівняння економічних показників, дослідження динаміки зміни цих показників у той чи інший бік. Саме тому актуальність теми дослідження не викликає сумнівів.

Проблемам фінансового аналізу з різних точок зору у своїх працях приділяли увагу такі українські фахівці, як: А. Поддєрьогін, М. Білик, К. Ізмайлова, О. Кононенко, Н. Верхоглядова, Н. Шморгун, С. Салига, Н. Нестеренко та ін. [1 – 6].

Метою написання статті є аналіз сутності, завдань і необхідності методичного забезпечення системного аналізу фінансового стану бюджетних установ та надання пропозицій щодо їх удосконалення.

Для досягнення визначеної мети були поставлені такі завдання:
узагальнення теоретичних знань з питань фінансового стану бюджетних установ;
виділення та обґрунтування основних методів діагностики фінансової стійкості бюджетної установи;

визначення ефективності використання показників фінансового стану.

Об'єктом дослідження є фінансова стійкість бюджетних установ.

Предметом дослідження є фінансові відносини, які виникають у процесі оцінки фінансової стійкості бюджетних організацій.

Згідно зі статтею 2 Бюджетного кодексу України бюджетна установа – це орган, установа чи організація, передбачена Конституцією України, а також установа чи організація, створена у встановленому порядку органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим чи органами місцевого самоврядування, яка повністю або частково утримується за рахунок відповідного державного бюджету чи місцевих бюджетів [7]. Для забезпечення діяльності установ і виконання покладених на них функцій складається кошторис доходів і витрат, який є основним плановим документом та джерелом інформації для оцінки фінансового стану бюджетної установи.

Фінансовий стан бюджетної установи характеризує її здатність фінансувати свою діяльність, ефективно застосовувати засоби та нарощувати свій економічний потенціал. Одним із головних завдань при формуванні бюджетів на сьогодні є забезпечення фінансової рівноваги в процесі їх розвитку. Аналіз фінансового стану бюджетних установ розглядається як аналіз її бюджетних зобов'язань та структури активів і пасивів. При проведенні такого аналізу особливу увагу необхідно зосередити на оцінці фінансової стійкості організацій.

Фінансова стійкість є елементом фінансової стабільності. Існують різні підходи щодо визначення сутності фінансової стійкості. Так, за працями Боголіб Т. М., фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів бюджетних установ, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією

наявності власних коштів та забезпечення процесу розширеного відтворення [8]. Фінансова стійкість – один із головних чинників, що впливає на досягнення бюджетними установами фінансової рівноваги та фінансової стабільності. За Левицькою С. О., фінансова стійкість – це постійне стабільне перевищення доходів над видатками, передбаченими кошторисом, що дозволяє вільне маневрування коштами залежно від змін пріоритетності напрямів основної статутної діяльності. На думку автора, фінансова стійкість відображає повноту та своєчасність отримання бюджетними установами асигнувань з Державного та місцевих бюджетів, вміння заробляти фінансові ресурси самостійно в рамках чинного законодавства, а також ефективність використання коштів загального та спеціального фондів.

Основні завдання, для вирішення яких необхідне проведення фінансового аналізу діяльності бюджетних установ – це максимізація доходів; активізація структури капіталу та забезпечення його фінансової діяльності; побудова ефективного механізму управління бюджетної організації; використання бюджетною організацією ринкових механізмів залучення фінансових коштів.

Предметом фінансового аналізу є фінансові ресурси установ, їх формування та використання.

При формуванні системи показників необхідно враховувати особливості звітності бюджетних установ. Основним завданням аналізу фінансової стійкості є виявлення здатності установи протистояти негативному впливу різних факторів, які впливають на її фінансовий стан. Існує декілька груп рівня стійкості. А саме [9]:

а) абсолютна стійкість:

$$P_m < (D_{вл} + D_{рег}), \quad (1)$$

де P_m – мінімальні витрати бюджету, грн;

$D_{вл}$ – власні доходи бюджету, грн;

$D_{рег}$ – регулюючі доходи бюджету, грн;

б) нормальна фінансова стійкість:

$$P_m = (D_{вл} + D_{рег}); \quad (2)$$

в) нестійкий фінансовий стан:

$$P_m > (D_{вл} + D_{рег} - 3); \quad (3)$$

г) абсолютно нестійкий (кризовий) стан:

$$P_m > (D_{вл} + D_{рег}). \quad (4)$$

Основні показники, що характеризують фінансову стійкість бюджетної установи наведено в таблиці.

Таблиця

Показники фінансової стійкості бюджетної установи

Назва	Зміст
Коефіцієнт автономії	Відношення власного капіталу до валюти балансу
Коефіцієнт мультиплікації власного капіталу	Відношення валюти балансу до власного капіталу
Коефіцієнт фінансової стійкості	Відношення власного капіталу до зобов'язань
Коефіцієнт маневреності	Відношення власного оборотного капіталу до власного капіталу
Коефіцієнт загальної заборгованості	Відношення суми зобов'язань до валюти балансу
Коефіцієнт реальної власності основних засобів	Відношення залишкової вартості до валюти балансу

Таким чином, для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності бюджетної організації, як на думку автора, має бути застосовано такий процес:

1) вибір об'єкта, мети дослідження, постановка завдання і вибір методів проведення аналізу (об'єкт – бюджетна організація, ціль – аналіз фінансового стану бюджетної організації, постановка завдання – підвищення ефективності діяльності бюджетної організації);

2) вибір переліку основних показників аналізу діяльності бюджетної організації;

3) збір інформації й оцінка її вірогідності, відбір даних (інформаційним забезпеченням фінансового аналізу є дані фінансової звітності, планова інформація, дані статистичної звітності та нормативна інформація);

4) безпосередній аналіз фінансово-господарської діяльності;

5) пошук резервів щодо підвищення ефективності роботи бюджетної організації;

6) визначення найбільш перспективних видів діяльності бюджетної організації на основі отриманих результатів;

7) розробка заходів, що сприяють підвищенню ефективності роботи бюджетної організації і подальшого контролю за їх виконанням.

Отже, завдяки аналізу здійснюється кількісна та якісна характеристика тих змін і відхилень від планових показників, які відбуваються в установах, з'ясовуються їх причини, виявляються резерви та розробляються превентивні заходи з метою усунення виявлених негативних тенденцій на майбутнє.

Таким чином, науковим результатом даного дослідження є уточнення переліку та змісту етапів аналізу фінансово-господарської діяльності бюджетної установи.

Перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямі є вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансового аналізу бюджетної установи.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін. ; наук. ред. А. М. Поддєрьогін. – 6-те вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2009. – 552 с. 2. Ізмайлова К. В. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / К. В. Ізмайлова. – К. : МАУП, 2009. – 152 с. 3. Кононенко О. Аналіз фінансової отчетности : учебное пособие / О. Кононенко. – Х. : Фактор, 2007. – 144 с. 4. Шило В. Аналіз фінансового стану виробничої та комерційної діяльності підприємства : навч. посібн. / В. Шило, Н. І. Верхоглядова, С. Б. Львіна. – К. : Кондор, 2008. – 240 с. 5. Шморгун Н. П. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / Н. П. Шморгун, І. В. Головка. – К. : ЦНЛ, 2009. – 528 с. 6. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / С. Я. Салига, Н. В. Даций, С. О. Корецька та ін. – К. : ЦНЛ, 2007. – 210 с. 7. Бюджетний кодекс України. Документ 2456-17, поточна редакція від 01.01.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. 8. Боголіб Т. Управління фінансами / Т. Боголіб // Фінанси України. – 2003. – № 9. – С. 26–31. 9. Ткаченко І. Т. Звітність бюджетних установ : навч. посібн. / І. Т. Ткаченко. – К. : КНЕУ, 2007. – 548 с.

УДК 657.62:657.3

Касьянова Ю. В.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ КОШТОРИСУ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Анотація. Розглянуто особливості функціонування бюджетних організацій, проаналізовано та уточнено методичне забезпечення аналізу кошторису бюджетних установ. Також наведено основні прийоми та алгоритм аналізу кошторису бюджетних установ за загальним та спеціальним фондами.

Аннотация. Рассмотрены особенности функционирования бюджетных организаций, проанализировано и уточнено методическое обеспечение анализа сметы бюджетных учреждений. Также приведены основные приемы и алгоритм анализа сметы бюджетных учреждений по общему и специальному фондам.

Annotation. The peculiarities of budgetary organizations were considered, methodological support of the analysis of budget institutions' estimates were analyzed and specified. The basic techniques and algorithm of analysis of the budgetary organizations' estimates by general and special funds were presented.

Ключові слова: бюджетна установа, кошторис бюджетної установи, методика аналізу кошторису бюджетної установи.

Перехід до ринкової економіки зумовлює потребу бюджетних установ змінити традиційне бачення здійснення нею господарської діяльності. Як і всі інші організації найрізноманітніших форм власності, бюджетна установа має прагнути до максимізації доходів спецфонду, активізації структури капіталу та забезпечення його фінансової діяльності, побудови ефективного механізму управління бюджетною організацією, а також у перспективі – використання бюджетною організацією ринкових механізмів залучення фінансових коштів. Важливу роль у реалізації цих завдань відводиться саме аналізу кошторису бюджетної установи.

© Касьянова Ю. В., 2013

Метою статті є формування алгоритму аналізу кошторису доходів та видатків бюджетної установи, виходячи з особливостей, що притаманні даному виду суб'єкта господарської діяльності.

Відповідно до законодавства, бюджетна установа – це орган, установа чи організація, передбачена Конституцією України, а також установа чи організація, створена у встановленому порядку органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим чи органами місцевого самоврядування, яка повністю або частково утримується за рахунок відповідного державного бюджету чи місцевих бюджетів [1].

Серед головних особливостей, що витікають з даного визначення є неприбутковість характеру здійснення господарської діяльності, а також той факт, що для забезпечення своєї діяльності і виконання покладених на неї функцій, така організація має складати кошторис доходів і видатків, відповідно з бюджетними призначеннями [2].

Кошторис доходів і видатків бюджетної установи є основним плановим документом, який підтверджує повноваження щодо отримання доходів та здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів для виконання нею своїх функцій та досягнення цілей, визначених на рік відповідно до бюджетних призначень.

Кошторис бюджетних установ має такі складові частини:

загальний фонд, який містить обсяг надходжень із загального фонду бюджету та розподіл видатків за повною економічною класифікацією видатків на виконання бюджетною установою основних функцій або розподіл надання кредитів з бюджету за класифікацією кредитування бюджету; спеціальний фонд, який містить обсяг надходжень із спеціального фонду бюджету на конкретну мету та їх розподіл за повною економічною класифікацією видатків на здійснення відповідних видатків згідно із законодавством, а також на реалізацію пріоритетних заходів, пов'язаних з виконанням установою основних функцій, або розподіл надання кредитів з бюджету згідно із законодавством за класифікацією кредитування бюджету [3].

Розроблення кошторису бюджетної установи спрямоване на розв'язання двох основних завдань:

визначення обсягу доходів і видатків, пов'язаних із діяльністю окремих структурних одиниць та підрозділів установи;

забезпечення покриття видатків фінансовими ресурсами із різних джерел.

Значення аналізу надходжень і використання коштів за загальним і спеціальним фондом визначається тим, що за допомогою його проведення здійснюється контроль за правильністю їх утворення, а також здійснюється пошук резервів для зміцнення матеріально-технічної бази установи і додаткових фінансових ресурсів [4]. А отже, аналіз кошторису дає нам можливість з'ясувати причини нестачі бюджетного фінансування або ж, навпаки, вчасно виявити перевитрати коштів або завищення асигнувань, здійснювати ефективний контроль за наявними ресурсами установи [5].

Серед завдань аналізу кошторису бюджетної установи потрібно виділити найвагоміші:

оцінка виконання кошторисних призначень;

контроль правильності утворення дохідної та видаткової частини кошторису, а також перевірка своєчасності і повноти нарахування і перерахування податків у державний бюджет;

оцінка виконання плану за основними показниками кожного виду надходжень за спеціальним і загальним фондом;

розрахунок впливу факторів на відхилення по основних результативних показниках;

розробка заходів щодо усунення виявлених недоліків і заходів щодо пошуку джерел утворення й ефективного використання коштів за загальним і спеціальним фондом.

Основним джерелом інформації для аналізу є звіт про виконання кошторису доходів і видатків як по загальному, так і по спеціальному фонду [4].

Під час проведення аналізу виконання кошторису установ за функціональною та економічною класифікацією видатків досліджується їх динаміка, склад та структура. Здійснюється порівняння видатків за такими напрямками: фактичні видатки з видатками, які затверджені кошторисом; касові видатки з видатками, які затверджені кошторисом; касові видатки з фактичними видатками.

Предметом такого аналізу є фінансові ресурси установ, їх формування та використання. Основні прийоми аналізу, які можуть бути використані:

горизонтальний аналіз – порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом (дає можливість визначити роль бюджетного фінансування за загальним і спеціальним фондом);

вертикальний аналіз – визначення структури фінансових показників з оцінюванням впливу різних факторів на кінцевий результат (дає можливість визначити найвагоміші складові в балансі бюджетних установ, але найбільш вагоміше його використання в аналізі складових доходів і витрат кошторису);

трендовий аналіз – порівняння кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів та визначення тренду (дає можливість спрогнозувати перспективний аналіз фінансового стану бюджетних установ);

факторний аналіз – визначення впливу окремих факторів на результативний показник детермінованих або стохастичних прийомів дослідження;

аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язків показників [4].

Методика аналізу спеціального фонду бюджетної установи значною мірою відповідає методиці аналізу виконання загального фонду. Тому серед етапів аналізу можна виділити:

оцінку складу, структури та динаміки за показниками залишків, надходжень і видатків – здійснюється за методиками горизонтального й вертикального аналізу;

аналіз виконання плану надходжень спеціального фонду – передбачає співставлення планових (кошторисних показників) з реальним надходженням коштів до бюджетної установи;
аналіз виконання плану видатків – спрямовано на дослідження планових показників з реально використаними коштами;
аналіз руху коштів спеціального фонду – здійснюється балансовим методом на основі такої моделі [6]:

$$Зп + Н = В + Зк,$$

де Зп – залишок коштів спеціального фонду на початок року;

Н – надходження коштів за рік;

В – використання коштів спеціального фонду за рік;

Зк – залишок коштів спеціального фонду на кінець року.

Для більш поглибленого аналізу досліджуваної ділянки бюджетної установи доцільним також буде розрахунок показників з інтенсивності руху грошових коштів, який дасть змогу дослідити процеси надходження та використання коштів спеціального фонду. Інтенсивність руху коштів можна визначити з допомогою коефіцієнтів [5]:

обороту з надходження коштів спецфонду $K_{обор. н.} = Н / Зп + Н$;

обороту з використання коштів спецфонду $K_{обор. в.} = В / Зп + Н$.

Слід проаналізувати рух коштів, отриманих як плату за послуги на прикладі Територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Зміївською РДА, наведених у таблиці.

Таблиця

Рух коштів, отриманих як плата за послуги Територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) за 2011 – 2012 рр.

№ п/п	Показники	2011 р.	2012 р.	Відхилення
1	Надходження коштів усього, грн	14 725	32473,59	17748,59
2	За послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю, грн	14 725	32473,59	17748,59
3	Залишок коштів на початок року, грн	-	16 361,17	16361,17
4	Залишок коштів на кінець року, грн	-	14 295,72	14695,72
5	Коефіцієнт обороту з надходження	1	0,67	-0,33
6	Коефіцієнт обороту з використання	0,99	0,71	-0,28
7	Коефіцієнт співвідношення надходжень і витрат	1,01	0,94	-0,07

Коефіцієнти обороту з надходження, використання коштів, а також коефіцієнт співвідношення надходжень і витрат у 2011 р. більші або наближаються до 1. Таким чином, можна зробити висновок про нормальну наповнюваність спецфонду бюджетної установи. Однак у 2012 р. дані показники значно менші, тобто можна говорити про незадовільне функціонування бюджетної установи.

Отже, завдяки аналізу кошторису для бюджетних установ здійснюється кількісна та якісна характеристика тих змін і відхилень від планових показників, які відбуваються в установах, що має величезне значення для ефективного контролю, планування та вдосконалення діяльності бюджетної установи. Науковим результатом даного дослідження є уточнення методичного забезпечення аналізу кошторису бюджетних установ. Перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямі є використання економіко-математичного моделювання.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Бюджетний кодекс України від 8.07.2010 р. № 2456-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 50–51. 2. Ткаченко І. Т. Звітність бюджетних установ : навч. посібн. / І. Т. Ткаченко. – К. : КНЕУ, 2005. – 548 с. 3. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України та зарубіжних країн : навч. посібн. / Ю. В. Пасічник. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : Знання-Прес, 2003. – 523 с. 4. Яришко О. В. Фінансовий аналіз діяльності бюджетних організацій / О. В. Яришко, С. Ю.Ткаченко // Вісник Запорізького національного університету. – 2008. – № 1(3). – С. 174–180. 5. Лобачева І. Ф. Економічний аналіз як передумова формування, управління й контролю фінансової політики бюджетних установ [Електронний ресурс] / І. Ф. Лобачева, В. В. Стаднік. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/36_PVMN_2012/Economics/7_120496.doc.htm. 6. Назарова К. О. Аналіз діяльності бюджетних установ : навч. посібн. / К. О. Назарова, Т. А. Кумченко ; заг. ред. Г. О. Кравченко. – К. : КНТЕУ, 2006. – 208 с.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНАЛІЗ ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ ТОРГІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто сутність поняття витрат торговельного підприємства. Визначено завдання оптимізації витрат та запропоновано основні підходи до вдосконалення системи управління витратами. Систематизовано напрями оптимізації та економії витрат торговельного підприємства.

Анотация. Рассмотрена сущность понятия расходов торгового предприятия. Определены задачи оптимизации расходов и предложены основные подходы к совершенствованию системы управления затратами. Систематизированы направления оптимизации и экономии затрат торгового предприятия.

Annotation. The essence of the concept of commercial enterprise's cost has been studied. Cost optimization problem have been defined and basic approaches to improving cost management system have been proposed. The directions of commercial enterprises' cost optimization and saving have been systematized.

Ключові слова: торговельні підприємства, витрати, структура системи витрат, витрати обігу, оптимізація витрат, зовнішні та внутрішні фактори.

Торгівля є однією з найбільш розвинених галузей економічної діяльності. Кількість торговельних підприємств як оптових, так і роздрібних щороку збільшується. А тому основним завданням ефективної діяльності торговельних підприємств залишається оптимізація витрат. Зниження рівня витрат є джерелом зростання прибутку, який дає можливість розвивати матеріально-технічну базу підприємств торгівлі та поліпшувати рівень обслуговування споживачів. Саме від вміння передбачати господарську і комерційну ситуацію, виявляти фактори, що впливають на відхилення реальних показників від плану, завчасно приймати заходи щодо регулювання цих відхилень та оптимізації співвідношення витрат залежить міра досягнення підприємством його мети на ринку.

У сучасних умовах господарювання, враховуючи обмеженість різних видів ресурсів, виникає проблема вивчення витрат та їх оптимізації, саме тому тема витрат торгівлі та їх оптимізації є досить актуальною на сьогодні. Система управління витратами дає можливість регулювати собівартість продукції даного підприємства. Інструментом управління при цьому виступає аналіз витрат як одна з головних функцій економічного механізму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у вивчення питань витрат, їх планування, аналізу та оптимізації та різних аспектів ефективності використання ресурсів зробили такі відомі економісти, як: Баканов М. І., Капелюш С. М., Шеремет А. Д., Шелегеда Б. Г. та ін. За сучасних умов економічний світогляд змінюється і поступово зумовлює переосмислення підходів до розуміння сутності витрат, їх планування, аналізу, прогнозування та оптимізації. Це висвітлено в роботах Стоянової О. С., Балабанова І. Т., Мазаракі А. А., Ушакової Н. М., Бланка І. О. та інших іноземних та вітчизняних вчених.

Мета статті полягає у визначенні основних шляхів оптимізації витрат торговельного підприємства та виявленні резервів зниження витрат торговельних підприємств.

Будь-яка діяльність супроводжується витратами. Витрати утворюються у процесі формування та використання ресурсів для досягнення місії підприємства. Отже, витрати торговельного підприємства становлять сукупність витрат живої та уречевленої праці на здійснення процесу реалізації товарів, що виражені в грошовій формі, тобто є за своєю суттю собівартістю послуг торговельного підприємства щодо доведення товарів від виробника до споживача та зміною форм вартості (перетворення товарів на гроші) [1].

Підприємства торгівлі, на відміну від промислових, не можуть вживати заходів щодо мінімізації витрат, не враховуючи при цьому можливе зниження стандарту обслуговування споживачів. І як наслідок, можливе падіння обсягів товарообігу та величини прибутку. Вважається, що показником, який характеризує найдешевший із можливих варіантів використання наявних ресурсів у разі досягнення максимального обсягу товарообігу за умови досягнення високої якості обслуговування покупців, є оптимальний рівень витрат.

Він поєднує в собі як технологічну, так і економічну ефективності використання факторів торгівлі [2]. У складі витрат торговельного підприємства переважне місце займають витрати обігу. Цей показник певною мірою відображає всі напрями діяльності підприємств із вдосконалення торгі-

вельних процесів, зниження рівня витрат із реалізації товарів та ін. [3]. У процесі господарської діяльності на суму та рівень витрат торгівлі впливають як залежні (внутрішні), так і незалежні (зовнішні) фактори середовища підприємства. До факторів внутрішнього середовища функціонування торговельного підприємства належать: обсяг товарообігу підприємства; склад товарообігу; умови товаропостачання торговельного підприємства; стан і ефективність використання основних фондів; стан і ефективність використання трудових ресурсів; структура капіталу підприємства; швидкість обігу товарів. До факторів зовнішнього середовища належать: стан ринків факторів виробництва; кон'юнктура споживчого ринку; механізм державного регулювання торговельно-господарської діяльності, стан економіки країни загалом [4].

Для збільшенні обсягів обігу та прибутку, розроблено пропозиції щодо оптимізації та економії витрат обігу торговельного підприємства.

На рисунку наведена характеристика найважливіших напрямів оптимізації та економії витрат [4].

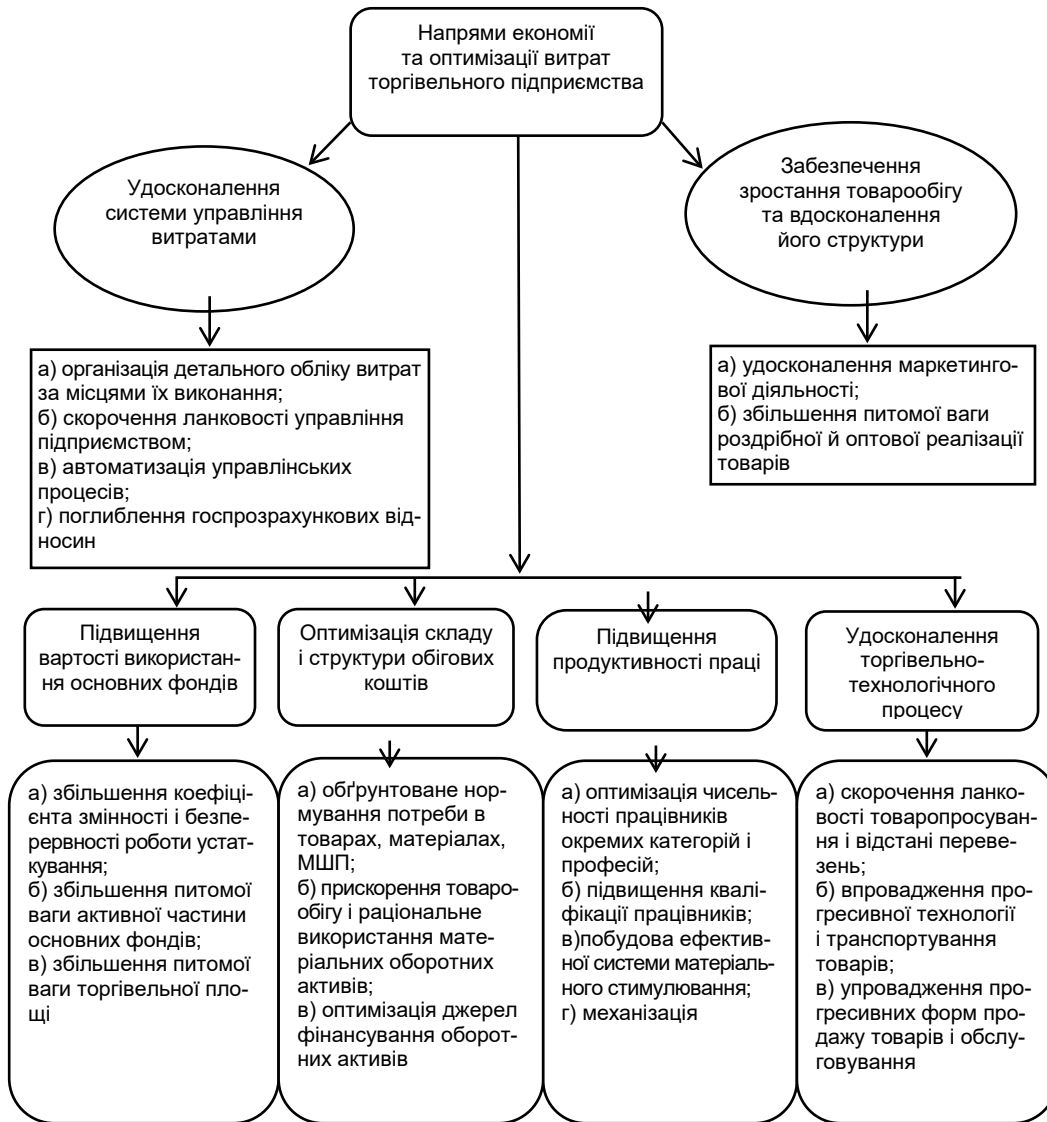

Рис. Характеристика напрямів оптимізації та економії витрат

Різні фактори в різних умовах по-різному впливають на витрати торговельного підприємства, оскільки цей вплив залежить від специфіки підприємства, його умов роботи і можливостей зменшення витрат сфери торгівлі.

Отже, діяльність будь-якого торговельного підприємства з моменту його створення пов'язана з різними видами витрат, тому саме витрати посідають чи не найголовніше місце у формуванні прибутку підприємства. Тому з метою скорочення витрат, потрібно постійно відстежувати такі пункти: необхідність придбання нового обладнання; наявність зайвого приміщення яке можна здати в оренду; відстеження витрат електроенергії та інших енергоносіїв так, щоб не платити за електрику

та опалювання, коли в приміщеннях немає людей. Можна виділити основні шляхи оптимізації витрат торговельного підприємства:

- 1) удосконалення системи управління витратами;
- 2) забезпечення зростання товарообігу і вдосконалення його структури;
- 3) підвищення ефективності використання основних фондів;
- 4) підвищення продуктивності праці;
- 5) удосконалення торговельно-технологічного процесу.

Таким чином, науковим результатом даного дослідження є систематизація напрямів оптимізації та економії витрат торговельного підприємства. Перспективою подальших наукових досліджень за даним напрямом є вдосконалення методичного забезпечення аналізу витрат торговельного підприємства.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати", затверджене наказом МФУ від 31.12.99 № 318, зареєстроване у МЮУ 19.01.2000 р. № 27/4248. 2. Ковальчук І. В. Економіка підприємства : навч. посібн. / І. В. Ковальчук. – К. : Вид. "Знання", 2008. – 679 с. 3. Бланк І. О. Торговий менеджмент / І. О. Бланк. – 2-ге вид., [перероб. та доп.]. – К. : Вид. "Ника-Центр", 2004. – 546 с. 4. Мазаракі А. А. Економіка торговельного підприємства : підручник / А. А. Мазаракі, Л. О. Лігоненко, Н. М. Ушакова. – К. : Вид. "Хрещатик", 2000. – 800 с. 5. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства : навч. посібн. / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : ЦУЛ, 2002. – 364 с.

Попович К. В.

УДК 657.42:631.162

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

УДОСКОНАЛЕННЯ АНАЛІЗУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Анотація. Розкрито економічну сутність поняття "запаси". Розглянуто основні чинники аналізу забезпеченості сільськогосподарського підприємства виробничими запасами. Запропоновано шляхи підвищення ефективності аналізу виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах.

Аннотация. Раскрыта экономическая сущность понятия "запасы". Рассмотрены основные факторы анализа обеспеченности сельскохозяйственного предприятия производственными запасами. Предложены пути повышения эффективности анализа производственных запасов на сельскохозяйственных предприятиях.

Annotation. The economic essence of the "reserve" notion has been revealed. The main factors of the analysis of agricultural enterprises' inventory provision have been discussed. The ways to improve the efficiency of agricultural enterprises' stocks analysis have been offered.

Ключові слова: виробничі запаси, матеріальні запаси, оборотні активи, ефективність використання виробничих запасів, матеріаломісткість.

Необхідною умовою підтримання виробництва сільськогосподарської продукції на певному рівні є постійна наявність виробничих запасів. Так, щоб здійснювався процес виробництва, господарство повинне мати в необхідних розмірах запаси посівного матеріалу, кормів, палива, мінеральних добрив, запасних частин та інших виробничих запасів.

Сьогодні сільськогосподарські підприємства потребують суттєвого реформування структури управління господарською діяльністю. При цьому велике значення має аналіз визначення мінімальної величини виробничих запасів на підприємствах, оскільки матеріальні витрати займають найбільш питому вагу. Актуальність теми проведеного дослідження полягає в тому, що ефективне використання виробничих запасів приведе до зменшення витрат, собівартості продукції, підвищення рентабельності, покращення матеріального і фінансового становища підприємства.

Питання аналізу ефективності використання виробничих запасів досліджували такі вчені, як: Сопко В. В., Завгородній В. П., Гадзевич О. І., Бутинець Ф. Ф., Ткаченко Н. М., Болюх М. А., Бур-

---

© Попович К. В., 2013

чевський В. З., Лебушин Н. П., Попович П. Я. та ін. [1 – 4]. Проте недостатньо дослідженими залишилися питання щодо визначення забезпеченості виробничими запасами.

Метою статті є узагальнення та подальший розвиток теоретико-методичних підходів стосовно вдосконалення аналізу виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах та підвищення ефективності їх використання.

Відповідно до п. 4 П(с)БО 9 "Запаси" "запаси – активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством" [5].

Під запасами в літературі розуміють:

активи, які використовуються для подальшого продажу, використання під час виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, а також управління підприємством [3];

засоби виробництва, що надійшли на підприємство і ще не використовуються у виробничому процесі [6];

матеріали, паливо, запасні частини, насіння, корма, а також малоцінні і швидкозношувані предмети. Виробничі запаси беруть участь у виробництві і використовуються впродовж операційного циклу [7];

обсяг запасів матеріальних ресурсів, що забезпечують безперервність виробничого процесу [8];

предмети праці, які підготовлені для запуску у виробничий процес [9].

В умовах ринкової економіки розширення виробництва продукції відбувається не стільки за рахунок приросту виробничих запасів, скільки внаслідок підвищення ефективності їх використання. У зв'язку з цим найважливішим напрямом аналізу є вивчення закономірностей витрат матеріалів та резервів подальшого їх зниження. Для характеристики ефективності використання сировини та матеріалів застосовується система узагальнюючих та часткових показників, розрахунок яких ґрунтується на показнику матеріальних витрат. До узагальнюючих показників належать: прибуток на одну гривню матеріальних витрат, матеріаловіддача, матеріаломісткість, частка матеріальних витрат у собівартості продукції тощо. Вони оцінюють ефективність використання виробничих запасів підприємством і його структурними підрозділами. Для детальнішого аналізу використання виробничих запасів користуються частковими показниками, які характеризують споживання окремих складових матеріальних ресурсів (основних і допоміжних матеріалів, палива, енергії тощо) [10].

У процесі аналізу виробничих запасів особливого значення надають вивченню причин зміни матеріаломісткості продукції. Проводиться такий аналіз на трьох рівнях:

1) матеріаломісткість всієї виробленої підприємством валової продукції;

2) матеріаломісткість конкретного виду продукції;

3) матеріаломісткість одиниці продукції (питома матеріаломісткість).

Аналіз матеріаловіддачі окремих видів продукції проводять з метою оцінки її рівня та встановлення причин зміни. До основних причин належать: зміна питомих витрат матеріалів, ціни матеріалів і ціни одиниці продукції. Аналіз матеріаломісткості продукції дає можливість пошуку резервів скорочення матеріальних витрат на виробництво продукції та сприяє зниженню собівартості.

Рівень забезпеченості сільськогосподарських підприємств виробничими запасами є одним із найважливіших економічних факторів, які характеризують виробничі можливості підприємства. За допомогою цих показників можна встановити внутрішні резерви підвищення ефективності виробництва [11].

Для об'єктивної оцінки забезпеченості виробничими запасами сільськогосподарських підприємств в нинішніх умовах господарювання необхідно проводити детальний аналіз їх структури, який дозволяє виявити основні тенденції до зміни.

Одна з характерних рис функціонування оборотних активів у сільському господарстві полягає в тому, що ефективність їх використання значною мірою пов'язана з інтенсивністю їх вкладення на одиницю земельної площі. Зазначені особливості слід враховувати під час аналізу забезпеченості сільськогосподарських підприємств виробничими запасами [11]. Таким чином, зростання площі сільськогосподарських угідь впливає на збільшення потреби в виробничих запасах, наслідком чого є збільшення витрат та собівартості майбутньої продукції.

Варто зазначити, що в умовах нестабільної вартісної оцінки матеріальних ресурсів при визначенні забезпеченості оборотними активами перевага має надаватись вартісним (кількісним) і якісним показникам. При цьому обсяг виробничих запасів характеризує кількісний бік забезпеченості ними, а їх структура та стан – якісний. Визначення потреби в них за допомогою таких показників пояснюється тим, що ціни на виробничі запаси, які становлять переважну частку в структурі оборотних активів сільськогосподарських підприємств, постійно зростають.

Іншими якісними показниками при аналізі, крім структури виробничих запасів, можуть бути показники оцінки фінансового стану підприємства, адже чим нижчим є забезпеченість підприємства виробничими запасами та ефективності їх використання, тим нижчими є показники фінансового стану.

Необхідно також визначити тривалість операційного і фінансового циклу підприємства та порівнювати їх з показниками ефективності використання оборотних активів [11].

Для підвищення ефективності використання виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах пропонується:

переглянути норми матеріальних витрат на одиницю сільськогосподарської продукції за допомогою вартісного аналізу;

з'ясувати можливості придбання більш економічних видів обладнання;

оцінити можливості зменшення втрат сировини у відходах виробництва.

Розв'язання завдань оперативного економічного аналізу виробничих запасів за допомогою комп'ютерів дасть можливість підвищити якість оперативного управління не лише в процесі їх витрачання, але й на всіх інших етапах – моделювання, нормування, забезпечення.

Для вдосконалення організації аналізу виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах можна виділити такі напрями:

підвищення оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємств;

удосконалення системи автоматизації обліково-аналітичних робіт в управлінні та аналізі виробничими запасами;

обґрунтування раціональних методів проведення інвентаризації виробничих запасів, що дасть змогу більш точно проаналізувати ситуацію стосовно наявності на підприємстві запасів та їх використання;

чітка організація обліково-аналітичних процедур руху запасів підприємств, а саме застосування прийомів обліку за центрами відповідальності, заходів контролю та оперативного аналізу процесів утворення запасів.

Отже, постійний аналіз запасів дає можливість запобігти негативних тенденцій тих факторів, які можуть завадити виконувати основні завдання підприємства. Від оптимальності запасів залежать усі кінцеві результати діяльності підприємства. В умовах ринку необхідно здійснювати розрахунок потреби в матеріалах, аналізувати інтенсивність і ефективність використання виробничих запасів для того, щоб досягнути високого рівня виробництва та не допустити його спаду.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Сопко В. В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу : підручник / В. В. Сопко, В. П. Завгородній. – К. : КНЕУ, 2004 – 412 с. 2. Гадзевич О. І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств : навчальний посібник / О. І. Гадзевич. – К. : Кондор, 2004. – 180 с. 3. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник / за ред. Ф.Ф. Бутинця. – 5-те вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП "Рута", 2003. – 726 с. 4. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України : підручник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Н. М. Ткаченко. – 6-те вид. – К. : КНЕУ, 2004 – 412 с. 5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси": Затверджене наказом Міністерства фінансів України від 20.10.99 № 246, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 6. Бізнес : словник-довідник / укл. В. Бойко та ін. – К. : Україна, 1995. – 157 с. 7. Білова Н. Справжній бух облік / Н. Білова, А. Бобро та ін. – 3-те вид., перероб. і доп. – Х. : Фактор, 2008. – 1264 с. 8. Економічний словник: тлумачно-термінологічний / укл. В. Коноплицький та ін. – К. : КНТ, 2007. – 580 с. 9. Покропивний С. Ф. Економіка підприємництва : підручник / С. Ф. Покропивний. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : КНЕУ, 2005. – 528 с. 10. Цуканов О. Ю. Економічна ефективність використання виробничих запасів в сільськогосподарських підприємствах Кривоозерського району Миколаївської області / О. Ю. Цуканов, В. С. Ніценко // Економіка промисловості та організація виробництва. – № 1(2). – 2012. – С. 11–18. 11. Олійник Л. А. Забезпеченість виробничими запасами сільськогосподарського підприємства / Л. А. Олійник // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2009. – Вип. 142. – Ч. 2. – С. 174–178.

Лихоманова Є. В.

УДК 657.421:631.162

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЯК МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Анотація. Розглянуто та систематизовано основні показники аналізу ефективності використання матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. Виділено основні

© Лихоманова Є. В., 2013

засоби як складові матеріально-технічної бази аграрних підприємств. Розроблено рекомендації щодо зростання вартості основних засобів сільськогосподарськими.

Аннотация. Рассмотрены и систематизированы основные показатели анализа эффективности использования материально-технической базы сельскохозяйственных предприятий. Выделены основные средства как составляющие материально-технической базы аграрных предприятий. Разработаны рекомендации относительно роста стоимости основных средств сельхозпроизводителями.

Annotation. The main indicators of the analysis of material and technical base usage efficiency at the agricultural enterprises have been examined and systematized. Fixed assets have been considered as the components of material and technical base of agricultural enterprises. Some recommendations as for increasing the value of fixed asset by the farmers have been developed.

Ключові слова: матеріально-технічна база, основні засоби, амортизація, фондівдача, фондомісткість, технічна забезпеченість, енергозабезпеченість, енергоозброєність праці, коефіцієнт універсальності машин, коефіцієнт насичення прогресивними технологіями.

У період переходу до ринкових відносин в аграрному секторі України великого значення набуває ефективне використання вже створеного виробничого потенціалу, зміцнення та вдосконалення матеріально-технічної бази. Матеріально-технічна база становить сукупність речових елементів та енергії, за допомогою яких люди створюють продукцію. Але недостатня увага до аналізу ефективності використання основних засобів призводить до недоотримання значних прибутків як окремого сільськогосподарського угіддя, так і загалом сільськогосподарської галузі України.

Питання аналізу матеріально-технічного забезпечення висвітлено в працях як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, а саме: Білоуська Я. К., Більського В. Г., Бузовського Е. А., Грицишина М. І., Дороша І. Й., Доля В. Т., Кононенко М. П., Денисенка П. А., Мельника С. І., Олійника О. В., Петрова В. М., Підлісецького Г. М., Питульки В. О., Саблука П. Т., Ситника В. П., Шебаніна В. С. та ін. Проте недостатньо дослідженим залишилися особливості організації аналізу основних засобів у сільському господарстві.

Мета дослідження – розкрити основні показники аналізу, ефективності використання основних засобів у сільськогосподарському виробництві.

Аналіз господарської діяльності підприємств аграрного сектору національної економіки за своїм змістом і завданнями, методикою його проведення має певні особливості, що зумовлені специфікою галузі [1]. В аграрному виробництві України мають місце дві головні галузі – рослинництво і тваринництво, що відіграють важливу роль у формуванні продовольчої безпеки держави, оскільки мають пряме відношення до харчової, переробної, легкої промисловості та сприяють зовнішній торгівлі.

Ефективність сільськогосподарського виробництва характеризується специфічними для цієї галузі показниками. Створення всебічно розвинутого високопродуктивного сільського господарства вимагає відповідного рівня розвитку матеріально-технічної бази аграрних підприємств.

Матеріально-технічна база є найважливішою складовою частиною продуктивних сил і має багатогранне значення в розвитку аграрного виробництва.

Матеріально-технічна база аграрного підприємства – це сукупність засобів і предметів праці, які використовуються в сільськогосподарському виробництві [2].

У складі матеріально-технічної бази аграрних підприємств першорядну роль відіграють основні засоби виробництва. До них належать:

земля як головний засіб сільськогосподарського виробництва;

трактори, мотори комбайнів, автомобілі, стаціонарні двигуни, електросилові установки і робоча худоба.

Ці елементи матеріально-технічної бази складають енергетичні ресурси підприємства. Силові машини безпосередньо не впливають на предмети праці, але їх роль у розвитку продуктивних сил сільського господарства надзвичайно велика; сільськогосподарські машини і знаряддя, обладнання тваринницьких ферм і машини для приготування кормів, інші робочі машини, які застосовуються в сільськогосподарському виробництві, електромережі, водопроводи. Робочі машини є основою виконання всіх робіт у рослинництві і тваринництві, а також у галузях первинної переробки сільськогосподарської продукції – виробничі приміщення та споруди, транспортні засоби і дороги; продуктивна худоба і птиця; корми, насіння, органічні і мінеральні добрива, засоби хімізації рослинництва і тваринництва, а також інші засоби виробництва в аграрних підприємствах [3].

В умовах ринкових відносин особливої актуальності набуває питання підвищення економічної ефективності використання основних виробничих фондів. Аграрним підприємствам важливо знати, якою ціною виробляється валовий продукт, скільки авансованих засобів, у тому числі основних фондів, брало участь у його створенні. Основні показники розглянуто в таблиці.

**Систематизований перелік показників оцінки ефективності
використання основних засобів сільськогосподарських підприємств**

Групи показників	Назва показника	Характеристика та особливості розрахунку показника
Показники, що характеризують ефективність використання основних засобів	фондовіддача	відношення вартості виробленої продукції до первісної середньорічної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення. В умовах інфляції, коли швидкими темпами зростають ціни на знаряддя праці, а також вартість капітального будівництва, цей показник доцільно визначати за товарною продукцією, оціненою в поточних цінах реалізації. Розрахована таким способом фондовіддача, хоч і не повністю, але все ж об'єктивніше характеризує економічну ефективність використання основних виробничих фондів, ніж валова продукція, що оцінюється в порівнянних цінах
	фондомісткість	показник, обернений до фондовіддачі, який визначається відношенням середньорічної вартості основних засобів до обсягу виготовленої продукції. Істотного підвищення фондовіддачі можна досягти завдяки вдосконаленню структури основних виробничих фондів
Показники ефективності використання техніки за прогресивною технологією	коефіцієнт насичення прогресивними технологіями	визначається як відношення обсягів робіт виконаних прогресивними технологіями в рослинництві до загальної площі посіву сільськогосподарських культур, у тваринництві – умовного поголів'я
	зростання валової продукції рослинництва продуктивності, худоби внаслідок впровадження прогресивних технологій	відношення зазначених показників після і до впровадження прогресивних технологій
Показники оцінки технічної оснащеності	технічна забезпеченість	відношення вартості технічних засобів включаючи обладнання до сільськогосподарських угідь (ріллі, посівів)
	енергозабезпеченість	відношення наявних енергетичних засобів у к.с. (механічних і електричних двигунів, робочої худоби та ін.) до площі ріллі
	енергоозброєність праці	відношення середньорічної кількості енергетичних потужностей до середньорічної чисельності працівників
	амортизація технічних засобів	поступовий їх знос, що становить суму добутків вартості кожного виду техніки на річну (установлену державою) норму амортизації поділених на 100
	коефіцієнт універсальності машин	обчислюють діленням вартості машин, що забезпечують виконання робіт у різні строки, на загальну їх кількість
	коефіцієнт впровадження нової техніки в рослинництві й тваринництві	відношення вартості нової техніки до загальної її вартості по галузях

Отже, використання системи техніки машин у сільському господарстві зумовлює необхідність урахування зональних умов і галузевої структури виробництва. Технологічні процеси повинні відбуватися у певній послідовності, проте зараз вони далеко неузгоджені між собою в технологічному циклі і часі, що веде до неритмічного використання. Крім цього, техніка і машини, що становлять систему, мають бути економічними за витратами пального на одиницю робіт, мати високий коефіцієнт корисної дії, бути придатними і відповідати сучасному рівню технології і організації виробництва. Науковим результатом даного дослідження є систематизація показників оцінки ефективності використання основних засобів сільськогосподарських підприємств, а перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямі є використання економіко-математичних методів для оцінки вартості матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Барабаш Н. С. Аналіз господарської діяльності : навч. посібн. / Н. С. Барабаш ; за заг. ред. Є. В. Мниха. – К. : КНТЕУ, 2005. – 395 с. 2. Дяченко О. П. Особливості формування і використання матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / О. П. Дяченко. – Режим до-

ступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/avpch/En/2010_53/Diachenk.pdf. 3. Добіжа Н. В. Методичні аспекти аналізу використання сільськогосподарської техніки на регіональному рівні [Електронний ресурс] / Н. В. Добіжа. – Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2010_4/133.pdf. 4. Іванух Р. А. Довідник економічних показників сільського господарства / Р. А. Іванух, М. М. Пантелейчук, І. В. Попович ; під ред. Поповича І. В. – К. : Урожай, 2002. – 168 с. 5. Ковба С. В. Методичні вказівки до практичних занять з курсу "Економіка підприємств" для обліку і аудиту, фінанси і страхування / С. В. Ковба, Л. І. Дудар, Б. Б. Гладич. – Тернопіль : ТАНГ, 2000. – 38 с.

УДК 657.421:658.8

Пересічанська А. С.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ ТОРГІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто теоретичні аспекти та особливості організації аналізу ефективності використання матеріально-технічної бази підприємства роздрібною торгівлю. Систематизовано аналітичні показники.

Аннотация. Рассмотрены теоретические аспекты и особенности организации анализа эффективности использования материально-технической базы предприятия розничной торговли. Систематизированы аналитические показатели.

Annotation. The theoretical aspects and peculiarities of organizing the analysis of the effectiveness of material and technical base usage by the retailers were considered. Analytical indicators were systematized.

Ключові слова: матеріально-технічна база, основні засоби, торговельне підприємство, роздрібною торгівлю, ефективність використання.

Здійснення торговельної діяльності передбачає наявність певної матеріально-технічної бази, необхідної для транспортування, зберігання та реалізації товару. Ефективність використання таких засобів праці безпосередньо впливає на фінансовий результат діяльності торгового підприємства. Отже аналіз ефективності використання матеріально-технічної бази, як однієї з груп факторів, що безпосередньо впливає на об'єми товарообігу, набуває все більшого значення та актуальності для підприємств роздрібною торгівлю.

Розробкою даного питання займалися як українські, так і зарубіжні науковці, серед яких Гринів Б. В., Саталкіна Н. І., Герасимов Б. І., Терехова Г. І. та багато інших [1; 2]. Але у працях даних авторів не вистачає системності та впорядкованості пропонованої інформації.

Метою даної роботи є вивчення теоретичних аспектів аналізу ефективності використання матеріально-технічної бази торговельного підприємства, розгляд основних розрахункових показників, що можуть використовуватися при аналізі, їх систематизація.

Об'єктом дослідження в даній статті є процес аналізу матеріально-технічної бази підприємства роздрібною торгівлю.

Предметом дослідження є показники ефективності використання матеріально-технічної бази торговельним підприємством.

Перш за все, слід зазначити, що матеріально-технічну базу торговельного підприємства складають основні засоби та нематеріальні активи, що використовуються при здійсненні ними своєї діяльності [1].

Джерелами інформації для проведення аналізу ефективності використання матеріально-технічної бази на підприємствах роздрібною торгівлю є такі форми звітності:

7-ТОРГ "Звіт про наявність торговельної мережі і мережі ресторанного господарства" – відображає число підприємств за їх типами на кінець року, торгову площу, товарообіг за четвертий квартал;

2-ТОРГ "Звіт про наявність холодильного, торгового, механічного, підйомно-транспортного та іншого устаткування" – містить інформацію про технічне оснащення підприємств;

дані бухгалтерського обліку про склад і рух основних засобів, планові показники та напрями розвитку матеріально-технічної бази, нормативні показники;

дислокація торгової мережі – документ спеціальної форми, в якому наводяться дані щодо наявності підприємств, місця їхнього знаходження, паспортних даних кожного з них: площа торгового залу, підсобних приміщень, кількість працівників, технічне оснащення, місячний обсяг товарообороту та ін. [2].

Слід розглянути класифікацію основних засобів, що використовуються в торгівлі, та зобразити ці дані у вигляді табл. 1 [1; 3; 4].

Таблиця 1

Класифікація основних засобів, що використовуються в торгівлі

Класифікаційна ознака	Групи основних засобів
За належністю до підгалузі	1) основні засоби роздрібної торгівлі; 2) основні засоби оптової торгівлі; 3) основні засоби галузі громадського харчування
За ступенем використання	1) ті, що знаходяться в експлуатації; 2) ті, що знаходяться в запасі (резерві); 3) основні засоби на стадії дообладнання, реконструкції, часткової ліквідації чи консервації
За наявними правами на об'єкти основних засобів	1) основні засоби, що належать підприємству (в тому числі – здані в оренду); 2) ті, що знаходяться у підприємства на оперативному управлінні чи господарчому віданні; 3) отримані в оренду
За характером участі в торговому процесі	1) активні (торгово-технологічне обладнання, транспорт та інші); 2) пасивні (будинки, склади, споруди)
За призначенням	1) виробничі (напрямку беруть участь у процесі реалізації товару); 2) невиробничі (не приймають безпосередньої участі у процесі реалізації)

Загальну структуру основних виробничих засобів роздрібного торгового підприємства, що займається реалізацією продовольчих товарів, наведено на рисунку. Вони спрямовані на стимулювання збільшення товарообігу, збереження заданих властивостей продукції, що перебуває на складі, забезпечення стабільності торговельного процесу [3].

Аналіз ефективності використання матеріально-технічної бази підприємств торгівлі слід розпочинати з вивчення та оцінки складу, структури та динаміки основних засобів підприємства. Задля цього використовуються методи горизонтального та вертикального аналізу, розрахунку показників динаміки. У торгівлі, як і в інших галузях господарства, має відбуватися технічне переоснащення, тож частка машин та обладнання в загальному обсязі повинна зростати [4].

Рис. Структура основних виробничих засобів підприємств роздрібної торгівлі з продажу продовольчих товарів

Подальший аналіз ефективності використання основних засобів проводиться за допомогою розрахункових показників. Науковці пропонують досить широкий та різноманітний перелік останніх (табл. 2) [1; 3; 5].

Таблиця 2

Показники, що характеризують ефективність використання матеріально-технічної бази торгового підприємства

Група	Перелік розрахункових показників
Показники, що характеризують ефективність використання основних засобів торгового підприємства	1) частка активної частини основних засобів (машин, обладнання, приладів) в їх загальній вартості; 2) коефіцієнт зносу основних засобів; 3) коефіцієнт оновлення основних засобів; 4) рівень фондоозброєності праці; 5) рівень технічної озброєності праці; 6) рівень технічного оснащення торгового підприємства; 7) віковий склад та середній вік машин та обладнання; 8) фондівіддача
Показники, що характеризують ефективність використання торгівельної площі підприємства	1) частка торгівельної площі в загальній площі приміщень торгового підприємства; 2) коефіцієнт використання торгівельної площі; 3) товарообіг із розрахунку на 1 м ² торгової площі; 4) щільність роздрібно-торгівельної мережі; 5) рівень спеціалізації роздрібно-торгівельної мережі; 6) середня торгівельна площа магазину; 7) співвідношення торгової та неторгової площі магазину; 8) відношення торгової площі до загальної площі магазину; 9) раціональність розміщення обладнання
Показники, що характеризують ефективність використання складських приміщень	1) максимальний товарний запас; 2) необхідна площа зберігання; 3) норма площі зберігання; 4) рівень відповідності складського приміщення; 5) коефіцієнт корисної площі складу; 6) коефіцієнт використання корисного об'єму складу; 7) рівень механізації складських робіт

За допомогою розрахунку показників, поданих у табл. 2, можна кількісно зобразити та обґрунтувати ефективність використання матеріально-технічної бази, що в свою чергу впливає на загальні результати діяльності підприємства.

Проаналізувавши наведені дані, можна виділити такі особливості аналізу ефективності використання матеріально-технічної бази підприємства роздрібно-торгівлі:

дана сфера не використовує дорогого та занадто габаритного виробничого обладнання, що дозволяє підприємству заощаджувати торгівельну площу та власні кошти на його обслуговування; інформаційною базою аналізу є специфічні форми звітності для даної сфери діяльності; основними об'єктами аналізу є основні засоби, торгівельні площі та складські приміщення підприємства;

ефективність використання пасивної частини засобів (приміщень) є значним показником у загальному аналізі матеріально-технічної бази.

Таким чином, науковим результатом даного дослідження є систематизація показників оцінки матеріально-технічної бази торгівельного підприємства.

Подальше вивчення даної теми може концентруватися на розробці оптимального співвідношення основних засобів торгівельного підприємства, яке б забезпечувало мінімальні витрати на їх обслуговування та максимізувало прибутки, а також на аналізі факторів, що безпосередньо впливають на наведені розрахункові показники ефективності використання матеріально-технічної бази підприємства роздрібно-торгівлі.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Саталкина Н. И. Экономика торговли : учебное пособие / Н. И. Саталкина, Б. И. Герасимов, Г. И. Терехова – М. : ФОРУМ, 2010. – 232 с. 2. Гринів Б. В. Економічний аналіз торговельної діяльності : навч. посібн. / Б. В. Гринів – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 392 с. 3. Половцева Ф. П. Коммерческая деятельность : учебник / Ф. П. Половцева. – М. : Инфра-М, 2009. – 248 с. 4. Кравченко Л. И. Анализ хозяйственной деятельности в торговле : учебник / Л. И. Кравченко. – 8-е изд., испр. и доп. – М. : Новое знание, 2005. – 512 с. 5. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятий АПК : учеб. пособ. / Г. В. Савицкая. – 6-е изд., стер. – М. : Новое знание, 2006. – 652 с.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Розкрито сутність поняття економічної ефективності, висвітлено деякі підходи до оцінки використання основних засобів у сільському господарстві та методику аналізу узагальнюючих показників забезпеченості підприємства основними засобами, запропоновано шляхи підвищення ефективності їх використання.

Аннотация. Раскрыта сущность понятия экономической эффективности, отражены некоторые подходы к оценке использования основных средств в сельском хозяйстве и методика анализа обобщающих показателей обеспеченности предприятия основными средствами, предложены пути повышения эффективности их использования.

Annotation. The essence of the "economic efficiency" concept is revealed, some approaches to the assessment of fixed assets usage in agriculture and the technique of the analysis of generalizing indicators of enterprise's fixed assets provision are described, the ways of increasing the efficiency of their use are offered.

Ключові слова: основні засоби, сільське господарство, аналіз, ефективність, система показників, використання основних засобів, забезпеченість основними засобами.

В умовах обмеженості інвестиційних ресурсів сільськогосподарських підприємств необхідне раціональне використання наявних основних засобів. Їх аналіз та науково обґрунтовані методологічні підходи є підґрунтям для якісного аналітичного дослідження економічної ефективності використання основних засобів та виявлення невикористаних резервів.

Питання підвищення економічної ефективності використання й оновлення основних засобів були висвітлені у роботах вітчизняних вчених: Андрійчука В. Г., Савицької Г. В., Дем'яненка М. Я., Чумаченка М. Т., Підлисецького Г. М. та ін.

Метою роботи є аналіз системи показників оцінки ефективності використання основних засобів, методики узагальнюючих показників забезпеченості сільськогосподарського підприємства основними засобами.

Відповідно до поставленої мети визначено основні завдання, а саме: розкрити поняття економічної ефективності, розглянути деякі підходи до оцінки ефективності використання основних засобів і методику узагальнюючих показників забезпеченості підприємства основними засобами, запропонувати напрями підвищення їх ефективного використання.

Об'єкт дослідження – основні засоби сільськогосподарського підприємства.

Предмет дослідження – теоретичні положення, методичні підходи щодо аналізу використання основних засобів сільськогосподарського підприємства.

Важливого значення в економічному аналізі ефективності основних засобів сільськогосподарського виробництва набуває правильний вибір та розрахунок показників, що характеризують рівень економічного ефекту від використання основних засобів у виробничих процесах господарської діяльності підприємств, специфіка виробництва, врахування особливостей галузі та особливостей основного засобу виробництва – землі.

Сутність економічної ефективності сільськогосподарського виробництва полягає в одержанні максимального результату використання наявних виробничих ресурсів.

Макконел К. Р. і Брю С. Л. економічну ефективність визначають як: співвідношення між витратами ресурсів і виробленими в результаті їх використання обсягів товарів чи послуг: виробництво продукту визначеної вартості при найменших затратах ресурсів, досягнення найбільшого обсягу виробництва товару чи послуги із застосуванням ресурсів визначеної вартості [1].

Опрацювання літературних джерел свідчить, що для характеристики економічної ефективності використання основних засобів окремі економісти виділяють різні показники.

Голованов О. М. [2] пропонує такі показники: виробництво валової продукції і чистого доходу на 1 грн основних засобів, валова продукція і чистий дохід в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, вихід валової продукції на середньорічного працівника, на 100 га ріллі, на одиницю виробничих витрат у цінах поточного року та на людину-день.

Льмендеев В. Є. [3] виділяє вартісні показники використання основних засобів (відношення валового доходу на одиницю вартості основних засобів, чистого доходу до основних і оборотних засобів, обсягу виробленої продукції до основних виробничих засобів та продуктивності праці), натуральні показники – техніко-економічні показники роботи двигунів, машин, які відображають використання засобів праці в часі і за потужністю.

Старицький Т. М., Шваб А. П. [4; 5] наголошують на використанні одного узагальнюючого показника. Старицький Т. М. вважає, що цим показником є відношення вартості валової продукції до суми амортизаційних відрахувань і заробітної плати, який характеризує рівень продуктивності живої та уречевленої праці. Шваб А. П. пропонує відношення чистого доходу до вартості основних засобів за мінусом амортизації.

Аналізуючи запропоновані показники, можна зробити висновок, що ефективність використання основних засобів сільськогосподарських підприємств необхідно характеризувати системою показників, яка включає виробництво продукції в порівняних цінах, валового доходу з одиниці земельної площі з розрахунку на середньорічного працівника, 1 грн виробничих витрат та з розрахунку на одиницю вартості основних виробничих засобів.

Методологія аналізу економічної ефективності використання основних засобів передбачає визначення та розробку показників, коефіцієнтів, динамічних рядів; збір інформації та створення бази даних; аналіз та оцінку наявного стану, структури та потреби в основних засобах для комплексної оцінки діяльності сільськогосподарських підприємств; виявлення резервів збільшення обсягів виробництва продукції, а також вибір методів та способів аналізу.

На основі опрацювання роботи [6] слід розглянути методику аналізу узагальнюючих показників забезпеченості сільськогосподарських підприємств основними засобами й ефективності їх використання у таблиці.

Таблиця

Методика аналізу узагальнюючих показників забезпеченості підприємства основними засобами й ефективності їх використання

Етап	Показники	Методи	Результат
1. Забезпеченість основними засобами: аналіз за узагальнюючими показниками та аналіз забезпеченості окремими видами машин	Фондозабезпеченість, енергозабезпеченість, фондоозброєність та енергоозброєність, відношення площі ріллі, на вирощуванні якої вони використовуються, до їх наявності	Порівняльний горизонтальний аналіз, факторний аналіз	Аналіз і оцінка якості та своєчасності виконання сільськогосподарських робіт
2. Аналіз структури основних засобів	Питома вага окремих видів основних засобів у їх загальній вартості	Горизонтальний і вертикальний аналіз	Оцінка співвідношення активної і пасивної частин основних засобів
3. Аналіз руху та технічного стану	Коефіцієнт відновлення, зносу, вибуття, придатності, приросту, період оновлення	Порівняльний аналіз	Оцінка питомої ваги відновлених засобів та фізичного і морального їх зносу
4. Аналіз узагальнюючих показників ефективності використання основних засобів	Фондорентабельність, фондовіддача, фондоємність	Порівняльний аналіз	Оцінка ефективності й інтенсивності використання основних засобів
5. Аналіз узагальнюючих показників ефективності й інтенсивності використання основних засобів	Фондорентабельність, фондовіддача, фондоємність	Порівняльний аналіз	Оцінка ефективності й інтенсивності використання основних засобів
6. Факторний аналіз фондовіддачі	1. Фактори першого порядку зміни фондовіддачі: об'єм валової продукції і середньорічна вартість основних виробничих фондів, а також продуктивність праці і рівень фондоозброєності. 2. Фактори другого порядку: якість ґрунту (X1), частка активної частини основних засобів (X2), частка фондів рослинництва (X3), сума оборотних матеріальних фондів на грн основних засобів (X4), рівень зносу основних засобів (X5), ступінь оновлення основних засобів (X6)	Прийоми лімінування. Кореляційний аналіз	Оцінка впливу кожного фактора на приріст фондовіддачі. Побудова рівняння залежності фондовіддачі від даних факторів та аналіз коефіцієнтів при кожному факторі

Таким чином, представлена методика дозволяє здійснити поглиблений аналіз фондівдачі як головного показника ефективності використання основних засобів.

Основними напрямками підвищення ефективності використання основних засобів у сільському господарстві є: необхідність запровадження заходів науково-технічного прогресу; зменшення кількості недіючого устаткування, виведення з експлуатації зайвого непродуктивного обладнання, поліпшення й експлуатація машин і обладнання в часі, яке досягається підвищенням коефіцієнта змінності обладнання. Оскільки для сільськогосподарського виробництва характерний сезонний характер, то для екстенсивного завантаження машин та обладнання важливе значення має організація виробництва; здійснення комплексу заходів, спрямованих на поліпшення їх технічного стану, особливо активної частини.

Науковим результатом даного дослідження є систематизація показників оцінки ефективності використання основних засобів сільськогосподарських підприємств.

Перспективою подальших наукових досліджень у даному дослідженні є розробка економіко-математичної моделі оцінки ефективності використання основних засобів.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Макконел К. Р. Экономикс. Принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконел, С. Л. Брю ; пер. с англ. – в 2-х т. – М. : Республика, 1992. – Т. 2. – 399 с. 2. Голованов О. М. Ефективність використання основних виробничих фондів колгоспів / О. М. Голованов. – К. : Урожай, 1975. – С. 89–90. 3. Ильмендеев В. Е. Пути повышения эффективности использования основных производственных фондов в сельском хозяйстве / В. Е. Ильмендеев. – Куйбышев, 1988. – С. 34. 4. Старицький Т. М. Раціональне відтворення основного капіталу в сільському господарстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.02 "Економіка сільського господарства і АПК" / Т. М. Старицький ; Нац. наук. центр "ІАЕ" УААН. – К., 2006. – 22 с. 5. Шваб А. П. Методологія оцінки ефективності діяльності підприємств АПК України в складних умовах довкілля / А. П. Шваб. – Житомир : Вид. "Волинь", 2001. – 150 с. 6. Анализ хозяйственной деятельности предприятий АПК : учебн. пособ. / Г. В. Савицкая. – 79-е изд., испр. – Мн. : Новое знание, 2007. – 680 с.

Єрмакова Ю. В.

УДК 657.62:657.3

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

Анотація. Розглянуто особливості формування дебіторської заборгованості бюджетних установ. Наведено види заборгованості та основні причини її виникнення, порядок документального оформлення. Вдосконалено інформаційно-аналітичне забезпечення оцінки дебіторської заборгованості бюджетних установ.

Анотация. Рассмотрены особенности формирования дебиторской задолженности бюджетных учреждений. Приведены виды задолженности и основные причины ее возникновения, порядок документального оформления. Усовершенствовано информационно-аналитическое обеспечение оценки дебиторской задолженности бюджетных учреждений.

Annotation. The specifics of the formation of public institutions' receivables have been discussed. The main types of debts and their causes, the procedure of documenting have been presented. The information and analytical support for the assessment of financial institutions' receivables has been improved.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, бюджетні установи, бюджет, господарські відносини, прострочена заборгованість, оборненість.

Актуальність дослідження полягає в тому, що бюджетні установи на сучасному етапі потребують проведення аналізу дебіторської заборгованості, адже її обсяги є занадто високими. В умовах постійної недостатності бюджетних ресурсів допускається їх відволікання у дебіторську заборгованість.

Теоретичним дослідженням проблем аналізу дебіторської заборгованості займалися такі вчені-економісти, як: С. Левицька, Н. Сушко, О. Прохорова та ін.

© Єрмакова Ю. В., 2013

Метою дослідження є вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення аналізу стану дебіторської заборгованості бюджетних установ та причин її виникнення.

Дебіторська заборгованість – це фінансовий актив установи, що виникає внаслідок договірних відносин між двома юридичними особами, серед яких одна особа, яка є власником активу, після настання відповідних умов угоди має право на отримання платежів, товарів, робіт та послуг [1].

У процесі виконання бюджету в бюджетних установах виникають господарські відносини з постачальниками товарів, виконавцями робіт та особами які надають послуги. Щоб здійснювати видатки та платежі за ними, розпоряднику бюджетних коштів необхідно взяти бюджетні зобов'язання, тобто будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому [2].

У бухгалтерському обліку виникнення зобов'язань однієї сторони перед іншою відображається після здійснення однією із сторін дій, передбачених у договорі. Виникнення заборгованості пов'язане з тим, що майже ніколи не збігаються моменти виконання зустрічних зобов'язань.

Основною причиною утворення дебіторської заборгованості в бюджетних установах є поширена практика попередньої оплати розпорядниками бюджетних коштів закупівель обладнання, інших товарно-матеріальних цінностей та проведення прихованого авансування оплати отримуваних послуг. До зростання дебіторської заборгованості призводять значні суми крадіжок та нестач унаслідок послабленого контролю за збереженням державного майна та недостатнього рівня претензійно-позовної роботи з повернення бюджетних коштів з боку керівників установ. Іншими причинами утворення дебіторської заборгованості є несвоєчасне відображення в обліку документів про отримання матеріальних цінностей, робіт, послуг (штучна заборгованість) та проведення централізованих розрахунків [1].

З метою встановлення єдиних вимог до порядку складання місячної фінансової звітності установами та організаціями, які отримують кошти державного або місцевих бюджетів, місячні фінансові звіти розпорядники та одержувачі бюджетних коштів складають і подають до органів Державного казначейства України за такими формами:

"Звіт про заборгованість за бюджетними коштами" (№ 7д, № 7м);

"Звіт про заборгованість за окремими програмами" (№ 7д.1, № 7м.1).

У зазначених формах фінансової звітності наводяться суми дебіторської та кредиторської заборгованості.

Елементи звітності щодо відображення дебіторської заборгованості додатково розкриваються у таких формах:

Довідка про дебіторську та кредиторську заборгованість за операціями, які не відображаються у формі № 7д, № 7м "Звіт про заборгованість за бюджетними коштами".

Довідка про причини виникнення простроченої дебіторської заборгованості загального фонду та вжиті заходи щодо її стягнення.

Довідка про дебіторську заборгованість за видатками [3].

Інструкція з обліку коштів, розрахунків та інших активів бюджетних установ, затверджена наказом Держказначейства № 242 [4], виділяє такі види дебіторської заборгованості:

1) прострочена дебіторська заборгованість – це заборгованість, що виникає на 30-й день після закінчення строку обов'язкового платежу згідно з укладеними договорами, або якщо дата платежу не визначена після виписування рахунка на оплату;

2) дебіторська заборгованість, строк позовної давності якої минув, – дебіторська заборгованість, що обліковується після закінчення строку позовної давності;

3) безнадійна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності.

Аналіз дебіторської заборгованості проводять по окремих її видах, по окремих контрагентах, а всередині них – за окремими зобов'язаннями та сумами. Для цього використовуються дані звітності: баланс виконання кошторису витрат бюджетної установи форми № 1, звіту форми № 1-м, звіту виконання кошторису доходів і витрат з позабюджетних джерел (форма № 4), дані поточного обліку, а в необхідних випадках і первинних документів. Вивчення проводиться в динаміці за рік або більш тривалий період. Вивченню дебіторської заборгованості з тривалими термінами і насамперед простроченої приділяють особливу увагу. По кожній сумі визначають час виникнення боргу, його причини та розмір. Проаналізувавши розрахунки, вживають заходи щодо стягнення заборгованості.

У зв'язку з тим, що дебіторська заборгованість після закінчення строків позовної давності може бути списана, слід визначити суму її зниження або підвищення, додавши до заборгованості на кінець року суми, списані на зменшення фінансування, і зменшивши отриманий результат на суму заборгованості, яка склалася на початок року [5].

Необхідно також давати оцінку дебіторської заборгованості з точки зору реальності її стягнення. Зворотність дебіторської заборгованості визначається на основі минулого досвіду і поточних умов. Минулий досвід проявляється в розрахованому за середніми даними за кілька років відсотку неповернення боргів. Також для аналізу використовують коефіцієнт відновлення, який показує, яка частина з виниклою протягом року заборгованості була погашена на кінець року, а яка її частка залишилася в якості боргу [6].

Контроль за рухом і своєчасною інкасацією дебіторської заборгованості, як одна з функцій управління, ставить своєю метою перевірку достовірності виникнення, ефективності використання та витребування дебіторської заборгованості, встановлення ступеня і характеру впливу на показ-

ники фінансової звітності й обсяг продажів на підставі інформації, що надходить на різних стадіях контролю. Тому є важливим аналіз об'єктивної величини дебіторської заборгованості, її структури та динаміки.

Структурування дебіторської заборгованості за строками дозволяє сформувати картину стану розрахунків з покупцями, виявити прострочену заборгованість, оцінити динаміку погашення заборгованості окремими групами дебіторів і провести оцінку можливих неплатежів. Порівнянність характеристик дебіторської заборгованості за різні звітні періоди забезпечується накопиченням облікової інформації, яка в подальшому піддається моніторингу, контролю та аналізу в цілях управління. Тільки повна, достовірна та своєчасна облікова інформація дозволяє оцінити об'єктивну величину та ефективність використання капіталу, вкладеного в дебіторську заборгованість і забезпечити реалізацію механізмів її погашення, чим і обґрунтована необхідність удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення оцінки дебіторської заборгованості бюджетних установ.

Перспективним напрямом досліджень може бути розвиток та вдосконалення системи управління дебіторською заборгованістю.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Методичні рекомендації щодо обліку та списання дебіторської заборгованості від 6 серпня 2012 року № 268 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.balance.ua/download/blanks/20.02_metodrekom.html. 2. Бюджетний кодекс України від 06.12.2012 р. № 5518-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>. 3. Про затвердження Порядку складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів від 25.05.2010 р. № 164 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>. 4. Наказ про затвердження Інструкції з обліку коштів, розрахунків та інших активів бюджетних установ від 27.05.2005 р. № 97 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>. 5. Сушко Н. Сучасний стан бухгалтерського обліку у державному секторі та перспективи його реформування / Н. Сушко // Бухгалтерський облік та аудит. – 2010. – № 11. – С. 28. 6. Прохорова О. С. Деякі питання обліку дебіторської та кредиторської заборгованості бюджетних установ / О. С. Прохорова., С. О. Левицька // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2010. – № 3(7). – С. 100–104.

Колісник В. Ю.

УДК [005.52:336.717](477)

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНАЛІЗ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Анотація. Розглянуто сучасний стан розвитку кредитного ринку України. Проаналізовано зміни в структурі кредитних вкладень комерційних банків України. Визначено основні напрями вдосконалення кредитної політики вітчизняних комерційних банків.

Аннотация. Рассмотрено современное состояние развития кредитного рынка Украины. Проанализированы изменения в структуре кредитных вложений коммерческих банков Украины. Определены основные направления совершенствования кредитной политики отечественных коммерческих банков.

Annotation. The current state of credit market in Ukraine has been studied. The changes in the structure of commercial banks' credit exposure in Ukraine have been analysed. The main ways of improving the credit policy of domestic banks have been defined.

Ключові слова: банк, кредитна діяльність, кредитні операції, ризики, суб'єкти господарювання.

У посткризовий період кредитування набуває все більшої актуальності, оскільки економіка України розвивається у досить складних умовах та потребує значних обсягів кредитних ресурсів для виходу хоча б на докризовий рівень. Ефективна організація кредитної діяльності банків відіграє важливу роль для банків України, оскільки більшу частину активів банківської системи представлено саме кредитними вкладеннями. Зважаючи на сучасні проблеми функціонування комерційних банків в умовах виходу з економічної кризи, зростає актуальність питань пов'язаних із банківським кредитуванням, особливо необхідності аналізу та управління кредитним ризиком.

© Колісник В. Ю., 2013

Питання, пов'язані з аналізом кредитних операцій банківських установ розглядали багато вітчизняних та іноземних науковців і практиків. Зокрема значний внесок у розкриття цієї теми зробили Бут А. П., Геєць О. В., Щибиволок З. І. та ін. [1 – 3].

Проте ряд питань банківського кредитування суб'єктів підприємництва залишаються недостатньо адаптованими до практичного використання особливо в умовах фінансової нестабільності.

Метою статті є аналіз ефективності кредитних операцій банків задля виявлення закономірностей і тенденцій їх розвитку.

Результати досліджень. На сучасному етапі економічного розвитку одним з важливих шляхів виходу України з кризового стану є вдосконалення та подальший розвиток банківського кредитування. Підвищення ефективності банківського сектору країни є однією з гострих і складних проблем, яка існує на сьогоднішній день. Оскільки в механізмі функціонування кредитної системи держави велика роль належить комерційним банкам, ефективність їх діяльності істотно впливає на розвиток економіки країни. Таким чином, інноваційна модель, яка покладена в основу стратегії економіки України, потребує значних банківських ресурсів, необхідних для фінансування економічного розвитку [1].

Якість кредитного портфеля характеризується ступенем ризику виданих кредитів, для визначення якого необхідні відомості про клас позичальника та стан погашення заборгованості за кредитами.

З метою підвищення надійності та стабільності банківської системи, захисту кредиторів і вкладників банки формують і використовують резерви, сформовані у повному обсязі відповідно до сум фактичної кредитної заборгованості за групами ризику, для покриття можливих втрат від кредитних послуг [2].

Якісний аналіз кредитної діяльності банків включає такі напрями:

- оцінка додержання банком основних принципів кредитування, в тому числі перевірка кредитоспроможності постачальника та наявності забезпечення кредитів;

- аналіз якості кредитного портфеля й достатності резервів на покриття можливих втрат;

- аналіз нормативів кредитного ризику;

- аналіз видачі та погашення кредитів [3].

Оскільки на сучасному етапі розвитку банківської системи України кредитування економіки лишається однією з найважливіших функцій банків, існує необхідність аналізу обсягів виданих кредитів банками України за період з 2007 по 2012 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка кредитів, наданих банками України [4]

Роки	Кредити, млн грн	Абсолютний приріст, млн грн		Темп зростання, %		Темп приросту, %	
		ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний
2007	426867	-	-	-	100	-	-
2008	734022	30715	307155	172,0	172,0	72,0	72,0
2009	723295	-10727	296428	98,5	169,4	-1,5	69,4
2010	732823	9528	305956	101,3	171,7	1,3	71,7
2011	801809	68986	374942	109,4	187,8	9,4	87,8
2012	815 142	13 333	388 275	101,7	191,0	1,7	91,0

Обчислені показники свідчать про поступове збільшення обсягів виданих кредитів, починаючи з 2009 року. Слід зазначити про уповільнення процесу кредитування банками в період фінансової кризи 2008 року та прискорення в посткризовий період.

Кредити банку групують за категорією позичальників і вивчають за допомогою структурного групування. Банки, що видають кредити не тільки в гривнях, але й в іноземній валюті визначають структуру кредитного портфеля за видами валют у динаміці (табл. 2).

Таблиця 2

Структура кредитів, наданих резидентам за видами валют і строками погашення на кінець грудня 2012 року, млн грн [4]

Кредити	Обсяг	Структура, %	За строками погашення					
			до 1 року		від 1 року до 5 років		більше 5 років	
			обсяг	структура, %	обсяг	структура, %	обсяг	структура, %
у національній валюті	515 580	63,3	255 556	74,2	194 559	66,1	65 465	37,1
в іноземній валюті	299 562	36,7	88 681	25,8	99 952	33,9	110 929	62,9
усього	815 142	100	344 237	100	294 511	100	176 394	100

Розраховані показники свідчать про те, що найбільша частка кредитів, наданих резидентам, – у національній валюті та становить 63,3 %. Аналізуючи показники наданих коєдитів за строкам погашення, слід зазначити, що найбільша питома вага довгострокових кредитів в іноземній валюті – 62,9 %.

Оцінюючи сучасну модель кредитування в Україні, спрямовану не на економічне зростання, а на споживання та підтримку поточної діяльності підприємств, варто зазначити її невідповідність визначеним цілям довгострокового розвитку країни. Для забезпечення переходу на інвестиційно-інноваційний шлях розвитку економіки вже сьогодні кредитна система має бути спрямована на підтримку інноваційної діяльності, вкладення основних довгострокових кредитних інвестицій у наукомісткі, високотехнологічні галузі, що стане підґрунтям у майбутньому для високих темпів економічного зростання.

Роль банківської системи як додаткового джерела розвитку кризи полягає в тому, що за перших ознак економічного спаду банківські установи починають активно переглядати власну кредитну політику у бік посилення вимог до позичальників і максимального обмеження кредитних операцій, зменшуючи таким чином пропозицію грошей в економіці і посилюючи кризові процеси.

Удосконалення кредитної політики вітчизняними банками повинно забезпечити оздоровлення фінансового сектору та відновити темпи економічного зростання в Україні. Саме це є головним завданням в умовах необхідності якнайшвидшого подолання наслідків фінансової кризи у вітчизняній економіці та запорукою забезпечення її подальшого розвитку.

Розвиток методичних підходів до формування кредитної політики банку має реалізовуватися в таких напрямках: перманентне вдосконалення системи оцінки кредитоспроможності позичальника; подальше поліпшення всіх аспектів кредитної діяльності й оптимізація організаційної структури з метою забезпечення якісно нової системи управління банком; використання комплексного програмно-цільового підходу до планування діяльності банківської установи; оптимізація кредитних вкладень за рівнем галузевого ризику з урахуванням потенційної ефективності.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Бут А. П. Банківське кредитування інноваційного розвитку економіки : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.01 [Електронний ресурс] / А. П. Бут; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2008. – 19 с. 2. Геєць О. В. Основи банківської справи та управління кредитними ризиками [Текст] / О. В. Геєць, В. М. Домрачев, С. Л. Лондар – К. : Вид. Європ. ун-ту, 2004. – 237 с. 3. Щибиволок З. І. Аналіз банківської діяльності : навч. посібн. / З. І. Щибиволок. – К. : Знання, 2006. – 312 с. 4. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

Буряк О. О.

УДК 336.713:657.37

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ СКЛАДАННЯ ТА ВИДИ ЗВІТНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Анотація. Розглянуто підходи до класифікації звітності комерційних банків та принципи її складання. Удосконалено класифікацію джерел інформації для аналізу фінансового стану комерційних банків.

Аннотация. Рассмотрены подходы к классификации отчетности коммерческих банков и принципы ее составления. Усовершенствована классификация источников информации для анализа финансового состояния коммерческих банков.

© Буряк О. О., 2013

Annotation. The approaches to the classification of commercial banks' accounts and the principles of reporting preparation have been examined. The classification of information sources for analyzing the financial condition of commercial banks has been improved.

Ключові слова: фінансова звітність, нефінансова звітність, балансова звітність, комерційний банк, фінансовий стан, інформація.

Економічна інформація стає все більш вагомим фактором економічної діяльності, а також одним із ключових параметрів наукових досліджень. Якісна інформація необхідна для прийняття ефективних економічних рішень будь-якими суб'єктами економічних відносин. Особливою актуальністю є збір об'єктивної та своєчасної інформації, яка часто стає вирішальним показником при досягненні економічних цілей.

Вирішенню цієї проблеми приділяють увагу вітчизняні та зарубіжні вчені: Петрович Й. М., Будіщева І. О., Устінова І. Г., Мазарак А. А., Лігоненко Л. О., Ушакова Н. М., Мних Є. В., Міщенко В. Я., Грачов А. В., Шеремет А. Д., Сайфулін Р. С. Засновниками досліджень фінансового стану вважають представників англо-американської школи – це Р. Фулк, Дж. Кеннон, Р. Сміт, Дж. Хорріган, фахівці фірми Дюпон і т. д. Серед інших науковців, які приділили увагу цьому напрямку досліджень, слід виділити таких: Балабанов І. Т., Бернстайн Л. А., Бланк І. О., Ю. Брігхем, Карлін Т. Р., Ковальов А. П., Ковальов В. В. та ін.

Метою дослідження є систематизація основних видів звітної інформації банків у зв'язку з потребами суб'єктів аналізу.

Основними учасниками грошового ринку є комерційні банки. Вони акумулюють найбільший обсяг інформації, яка у подальшому використовується всіма іншими учасниками фінансових відносин. Як наслідок, банківська звітність є основною складовою інформаційного забезпечення прийняття економічних рішень суб'єктами грошового ринку, тому складання звітності – це процес надання комерційним банком інформації про свою діяльність тим, хто її потребує для прийняття відповідних рішень [1]. Одним із основних принципів є свобода прийняття рішень суб'єктом економічних відносин. Будь-яке економічне рішення ґрунтується на обробці інформації, що міститься у звітності. Метою звітності є забезпечення інформацією про фінансовий стан банку, його діяльність на валютному ринку та участь у виконанні окремих доручень уряду та Національного банку України. З одного боку, звітність є основним джерелом отримання інформації для суб'єктів господарювання, з іншого – каналом зв'язку, через який суб'єкт передає відомості про свою діяльність у ринкове середовище. Необхідність звітності зумовлена відкритістю економіки.

Підготовка звітів ґрунтується на принципах, які покладені в основу організації бухгалтерського обліку в банках. Відповідно до міжнародних стандартів, фінансова звітність комерційного банку повинна мати якісні характеристики, тобто містити інформацію, корисну для споживачів. Розрізняють чотири основні якісні характеристики звітності: зрозумілість; значущість; достовірність; зіставлюваність.

Головною якістю інформації, що подається у звітах, є швидке розуміння її користувачами. Для розуміння звітності користувачі повинні володіти достатніми знаннями про бізнес, економічну діяльність, бухгалтерський облік та мати бажання вивчати інформацію. Для того щоб бути необхідною для користувачів, інформація повинна бути значущою в процесі прийняття ними відповідних рішень. Інформації властива якість значущості тоді, коли вона впливає на вибір економічного рішення, допомагає оцінити минулі, теперішні чи майбутні події, підтвердити або скоригувати попередні оцінки. Якщо виникає невмотивована затримка звітної інформації, вона може втратити свою значущість. Тому цінність інформації полягає в своєчасності її подання.

Фінансові звіти мають правдиво відображати фінансову інформацію про банк. Необхідною умовою правдивого відображення діяльності банку є подання інформації у певному форматі та за показниками, які забезпечують якісні характеристики фінансових звітів.

Основні вимоги щодо форм фінансової звітності банку такі:
відповідність національним та міжнародним стандартам з бухгалтерського обліку;
складання на підставі даних бухгалтерського обліку;
оптимальність за кількістю і складом показників, що відображаються у фінансових звітах;
розкриття кількісних та якісних характеристик господарського факту, явища чи процесу, які відображаються у фінансовому звіті;

зручність форм фінансової звітності для заповнення, розроблення та створення програм електронної обробки інформації. Комерційні банки складають звітність, різноманітну за формою та змістом. Потрібно розглянути більш детально особливості формування та основні напрями використання даних видів звітності.

Фінансова звітність – це звітність комерційних банків, що відображає результати його фінансової діяльності. До неї належать форми (наприклад, 1-КБ, 2-КБ), які узагальнено характеризують результати фінансової діяльності банку, а також додаткові форми, які деталізують окремі статті балансового звіту та звіту про прибутки і збитки. Фінансова звітність є повністю публічною, що підвищує її значення, як інформаційної основи прийняття економічних рішень суб'єктами грошового ринку. Однак на практиці існують певні проблеми з оприлюдненням фінансової звітності банки на існування яких вказують розглянуті дослідження прозорості банків України [1; 2].

Нефінансова звітність – це звітність, що подається банками для задоволення потреб органів влади, податкових органів, на вимогу Антимонопольного комітету, організацій статистики. Залежно від вимог користувачів звітність можна згрупувати таким чином:

- податкова;
- управлінська;
- нормативна (статистична).

Подання управлінської звітності банків, яка активно використовується суб'єктами внутрішньо-банківського сегменту грошового ринку. Даними суб'єктами виступають центри відповідальності (або підрозділи) банку. Інформаційною основою для складання управлінської звітності виступає управлінський облік. У фундаментальних працях, присвячених дослідженню управлінського обліку, його сутність розкривається на основі аналізу процесу управління та визначення ролі інформації для прийняття ефективних управлінських рішень.

Управлінський облік забезпечує надходження менеджерам усіх рівнів інформації щодо основних параметрів діяльності компанії, тобто забезпечує зворотний зв'язок між об'єктом управління та менеджером для цілей контролю, аналізу та планування. Особливої актуальності даний вид обліку набуває у процесі управління банківською діяльністю.

Складання і подання статистичної звітності банків регламентується Правилами організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України, які затверджені постановою Правління НБУ № 124 від 19.03.2003 року (далі Правила) [3]. Правила визначають перелік та зразки форм статистичної звітності, а також порядок їх заповнення, періодичність складання та терміни їх подання даних до Національного банку України.

Розробниками форм статистичної звітності виступають структурні підрозділи центрального апарату Національного банку України, які відповідно до своїх повноважень та функцій, подають пропозиції про введення нових та зміни до діючих форм статистичної звітності. Для складання форм статистичної звітності використовуються дані фінансового обліку та параметри аналітичних рахунків бухгалтерського обліку. Банки подають до НБУ більше 70 форм статистичної звітності [3]. Дані форми використовуються підрозділами НБУ для виконання поставлених перед ними завдань. Потрібно зазначити, що НБУ не публікує дані форми у розрізі кожного банку, однак наводить отриману з них інформацію в узагальненому вигляді на офіційному сайті та у своїх друкованих виданнях.

Податкова звітність становить сукупність дій платника податків (або особи, що його представляє) і податкового органу зі складання, ведення і здачі документів установленної форми, що містять відомості про результати діяльності платника податку, його майнове становище і фіксують процес обчислення податку, а також суму, що підлягає сплаті до бюджету. Податкову звітність може здійснювати як платник податку самостійно, так і його представник або податковий агент. Податкову звітність подають до податкових органів за підсумками звітного періоду у встановлений законодавством строк. Терміни здійснення податкової звітності встановлюються по кожному податку окремо. Першим днем подання податкової звітності вважають день, що йде за днем закінчення звітного податкового періоду. Якщо останній день подання податкової звітності є вихідним або святковим, то днем подання звітності вважається наступний за вихідним або святковим операційний (банківський) день. Граничні терміни подання податкової звітності можуть бути продовжені за правилами і на підставах, передбачених податковим законодавством.

Характеристика видів звітності комерційних банків наведена у таблиці.

Таблиця

Характеристика видів звітності комерційних банків

Класифікаційна ознака	Вид звітності			
	фінансова	статистична	управлінська	податкова
1	2	3	4	5
Періодичність надання	Квартальна; річна	Щоденна; тижнева; декадна; двотижнева; місячна; квартална; піврічна; річна	Не регулюється	Місячна; квартална; річна
Рівень публічності	Повністю публічна	Частково публічна в агрегованому вигляді	Не публічна	Не публічна
Основні категорії користувачів	Коло користувачів не обмежене. Основні групи: акціонери, НБУ, контрагенти та клієнти банку	Щодо банківських операцій – НБУ, МВФ та інші користувачі. Щодо господарських операцій – Держкомстат	Менеджери вищої та середньої ланок	Державна податкова адміністрація, керівництво банку

1	2	3	4	5
Спосіб надання	Електронною поштою та на паперових носіях	Переважно електронною поштою, на паперових носіях в окремих випадках	Не регламентується	У паперовому та електронному вигляді
Суб'єкти, що подають звітність	Балансові підрозділи банку; юридичні особи; материнські банки	Балансові підрозділи банку; банки-юридичні особи	Центри відповідальності банку	Балансові підрозділи банку; банки – юридичні особи
Основні нормативні акти, що регулюють процес складання	Постанова Правління НБУ № 480 від 27.12.2007 року	Постанова Правління НБУ № 124 від 19.03.2003 року; Накази Держкомстату	Постанова Правління НБУ № 324 від 06.09.2007 року	Податкове законодавство та Накази ДПА

Першочергова мета стандартизації фінансової звітності українських банків – зробити звітність більш якісною та корисною максимальному колу користувачів банківських послуг (у тому числі міжнародним інвесторам і кредиторам) для прийняття ними правильних економічних рішень [4].

В Україні основним напрямом реформування було обрано приведення національної системи бухгалтерського обліку та звітності відповідно до вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності. При цьому основний досвід застосування МСФЗ був накопичений саме в банківських установах, оскільки саме банківський сектор, як один з найперших, почав підготовку звітності за МСФЗ. За цей час пройдено шлях від поверхневого і механічного розуміння і застосування МСФЗ до їх досить глибокого, осмисленого і професійного застосування. Але проблеми адаптації системи бухгалтерського обліку та звітності банків та інших суб'єктів господарювання до МСФЗ продовжують існувати. Причому дані проблеми мають неоднозначний і багатоаспектний характер. Важливою методологічно-правовою проблемою, яка характерна виключно для банківської системи, є суцільна регламентація бухгалтерського обліку та звітності Національним банком України. З одного боку, це забезпечує єдину методологію для всієї банківської системи країни, що дозволяє співставляти фінансову звітність окремих банків. Але з іншого боку, внесення змін у нормативно-правові акти НБУ є достатньо довгим процесом. Це призводить до ситуацій, коли нові міжнародні стандарти вже набувають чинності, але банки не можуть їх застосувати при складанні фінансової звітності через те, що не внесені відповідні зміни у нормативні документи Національного банку, навіть якщо банки мають методологічну базу та програмне забезпечення для впровадження нових стандартів. Вирішення даної проблеми можна забезпечити встановивши на законодавчому рівні обов'язку НБУ вносити зміни у нормативно-правові документи не пізніше моменту введення в дію нових стандартів та змін до чинних стандартів.

Наступним важливим напрямом розвитку банківської системи повинен стати перехід не тільки на міжнародні стандарти фінансової звітності, а й на міжнародні стандарти обліку. Це дозволить спростити процес збору інформації, яка потрібна для підготовки звітності в форматі МСФЗ. У такому випадку відпаде необхідність у коригуваннях і виправленнях, які в даний час проводять банки при трансформації звітності відповідно до міжнародних стандартів, оскільки спочатку облікові регістри будуть містити якісну інформацію за МСФЗ [5].

Таким чином, науковим результатом даного дослідження є розробка вдосконаленої класифікації звітності банківських установ, а перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямі є розробка інформаційно-аналітичного забезпечення аналізу діяльності банків.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Губаренко А. Дослідження інформаційної прозорості банків України в 2010 році [Електронний ресурс] / А. Губаренко, О. Куценко, О. Пастухова // Агентство фінансових ініціатив та Standard & Poor's. – Режим доступу : www.capital.markets.kiev.ua. 2. Корнилюк Р. Рейтинг прозорості українських банків. Інтернет-портал Українська правда (Економічна правда) / Р. Корнилюк, С. Шпитко. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/publications/2010/11/22/257461/>. 3. Правила організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України, затверджені постановою Правління НБУ від 19.03.2003 р. № 124. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. 4. Ведерникова Т. В. Развитие отчетности коммерческого банка, трансформированной в соответствии с международными стандартами : автореф. дис. на получение учен. степени канд. эконом. наук : спец. 08.00.12 "Бухгалтерский учет, статистика" [Электронный ресурс] / Т. В. Ведерникова. – Йошкар-Ола, 2007. – 20 с. – Режим доступа : <http://www.referun.com/n/razvitieotchetnostikommercheskogobankatransformirovannoy-v-sootvetstvii-s-mezhdunarodnymi-standartami>. 5. Стрельченко А. В. Реформування бухгалтерського обліку банківської системи України і його проблеми на сучасному етапі / А. В. Стрельченко // Управління розвитком. – 2011. – № 18(115). 6. Підручники [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pidruchniki.ws>.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Встановлено сутність поняття собівартості продукції, розглянуто об'єкти, основні завдання, джерела інформації та методичне забезпечення аналізу собівартості продукції сільськогосподарського підприємства, визначено резерви її зниження.

Анотация. Установлена сущность понятия себестоимости продукции, рассмотрены объекты, основные задачи, источники информации и методическое обеспечение анализа себестоимости продукции сельскохозяйственного предприятия, определены резервы ее снижения.

Annotation. The essence of the concept of production cost has been determined, the objects, the main tasks, sources of information and provision for the analysis of agricultural enterprise's production cost, the reserves of its decrease have been defined.

Ключові слова: собівартість продукції, аналіз собівартості продукції, ефект операційного левериджу, резерви зниження собівартості, факторний аналіз.

Основною метою діяльності будь-якого підприємства в ринкових умовах господарювання є отримання максимального прибутку. На суму прибутку, крім рівня цін, можна впливати шляхом зміни структури витрат на виробництво продукції та її обсягу. Однією з найважливіших передумов формування ефективно функціонуючих сільськогосподарських підприємств є досконале управління витратами. Тобто найважливіший показник економічної ефективності сільськогосподарського виробництва – собівартість продукції.

Теоретичним і практичним питанням розгляду особливостей аналізу собівартості продукції сільськогосподарського підприємства присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Значний внесок у дослідження цих проблем зробили: Тлущкевич Н. В., Сук П. Л., Чернецька О. В., Фудін А. В., Плетцов С. М., Кузнєцов В. П., Волкова Н. А., Столярова О. О., Костерін Є. М. та ін. Але зміна нормативно-законодавчої бази та господарських умов потребують подальшого вирішення цього питання.

Мета дослідження полягає в уточненні сутності поняття собівартості продукції сільськогосподарського підприємства та методики її аналізу, визначення резервів зниження.

Об'єктом дослідження є система собівартості продукції на сільськогосподарському підприємстві.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і організаційних засад та практичних питань з аналізу собівартості продукції на сільськогосподарському підприємстві.

Реалізація поставленої мети обумовила такі завдання дослідження:

визначити сутність поняття собівартості продукції;

виділити об'єкти, основні завдання аналізу собівартості продукції та джерела інформації для проведення даного аналізу;

розглянути методику аналізу собівартості продукції;

визначити резерви зниження собівартості продукції.

Собівартість продукції – це виражені в грошовій формі матеріально-технічні, трудові та інші витрати у зв'язку з підготовкою, організацією, виробництвом та реалізацією продукції [1].

У сільському господарстві створені такі економічні взаємовідносини, які диктують необхідність визначити окремий вид собівартості продукції, яку можна назвати "ринкова собівартість". Це обумовлено специфікою оцінки головних складових собівартості – оплати праці і матеріальних витрат, оскільки найбільш характерною для сільського господарства є значне виробниче споживання власної продукції [2].

Завданнями аналізу собівартості продукції є:

оцінка обґрунтованості плану по собівартості продукції, витрат виробництва та їх коригування на основі аналізу;

встановлення динаміки і ступеня виконання плану по собівартості;

визначення факторів, що вплинули на динаміку показників собівартості і виконання плану по них, величини і причини відхилень фактичних витрат від планових;

аналіз собівартості окремих видів продукції;

виявлення резервів подальшого зниження собівартості продукції.

Об'єктами аналізу собівартості є такі показники:
витрати на одну гривню продукції;
виробнича собівартість продукції за калькуляційними статтями та за елементами витрат;
собівартість одиниці окремих видів продукції [3].
Для аналізу собівартості продукції використовують такі джерела інформації:
статистична звітність форма № 5-с "Звіт про витрати на виробництво продукції (робіт, послуг)";
форма № 1-ПВ "Звіт з праці";
форма № 2 "Звіт про фінансові результати";
дані бізнес-плану, планові і звітні калькуляції собівартості продукції;
дані синтетичного й аналітичного обліку витрат.

Аналіз собівартості сільськогосподарської продукції доцільно розпочати з аналізу загальної суми витрат на виробництво продукції (їх рівень за декілька років, динаміка – абсолютний приріст, темпи зростання і приросту, абсолютне значення 1 % приросту). Зазвичай починають із вивчення динаміки загальної суми операційних витрат у цілому і за основними елементами.

Потім можна провести аналіз собівартості 1 грн товарної продукції та аналіз собівартості окремих видів продукції, який дає уявлення про види товарів з найбільшою питомою вагою витрат, найменш рентабельну продукцію, на основі чого приймаються рішення про коригування співвідношення вироблення різних сортів продукції для підвищення ефективності виробництва [4].

Дуже важливе значення в процесі управління витратами має поділ їх на постійні й змінні. Взаємозв'язок між обсягом виробництва, витратами та прибутком виражає показник виробничого левериджу. Він показує ступінь чутливості прибутку до зміни обсягів виробництва. Високий операційний леверидж характеризується значно вищим постійними витратами порівняно зі змінними в структурі сукупних витрат.

Ефект операційного левериджу визначається відношенням суми маржинального доходу до суми прибутку. Слід зазначити, що зміна питомої ваги змінних витрат більшою мірою впливає на ефективність виробництва галузі рослинництва, ніж відповідні зміни суми постійних витрат [5].

Підприємству вигідніше, якщо на одиницю продукції припадає менша сума постійних витрат, що можливо за досягнення максимуму обсягу виробництва продукції на наявних виробничих потужностях. Якщо при спаді виробництва продукції змінні витрати скорочуються пропорційно, то сума постійних витрат не змінюється, що призводить до зростання собівартості продукції і зменшення суми прибутку.

На собівартість продукції впливає багато чинників, дію яких можна оцінити за допомогою факторного аналізу витрат виробництва. Використовуючи такий метод елімінування як ланцюгові підстановки, вплив змінних і постійних витрат на сумарний обсяг витрат підприємства представлений у вигляді змішаної моделі:

$$Z = a + bx,$$

де Z – сума витрат на виробництво продукції;
 a – абсолютна сума постійних витрат;
 b – ставка змінних витрат на одиницю продукції;
 x – обсяг виробництва продукції [4].

У практиці аналітичних досліджень витрати на виробництво вивчають за елементами та за калькуляційними статтями. Тому провівши загальний аналіз витрат виробництва, необхідно перейти до дослідження їх структури, а саме проаналізувавши витрати за елементами.

У собівартості продукції відбиваються в узагальненому вигляді продуктивність праці, його оплата, ступінь використання основних засобів, витрати предметів праці та інші умови виробництва. Зниження собівартості продукції забезпечує збільшення прибутку господарства, і тим самим є основним джерелом зростання накопичень, необхідних для подальшого підйому економіки сільськогосподарського виробництва та підвищення життєвого рівня його працівників. Актуальним є раціональне й економне витрачання всіх видів ресурсів, зниження їх втрат, перехід до ресурсозберігаючих і безвідходних технологій. Велике значення для успішного вирішення цього завдання має аналіз собівартості продукції, що виявляє шляхи і резерви її зниження в аналізованому господарстві.

Резерви повинні бути узагальнені, взаємопов'язані, визначена їхня загальна сума й основні напрями реалізації [1].

Найбільш прийнятними варіантами зниження собівартості одиниці сільськогосподарської продукції вважаються: збільшення обсягів виробництва продукції при одночасному зниженні виробничих витрат; зростання кількості виробленої продукції при незмінних витратах; зростання виробництва продукції швидшими темпами порівняно зі збільшенням витрат на її виробництво. Основними шляхами зниження собівартості сільськогосподарської продукції є:

у галузі рослинництва – підвищення урожайності сільськогосподарських культур шляхом упровадження науково обґрунтованих сівозмін, прогресивних систем землеробства, використання високоврожайних сортів та гібридів;

розвиток механізації та автоматизації виробництва, застосування нових машин і обладнання, підвищення ефективності використання основних засобів та зростання на цій основі продуктивності праці;

зниження матеріаломісткості виробництва продукції шляхом впровадження технологій, котрі будуть заощаджувати енергію та ресурси;

запровадження належного матеріального стимулювання;

підвищення якості та скорочення втрат сільськогосподарської продукції [2].

Науковим результатом даного дослідження є систематизація резервів зниження собівартості продукції сільськогосподарського підприємства.

Дана тема не є повністю дослідженою, тому перспективними подальшими науковими дослідженнями є уточнення методичного забезпечення аналізу собівартості продукції на сільськогосподарському підприємстві.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Волкова Н. А. Економіка сільського господарства і переробних підприємств / Волкова Н. А., Столярова О. О., Костерін Є. М. // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2010. – № 19. – С. 23–54. 2. Сук П. Л. Закриття бухгалтерських рахунків і калькулювання собівартості продукції / П. Л. Сук // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2009. – № 72. – С. 18–41. 3. Тлущкевич Н. В. Облік витрат та калькулювання собівартості в сільському господарстві: теорія, методика, практика / Н. В. Тлущкевич // Економічний форум. – 2011. – № 1. – С. 11–21. 4. Фудін А. В. "Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств" / А. В. Фудін, С. М. Плетцов, В. П. Кузнецов // Аналіз в сільському господарстві. – 2010. – № 15. – С. 12–31. 5. Чернецька О. В. Операційний леверидж як інструмент управління витратами в сільськогосподарських підприємствах / О. В. Чернецька // Інноваційна економіка. – 2010. – № 1. – С. 130–134.

Целуйко К. Ю.

УДК [336.71:005.334] (477)

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНАЛІЗ БАНКІВСЬКОГО РИЗИКУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

Анотація. Розглянуто сутність банківських ризиків та системи управління ними. Проаналізовано підходи до оцінки банківських ризиків. Досліджено сучасні концептуальні підходи до побудови системи управління ризиками банку на основі їх аналітичної оцінки.

Аннотация. Рассмотрена сущность банковских рисков и системы управления ими. Проанализированы подходы к оценке банковских рисков. Исследованы современные концептуальные подходы к построению системы управления рисками банка на основе их аналитической оценки.

Annotation. The nature of banking risks and the system of managing them were considered. The approaches to the assessment of bank's risks were analyzed. Modern conceptual approaches to developing the system of bank's risks management on the basis of their analytical evaluation were investigated.

Ключові слова: банківська установа, банківський ризик, класифікація ризиків, система управління ризиками, рейтингова оцінка, дистанційний моніторинг, прогнознi моделі.

Діяльність банку за своєю природою пов'язана з ризиками, які генеруються численними чинниками (зовнішнім середовищем, структурою активів і пасивів, іншими фінансовими і функціональними чинниками), що впливають на їх рівень і, отже, спосіб їх аналізу і методи вимірювання і зниження. Розуміння сутності цих ризиків, правильна оцінка й управління ними дозволяє уникнути або значно зменшити ймовірні втрати, що виникають у банківській діяльності. Своєчасний аналіз банківських ризиків сприятиме ухваленню та мінімізації впливу тих чи інших ризиків, що дасть змогу отримати більший прибуток, що і є метою діяльності банків. Це підтверджує актуальність даного дослідження.

Розробки вітчизняних та іноземних фахівців, які стосуються проблем управління ризиком банку, розглянутих у працях Волошина І. В., Кириченко О. А., Ковальова П. П., Міщенко В. І., Примостки Л. О., Чуб П. М., Г. Марковіца, У. Шарпа, П. Роуза, Х. Грюнінга, С. Брайнович Братановича та багатьох інших. Проте недостатньо дослідженими залишилися питання концептуальних підходів щодо побудови системи управління ризиками банку на основі їх аналітичної оцінки.

Відповідно до статті 2 Закону України "Про банки та банківську діяльність" зміст банківської діяльності полягає у залученні у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та їх розміщенні від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб [1]. Таким чином, до основних (базових) операцій банку доцільно від-

носити: депозитні, кредитні (інвестиційні) та розрахунково-касові. Остання група операцій не спричиняє для банку фінансових ризиків, оскільки банк здійснює лише комісійно-посередницьку діяльність, що безпосередньо не пов'язана із залученням або розміщенням ресурсів клієнтів. Інші базові операції є вагомим джерелом ризиків банківської діяльності.

У чинних нормативно-правових актах України застосовується більш широкий підхід до трактування поняття "банківський ризик", що не обмежується лише фінансовими аспектами його прояву. У них банківський ризик визначається як можливість зазнати втрат у разі виникнення несприятливих для банку обставин [2]. До складу банківських ризиків входять різні види ризиків:

- 1) ризики зовнішнього середовища – нормативно-правові ризики, ризики конкуренції, макроекономічні ризики, ризики країни;
- 2) ризики управління – ризик зловживань, ризик неефективної організації діяльності, ризик неякісних управлінських рішень;
- 3) ризики організації банківських операцій – технологічний ризик, операційний ризик, ризик упровадження нових фінансових інструментів, стратегічний ризик;
- 4) фінансові ризики – процентний, кредитний, ліквідності, валютний [3].

Необхідно відмітити, що незалежно від різновидів та класів банківських ризиків їх дія переважно проявляється у фінансових втратах банку, які зумовлюються порушенням ритмічності та збалансованості надходження та видатків у структурі його фінансових потоків за всіма видами діяльності. Тобто, на відміну від економічних ризиків у цілому, як основну сутнісну ознаку банківського ризику можна виділити саме специфічний характер механізму його виникнення – через зміну обсягових, просторових та часових характеристик руху грошових коштів у фінансових потоках банківської системи. Цей висновок обґрунтовується в багатьох сучасних дослідженнях, присвячених різним проблемам банківської діяльності [4].

Отже, з урахуванням сутнісних особливостей банківських ризиків управління ними має бути спрямоване не стільки на уникнення збитків при здійсненні банківських операцій, скільки на реалізацію заходів щодо формування системи, яка забезпечить оптимальну реалізацію інтересів банку та його клієнтів.

Застосовувані сьогодні різними країнами системи з оцінки та контролю за ризиками банківської діяльності можна розділити на такі види:

- 1) системи рейтингової оцінки;
- 2) системи дистанційного моніторингу (розрахунок фінансових коефіцієнтів та аналіз банків по групах);
- 3) комплексні системи оцінки ризиків банківської діяльності;
- 4) статистичні прогностичні моделі або "системи раннього реагування".

Найпоширенішими та одними з найперших у світі виникли і почали застосовуватись системи рейтингової оцінки ризиків комерційних банків. Вони є ефективним інструментом регулювання і нагляду за діяльністю комерційних банків та особливо корисні при оцінці різного роду проблем поточного фінансового стану банківської установи. Але, оскільки аналізовані показники відображають процеси, що вже склалися, а при їх розрахунку використовуються дані звітів, то рейтингова оцінка характеризує поточний стан справ у банку і минулу фінансову ситуацію.

Тому автор вважає, що головний недолік рейтингових систем пов'язаний з неможливістю визначення потенційних проблем та прогнозування сценаріїв розвитку ризикової ситуації у майбутньому.

Протягом останніх років системи дистанційного моніторингу з простого розрахунку окремих показників для цілей інспекційних перевірок перетворилися в інструмент оцінки поточних ризиків діяльності. Вони оброблюють велику кількість показників (зовнішні рейтинги, динаміку цін, процентні ставки, валовий внутрішній продукт та ін.) у різних статистичних форматах і достатньо ефективно використовуються в якості інструмента банківського нагляду. Проте одного розрахунку фінансових показників і групових порівнянь явно недостатньо для визначення комплексної природи ризиків, особливо у великих універсальних та спеціалізованих банках [5].

Тому виникли так звані комплексні системи оцінки ризиків банківської діяльності, які будуються на основі цілого комплексу процедур, починаючи від первинного ознайомлення з певною ситуацією у банку і закінчуючи визначенням ефективних заходів впливу на банківську установу з метою обмеження ризиків та мінімізації наслідків їх настання.

Слід відмітити, що в останні 10 – 12 років особливо активно почали використовуватись у банківській практиці розвинутих країн статистичні прогностичні моделі або системи раннього реагування, які є наймолодшими інструментами банківського нагляду. Слід зазначити, що головна їх відмінність від систем, які вже розглядалося, полягає в можливості прогностичної оцінки діяльності комерційних банків на заданому проміжку часу, а також у визначенні потенційних проблем та ризиків, які можуть ще виникнути та вплинути на фінансову стійкість банківської установи. При побудові таких прогностичних моделей якісні параметри та суб'єктивні оцінки експертів не враховуються.

Усі статистичні прогностичні моделі умовно можна розділити на три групи:

- 1) моделі, які прогнозують рейтинг та оцінюють імовірність зміни рейтингових;
- 2) моделі, які прогнозують банкрутство фінансових інститутів;
- 3) моделі, які прогнозують збитки.

Використання такого роду систем пов'язано з певними труднощами і передусім з необхідністю періодичного тестування систем раннього реагування. Проте не дивлячись на такі труднощі, розвиток систем раннього реагування зростає високими темпами [6].

Мінімізувати ризики з урахуванням впливу зовнішнього середовища, у тому числі системної економічної кризи, та специфіки діяльності банку повинна система управління ризиками, ключовими компонентами якої мають бути:

1) постійна та чітко сформульована стратегія управління ризиком та відповідна методологія, спрямована на досягнення певних оперативних цілей, що враховують взаємозв'язок між окремими факторами ризику на макро- та мікрорівнях;

2) забезпечення формалізації та координації реалізації стратегічних рішень у процесі управління ризиком на основі розробки системи лімітів або коефіцієнтів та їх оптимальних значень як індикаторів прийнятного рівня ризику. Відповідні ділові та функціональні процеси повинні містити завдання з управління ризиком та параметри прийняття рішень;

3) прийняття банком управлінських рішень на основі ґрунтовного кількісного та якісного аналізу відповідних параметрів ризику з урахуванням комплексної взаємодії різних факторів фінансового ризику та завдання їх збалансування;

4) розробка методів кількісного моделювання з метою імітації та аналізу впливу зовнішнього середовища на загальний ризик банку, його ліквідність, прибутковість та ризикованість за допомогою створення повноцінних автоматизованих систем управління ризиками.

Науковим результатом даного дослідження є аналіз існуючих підходів до оцінки банківських ризиків, визначено компоненти системи оцінки банківських ризиків.

Таким чином, можна зробити висновок, що аналіз банківських ризиків є дуже важливим етапом в управлінні діяльністю банківської установи, але на сьогоднішній день здійснювати його повно та ефективно немає можливості внаслідок відсутності інформаційно-аналітичних систем та єдиних методів для аналізу банківських ризиків, що стає однією з причин кризових явищ, тому потребує подальшого вивчення. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є розробка системи повної, точної та достовірної оцінки банківських ризиків.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 2. Словник термінів і понять, що вживаються у чинних нормативно-правових актах України [Текст] / упоряд. О. В. Рогачова, К. С. Винокуров, Ю. І. Крусь та ін. – К. : Оріони, 1999. – 502 с. 3. Потійко Ю. Теорія та практика управління різними видами ризиків у комерційних банках [Текст] / Ю. Потійко // Вісник НБУ. – 2004. – № 4. – С. 58–60. 4. Христофорова О. М. Кредитні потоки банків: теоретичне узагальнення, аналіз управління [Текст] / О. М. Христофорова – Х. : Константа, 2005. – 106 с. 5. Кабушкин С. Н. Управление банковским кредитным риском : учебное пособие / С. Н. Кабушкин. – М. : Новое знание, 2004. – 336 с. 6. 3. Вяткин В. Н. Управление риском в рыночной экономике / В. Н. Вяткин. – М. : Экономика, 2002. – 195 с.

Зосимова А. В.

УДК 005.336.4

Магістр 1 года обучения
факультета учета и аудита ХНЭУ

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ЗНАНИЯМИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. Проанализировано значение системы корпоративных знаний для эффективной деятельности предприятия. Предложены пути и способы ее создания и организации. Описано содержание системы знаний предприятия по организационным единицам и условия внедрения системы менеджмента знаний.

Анотация. Проаналізовано значення системи корпоративних знань для ефективної діяльності підприємства. Запропоновано шляхи та способи її створення і організації. Описано зміст системи знань підприємства за організаційними одиницями і умови впровадження системи менеджменту знань.

© Зосимова А. В., 2013

Annotation. This article focuses on the importance of corporate knowledge for efficient operation of an enterprise. The ways and means of its creation and organization are suggested. The content of the system of knowledge of an enterprise according to organizational units is described and the terms of the implementation of the system of knowledge are developed.

Ключевые слова: система управления знаниями, содержание системы корпоративного знания, условия внедрения корпоративного знания, структура системы корпоративного знания.

Для эффективной работы предприятия и его устойчивого развития недостаточно обеспечить необходимые инвестиции на модернизацию и развитие его производственной сферы, создать современную корпоративную информационную систему (КИС), адекватную масштабам и задачам производства. Ранее достаточно было управлять материальными, финансовыми и информационными потоками при неформальном и интуитивном управлении знаниями персонала. Но на сегодняшний день высокой управляемости всем комплексом задач, стоящих перед современным производством, нельзя достичь без эффективного управления человеческими ресурсами предприятия, интеграции эффективно организованных информационных потоков с глубокими и точными знаниями и навыками персонала, его лояльностью, высокой мотивацией, пониманием стратегических и тактических целей организации. Наблюдается ярко выраженная тенденция усложнения как структуры этих знаний и информационных потоков, так и роста объемов знаний, интенсивности потоков информации, необходимости учета все большего числа факторов, влияющих на эффективность управления и производства. Как следствие многие высокотехнологичные предприятия, крупные корпорации и организации ставят перед собой задачу создания системы (структуры) эффективного управления знаниями предприятия.

Вопросами исследования формирования корпоративного знания занимались такие ученые, как: Д. Тис, Г. Пизано, А. Шуэн, С. Шифрин, В. Попов и др. Д. Тис, Г. Пизано и А. Шуэн предложили концепцию динамических возможностей, в которой были сформированы такие способности, знания и умения фирм, которые позволяют интегрировать, создавать и перестраивать внутренние и внешние возможности в соответствии с условиями внешней среды. Поэтому концепция динамических возможностей есть ни что иное, как часть общей системы создания знания.

Для успешного формирования системы управления корпоративными знаниями необходимо выстроить алгоритм взаимодействия сотрудников предприятия и наладить соответствующие связи между ними. С. Шифрин и В. Попов предложили структурированную систему управления корпоративными знаниями, которая позволила систематизировать все имеющиеся знания предприятия организовать в систему обмена непосредственно этими знаниями [1]. Научные исследования которые ведутся в данном вопросе требуют дальнейших исследований и разработок. Таким образом, актуальность выбранной темы исследования является обоснованной.

Целью статьи является изучение особенностей формирования системы управления знаниями предприятия и анализ возможных путей совершенствования системы корпоративных знаний, для повышения эффективности деятельности предприятия. Объектом исследования является корпоративные знания предприятия. Предмет исследования – особенности формирования системы управления знаниями предприятия

Для достижения поставленной цели необходимо дать определение ключевым понятиям. Так, управление знаниями (Knowledge Management) – процесс создания условий для выявления, сохранения и эффективного использования знаний и информации в организации и ее окружении. Стратегия управления знаниями направлена на своевременное предоставление необходимых знаний тем членам организации и окружения, которым эти знания необходимы для того, чтобы повысить эффективность деятельности организации [2]. Управление знаниями – это процесс, в ходе которого сознательно создается, структурируется и используется база знаний организации.

Система корпоративных знаний (СКЗ) – это фундамент информационной культуры предприятия и ее структура принципиально схожа на многих промышленных предприятиях [3]. Наполненная конкретным содержанием, система должна в значительной мере стать доступной. Это взаимно обогатит предприятия придаст новое качество содержанию СКЗ.

Авторы работы [4] предлагают рассмотреть систему СКЗ во взаимосвязи с организационной структурой предприятия. К характерному содержанию системы корпоративного знания по организационным единицам и службам можно отнести:

- виды работ, выполняемые организационными единицами при выпуске продукции и существующие технологии;
- особенности применения технической документации;
- технологическая документация, необходимая для выполнения работ;
- правила контроля за качеством работ, проводимых организационными единицами; основные сведения о взаимоотношениях одной организационной единицы с другими подразделениями организации;
- структура организационной единицы, должностные обязанности;
- организация производства, планирование (основные сведения о планировании работ в организационной единице и управлении коллективом), отчетность;
- особенности оплаты труда, систем оплаты, нормирования работ;
- требования к обеспечению безопасного выполнения работ и охране окружающей среды – применительно к условиям конкретной организационной единице;

другая информация, существенная для персонала цеха и других структурных подразделений предприятия (верфей) при организации их взаимодействия с данными организационными единицами и/или подготовки кадрового резерва [4].

Внедрение системы корпоративного знания вполне возможно силами специалистов самого предприятия при достаточно скромных затратах на данную работу. Необходимыми условиями такого успешного внедрения системы корпоративного знания являются:

поддержка этих работ руководством предприятия;

наличие на предприятии квалифицированных кадров по базовым направлениям деятельности организации и по информационным технологиям, а, желательно, и при наличии учебного центра, подразделения, пусть и минимального по численности;

хотя бы минимальное участие внешних бизнес-консультантов для выработки и внедрения решений по эффективному управлению предприятием [3].

При этом желательно при разработке и внедрении системы корпоративного знания, чтобы организация:

имела свободный доступ к современным телекоммуникациям и другим источникам информации;

контакты с другими предприятиями, также разрабатывающими и внедряющими систему корпоративного знания;

работа с ведущими IT-фирмами (желательно, как собственного региона, так и мира, через их региональных представителей) над компактными проектами, поэтапно развивающими IT-инфраструктуру организации, в рамках единой стратегии ее развития.

Для создания предприятием собственной системы управления корпоративными знаниями необходимо детально представить предметное поле исследования данной проблемы (таблица).

Таблица

Предметное поле исследования системы управления корпоративными знаниями предприятия

Элемент предметного поля	Возможный вариант
Кто в компании обладает знаниями?	Сотрудники имеющие опыт в определенном вопросе и привнесшие их в "базу знаний" организации
Где их хранят?	Знания хранят на различных носителях централизованно, для возможности общего доступа к этой информации в отдельной базе данных в архиве организации
Как обеспечивается обмен знаниями?	Обмен знаниями обеспечивается посредством запроса к лицу ответственному за систему знаний либо к программному продукту обеспечивающему доступ к необходимой информации
Как знания создаются?	Знания создаются путем обмена опытом, в результате неформального общения между сотрудниками
Кто нуждается в знаниях?	В знаниях нуждаются все те сотрудники, решающие определенную проблему, занимающиеся в конкретной сфере
Как обновляются знания?	Знания обновляются каждый раз с приходом новых сотрудников. И при решении проблемы которой до того не возникавшей в организации
Как организован доступ к хранящимся в компании знаниям?	Доступ открыт всем сотрудникам, имеющим прямое отношение к решению конкретной проблемы, всем кто нуждается в доступе достаточно обратиться к людям отвечающим за обеспечение доступа к информационной системе по управлению знаниями
Какие знания нужны теперь и какие потребуются в будущем?	Теперь нужны знания, которые будут удовлетворять нынешним решениям проблем. В будущем понадобятся знания, позволяющие вдвое быстрее решать те же проблемы
Какова стоимость знаний?	Знания стоят ровно столько, сколько организация извлечет материальной выгоды сейчас или в будущем от использования конкретного знания и системы управления знания в целом
Какие знания представляют наибольшую ценность?	Наибольшую ценность представляют знания, являющиеся в своем роде уникальными и ни на что не похожими, революционно новыми в решении конкретных проблем и для достижения конкретных целей и решения поставленных задач
Какова целесообразность использования знаний?	Важно чтобы все сотрудники организации понимали важность и эффективность использования данной системы. Все кто имеет отношение к решению проблем, выполнению конкретных задач должен использовать систему корпоративных знаний, тем самым становясь частью системы этого знания

Для реализации выбранной методики исследования представленной в таблице, необходимо первоначальное обучение экспертов по знаниям самого предприятия, их участие наряду с руководством предприятия в разработке собственной концепции системы корпоративных знаний предприятия и ее воплощения в жизнь. Участие внешних экспертов по знаниям или эффективному управлению также необходимо и помогает обеспечить качество разработки системы корпоративного знания предприятия. Но более 70 % объемов работы по созданию системы знаний вполне могут выполнить работники практически любого предприятия – лишь при минимальном участии сторонних специалистов. Уже эти работы дадут значительный результат. В том числе менеджеры организации смогут получить бесценный опыт в формировании системы знаний своей организации.

Таким образом, в результате исследования был предложен ряд вопросов, позволяющих организации создать свою собственную, уникальную систему менеджмента корпоративных знаний. Было установлено, что на основе использования всех доступных источников знаний самой организации, компания имеет возможность создать такую систему, которая позволит организации усовершенствовать процесс обмена информационными ресурсами (знаниями) и значительно упростит его. В ходе изучения научных источников по вопросам особенностей формирования системы знаний предприятия автором были предложены пути решения проблем качественного обеспечения сотрудников необходимой им информацией и знаниями, что позитивно отразится на качестве работы предприятия и скорости принятия решений.

Научн. рук. Преображенская Е. С.

Литература: 1. Управление знаниями [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.smart-edu.com/upravlenie-znaniyami/upravlenie-znaniyami.html>. 2. Mirapolis Knowledge Center [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.Mirapolis%20Knowledge%20Center.htm>. 3. Управление знаниями и система управления контентом [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.smart-edu.com/upravlenie-znaniyami/upravlenie-znaniyami-i-sistema-upravleniya-kontentom.html>. 4. Опыт формирования системы корпоративных знаний ФГУП "Адмиралтейские верфи" как прототипа типовых отраслевых решений [Электронный ресурс] / Шифрин С. И., Попов В. Н. // Тезисы доклада на Всероссийской научно-практической конференции "IT-инновации в образовании" 27 июня – 1 июля 2005. – Режим доступа : www.ict.edu.ru/vconf/files/7655.doc. 5. Особенности системы знаний [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.knowledgesystems.com/home.cfm?id=5>.

УДК 657.3:614.212

Алексеевко О. С.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОПТИМІЗАЦІЯ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ МЕДИЧНИХ УСТАНОВ

Анотація. Розглянуто особливості аналізу фінансово-господарської діяльності закладів охорони здоров'я. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення організації розрахункових операцій медичних установ, оскільки сучасне бачення проблем і перспектив своєчасного погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей гарантує правильний вибір розвитку та вдосконалення медичної галузі.

Аннотация. Рассмотрены особенности анализа финансово-хозяйственной деятельности учреждений здравоохранения. Разработаны рекомендации по усовершенствованию расчетных операций медицинских учреждений, поскольку современное видение проблем и перспектив своевременного погашения дебиторской и кредиторской задолженностей гарантирует правильный выбор развития и усовершенствования медицинской отрасли.

Annotation. The peculiarities of financial and economic activities of health care institutions have been studied. Recommendations on improving the accounting operations of medical institutions have been developed, as the modern vision of the problems and prospects of timely repayment of receivables and payables guarantees the right choice of medical industry development and improvement.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, бюджетні установи, фінансування, розрахунки.

© Алексеевко О. С., 2013

Актуальність дослідження обумовлена тим, що за останні роки у вітчизняній економічній літературі з'явилися публікації, які висвітлюють проблеми аналізу в бюджетних установах, що виникли вже в умовах економічного реформування. Проте сьогодні потрібне не тільки висвітлення окремих питань, пов'язаних із недоліками фінансування закладів охорони здоров'я в Україні, необхідна правильна організація їх аналізу.

Проблемами аналізу фінансування медичної галузі та вдосконалення механізму контролю за використанням бюджетних коштів займалися такі економісти, як: Василик О. В., Кожем'якіна С. О., Свірко С. К., проте питання організації розрахунків у медичних установах не отримали належної уваги серед науковців.

Мета дослідження полягає у розробці підходу до вдосконалення методики й організації аналізу розрахунків у бюджетних установах.

Бюджетне фінансування установ охорони здоров'я здійснюється в обмежених розмірах, тому виникає потреба у залученні додаткових ресурсів. Наявність двох джерел фінансування породжує проблему правильної організації аналізу грошових коштів і розрахунків у медичних установах.

В Україні діяльність держави в галузі охорони здоров'я має надзвичайно важливе значення для життя суспільства. Це зумовлено недостатнім рівнем доходів переважної більшості населення та орієнтацією громадян на одержання соціальних послуг саме від держави. Бюджетне фінансування (повне або часткове) основної діяльності медичних закладів є критерієм зарахування їх до бюджетних установ [1].

Незважаючи на значні успіхи в організації аналізу в установах охорони здоров'я, що спостерігається в останні роки, є ряд теоретичних, методологічних та організаційних проблем, що вимагають термінового вирішення: зростає частка позабюджетних коштів у складі джерел фінансування; галузева специфіка вимагає особливого підходу до аналізу їх діяльності. Як правило, основною причиною змін структури дебіторської і кредиторської заборгованості є взаємні неплатежі.

Якщо дебіторська заборгованість перевищує кредиторську, то це є свідченням іммобілізації власного капіталу в дебіторську заборгованість. Якщо кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську, то це є ознакою нестабільного фінансового стану. Як збільшення, так і зменшення дебіторської і кредиторської заборгованості можуть призвести до негативних наслідків для фінансового стану бюджетної установи та зниження платоспроможності [2].

Аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості передбачає також її порівняльний аналіз, для цього проводяться розрахунки їх середніх величин за період, що аналізується (таблиця).

Таблиця

Порівняльний аналіз дебіторської і кредиторської заборгованості лікарні у 2011 році

Показники	Заборгованість				Перевищення заборгованості	
	Дебіторська		Кредиторська		дебіторська	кредиторська
	тис. грн	%	тис. грн	%		
Середньорічна заборгованість,	212,4	100	516,3	100	-	303,9
у тому числі:						
постачальники, покупці	198,6	93,5	475,2	92	-	276,6
податки і платежі	1,1	0,5	3,1	0,6	-	2
підзвітні особи	4	1,9	-	-	4	-

З таблиці видно, що кредиторська заборгованість лікарні в 2011 році випереджала дебіторську на суму 303,9 тис. грн. Кредиторська заборгованість перевищує дебіторську у таких позиціях: постачальники, покупці – 276,6 тис. грн, податки і платежі – 2,0 тис. грн. Проте дебіторська заборгованість випереджає кредиторську по підзвітних особах на 4,0 тис. грн [3].

З метою вдосконалення організації розрахункових операцій медичних установ, на думку автора, доцільно:

за даними фінансової звітності визначаються основні показники, які характеризують стан, якість, ліквідність заборгованості;

при аналізі показників дані за звітний період порівнюють з даними за минулий рік (або за інший звітний період), визначають зміни та причини цих змін та на підставі одержаних результатів дають їх якісну характеристику;

розробити внутрішню звітність про стан дебіторської і кредиторської заборгованості лікарні, оскільки бухгалтерія наприкінці кожного звітного періоду (квартал, рік) складає звіт про заборгованість бюджетних установ. Вказаний звіт містить узагальнену інформацію про дебіторів та кредиторів лікарні, яка не дає можливості приймати ефективні управлінські рішення керівництву установи;

залучити додаткові джерела, оскільки бюджетне фінансування лікарні здійснюється у обмежених розмірах. Для забезпечення зростання доходів установи, автор рекомендує розвивати багатоканальне її фінансування шляхом розширення додаткових медичних послуг (наприклад, фізіотерапевтичні, діагностичні послуги);

покращити касову дисципліну, зокрема стосовно порядку повернення невикористаних підзвітних сум, складання авансових звітів по них, а також забезпечити належне документальне оформлення даних операцій.

Таким чином, науковим результатом даного дослідження є розробка рекомендацій щодо вдосконалення організації розрахункових операцій медичних установ.

Перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямі є розробка методики коефіцієнтного аналізу розрахункових операцій бюджетних установ.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Василик О. В. Державний фінансовий контроль : навчальний посібник / О. В. Василик. – К. : Кондор, 2011. 2. Кожем'якіна С. О. Аналіз фінансово-господарської діяльності бюджетних установ : навчальний посібник / С. О. Кожем'якіна. – К. : КНЕУ, 2010. 3. Свірко С. К. Облік коштів спеціального фонду у медичних установах навчальний посібник / С. К. Свірко. – К. : Книга, 2011.

УДК 005.51:005.412

Биковська А. М.

Магістр 2 року навчання
заочного факультету ХНЕУ

СУТНІСТЬ ПЛАНУВАННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто сутність поняття "планування", визначено необхідність планування та характеристику концепцій планування. Наведено принципи планування та розкрито сутність планування у розвитку підприємства.

Аннотация. Рассмотрена сущность понятия "планирование", определены необходимость планирования и характеристика концепций планирования. Приведены принципы планирования и раскрыта сущность планирования в развитии предприятия.

Annotation. The article deals with the essence of "planning" concept. The necessity of planning and planning concepts characteristics have been defined. Planning principles and the nature of planning in enterprise development have been revealed.

Ключові слова: сутність планування, концепції планування, принципи планування.

Найважливішими факторами, що обумовлюють масштаби і темпи розвитку підприємства, є обсяг і структура фінансових ресурсів, які перебувають у його розпорядженні. Лише досконала, гнучка організація фінансового планування може забезпечити діяльність підприємства, яка б відповідала поставленій меті – досягти високого рівня управління виробничо-господарською діяльністю як запоруки життєздатності суб'єкта господарювання у висококонкурентному ринковому середовищі.

Окремі методологічні, методичні й організаційні аспекти фінансового планування досліджуються такими українськими та зарубіжними вченими, як: Р. Акоффом, В. Москалюком, Т. Бабицем, В. Опаріним, О. Орловим, І. Полтав'євою, О. Терещенком, В. Тропіною, Г. Тарасюком, Г. Кірейцевим, Б. Новіковим та ін. Проте швидка динаміка ринкового середовища потребує від підприємств дій щодо адаптування фінансового планування, що з огляду на теоретичні засади вимагає подальших досліджень категоріального підґрунтя.

Метою статті є визначення сутності поняття "планування" та його принципів.

Існує думка, що планувати діяльність підприємства в умовах мінливої ринкової ситуації – марно витратити сили та час. Проте як свідчить досвід ефективно працюючих підприємств, існує прямий зв'язок між успіхом підприємств і плануванням їхньої діяльності [1, с. 11].

Розглянувши різні джерела, потрібно зауважити, що кожен автор має свою думку щодо визначення поняття "планування" (табл. 1).

Трактування поняття "планування"

Автори	Сутність
Акофф Р. Л. [2, с. 16]	Процес формування цілей, визначення пріоритетів, засобів та методів їх досягнення
Москалюк В. Є. [3, с. 6]	Наука, що охоплює сукупність систематизованих знань про закономірності формування й функціонування різних господарських систем
Бабич Т. Н. [4, с. 25]	Процес розробки й подальшого контролю над ходом реалізації створення плану, розвитку й функціонування підприємства
Тарасюк Г. М. [5]	Процес перетворення цілей підприємства в прогнози та плани, процес визначення пріоритетів, засобів та методів їх досягнення
Кірейцев Г. Г. [6]	Процес розробки і прийняття цільових установок кількісного та якісного характеру з визначенням шляхів найефективнішого їх досягнення
Новіков Б. В. [7, с. 48]	Процес формування місії та цілей організації, вибору специфічних стратегій для визначення та отримання необхідних ресурсів з метою забезпечення ефективної роботи організації у майбутньому

Таким чином, на основі табл. 1 можна стверджувати, що більшість дослідників наголошують на тому, що планування, в першу чергу, це процес. Оскільки процес планування охоплює всю виробничо-господарську діяльність підприємства, то варто поняття "планування" тлумачити якомога ґрунтовніше. Тому, на думку автора, слід виділити точку зору Новікова Б. В. [7] щодо тлумачення даного поняття як найбільш повного та всебічного: планування – це процес формування місії та цілей організації, вибору специфічних стратегій для визначення й отримання необхідних ресурсів та їх розподілу з метою забезпечення ефективної роботи організації у майбутньому.

Процес планування передбачає необхідність виконання умов, які забезпечують отримання бажаного результату. До таких умов слід зарахувати дотримання певних принципів, які визначають характер та зміст планової роботи. Їх узагальнення наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Характеристика принципів планування

Автор	Країна	Назва	Визначення
Анрі Файоль [8, с.59]	Франція	Необхідність	Повсюдне та обов'язкове застосування планів при будь-якому виді трудової діяльності. До того, як діяти, колектив підприємства повинен знати, чого він хоче та на що спроможний
		Єдність	Передбачає спільність економічних цілей та взаємодію різних підрозділів підприємства на горизонтальному та вертикальному рівнях планування та управління
		Безперервність	Процес планування на підприємстві повинен здійснюватися постійно та без зупинки в межах виробничо-господарчого циклу
		Гнучкість	Полягає в наданні планам та процесу планування можливості змінювати свою спрямованість у зв'язку з виникненням непередбачених обставин
		Точність	Усілякий план повинен бути складеним із такими точністю, конкретизацією та деталізацією, яких бажає досягти підприємство, враховуючи його фінансовий стан, становище на ринку
Рассел Акофф [2, с.145]	США	Участь	Передбачає, що ніхто не в змозі планувати ефективно для когось іншого. Краще планувати для себе (неважливо, якщо погано), ніж щоб хтось планував для тебе (неважливо, як гарно)
		Координація	Діяльність на одній частині підприємства не можна планувати ефективно, якщо таке планування не пов'язане з діяльністю окремих одиниць даного рівня і всі зміни в планах одного з підрозділів повинні бути відображеними в планах інших підрозділів
		Інтеграція	Передбачає, що на підприємстві існує різноманіття відносно відособлених процесів планування та приватних планів підрозділів, але кожна з підсистем планування діє, виходячи із загальної стратегії підприємства, а кожний окремий план є частиною плану більш високого підрозділу

Слід зазначити також, що вітчизняні вчені, окрім розглянутих класичних принципів, беруть до уваги загальноекономічні принципи: системність, цілеспрямованість, комплексність, оптимальність, ефективність, науковість, пріоритетність, збалансованість, зайнятість, директивність, самостійність, рівнонапруженість, конкретність, об'єктивність, динамічність, ризик та ін. У закордонній практиці планування можуть зустрічатися і такі принципи планування, як: принципи документально-го забезпечення, організованості, стандартизації, вичерпності, узгодженості.

Також необхідним для реалізації процесу планування є наявність певних передумов, які забезпечують ефективне функціонування системи планування на підприємстві, а саме: інформаційні та кадрові та організаційні.

Інформаційні передумови передбачають наявність об'єктивних даних про стан зовнішнього середовища щодо попиту, пропозиції, цін, конкурентів, інвесторів, місце підприємства в ринковому середовищі, темпи змін оточення, в якому воно функціонує, а також даних про підприємство (обладнання, площа, персонал, грошові потоки, технологічні процеси, джерела капіталу та ін.), наявність програмного забезпечення для автоматизованої обробки інформації.

Кадрові передумови – добір чи перепідготовка фахівців із питань аналізу, планування, прогнозування, нормування та володіння ними сучасними методами планування та використання з цією метою інформаційних технологій [9, с. 282].

Організаційні передумови полягають у тому, що структура підприємства має бути адекватною системі планування з тим, щоб органи управління й організаційні одиниці, які утворюють відповідно організаційну та планову піраміди, перекривали одна одну. Процедури планування мають бути сплановані з погляду організаційного забезпечення. Крім того, побудова системи планування на вітчизняних підприємствах відбувається за умов впливу чинників зовнішнього середовища.

За нових умов господарювання й переходу до ринкового регулювання підприємство самостійно здійснює весь комплекс планової роботи. Надання самостійності підприємству означає не тільки відмову від повної регламентації "згори" всієї його діяльності і надання підприємству широких прав щодо визначення та реалізації виробничої програми, шляхів розвитку виробництва, мотивації праці, а й усвідомлення важливості безперервного вивчення ринку та готовності нести відповідальність за кінцеві результати господарювання. Усе це має відобразитися в планах діяльності підприємства. Відкрита система підприємства, як його нова якість за ринкових умов і пряма залежність від взаємодії попиту та пропонування, зумовлюють необхідність створення системи планування та управління підприємством, здатної швидко й ефективно реагувати на ринкові потреби та зміни у зовнішньому середовищі.

На підставі проведених досліджень автор дійшов таких висновків.

Фінансове планування відіграє важливу роль у розвитку діяльності підприємства та безпосередньо пов'язане з плануванням виробництва. Значення фінансового планування полягає в тому, що воно надає можливість визначити життєздатність проекту підприємства за умов конкуренції і є інструментом одержання фінансової підтримки від зовнішніх інвесторів. Тому його використання створює для суб'єктів господарювання такі важливі переваги: забезпечує підготовку до використання майбутніх сприятливих для підприємства умов; попереджує про можливі проблеми; стимулює управлінський персонал до реалізації своїх рішень у подальшій діяльності; поліпшує координацію дій управлінського персоналу підприємства; сприяє раціональному використанню ресурсів на підприємстві.

Наук. керівн. Медведєва І. Б.

Література: 1. Олійник В. Роль стратегічного планування для підприємств споживчої кооперації / В. Олійник // Вісті ДВ. – 2005. – № 3. – С. 11. 2. Акофф Р. Л. Планирование будущего корпорации / Р. Л. Акофф. – М. : Прогресс, 1985. – 327 с. 3. Планування діяльності підприємства: навч. посібн. / за заг. ред. В. Є. Москалюка. – К. : КНЕУ, 2005. – С. 6. 4. Бабич Т. Н. Планирование на предприятии : учебн. пособ. / Т. Н. Бабич, Э. Н. Кузьбожев. – М. : КНОРУС, 2005. – 336 с. 5. Тарасюк Г. М. Планування діяльності підприємства: навч. посібн. [Електронний ресурс] / Г. М. Тарасюк, Л. І. Шваб. – К. : Каравела, 2003. 432 с. Режим доступу : http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/Itemid,99999/catid,89/id,995/. 6. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент [Електронний ресурс] / Г. Г. Кірейцев. – Житомир : ЖІТІ, 2001. – 440 с. – Режим доступу : http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/Itemid,99999999/catid,84/id,889/. 7. Новіков Б. В. Основи адміністративного менеджменту : навч. посібн. / Б. В. Новіков, Г. Ф. Сініок, П. В. Круш. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 560 с. 8. Файоль А. Общее и промышленное управление / А. Файоль. – М. : Книга, 1924. – С. 59. 9. Міценко Н. Г. Шляхи покращення планування на підприємствах і в організаціях споживчої кооперації / Н. Г. Міценко, Т. С. Петрук // Науковий вісник. – 2006. – № 16.2. – С. 282. 10. Аралбаева Ф. З. Необхідність внутріфирменного планування на промисловому підприємстві / Ф. З. Аралбаева, И. В. Максимова // Вестник ОГУ. – 2002. – № 1. – С. 86–91.

УДК 657.471.12

Жихарева К. І.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНАЛІЗ ТИПОВИХ ПОРУШЕНЬ ПРИ НАРАХУВАННІ ТА ВИПЛАТІ ЗАРПЛАТИ БЮДЖЕТНИМИ УСТАНОВАМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ УСУНЕННЯ

Анотація. Розглянуто особливості організації обліку зарплати та типові порушення при нарахуванні та виплаті зарплати працівникам бюджетних установ. Розроблено рекомендації щодо попередження типових зловживань у бюджетних установах.

Аннотация. Рассмотрены особенности организации учета заработной платы и типичные нарушения при начислении и выплате заработной платы работникам бюджетных учреждений. Разработаны рекомендации по предупреждению типичных злоупотреблений в бюджетных учреждениях.

© Жихарева К. І., 2013

Annotation. The peculiarities of organizing salaries accounting and typical violations taking place in the process of charging and paying the salary in budgetary establishments are considered. The recommendations on preventing typical abuses in budgetary establishments are developed.

Ключові слова: фонд оплати праці, нарахування зарплати, відпускні, посадові оклади, штатний розпис, звітність.

Чи не найбільшу частку у видатках бюджетної установи становлять витрати на оплату праці, тому саме на цю ділянку бухгалтерського обліку контрольно-ревізійна служба звертає найбільшу увагу при перевірці організацій, що фінансуються з держбюджету і, як не дивно, неодноразово знаходять там ряд порушень. Нарахування і виплата заробітної плати є дуже актуальним на сьогоднішній день питанням, оскільки в цій сфері частими є зміни правового регулювання, а саме розміру мінімальної зарплати, ставок внесків у різноманітні фонди, також існують певні нюанси при розрахунках деяких доплат. Тому при здійсненні розрахунків з оплати праці в бюджетних установах можуть виникати певні помилки як ненавмисні, так і заздалегідь продумані. Питання розрахунків з оплати праці висвітлювались у працях І. Заглади, А. Короля [1; 2].

Метою дослідження є висвітлення найбільш типових порушень при нарахуванні зарплати працівникам та внесення пропозицій щодо їх усунення.

Слід зазначити, що у випадках надмірного нарахування зарплати сума порушення водночас збільшується на суму нарахувань надмірно сплачених установою. Виплата доплати за роботу в шкідливих умовах без проведення атестації робочих місць та без затвердження розміру цих доплат наказом по установі. На підставі атестації робочих місць, установи повинні розробити перелік цих посад та конкретних робіт, на які встановлюються доплати за шкідливі умови праці. Перелік має бути затвердженою установою за погодженням з профспілковим комітетом і включатися до колективного договору. Причому така доплата має нараховуватися лише за фактичної зайнятості на цих робочих місцях, тобто за період відрядження чи лікарняного така доплата не нараховується.

Доплата за науковий ступінь або вчене звання може здійснюватися лише тоді, коли його діяльність за профілем збігається з науковим ступенем, тобто, коли, приміром, вчене звання працівника відповідає його діяльності, профілю роботи. Така відповідність визначається при прийнятті на роботу, при цьому керівник несе відповідальність за правильність встановлення цієї доплати. Подвійна оплата праці працівників за один і той самий період, найчастіше у випадках поєднання нарахування зарплати і відпускних (зарплати і лікарняних; відпускних і лікарняних), при відкритті працівника з відпустки. Основною причиною такого порушення є неухважність табельника і бухгалтера чи недостатність їх навичок і знань. У разі відкриття особи з відпустки його працю слід оплачувати з урахуванням тієї суми, що була йому нарахована за невикористану частину відпустки. Якщо ж працівник захворів під час відпустки, надавши лікарняний листок, то щорічну відпустку мають продовжити або перенести на інший період, але не нараховувати одночасно відпускні та лікарняні. Якщо в установі працюють інваліди, за наявності завіреної копії виписки з акта огляду в медико-соціальної експертній комісії про встановлення групи інвалідності (документів, що підтверджують) нарахування єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, на їх зарплату повинно здійснюватися окремо від нарахувань на загальний ФОП, а розмір ставок цих внесків має становити не з 36,76 по 49,7 % залежно від класу професійного ризику. В установі на кожного працівника має бути заведена трудова книжка, а її рух слід фіксувати в Книзі обліку руху трудових книжок і вкладишів до них. Трудові книжки ведуться на всіх працівників, які працюють в установі більше 5 днів, і повинні зберігатися як бланки суворої звітності. Відповідальність за організацію ведення обліку, зберігання і видачу трудових книжок покладено на керівника установи. Отже, вважається порушенням, коли працівник фактично не працює в установі, але включений до штату і отримує зарплату. Лише для працівників бюджетних установ, які не є держслужбовцями або посадовими особами органів місцевого самоврядування згідно із законодавством передбачена основна відпустка 24 дні та додаткова відпустка за особливий характер праці – до 4 днів за роботу на комп'ютері, в той час як держслужбовцям надається щорічна відпустка тривалістю 30 днів, в якій вже враховано особливий характер праці. Тому буде вважатися порушенням нарахування держслужбовцю крім 30 днів відпустки ще 4 дні за роботу на комп'ютері, оскільки вони вже включені в 30 календарних днів щорічної відпустки. Якщо установою залучається сторонній фахівець для виконання певної роботи і з ним укладається трудовий договір, то оплату праці слід проводити за КЕКВ 1111 "Заробітна плата", якщо ж фахівець залучається для виконання разових робіт і з ним укладено договір підяду, то оплату слід проводити за рахунок відповідного КЕКВ (переважно, це видатки за КЕКВ 1139) згідно з економічною суттю операцій і платежів. Тобто існує певна невизначеність джерела оплати таких позаштатників, тому частим порушенням є здійснення оплати праці не за відповідним КЕКВ, що призводить до нецільового витрачання бюджетних коштів [2, с. 17].

Збільшення посадових окладів, спричинене підвищенням мінімальної заробітної плати без внесення змін у штатні розклади і не затвердження їх керівником, трактується як незаконні видатки через проведення завищених виплат унаслідок завищення посадових окладів. Тобто оскільки основою для нарахування зарплати є штатний розпис, то перед збільшенням посадових окладів, необхідно внести зміни до нього і затвердити його певним чином. Зазвичай, надмірні виплати за рахунок бюджетних коштів відшкодовуються за рахунок винної особи, або самих працівників, які добровільно повертають незаконно виплачену їм зарплату. Крім того, увага звертається як на фак-

ти надмірної і незаконної оплати праці, так і на випадки недоотримання працівниками належної їм суми коштів.

Підсумовуючи все викладене, можна внести такі пропозиції щодо попередження і усунення перелічених порушень:

підвищити контроль достовірності і обґрунтованості бюджетних запитів;

вести поточний контроль проведення доплат за шкідливі умови праці, науковий ступінь та вчене звання;

запровадити періодичні консультації бухгалтерів з певних нюансів по оплаті праці працівників бюджетної сфери, підвищити рівень відбору кваліфікаційних кадрів та проводити контроль знань бухгалтерів на рівні підприємства;

встановити жорсткіші міри покарання керівників та працівників бухгалтерії за неодноразові порушення ведення бухгалтерського обліку та недоотримання законодавства.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Заглада І. Ревізії КРУ: основні порушення в оплаті праці / І. Заглада // Баланс-Бюджет. – 2007. – № 28. – С. 21–24. 2. Король А. Найтипівіші помилки при плануванні видатків / А. Король // Баланс-Бюджет. – 2008. – № 40. – С. 17–19. 3. Про оплату праці : Закон України // Голос України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 4. Про нарахування та облік єдиного соціального внеску : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

УДК 657.62:657.3

Бухаліна Ю. Ю.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Анотація. Систематизовано джерела інформації для аналізу грошових потоків бюджетних установ. Обґрунтовано роль і особливості організації аналізу грошових потоків бюджетних установ.

Аннотация. Систематизированы источники информации для анализа денежных потоков бюджетных учреждений. Обоснована роль и особенности организации анализа денежных потоков бюджетных учреждений.

Annotation. This article systematized information sources to analyze cash flows in budgetary institutions. The role and characteristics of the analysis of cash flows in budgetary institutions were justified.

Ключові слова: аналіз, грошові кошти, бюджетна установа, грошовий потік, прогноз, аналіз грошових потоків.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що найбільш ліквідними ресурсами господарюючого суб'єкта є його грошові кошти. Розрахункові операції вимагають обґрунтованості, компетентності, передбачають ретельне планування, що неможливо здійснити без проведення аналізу грошових коштів попереднього і звітного періодів.

Проблемами аналізу грошових потоків займалися такі вчені, як: Болюх М. А., Заросило А. П., Ткаченко Є. Ю., Бугаєнко В. Г., Горбатовська Ю. Г. та ін. Але це питання потребує подальшого дослідження щодо бюджетних установ.

Метою дослідження є обґрунтування процесу руху грошових коштів, ролі та особливостей аналізу грошових потоків бюджетних установ.

Згідно зі статтею 2 Бюджетного кодексу України, бюджетна установа – це орган, установа чи організація, передбачена Конституцією України, а також установа чи організація, створена у встановленому порядку органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим чи органами місцевого самоврядування, яка повністю або частково утримується за рахунок відповідного державного бюджету чи місцевих бюджетів.

© Бухаліна Ю. Ю., 2013

Аналіз – це метод дослідження, суть якого полягає в розподілі об'єкта дослідження на складові частини [1].

У світовій практиці обліку велика увага приділяється вивченню і прогнозу руху грошових коштів. Це пов'язано з тим, що проблеми з готівкою виникають через об'єктивну нерівномірність надходжень і виплат або в результаті непередбачених обставин. Якою б не була причина відсутності готівки, наслідки можуть бути дуже серйозні. Отже, грошову готівку необхідно планувати й аналізувати її рух. Найтісніше аналіз господарської діяльності пов'язаний з бухгалтерським обліком, оскільки саме система бухгалтерського обліку забезпечує збір, угруповання й обробку інформації про факти фінансово-господарської діяльності установ за звітний період, на основі якої розраховуються показники, відображені у фінансовій звітності.

Основною метою аналізу грошових коштів є виявлення причин дефіциту або надлишку грошових коштів, визначення джерел їх формування та використання [2].

Аналіз руху грошових коштів дає змогу вивчити їх динаміку, суму перевищення надходжень над витратами, розрахувати показники необхідного рівня забезпеченості, що в цілому сприяє плануванню витрат у межах отриманих цільових коштів. Він включає в себе розрахунок часу обігу грошових коштів (фінансовий цикл), аналіз грошового потоку та його прогнозування, визначення оптимального рівня грошових коштів і т. д. [3].

Джерелами інформації для аналізу грошових потоків бюджетних установ є дані первинного обліку, а саме:

- видаткові та прибуткові касові ордери;
- касові та товарні чеки;
- платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення;
- розрахункові чеки, векселі;
- проїзні документи;
- рахунки-фактури;
- акти закупівлі товарів;
- договори, угоди, контракти;

Звіт про надходження і використання коштів, отриманих як плата за послуги, що надаються бюджетними установами;

Звіт про надходження і використання коштів, отриманих за іншими джерелами власних надходжень бюджетних установ;

Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду.

Аналіз грошових засобів проводять за даними бухгалтерської (фінансової) звітності. На перший погляд такий аналіз, як і будь-який інший розділ ретроспективного аналізу, має невисоку цінність. Однак можна навести аргументи, що підтверджують необхідність його проведення [4].

Через специфічність організаційно-правової форми бюджетних установ цілий ряд традиційних підходів до фінансового аналізу, що використовується при аналізі діяльності комерційних організацій є непридатними при здійсненні економічного аналізу у бюджетних установах. Тому виникає необхідність пошуку шляхів адаптації методів фінансового аналізу до специфіки бюджетних установ.

Таким чином, до особливостей аналізу грошових потоків бюджетних установ відносять:

доцільність оперувати показниками виключно грошових коштів, тобто коштів у касі та на рахунках у банку;

необхідність вивчення операцій, які безпосередньо зумовлюють рух коштів;

урахування того факту, що надходження коштів забезпечують попередньо затверджені кошторисом видатки;

визначення оптимального співвідношення високоліквідних активів у структурі валюти балансу.

Таким чином, науковим результатом дослідження є обґрунтування ролі та особливостей аналізу грошових потоків бюджетних установ. Перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямі є розробка методики коефіцієнтного аналізу грошових потоків бюджетних установ.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Болух М. А. Аналіз фінансово-господарської діяльності бюджетних установ : навч. посібн. / М. А. Болух, А. П. Заросило. – К. : КНЕУ, 2008. – 344 с. 2. Бугаєнко В. Г. Дослідження системи інформаційного забезпечення державного фінансового аудиту діяльності бюджетних установ / В. Г. Бугаєнко // Економіст. – 2010. – № 1. – С. 24–28. 3. Яришко О. В. Фінансовий аналіз діяльності бюджетних організацій / О. В. Яришко, С. Ю. Ткаченко // Вісник Запорізького національного університету. – 2008. – № 1(3). – С. 174–180. 4. Горбатовська Ю. Г. Регламентация обліку і аналізу доходів і видатків загального фонду бюджетних установ / Ю. Г. Горбатовська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 7–8. – С. 59–61. 5. Бюджетний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 50–51. – Ст. 572. Документ 2456-17, чинний, поточна редакція від 05.01.2013 р., підстава 5496-17. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ БАНКІВ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто методи аналізу фінансових результатів діяльності банків України, наведено їх порівняльну характеристику та проаналізовано можливості їх застосування вітчизняними банками.

Аннотация. Рассмотрены методы анализа финансовых результатов деятельности банков Украины, также дана сравнительная характеристика и проанализированы возможности их применения отечественными банками.

Annotation. The methods for analysing the financial performance of banks in Ukraine have been studied. The possibilities of their usage by domestic banks have been characterized and analysed.

Ключові слова: фінансові результати, прибутки, доходи, витрати.

Банки є головною ланкою фінансової системи на сучасному етапі розвитку. Вони надають різні послуги для фізичних або приватних осіб, юридичних осіб, а також для банків у сфері кредитування, розрахунково-касового обслуговування, міжнародного фінансування і т. п.

Тому з кожним роком зростає роль і значення аналізу банківської діяльності як для самого банку, так і для його ділових партнерів, клієнтів, акціонерів банку і держави загалом. Регулярне проведення банком аналізу своєї діяльності дозволяє йому ефективно управляти активними і пасивними операціями для максимізації прибутку і забезпечення стабільного фінансового стану.

Основи планування фінансових результатів широко представлені в іноземній та вітчизняній економічній літературі. Значний вплив на становлення і розвиток теоретико-методологічних основ аналізу діяльності кредитних організацій зробили дослідження таких українських та російських вчених у галузі бухгалтерського обліку, економічного аналізу і аудиту господарюючих суб'єктів: Баканова М. І., Любунь О. С., Поліщук Н. В., Івахненко В. М., Ендовицького Д. А., Мірошника М. В., Нікіфорова Н. А., Литвин М. І., Парасій-Вергуненка І. М., В. Пастухова, Подільського В. І., Примостки Л. О., Савіцької Г. В., Сайфуліна Р. С., Тація Г. М., Чумаченка М. Г., Шеремета А. Д. [1 – 4]. Однак методам аналізу фінансових результатів діяльності банку приділено недостатньо уваги.

Мета статті – дослідити методичні підходи до аналізу фінансових результатів у системі управління прибутком банку.

Аналіз – метод наукового дослідження явищ і процесів, в основі якого лежить вивчення складових частин, елементів досліджуваної системи [1]. Аналіз ефективності функціонування банківської системи проводиться за допомогою методів аналізу банківської діяльності комерційного банку з використанням статистичних, економіко-математичних, облікових та інших способів обробки інформації.

Фінансові результати діяльності банку висловлюють ефективність функціонування банку. Різні сторони виробничої та фінансової діяльності банку одержують закінчену грошову оцінку в системі показників фінансових результатів [2].

Узагальнено ці показники представлені у звіті про фінансові результати (про прибутки і збитки). Під системою показників розуміється взаємопов'язана та взаємообумовлена їх безліч [3].

Основне призначення системи показників фінансових результатів комерційних банків полягає у всебічному, комплексному відображенні підсумків їх діяльності, адекватно відображають у них економічні процеси. У цьому і полягає роль фінансових результатів.

Аналіз результативності банківської діяльності починається з аналізу доходів і витрат, а закінчується дослідженням прибутку. Аналіз доходів і витрат банку дає можливість вивчення результатів діяльності комерційного банку. Аналіз фінансової діяльності банку проводиться одночасно з аналізом ліквідності балансу банку, і на підставі отриманих результатів робляться висновки щодо надійності банку в цілому [4].

Метою аналізу банківської діяльності з точки зору її фінансових результатів є виявлення резервів зростання прибутковості банку і на цій основі формулюються рекомендації для керівництва банку щодо проведення відповідної політики в сфері пасивних і активних операцій.

Слід розглянути методи аналізу, які найчастіше застосовуються для аналізу фінансових результатів. Їх порівняльна характеристика наведена в таблиці.

**Порівняльна характеристика методів аналізу
фінансових результатів банків**

Метод	Характеристика	Переваги	Недоліки
1	2	3	4
Порівняння	За допомогою цього методу визначаються загальне і специфічне в економічних явищах, вивчаються зміни досліджуваних об'єктів, тенденції і закономірності їх розвитку	Статистично обґрунтований; достатньо простий у застосуванні; дає надійні результати; за допомогою порівняльного підходу вносять коригування на відмінності порівнюваних об'єктів	складність збору інформації; залежність від активності банку; залежність від стабільності банківської системи; проблематичність збору інформації про специфічні умови операції
Приведення показників до порівняльного вигляду	Використовується у разі порівняння фактичних показників із показниками попередніх періодів	Достатньо простий у застосуванні та дає порівняльну характеристику фактичних показників із показниками попередніх періодів	Щоб згрупувати всі видані банком кредити, необхідно привести їх суми до порівняльного вигляду для цього суми кредитів в іноземній валюті трансформуються в гривневий еквівалент множенням на відповідний валютно-обмінний курс, і тільки після цього підсумовуються всі видані банком кредити (гривневі кредити і гривневі еквіваленти кредитів в іноземній валюті)
Використання абсолютних і відносних показників	Є одним із ключових в аналізі банківської стійкості (абсолютні показники характеризують кількісні розміри наданих кредитів, залучених коштів, капіталу банку; відносні відбивають співвідношення певних абсолютних показників)	Оцінюються показники ліквідності, платоспроможності, прибутковості банку	Проблематичність збору інформації
Групувань	Воно дає змогу виявити найбільш характерні властивості й особливості проявів різних суспільних явищ.	Дає змогу через систематизацію даних балансу розібратися в сутності аналізованих явищ і процесів.	Залежно від того, які ознаки були покладені, можна одержати різні, іноді протилежні результати
Балансовий	Головний спосіб для визначення співвідношень, пропорцій двох груп взаємозалежних та урівноважених економічних показників, підсумки яких мають бути тотожними. Цей метод допомагає зрозуміти економічний зміст функціонування банку	Невеликі витрати на збір необхідної інформації; використання сучасного програмного забезпечення дозволяє швидко виконувати необхідну вибірку та автоматично здійснити всі наступні операції; можливість точної діагностики факторів; отримані результати можуть використовуватись для, оцінки альтернативних варіантів розвитку регіону та прийняття обґрунтованих рішень	Точність результатів досліджень залежить від точності всіх інших складових рівняння балансу; незначні помилки або невизначеність кінцевих результатів; проблематичність збору інформації; якщо вплив деяких факторів є незначним вони можуть виявитись неврахованими
Графічний	Графіки є масштабним зображенням показників за допомогою геометричних знаків (ліній, прямокутників, кіл) або умовних художніх фігур і мають велике ілюстративне значення	Простота та наочності інформації	Неточність отриманих результатів

1	2	3	4
Табличного відображення аналітичних даних	Аналітична таблиця становить систему думок, суджень, які виражаються мовою чисел.	Більш зручна форма для сприйняття аналітичної інформації; набагато виразніша і наочніша, ніж словесний текст; показники розташовуються в логічній і послідовній формі, займають менше місця і пізнавальний ефект досягається набагато швидше; дає змогу охопити аналітичні дані в цілому як єдину систему; легше простежуються зв'язки між досліджуваними показниками	Точність результатів досліджень залежить від точності всіх інших складових; незначні помилки або невизначеність

Аналіз фінансових результатів є важливою складовою системи планування, яка допомагає вирішувати значну кількість питань стосовно аналізу всієї діяльності банків. З його допомогою можна пов'язати елементи державного регулювання та нагляду за діяльністю банків з цілями внутрішньобанківського аналізу. Також він дозволяє контролювати дотримання встановлених банками пропорцій і нормативів.

Науковим результатом даного дослідження є порівняльна характеристика методів аналізу фінансових результатів. Перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямі є розробка методології комплексного фінансово-економічного аналізу діяльності банків.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Любунь О. С. Банківський нагляд [текст] : підручник / О. С. Любунь, К. Є. Раєвській. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 416 с. 2. Поліщук Н. В. Планування результативності діяльності підприємства / Н. В. Поліщук // Фінанси України. – 2010. – № 4. – С. 39–45. 3. Литвин М. И. Прогнозирование прибыли на основе факторной модели / М. И. Литвин // Финансовый менеджмент. – 2011. – № 6. – С. 3–11. 4. Пастухова В. Стратегічне планування на підприємстві / В. Пастухова // Економіка України. – 2009. – № 11. – С. 37–43.

УДК 336.717.061(477)

Чуприна В. Ю.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНАЛІЗ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто особливості діяльності комерційних банків та характеристики їх функціонування в банківській системі України. Проаналізовано стан та перспективи розвитку кредитного ринку України.

Аннотация. Рассмотрены особенности деятельности коммерческих банков и характеристика их функционирования в банковской системе Украины. Проанализированы состояние и перспективы развития кредитного рынка Украины.

Annotations. The peculiarities of commercial banks' activity and the characteristics of their operation in the banking system of Ukraine have been discussed. The condition and prospects of the credit market in Ukraine have been analysed.

Ключові слова: комерційні банки, банківська система України, фінансові ресурси, кредит, кредитний ринок, депозит, споживче кредитування, ліквідність, сектор економіки.

У сучасних ринкових умовах господарювання суб'єкти підприємницької діяльності відчувають постійну нестачу фінансових ресурсів. Задоволення потреб фізичних і юридичних осіб у капіталі на ринку кредитування займаються, перш за все, банки. У структурі активних операцій банку традиційно найбільшу питому вагу мають кредитні операції. Це пов'язано з об'єктивною властивістю капіталу спрямовуватися у сфери, де найвища норма прибутку. Саме аналіз кредитних операцій банку з погляду ступеня ризику, забезпеченості та дохідності лежить в основі аналізу якості активів, що, у свою чергу, є важливим напрямом рейтингової оцінки діяльності банку. Позикові операції становлять один із найефективніших, тобто прибуткових способів розміщення ресурсів банку. Водночас кредитні операції – це найбільш ризикований вид операцій банку. Саме тому банки повинні прагнути знизити кредитні ризики, що виникають разом із проведенням кредитних операцій. Необхідно відмітити, що функціонування даних інститутів на кредитному ринку України пов'язане із низкою проблем, які перешкоджають ефективному їх розвитку. Ураховуючи важливість таких проблем, вивчення даного питання на сучасному етапі розвитку кредитних відносин є досить актуальним.

Проблеми аналізу кредитної діяльності банків вивчали багато вітчизняних та іноземних науковців і практиків. Зокрема, значний внесок у розкриття цієї теми зробили: О. Барановський, С. Ревчук, О. Васюренко, В. Міщенко, А. Мороз, А. Ковальчук та ін.

Метою статті є аналіз діяльності комерційних банків на кредитному ринку України, визначення проблем, які перешкоджають їх ефективному розвитку та можливих шляхів їх вирішення.

Комерційні банки – це багатофункціональні організації, які проводять свою діяльність у різних секторах ринку позичкового капіталу. Банки займаються акумулюванням основної частки кредитних ресурсів, а також надають своїм клієнтам повний комплекс фінансових послуг. Такі послуги включають кредитування, прийом депозитів, розрахункове обслуговування, купівлю-продаж і зберігання цінних паперів, іноземної валюти та ін. Кредитна діяльність комерційного банку, як правило, залежить від обсягу наявних у нього фінансових ресурсів. Тому депозитні операції є основним джерелом залучення таких ресурсів у випадку їх відсутності [1]. Отже, така взаємозалежність кредитування і депозитної діяльності банку повинна бути розглянута у взаємозв'язку.

Варто проаналізувати кредитні та депозитні операції комерційних банків України протягом 2010 – 2012 років (табл. 1) [2; 3].

Таблиця 1

Обсяги наданих кредитів та залучених депозитів комерційними банками України протягом 2010 – 2012 років, млн грн [2; 3]

Позичальник	Обсяг наданих кредитів та залучених депозитів, станом на:					
	31.12.2010 р.		31.12.2011 р.		31.12.2012 р.	
	Кредити	Депозити	Кредити	Депозити	Кредити	Депозити
Резиденти	732 823	416 650	801 809	491 756	815 142	572 342
Інші фінансові корпорації	13 430	19 022	16 441	21 799	16 229	20 852
Сектор загальнодержавного управління	8 817	-	8 532	-	8 486	-
Нефінансові корпорації	500 961	116 105	575 545	153 120	605 425	173319
Домашні господарства	209 538	275 093	201 224	310 390	187 629	369 264
Інші депозитні корпорації	26 477	21 722	40 343	28 026	23 854	25 119
Нерезиденти	14 942	25 928	4 923	3 3218	3 842	30 749
Усього	149 817 1	874 520	164 028 5	103 830 9	166 060 7	119 164 5

Як видно з даних, які наведені далі, обсяги фінансових ресурсів за депозитними та кредитними операціями суттєво відрізняються. Отже, комерційні банки більше кредитують, ніж залучають фінансові ресурси у вигляді депозитів. Але також можна відзначити позитивну тенденцію до збільшення депозитного портфеля протягом останніх років, а саме: у 2012 році порівняно з попереднім відбулось збільшення на суму 153 336 млн грн, а в порівнянні з 2010 роком збільшення складало 317 125 млн грн. Такій тенденції сприяло зростання депозитних вкладень серед усіх суб'єктів даного ринку, крім інших фінансових корпорацій, депозитних корпорацій та нерезидентів.

Депозити за цими позичальниками у 2011 році збільшилися, а у 2012 зменшилися. Але основна тенденція збільшення була спричинена підвищенням довіри вкладників до банківської системи. Необхідно також відзначити постійну тенденцію до збільшення обсягів залучення фінансових ресурсів резидентами, не фінансовими корпораціями та домогосподарствами як у 2011, так і у 2012 році, що є позитивним.

Відомо та підтверджено статистичними даними, що вагомою причиною, виникнення кризи в Україні, є залучення банками зовнішніх запозичень в іноземній валюті з метою подальшого кредитування в Україні. За оцінками агентства Standard&Poor's, на кінець першого півріччя 2008 року зовнішній борг українських банків сягнув 35,7 млрд дол. або майже 30 % їхніх сукупних зобов'язань. Постійна недостатність ресурсної бази українських банків спричинила їх фінансову залежність від

міжнародних ринків капіталів через накопичення боргів. За оцінками тієї ж рейтингової компанії, станом на кінець червня 2008 року обсяг зовнішніх зобов'язань українських банків, які підлягають погашенню до середини 2009 року, перевищував 15 млрд дол. І як результат – більшість банків мали та мають від'ємні розриви короткострокової ліквідності і суттєву залежність від припливів нових вкладів клієнтів [4].

На думку Асоціації українських банків, дуже важливим є той факт, що здійснювалося переважно споживче кредитування населення комерційними банками відповідно до поставленої економічної політики уряду впродовж останніх років. Така політика мала за мету покращити добробут населення за рахунок споживання в борг. У січні – вересні 2008 року продовжували нарощуватись диспропорції між кредитуванням населення та реального сектору економіки [5]. Станом на 1 жовтня 2008 року надано кредитів юридичним особам на суму 358,1 млрд грн (63,3 %). У розрізі видів економічної діяльності із загального обсягу таких кредитних ресурсів на торгівлю та операції з нерухомістю спрямовано майже половину кредитів, а підприємствам промисловості – 28,8 %. При цьому 16,7 % залучених коштів спрямовано на інвестиційну діяльність, а решта – на поточну діяльність, тобто не в реальний сектор економіки. Варто розглянути об'єми споживчих кредитів та їх структурні зрушення за видами валют (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка структурних зрушень споживчих кредитів за видами валют, млн грн

Споживчі кредити	2008 р.		2012 р.		Структурні зрушення, +, -
	Обсяг	Структура, %	Обсяг	Структура, %	
у доларах США	113 773	61,1	67 033	54,5	-6,6
в євро	3 708	2	1 873	1,5	-0,5
у гривнях	66 693	35,8	52 478	42,7	6,9
в інших валютах	1 915	1,1	1 557	1,3	0,2
Разом	186 088	100	122 942	100	0

З табл. 2 видно, що на кінець 2012 року, частка споживчих кредитів у доларах США зменшилась на 6,6 % порівняно з початковим періодом фінансово-економічної кризи в Україні 2008 року. Найбільший об'єм кредитів (53 %) було видано банками в доларах США, бо населення приваблювали відсоткові ставки. Таким чином, продуктова кредитна політика комерційних банків була спрямована на її "доларизацію". У сучасних умовах уряду багатьох країн спрямовують величезні обсяги коштів саме на підтримку банківського сектору, оскільки він є гарантом недопущення фінансового падіння.

Подальша підтримка здійснюється шляхом участі урядів у капіталі банків, викупу їх активів, які були знецінені внаслідок кризи, наданні фінансової допомоги певним категоріям позичальників для забезпечення обслуговування ними кредитів.

Отже, політика "доларизації" та "споживчого кредитування" банківського сектору впливає на зростання кредитного ризику, що підриває довіру населення до національної грошової одиниці. Відсутність закону про споживчі кредити, який би відповідав європейському стандарту про захист споживача, спонукало комерційні банки спрямувати основні важелі продуктової кредитної політики в напрямі обслуговування позичальників – фізичних осіб. Також суттєвою проблемою є відсутність єдиного реєстру інформації про несумлінних позичальників, що сприяє погіршенню якості кредитних портфельів комерційних банків.

Задля розвитку кредитного ринку України доцільним було б: 1) створити єдиний реєстр інформації про несумлінних позичальників; 2) стабілізувати банківську систему загалом та підвищити контроль за цільовим використанням кредитів рефінансування; 3) вжити заходи щодо зниження рівня доларизації вітчизняної економіки, бо найголовнішою причиною підриву довіри до національної грошової одиниці, а, отже, і до банківської системи, є передусім те, що грошові функції на території України виконує іноземна валюта.

Науковим результатом даного дослідження є оцінка стану та розвитку кредитного ринку в Україні. Подальші дослідження можуть бути пов'язані з оптимізацією управління депозитними операціями комерційних банків України, як взагалі, так і в розрізі різних аспектів діяльності.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Гроші та кредит : підручник / С. К. Ревенчук та ін. ; за ред. докт. екон. наук, проф. С. К. Ревенчука. – К. : Знання, 2011. – 382 с. 2. Депозити, залучені депозитними корпораціями (крім Національного банку України) за 12 місяців 2011 року // Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/>. 3. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) за 12 місяців 2011 року // Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/>. 4. Споживчі кредити за видами валют // Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/>. 5. Барановський О. І. Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання : монографія / О. І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 754 с.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ

Анотація. Розглянуто методику декомпозиційного аналізу ефективності банківського капіталу, проаналізовано ефективність функціонування банківської системи України за цією методикою і зроблено відповідні висновки щодо стану вітчизняної банківської системи та процесу її подальшої капіталізації.

Анотация. Рассмотрена методика декомпозиционного анализа эффективности банковского капитала, проанализирована эффективность функционирования банковской системы Украины по этой методике и сделаны соответствующие выводы относительно состояния отечественной банковской системы и процесса ее дальнейшей капитализации.

Annotation. The article describes a method of decomposition analysis of the efficiency of bank capital, gives the analysis of the efficiency of Ukrainian banking system functioning according to this method and presents the corresponding conclusions about the state of domestic banking system and the process of its further capitalization.

Ключові слова: капітал, ефективність, прибутковість, декомпозиційний аналіз, факторний аналіз.

Вітчизняні банки поступово нарощують обсяги власного капіталу, тому планування перспектив розвитку капітальної бази розглядається як одне з основних завдань банківського менеджменту та управління капіталом банку. Необхідним стає визначення, наскільки ефективно використовується капітал і наскільки ефективно управління ним, бо сьогодні банки зіткнулись з проблемою капіталізації та неефективного управління ресурсами.

Дослідженню проблем формування й поповнення банківського капіталу присвячені праці багатьох провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, таких, як: Гальчинській А. Н., Кисельов В. В., Алексеенко М. Д., Коваленко М. А., Криклій О. А. [1], Лаврушин О. І., Сало І. В., А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, Сей Ж. Б.

Метою написання статті є вивчення теоретичних і практичних аспектів аналізу ефективності використання капіталу банку.

Ефективне управління капіталом банку забезпечує його фінансову стабільність та надійність. Достатня сума капіталу гарантує збереження коштів клієнтів та вкладників. Отже, для впровадження ефективної банківської діяльності необхідно ефективно використовувати не тільки залучені, а і власні ресурси.

В економічній літературі можна знайти різні підходи до аналізу ефективності використання капіталу, серед яких провідне місце займають математичні моделі, оскільки їх використання дозволяє дослідити залежності між факторними та результуючим ознаками. Для аналізу ефективності використання капіталу банками широкого розповсюдження набула методика декомпозиційного аналізу прибутковості власного капіталу (return on equity decomposition analysis).

Методика декомпозиційного аналізу досліджує залежність між показниками прибутковості і ризику банку та виявляє вплив окремих чинників на результати його діяльності.

Декомпозиційний аналіз прибутковості власного капіталу застосовується в більшості наукових досліджень банківської діяльності під різними назвами. Так, П. Роуз [2], називає цей підхід "аналізом структури показників прибутковості банку", Дж. Сінкі [3] – "моделлю ПНК (прибуток на капітал)". У роботах вітчизняних науковців можна зустріти такі визначення, як "факторний аналіз норми прибутку на капітал", "дюпонівська система фінансового аналізу".

Із зростанням ефективності діяльності банку зростають і його ризики. Використавши прийом розширення факторної моделі Дюпона, можна отримати залежність між прибутком і ризиком:

$$ROE = ROA \times A / K, \quad (1)$$

де ROE – прибутковість капіталу (K), ROA – прибутковість активів (A).

Таким чином, залежність між прибутком і ризиком описується моделлю:

$$ROE = ROA \times MK, \quad (2)$$

де МК – мультиплікатор капіталу.

Таким чином, отримана формула віддзеркалює взаємозв'язок прибутку зі співвідношенням власних та залучених коштів. Тобто, чим вищий прибуток, тим ризикованішою має бути структура банківського балансу за інших однакових умов. При зниженні ефективності роботи банку для отримання прибутку необхідно погодитись на більший ризик – збільшити відношення активів до капіталу.

На першому етапі аналізу відбувається збір інформації та формування репрезентативної вибірки.

Далі проводять поглиблений аналіз, розклавши прибутковість активів на показник чистої маржі прибутку та коефіцієнт дохідності (або використання) активів. Чиста маржа прибутку (NPM) є відношенням чистого прибутку до валових доходів банку. Коефіцієнт дохідності активів (EA) розраховується як відношення валових доходів до сумарних активів банку. Тоді отримується залежність:

$$ROA = NPE \times EA, \quad (3)$$

або

$$ROA = NPM \times EA. \quad (4)$$

Підставивши (4) у формулу (2), можна отримати розширену модель:

$$ROE = NPM \times EA \times МК. \quad (5)$$

На завершальному етапі аналізують чинники, які вплинули на маржу прибутку та дохідність активів для виявлення причин неефективної роботи банку та пошуку резервів підвищення чистого прибутку.

Необхідно проаналізувати ефективність функціонування банківської системи України за допомогою методики декомпозиційного аналізу прибутковості капіталу.

Варто розглянути результати першого етапу аналізу для системи вітчизняних комерційних банків у цілому проаналізувавши основні показники, які характеризують ефективність діяльності банківських установ, використовуючи дані табл. 1 [4; 5].

Таблиця 1

Основні показники ефективної діяльності банків

Показники	Дата					
	01.01.07	01.01.08	01.01.09	01.01.10	01.01.11	01.01.12
Регулятивний капітал, млн грн	41 148	72 265	123 066	135 802	160 897	178 454
Адекватність регулятивного капіталу (H2), %	14,2	13,9	14,0	18,1	20,8	18,9
Доходи, млн грн	41 645	68 185	122 580	142 995	131 209	134 783
Витрати, млн грн	37 501	61 565	115 276	181 445	149 124	149 699
Результат діяльності, млн грн	4 144	6 620	7 304	-38 450	-13 027	-7708
Рентабельність активів, %	1,6	1,5	1,0	-4,4	-1,5	-0,76
Рентабельність капіталу, %	13,5	2,7	8,5	-32,5	-10,2	-5,27
Чиста процентна маржа, %	5,3	5,03	5,3	6,21	5,79	5,32
Чистий спред, %	5,76	5,31	5,18	5,29	4,84	4,51

Відповідно до табл. 1, характерним є поступове підвищення рівня капіталізації банківської системи, про що свідчить зростання обсягів регулятивного капіталу. Збільшення рівня капіталізації банківської системи пов'язано, перш за все, зі значним припливом іноземного капіталу. Зростання обсягів власного капіталу банків стало основою для поступового виходу з кризи та нормалізації функціонування більшості вітчизняних банківських установ.

Роблячи висновки про результати другого етапу декомпозиційного аналізу прибутковості банківського капіталу, можна вказати на загальне погіршення ефективності діяльності українських банків, оскільки показники прибутковості (рентабельності) капіталу і активів протягом 2007 – 2011 рр. знизилися (табл. 1). Мультиплікатор капіталу зменшився, хоча й не суттєво, але це й досі свідчить про високий рівень ризику для банківської системи (табл. 2).

На третьому етапі декомпозиційного аналізу необхідно дослідити вплив показників маржі прибутку, дохідності активів та мультиплікатору капіталу на загальну прибутковість капіталу. Для цього слід використати дані і розрахунки табл. 2 [4; 5].

Таблиця 2

Декомпозиційний аналіз прибутковості капіталу комерційних банків

Показники	Роки				Абсолютний приріст			
	2008	2009	2010	2011	2008 – 2009	2009 – 2010	2010 – 2011	2008 – 2011
Чиста процентна маржа, %	5,3	6,21	5,79	5,32	0,91	-0,42	-0,47	0,02
Дохідність активів, %	13,24	16,24	13,93	12,78	3,00	-2,31	-1,15	-0,46
Мультиплікатор капіталу	7,76	7,64	6,84	6,78	-0,12	-0,80	-0,06	-0,98
Прибутковість капіталу, %	5,45	7,70	5,52	4,61	2,26	-2,19	-0,91	-0,84

Наведені дані показують, що прибутковість капіталу знизилася протягом аналізованого періоду на 0,84 %.

Для виявлення розміру впливу кожного фактору, який мав вплив на показник прибутковості капіталу банку, необхідно скористатися факторним аналізом (табл. 3).

Таблиця 3

Результати факторного аналізу прибутковості капіталу комерційних банків

Показник	Вплив на прибутковість капіталу	Зміна
Маржа прибутку	0,02	-
Дохідність активів	- 0,19	-
Мультиплікатор капіталу	- 0,67	-
Прибутковість капіталу	-	- 0,84

Тож проведені розрахунки показали, що найбільший вплив на прибутковість капіталу здійснив показник мультиплікатору капіталу банку.

Через нарощення капітальної бази та сукупних активів без забезпечення адекватного приросту прибутків відбулося зниження показників прибутковості капіталу та активів.

Останнім часом рівень капіталізації банків зростає, що є, безперечно, позитивним фактом, але зростання статутних фондів банків вищі, ніж інших складових нормативного капіталу.

В умовах фінансової кризи державне регулювання та управління банківською діяльністю має підвищувати стійкість та надійність функціонування банківської системи шляхом забезпечення достатньої капіталізації. Через нестійкий характер розвитку економіки, пов'язаний із високим ризиком втрати банківських доходів та високою інфляцією, яка, збільшуючи номінальну вартість активів і пасивів банку, водночас зменшує реальну вартість його капіталу, об'єктивно зумовлюють потребу реалізації заходів із збільшення рівня капіталізації.

Таким чином, незважаючи на динамічний розвиток банківської системи, рівень її інвестиційної активності, рентабельності та капіталізації залишається низьким. Недостатній рівень капіталізації загрожує стабільності банківської системи і не відповідає потребам економічного зростання. Тому важливим завданням державного регулювання та управління банківською діяльністю є підвищення стійкості та надійності функціонування банківської системи шляхом забезпечення достатньої капіталізації.

Напрями подальших досліджень полягають у глибшому вивченні питання сутності й ролі власного капіталу в забезпеченні достатньої капіталізації банків і банківської системи. Практично відсутні розробки щодо визначення внутрішньої здатності банків до підвищення рівня капіталізації, не повною мірою дослідженими є питання застосування новітніх інструментів підтримання достатності власного капіталу та нарощення обсягів капіталізації, а отже, потребують подальшого дослідження.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку : навч. посібн. / І. В. Сало, О. А. Криклій. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2007. – 314 с. 2. Роуз Питер С. Банковский менеджмент : учебник / Питер Роуз ; пер. с англ. – 2-е изд. – М. : Дело, 1997. – 768 с. 3. Синки Джозеф Ф. Управление финансами в коммерческих банках : учебник / Синки Джозеф Ф. ; пер. с англ. под ред. Р. Я. Левити, Б. С. Пинскера. – М. : Catalaxy, 1994. – 773 с. 4. Аналітичний огляд банківської системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.credit-rating.ua/img/st_img/AS/2012/22.08.2012/BSU_1_2012_ukr.pdf. 5. Аналітичний огляд банківської системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_П%D0%86_kv_2012.pdf.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Анотація. Розглянуто питання розвитку тваринництва в Харківській області та проведено аналіз його структурних змін. Визначено причини складного стану тваринництва і запропоновано шляхи підвищення ефективності виробництва та стабілізації розвитку галузі.

Аннотация. Рассмотрены вопросы развития животноводства в Харьковской области и проведен анализ его структурных изменений. Определены причины сложного состояния животноводства и предложены пути повышения эффективности производства и стабилизации развития отрасли.

Annotation. The article deals with the development of animal husbandry in Kharkiv region and analyzes its structural changes. The reasons of difficult state of animal husbandry have been defined and the ways to improve the production efficiency and stabilization of industry development have been offered.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, тваринництво, виробництво продукції, поголів'я тварин.

У системі національної економіки одним із найважливіших, багатогалузевих і територіально поширених є агропромисловий комплекс.

Сучасне сільське господарство взаємодіє з іншими галузями економіки, в результаті чого розвиваються його міжгалузеві зв'язки, встановлюються міжгалузеві пропорції. Однією з головних галузей агропромислового комплексу України є тваринництво, яке забезпечує населення продуктами харчування і виробляє сировину для багатьох галузей народного господарства. Проте продовж останніх двадцяти років у його розвитку намітилися негативні тенденції. Незважаючи на зростання обсягів виробництва окремих видів продукції, погіршується її структура, яка не завжди відповідає потребам населення регіону. У зв'язку з цим постає необхідність проведення відповідних досліджень [1].

Теоретичні основи ефективності агропромислового виробництва висвітлені у працях багатьох провідних вітчизняних вчених-економістів, а саме: Лукінова І. І., Саблука П. Т., Шпичака О. М., Андрійчука В. Г., Дем'яненка М. Я., Бойка В. І., Маліка М. Й., Юрчишина В. В. та ін. Водночас практика потребує конкретних досліджень з даної тематики з урахуванням місцевих умов у ринковому середовищі.

Метою даної статті є комплексна оцінка та пошук шляхів розвитку тваринництва в Харківській області.

У розвитку тваринництва в Харківській області протягом 2000 – 2010 рр. відбулися кардинальні зміни. Обсяг виробництва м'яса (у забійній вазі) в усіх категоріях господарств зменшився з 84,3 до 79,3 тис. т, тобто на 5,93 %, виробництво молока – з 539,6 до 472,7 тис. т, тобто на 12,4 %, виробництва вовни – з 85 до 68 т, тобто на 20 %. Водночас збільшилася кількість пташиних яєць з 479,3 до 1296,9 млн шт., тобто на 170,5 % [2].

Починаючи з 2010 року, в області намітилися позитивні зміни щодо покращення стану справ у тваринництві. Сільськогосподарські підприємства і господарства населення завершили 2010 р., маючи півтора відсотка приросту реалізації худоби і птиці на м'ясо. Більше, ніж у 2009 р., у цілому по області було вироблено яєць (на 116,1 млн штук або на 11,8 %) і вовни (на 17,9 %). Спад виробництва порівняно з 2009 р. відбувся лише щодо обсягів виробництва молока (на 2,9 %). У цілому по області приріст виробництва валової продукції тваринництва порівняно з 2009 р. склав 2 % (табл. 1).

Свідченням значних змін у структурі розвитку тваринництва є також зміни в чисельності поголів'я різних видів тварин у сільськогосподарських підприємствах Харківської області.

Таблиця 1

**Виробництво основних видів продукції тваринництва
в Харківській області в 2000 – 2011 рр. [2]**

Роки	молоко, тис. т	яйця, млн шт.	вовна, т	М'ясо (у забійній вазі), тис. т
2000	539,6	479,3	85	84,3
2001	585,6	587,4	71	88,0
2002	658,5	649,3	69	95,7
2003	625,0	636,6	49	105,4
2004	560,9	695,8	56	99,4
2005	566,5	752,0	44	95,4
2006	531,4	882,8	43	95,6
2007	487,4	788,0	46	92,2
2008	489,1	951,1	56	79,5
2009	481,4	984,5	56	81,5
2010	467,2	1 100,6	66	83,2
2011	472,7	1 296,9	68	79,3

Свідченням значних змін у структурі розвитку тваринництва є також зміни в чисельності поголів'я різних видів тварин у сільськогосподарських підприємствах Харківської області. Чисельність поголів'я великої рогатої худоби на кінець року за досліджуваний період скоротилася з 538,1 до 194,8 тис. голів, тобто на 63,8 % у тому числі корів – з 247,0 до 100,5 тис. голів, тобто на 59,3 %. Натомість поголів'я птиці всіх видів за цей час зросло з 6 136,6 до 10 015,9 тис. голів (на 63,2 %) (табл. 2).

Таблиця 2

**Поголів'я худоби та птиці в Харківській області
в 2000 – 2011 рр. (тис. голів) [3]**

Роки	Велика рогата худоба		Свині	Вівці та кози	Птиця
	усього	у т. ч. корови			
2000	538,1	247,0	518,1	78,5	6 136,6
2001	466,2	217,3	365,5	79,5	6 413,2
2002	484,3	224,8	399,7	84,2	7 108,3
2003	467,0	205,6	430,7	83,5	7 510,4
2004	366,0	171,7	306,5	71,6	8 280,4
2005	316,7	152,6	263,3	67,2	8 067,6
2006	279,8	134,6	290,0	53,7	8 281,1
2007	251,5	121,0	323,3	49,7	8 130,9
2008	213,8	110,2	215,7	53,1	7 419,9
2009	198,9	101,5	210,9	59,0	8 049,2
2010	192,0	98,6	246,4	62,3	8 411,6
2011	194,8	100,5	285,3	74,4	10 015,9

Негативні зміни у виробництві основних видів тваринницької продукції є наслідком непродуманих системних перетворень суспільно-економічних відносин на селі, коли під гаслом реформування були зруйновані великотоварні та спеціалізовані господарства. За рахунок галузі тваринництва вирішувалися всі виробничі питання: виплата заробітної плати, погашення кредитів, розрахунки за майнові паї тощо. Зазначене призвело до катастрофічного зменшення продуктивної худоби у сільськогосподарських підприємствах області, які були основними виробниками тваринницької продукції [4].

Системні перетворення привели до збільшення сектору дрібнотоварного виробництва (особистих господарств населення). На теперішній час частка господарств населення у загальнообласному виробництві складає: молока – 62 %, яловичини – 76 %, свинини – 67 %.

У сучасних умовах особисті господарства населення, які мають екстенсивний характер виробництва, неспроможні забезпечити зростаючий попит переробної промисловості на якісну сировину та потребу населення у продуктах харчування [1].

Складна ситуація в галузі тваринництва викликана, зокрема, нестабільним та низьким рівнем закупівельних цін на продукцію тваринництва, що унеможлиблює стійке рентабельне виробництво, недостатнім фінансовим забезпеченням та обмеженим доступом до кредитних ресурсів, що стримує інтенсивний розвиток виробництва та впровадження сучасних технологічних розробок [5].

Ринок продукції тваринництва характеризується незбалансованістю попиту і пропозицій, низьким рівнем внутрішнього споживання, а також недостатньо розвинутою інфраструктурою заготівель та збуту тваринницької сировини.

Унаслідок несприятливих умов розвитку внутрішньообласне виробництво тваринницької продукції задовольняє фізіологічну потребу населення регіону в основних продуктах споживання тваринного походження: молока – на 50 %, м'яса – на 57 %. І лише по виробництву харчових яєць область є самодостатньою.

Спроби врегулювати забезпечення внутрішнього попиту за рахунок імпорту призводить до подальшого тиску на вітчизняного товаровиробника і створює передумови до повної ліквідації галузі тваринництва в сільськогосподарських підприємствах області. Зараз частка імпорту в загальному споживанні м'яса складає понад 40 %, що з огляду на гарантування продовольчої безпеки наближається до критичної межі [5].

Стрімке скорочення чисельності худоби й обсягів виробництва тваринницької продукції зумовило ряд негативних наслідків:

зменшилися обсяги споживання населенням молока і м'яса, що негативно впливає на продовольчу безпеку держави та здоров'я нації;

переробні підприємства завантажені менше, ніж на третину від своєї проектної потужності;

різко скоротилися обсяги внесення органічних добрив, що негативно позначається на родючості ґрунтів;

сільське населення залишилося без роботи та гарантованого заробітку, що спричинило посилення соціальної напруги в селах.

Зважаючи на все перераховане, можна зробити висновок, що пріоритетними напрямками розвитку для Харківської області є виробництво молока та розвиток товарно-м'ясного комплексу. Саме на ці показники спрямована Програма розвитку тваринництва в господарствах Харківської області.

Основними шляхами реалізації цієї програми є:

проведення обстеження наявних тваринницьких приміщень з метою визначення їх придатності для подальшого використання, розроблення пропозицій щодо їх технічного і технологічного переоснащення, орієнтовного розміру капіталовкладень. Базова технологія – безприв'язне утримання тварин з цілорічною однотипною годівлею;

створення надійної кормової бази. На одну корову, залежно від молочної продуктивності, прогнозується заготовляти щороку по 60 – 80 центнерів кормових одиниць, із яких, за поживністю, частка комбікормів повинна складати 47 – 50 %, силосу 20 – 21 %, сіна – до 15 %, сінажу – до 12 % і зелених кормів – 9 – 12 %;

покращення матеріально-технічної бази державного підприємства "Харківське обласне сільськогосподарське підприємство по племінній справі у тваринництві", закупівля бугаїв-плідників, придбання технологічного обладнання та спеціалізованого автотранспорту;

створення на базі Харківської державної зооветеринарної академії модельної молочної ферми для практичного навчання студентів і спеціалістів господарств. Відновлення роботи постійно діючих курсів з підготовки та підвищення кваліфікації техніків штучного осіменіння та операторів машинного доїння;

проведення в господарствах, які мають значні площі природних кормових угідь, реконструкції або нового будівництва приміщень, з використанням легкоспорудних конструкцій, для вирощування і відгодівлі молодняка великої рогатої худоби (у тому числі м'ясних порід) на дешевих власних кормах;

завершення розпочатих та реалізація нових проектів по реконструкції та будівництву окремих об'єктів і цілісних комплексів з виробництва свинини із замкнутим циклом виробництва і застосуванням інноваційних технологій вирощування та відгодівлі свинопоголів'я (на 1 200 і більше свиноматок). Базова технологія при відгодівлі – холодне утримання свиней на глибокій незмінюваній підстилці;

Сучасний стан тваринництва порівняно зі станом 2000 р. має негативні тенденції. Причини негативних змін, які можна спостерігати протягом дослідженого періоду, вважаються наслідки непередуманих системних перетворень суспільно-економічних відносин на селі, коли під гаслом реформування були зруйновані великотварні та спеціалізовані господарства. За рахунок галузі тваринництва вирішувалися всі виробничі питання: виплата заробітної плати, погашення кредитів, розрахунки за майнові паї тощо. Зазначене призвело до катастрофічного зменшення продуктивної худоби у сільськогосподарських підприємствах області, які були основними виробниками тваринницької продукції. Але необхідно відзначити те, що починаючи з 2010 р. в області намітилися позитивні зміни щодо покращення стану справ у тваринництві. Причиною цього є Програма розвитку тваринництва в господарствах Харківської області на 2011 – 2015 рр. Головною метою цієї Програми є створення умов для формування в області конкурентоспроможного виробництва продукції тваринництва (перш за все – молока і м'яса) в обсягах, які забезпечують науково обґрунтовані норми споживання та посилення експортного потенціалу.

Науковим результатом даного дослідження є оцінка та виявлення шляхів подальшого розвитку тваринництва в Харківській області. Перспектива подальших досліджень полягає в розробці інвестиційних програм розвитку тваринництва в Харківській області.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Сучасна аграрна політика України. П. Т. Саблук, І. І. Лукінов, В. В. Юрчишин та ін. – К., 2010. – 501 с. 2. Статистичний щорічник Харківської області за 2011 рік. – К., 2012 – 618 с. 3. Сільське господарство Харківської області за 2011 рік (Статистичний збірник). – Х., 2012. – 253 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua>. 4. Савчук В. К. Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств / В. К. Савчук. – К. : Урожай, 1995. – 239 с. 5. Програма розвитку тваринництва в господарствах Харківської області на 2011 – 2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kharkivoda.gov.ua>.

Різник І. В.

УДК 336.71:657.62

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Анотація. Проаналізовано існуючі види, напрями та методи аналізу діяльності банків у контексті однієї класифікаційної групи аналізу. Розглянуто методичне забезпечення комплексного внутрішнього аналізу діяльності окремого банку та банківської системи в цілому.

Анотация. Проанализированы существующие виды, направления и методы анализа деятельности банков в контексте одной классификационной группы анализа. Рассмотрено методическое обеспечение комплексного внутреннего анализа деятельности отдельного банка и банковской системы в целом.

Annotation. The existing types, directions and methods of analysis of banks have been analysed in the context of one classification analysis group. Methodical ensuring of comprehensive internal analysis of a particular bank and the banking system as a whole has been discussed.

Ключові слова: банківська система, міжбанківський аналіз, рейтинговий аналіз, методи проведення аналізу банків.

Сучасні тенденції розвитку банків характеризуються суттєвими змінами в умовах їх діяльності та викликають необхідність обґрунтування управлінських рішень у сфері оптимізації фінансових результатів і ризиків. Таке обґрунтування здійснюється шляхом проведення економічного аналізу фінансових показників діяльності банківських установ.

Слід зазначити, що методологічні засади банківського аналізу в вітчизняній науці та практиці лише починають формуватися. І незважаючи на велику кількість сучасної літератури, присвяченої банківській тематиці, питання методології та організації аналітичної роботи в контексті здійснення управлінського процесу в банку розглядаються рідко, а тому залишаються досить актуальними на сучасному етапі розвитку банківської системи України.

У розробку положень фінансово-економічного аналізу в банківській сфері діяльності значний вклад зробили такі російські та зарубіжні вчені: Батракова Л. Г., Іванов В. В., Мних Є. В., Савицька Г. В., Фетісов Г. Г., Черкасов В. Е., Чумаченко М. Г., Шеремет А. Д., Щербакова Г. Н. та ін.

Мета роботи – визначити пріоритетну класифікаційну групу аналізу банківської системи та в розрізі цієї групи сформулювати основні методики та ключові аспекти аналізу.

Існує досить широка класифікація видів аналізу банківської системи. На думку автора, найбільш доцільно розглянути аналіз, виходячи з класифікації об'єкта аналізу (рис. 1).

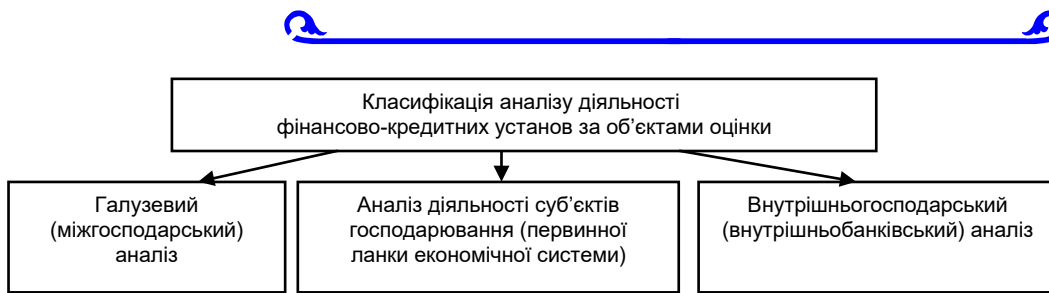

Рис. 1. Класифікація аналізу банківської системи за об'єктами оцінки

У міжбанківському аналізі об'єктом досліджень є банківська система в цілому або окрема група банків. Слід зазначити, що групувати банки можна за різними ознаками. У вітчизняній банківській практиці залежно від величини активів виділяють чотири групи банків: найбільші, великі, середні, малі.

Методика галузевого аналізу включає такі напрями досліджень, як: аналіз структури і динаміки окремих показників банківської діяльності, наприклад, прибутковості активів і капіталу, структурних зрушень у банківських активах і пасивах та ін. У процесі досліджень використовуються прийоми статистико-економічного та порівняльного аналізу. Показники діяльності банку порівнюються із середніми значеннями аналогічних показників банківської системи в цілому або тієї групи, до якої цей банк належить [1].

Одним із популярних підходів до проведення міжбанківського аналізу є побудова таблиць ранжирування банків за певними критеріями. Ці матеріали називають рейтингами, але в класичному розумінні їх не можна віднести до класу рейтингових систем.

У міжнародній практиці такі таблиці називають лістингами чи рейкінгами. Відмінність полягає в тому, що методика ранжирування передбачає наявність певної сукупності об'єктів аналізу (групи банків), тоді як рейтинги дають змогу оцінити діяльність окремого банку за наперед визначеною шкалою [2].

Аналіз діяльності комерційного банку спрямовано на виявлення особливостей функціонування окремої банківської установи, що розглядається як самостійний суб'єкт господарювання (рис. 2).

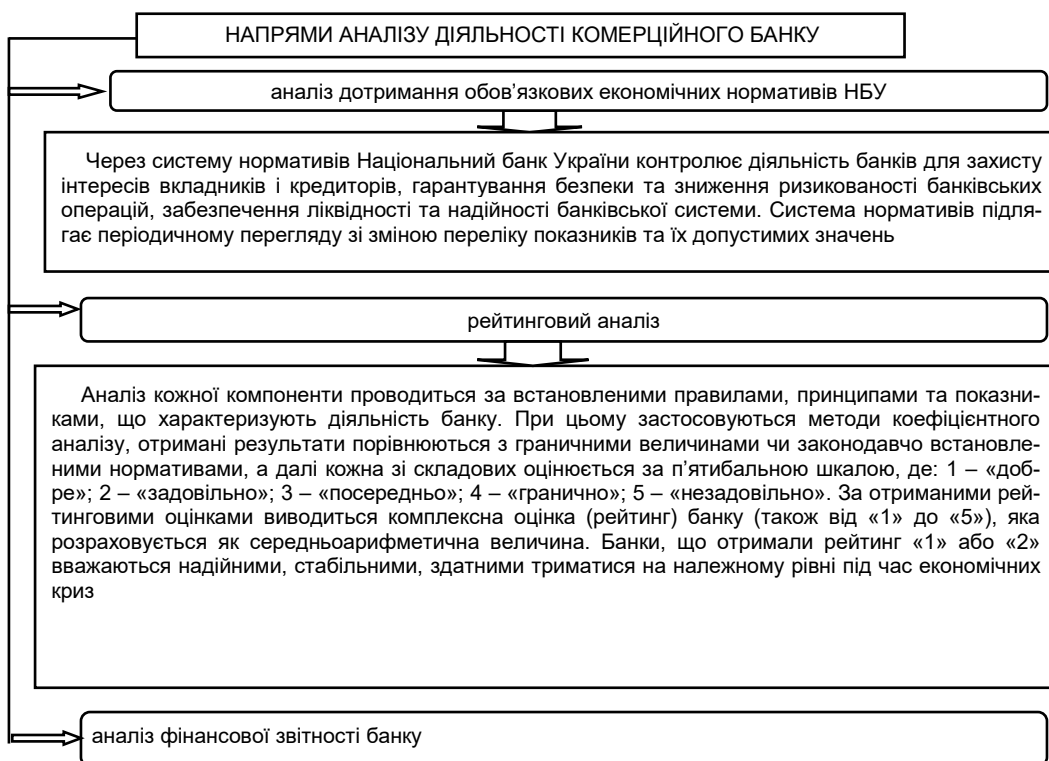

Рис. 2. Напрями аналізу діяльності комерційного банку [3; 4]

Щодо поділу аналізу на зовнішній та внутрішній, то потрібно зауважити, що така класифікація є традиційною (рис. 3).

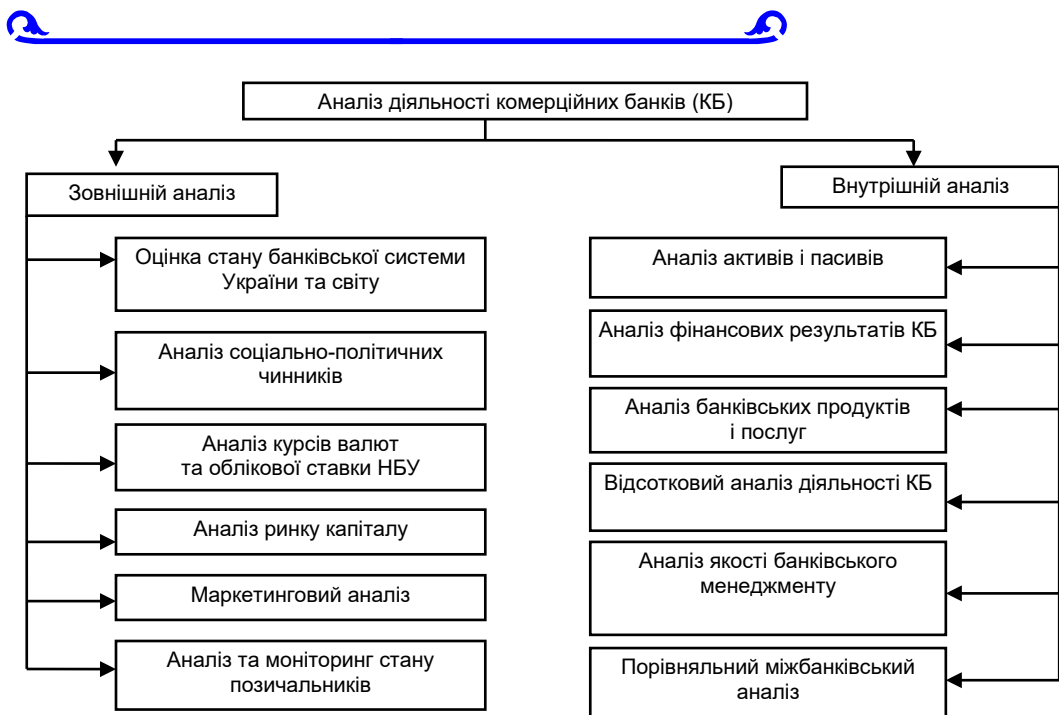

Рис. 3. Аналіз діяльності комерційних банків [5]

Внутрішньобанківський аналіз вивчає діяльність структурних підрозділів банку, охоплюючи всі рівні управлінської ієрархії та всі функціональні напрями роботи.

Зміст внутрішньобанківського аналізу визначається насамперед організаційною структурою банку, а також рівнем спеціалізації, специфікою управлінського процесу, становищем на ринку, доступом до інформаційних джерел (рис. 4).

Для забезпечення комплексного аналізу можна використовувати всі види планової, нормативної, облікової, фінансової, статистичної, довідкової, методичної та інших видів інформації.

Основою інформаційного забезпечення аналізу банків є фінансова звітність, яка слугує для повного висвітлення фінансового-господарського стану банку.

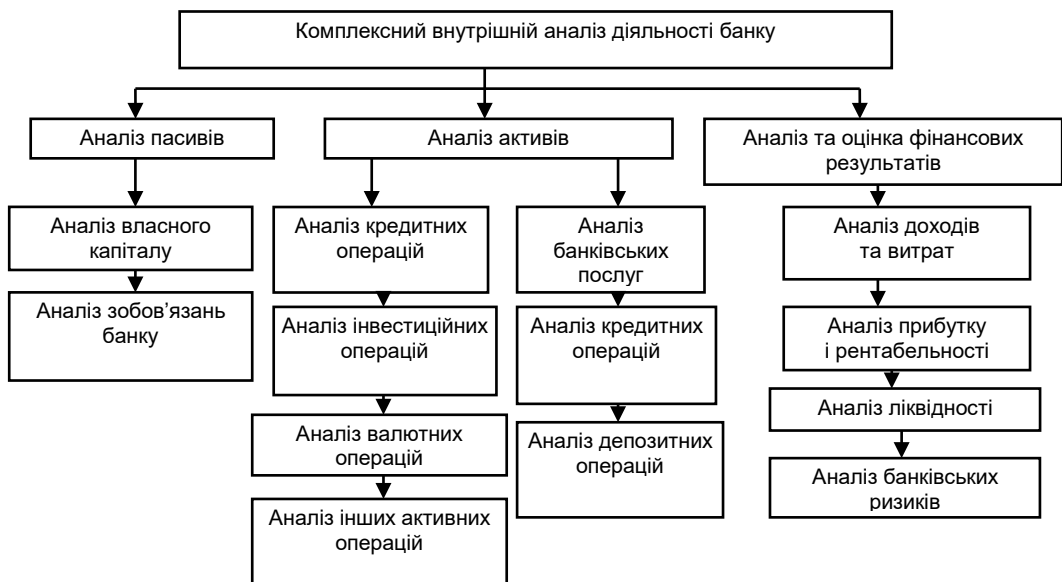

Рис. 4. Комплексний внутрішній аналіз діяльності банку [6]

Методами аналізу в банках, які найширше використовуються в середині установи для внутрішнього аналізу та позабанківською системою в рейтингових агентствах, окремими науковцями та аналітиками на сьогодні визначають [7]:

1) метод порівняння. Передбачає зіставлення досліджуваного явища, предметів із відомими, вивченими раніше, з метою визначення їх спільних рис або відмінностей;

2) метод використання абсолютних і відносних показників. Абсолютні показники характеризують кількісні розміри наданих кредитів, залучених коштів, капіталу банку, операцій із цінними па-

перами, а відносні відбивають співвідношення певних абсолютних показників. Цей метод є одним із ключових в аналізі банківської стійкості;

3) метод групувань дає змогу через систематизацію даних балансу та іншої багаточисленної звітності розібратися в сутності аналізованих явищ і процесів. Групування бувають типологічні, структурні та аналітичні;

4) балансовий метод слугує головним способом для визначення співвідношень, пропорцій двох груп взаємозалежних та урівноважених економічних показників, підсумки яких мають бути тотожними;

5) графічний метод. Графіки є масштабним зображенням показників за допомогою геометричних знаків (ліній, прямокутників, кіл) або умовних художніх фігур і мають велике ілюстративне значення. Завдяки їм досліджуваний матеріал стає зрозумілішим;

6) метод табличного відображення аналітичних даних. Результати аналізу звичайно подаються у вигляді таблиць. Це найбільш раціональна і зручна для сприйняття форма уявлення аналітичної інформації про досліджувані явища за допомогою цифр, розташованих у певному порядку;

7) методи системного аналізу включають створення моделі та аналіз поведінки моделі під впливом різних чинників. Як запевняє український академік Чумаченко М. Г. [8], показники рентабельності діяльності суб'єктів господарювання залежать від значного числа факторів, дія яких відрізняється як за величиною, так і за напрямом;

8) статистичні методи базуються на припущенні про незмінність або відносну стабільність наявних тенденцій розвитку. На сьогоднішній день дуже популярним методом є кластерний аналіз банків;

9) експертні методи базуються на знаннях та досвіді фахівців з аналізу діяльності банків;

10) методи політичного впливу включають оцінку та прогнозування діяльності банку залежно від макроекономічної ситуації на світових і вітчизняних ринках, а також залежно від вказівок керівництва, засновників та Ради правління банку.

Таким чином, розбудова методології аналізу банківської діяльності дає підґрунтя для раціональної організації аналізу будь-яких банківських операцій, а використання наведених методів комплексного аналізу в банківському секторі економіки дозволить підвищити якість і об'єктивність оцінки досягнутих результатів діяльності.

Перспективою подальших досліджень може стати розробка конкретної моделі організації аналізу банківської діяльності, для забезпечення ефективного її протікання.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Васюренко О. В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків : навчальний посібник / О. В. Васюренко, К. О. Волохата ; за ред. О. В. Васюренка. – К. : Знання, 2006. – 464 с. 2. Ковбасюк М. Р. Економічний аналіз діяльності комерційних банків і підприємств : навчальний посібник / М. Р. Ковбасюк. – К. : Скарби, 2001. – 336 с. 3. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко. – К. : КНЕУ, 2003. 4. Герасимович А. М. Аналіз діяльності комерційного банку : навч. посібн. / А. М. Герасимович, Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : Рута, 2001. – 265 с. 5. Банківські операції : навч. посібн. / К. Ф. Ковальчук, І. В. Вишнякова, Л. М. Савчук та ін. – Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2010. – 214 с. 6. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа : підручник / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин, Т. Я. Андрейків. – К. : Знання, 2008. – 564 с. 7. Панова Г. С. Анализ финансового состояния коммерческого банка : научное издание / Г. С. Панова. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 272 с. 8. Чумаченко М. Г. Економічний аналіз : навч. посібн. / М. Г. Чумаченко. – К. : КНЕУ, 2001 – 540 с.

УДК 336.717.061

Андрєєва А. С.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА ЯКОСТІ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ ПАТ "МЕГАБАНК"

Анотація. Розглянуто і проаналізовано структуру та якість кредитного портфеля ПАТ "Мегабанк" України. Визначено фактори, що впливають на його формування. Запропоновано заходи щодо оптимізації кредитного портфеля банку.

© Андрєєва А. С., 2013

Аннотация. Рассмотрены и проанализированы структура и качество кредитного портфеля ПАО "Мегабанк" Украины. Определены факторы, влияющие на его формирование. Предложены меры по оптимизации кредитного портфеля банка.

Annotation. The structure and quality of the loan portfolio of PJSC "Megabank" of Ukraine have been considered and analyzed. The factors that influence its formation have been defined. The measures to optimize the loan portfolio of the bank have been proposed.

Ключові слова: комерційний банк, кредит, кредитна політика, кредитний портфель, кредитний процес.

Не заперечуючи того, що ситуація на кредитному ринку України поступово стабілізується, структура кредитного портфеля комерційних банків характеризується рядом негативних чинників: скорочення кредитного портфеля фізичних осіб; завищення відсоткових ставок; значний ступінь доларизації кредитних портфелів. У зв'язку з цим, розгляд та аналіз питань оптимізації структури кредитного портфеля комерційних банків України набуває важливого значення, що й зумовлює актуальність теми.

У науковій літературі це питання досліджували як зарубіжні науковці – Горелій В. І., Лаврушенко О. І., так і вітчизняні – І. Шумило, В. Міщенко, Р. Лисенко.

Мета дослідження полягає у розгляді та аналізі структури кредитного портфеля ПАТ "Мегабанк" та виявленні факторів, що вплинули на його формування.

Для досягнення мети в процесі дослідження були поставлені такі завдання: визначити сутність та зміст поняття кредитного портфеля; проаналізувати структуру та якість кредитного портфеля ПАТ "Мегабанк"; надати рекомендації щодо вдосконалення кредитної політики банків.

Об'єктом дослідження є кредитний портфель ПАТ "Мегабанк".

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних підходів щодо формування кредитного портфеля ПАТ "Мегабанк".

Поняття кредитного портфеля банку неоднозначно визначається в економічній літературі. Одні автори досить широко трактують це поняття і відносять до нього всі фінансові активи і пасиви банку. Інші автори пов'язують дане поняття тільки з позиковими операціями банку. На думку О. І. Лаврушенко, кредитний портфель комерційного банку становить сукупність активів банку у вигляді позик, врахованих векселів, міжбанківських кредитів, депозитів та інших вимог кредитного характеру, класифікованих по групах якості на основі певних критеріїв [1, с. 244].

Формування кредитного портфеля є одним з основоположних моментів у діяльності банку, що дозволяє більш чітко виробити тактику і стратегію розвитку комерційного банку, його можливості кредитування клієнтів і розвитку ділової активності на ринку.

Банки проводять аналіз кредитного портфеля, який здійснюється у двох напрямках: аналіз структури та динаміки кредитного портфеля; якісний аналіз кредитного портфеля (рисунк).

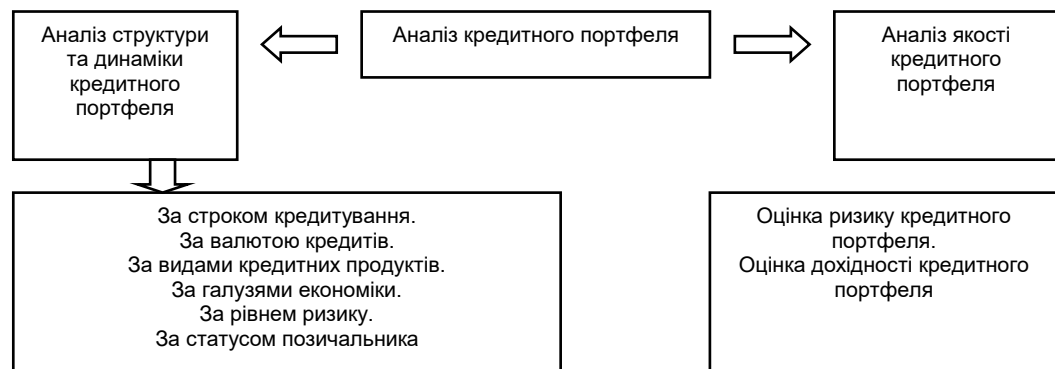

Рис. Напрями аналізу кредитного портфеля банку

Аналіз структури та динаміки кредитного портфеля здійснюється за допомогою методик горизонтального і вертикального аналізу.

Горизонтальний аналіз дає можливість дослідити динаміку кредитного портфеля банку в цілому та його окремих статей, а вертикальний аналіз ґрунтується на структурному дослідженні кредитного портфеля [2, с. 6]

Під час аналізу кредитного портфеля у розрізі строків кредитування особливу увагу приділяють частці прострочених, пролонгованих і сумнівних кредитів (табл. 1). Усі розрахунки здійсненні на основі роботи [3].

Таблиця 1

**Аналіз кредитного портфеля ПАТ "Мегабанк"
за строками кредитування**

Види кредитів	2010 р.		2011 р.		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Кредити строком до 31 дня	1258	10,02	8954	10,33	7696	0,31
Кредити від 31 до 92 днів	2265	18,04	12545	14,48	10280	-3,56
Кредити від 92 до 365 днів	3152	25,1	14623	16,88	11471	-8,22
Кредити строком від 1 до 2 роки	2485	19,79	21350	24,64	18865	4,85
Кредити строком понад 2 років	3397	27,05	29182	33,68	25785	6,63
Усього	12557	100	86654	100	74097	0
У тому числі:					0	0
прострочені	565	4,5	4177	4,82	3612	0,32
продовжені	1005	8	8503	9,81	7498	1,81
сумнівні	251	2	2860	3,3	2609	1,3

Результати аналізу дають змогу зробити висновок, що протягом 2011 р. найбільшу частку в кредитному портфелі мали довгострокові кредити, видані на строк понад 2 роки – 33,68 % (27,05 % – у 2010 р.), та кредити, видані на строк від 1 до 2 років – 24,64 % (19,79 % – у 2010 р.), що свідчить про проведення ПАТ "Мегабанк" кредитної політики, спрямованої на довгострокове кредитування. Загальна сума кредитів, виданих строком понад 2 роки, у 2011 р. становила 29182 тис. грн, що у 8,6 рази більше, ніж у 2010 р. Крім того, сума прострочених кредитів протягом 2011 р. збільшилася на 3612 тис. грн і становила 4,82 % від загальної суми кредитного портфеля. Також спостерігається збільшення суми продовжених кредитів – на 7498 тис. грн і сумнівних кредитів – на 2609 тис. грн.

Варто проаналізувати кредитний портфель ПАТ "Мегабанк" за видами кредитів (табл. 2).

Таблиця 2

**Аналіз кредитного портфеля ПАТ "Мегабанк"
за видами кредитів**

Види кредитів	2010 р.		2011 р.		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Овердрафт	226	1,8	1646	1,9	1420	0,1
За операціями РЕПО	10	0,08	50	0,06	40	-0,02
За врахованими векселями	205	1,63	1350	1,56	1145	-0,07
За факторинговими операціями	17	0,14	136	0,16	119	0,02
За внутрішніми торговельними операціями	968	7,71	5866	6,77	4898	-0,94
За експортно-імпортними операціями	1217	9,69	7431	8,58	6214	-1,11
Інші кредити в поточну діяльність	3801	30,27	32180	37,14	28379	6,87
Кредити в інвестиційну діяльність	6113	48,68	37995	43,85	31882	-4,83
У тому числі фінансовий лізинг	13	0,1	89	0,1	76	0
Усього	12557	100	86654	100	74097	0

Аналіз кредитного портфеля за видами кредитів показав, що найбільшу частку мали кредити в інвестиційну діяльність: 48,67 % у 2010 р., 43,85 % у 2011 р. Протягом 2011 р. загальна сума кредитів в інвестиційну діяльність збільшилася на 31 882 тис. грн, або у 6,22 рази. А інші кредити в поточну діяльність у структурі кредитного портфеля займали 30,27 % у 2010 р. та 37,14 % у 2011 р.; протягом 2011 р. загальна сума таких кредитів збільшилася на 28 379 тис. грн, або у 8,46 раз.

Також під час аналізу кредитного портфеля особливу увагу необхідно приділити частці сумнівних і безнадійних кредитів (табл. 3).

Таблиця 3

**Аналіз кредитного портфеля ПАТ "Мегабанк"
за рівнем ризику**

Види кредитів	2010 р.		2011 р.		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
"Стандартні"	5632	44,85	31054	35,84	25422	-9,01
"Під контролем"	3059	24,36	26732	30,85	23673	6,49
"Субстандартні"	3681	29,31	28035	32,35	24354	3,04
"Сумнівні"	87	0,69	468	0,54	381	-0,15
"Безнадійні"	98	0,78	365	0,42	267	-0,36
Усього	12557	100	86654	100	74097	0

З таблиці видно, що станом на кінець 2011 р. найбільшу частку мали стандартні кредити – 35,84 % (44,86 % у 2010 р.). Кредити під контролем становили 30,85 % у 2011 р., 24,36 % у 2010 р. Частка сумнівних і безнадійних кредитів зменшилася і в 2011 р. становила відповідно 0,54 та 0,42 %, у 2010 р. частка сумнівних і безнадійних кредитів становила відповідно 0,69 та 0,78 %. На основі результатів проведеного аналізу можна зробити висновок про підвищення ризику кредитного портфеля, що потребує розробки заходів, спрямованих на поліпшення кредитної діяльності банку.

Аналіз галузевої структури кредитного портфеля дає можливість визначити допустимі для банку межі кредитних вкладень у певні галузі економіки, тобто встановити ліміти з метою контролю за рівнем кредитного ризику (табл. 4)

Таблиця 4

Аналіз кредитного портфеля ПАТ "Мегабанк" за галузями економіки

Види кредитів	2010 р.		2011 р.		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Промисловість	9736	78,92	60429	69,99	50693	-8,93
Будівництво	587	4,76	1290	1,49	703	-3,26
Торгівля	321	2,60	642	0,74	321	-1,86
Сфера послуг	1463	11,86	23677	27,42	22214	15,56
Інші галузі	22	0,18	35	0,04	13	-0,14
Кредити фізичним особам	207	1,68	264	0,31	57	-1,37
Усього	12336	100,00	86337	100	74001	0,00

Аналіз показав, що найбільшу частку в структурі кредитного портфеля мали кредити, надані у промисловість – 69,74 % у 2011 р. та 77,53 % у 2010 р. і кредити надані у сферу торгівлі – 27,32 % у 2011 р. та 11,65 % у 2010 р. Протягом 2011 р. загальна сума кредитів, наданих у сферу торгівлі, збільшилася на 22 214 тис. грн, або у 16,2 рази, кредити, надані у промисловість – 50 693 тис. грн, або у 6,2 рази.

Після аналізу структури та динаміки кредитного портфеля необхідно проаналізувати його якість. Аналіз якості кредитного портфеля здійснюється коефіцієнтним методом на підставі розрахунку та аналізу тенденцій зміни відповідних кількісних показників.

В економічній літературі показники, що дають змогу оцінити якість кредитного портфеля банку, представлені у вигляді двох груп: показники ризику кредитного портфеля та показники доходності кредитних операцій.

До групи показників, що дають змогу оцінити ризик кредитного портфеля можна віднести такі.

1) коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом банку, який характеризує якість кредитного портфеля з погляду його захищеності власним капіталом:

$$\text{Кпок} = \text{Власний капітал} / \text{Кредитний портфель};$$

2) коефіцієнт якості кредитного портфеля, який характеризує якість кредитного портфеля з позиції ризиковості:

$$\text{Кяк} = \text{Резерв для покриття можливих втрат від кредитних операцій} / \text{Кредитний портфель};$$

3) коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом банку, який характеризує якість кредитного портфеля банку з погляду його захищеності власним капіталом банку:

$$\text{Кпкк} = \text{Резерв для покриття можливих втрат від кредитних операцій} / \text{Власний капітал};$$

4) коефіцієнт проблемних кредитів, який характеризує частку проблемних кредитів у загальній сумі кредитного портфеля:

$$\text{Кпк} = \text{Проблемні кредити} / \text{Кредитний портфель.}$$

До показників, що дають змогу оцінити дохідність кредитних операцій належать:

1) коефіцієнт дохідності кредитного портфеля, який характеризує дохідність вкладень у кредитний портфель і показує, скільки банк отримує доходів з кожної гривні виданих кредитів:

$$\text{Кд} = \text{Відсотковий дохід банку} / \text{Кредитний портфель};$$

2) коефіцієнт частки відсоткових доходів у загальній сумі доходів банку, характеризує частку доходів, отриманих банком від надання кредитів, у загальних доходах банку від інших активних операцій:

$$\text{Квл} = \text{Відсоткові доходи} / \text{Доходи банку};$$

3) Коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат, пов'язаних із залученням ресурсів, який характеризує дохідність відсоткової політики банку:

$$\text{Квд} = \text{Відсоткові доходи} / \text{Відсоткові витрати банку};$$

4) коефіцієнт прибутковості кредитних операцій, який показує, скільки відсоткового прибутку припадає на одну гривню розміщених у кредитний портфель ресурсів:

$$\text{Кпко} = \text{Чистий відсотковий дохід} / \text{Кредитний портфель};$$

5) чистий спред – це показник, який дає змогу проаналізувати мінімальну різницю між ставками за активними та пасивними операціями. Він характеризує різницю між ціною придбання ресурсів та їх розміщенням у дохідні активи (переважно у кредитний портфель):

$$\text{Чистий спред} = (\text{Відсоткові доходи} / \text{Кредитний портфель}) - (\text{Відсоткові витрати} / \text{Під відсоткові депозити}).$$

Результати аналізу дають змогу зробити висновок щодо ризиковості та дохідності кредитного портфеля банку і розробити заходи, спрямовані на підвищення ефективності кредитної політики банку. Розрахунок коефіцієнтів якості кредитного портфеля ПАТ "Мегабанк" наведено в табл. 5.

Таблиця 5

Розрахунок коефіцієнтів якості кредитного портфеля ПАТ "Мегабанк"

Показники	2010 р.	2011 р.	Відхилення
Коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом банку	0,35	0,44	0,09
Коефіцієнт якості кредитного портфеля	0,087	0,091	0,004
Коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом банку	0,247	0,185	-0,062
Коефіцієнт проблемних кредитів	0,014	0,01	-0,004
Дохідність кредитних операцій			0
Коефіцієнт дохідності кредитного портфеля	0,387	0,53	0,143
Коефіцієнт частки відсоткових доходів у загальній сумі доходів банку	0,64	0,58	-0,06
Коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат, пов'язаних із залученням ресурсів	2,46	2,42	-0,04
Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій	0,35	0,27	-0,08
Чистий спред	0,09	0,11	0,02

Отримані результати дають можливість зробити такі висновки: позитивним моментом є зниження коефіцієнта проблемних кредитів: від 0,014 у 2010 р. до 0,01 у 2011 р.;

збільшення коефіцієнта якості кредитного портфеля свідчить про підвищення ризиковості кредитних операцій банку протягом 2011 р.;

зниження коефіцієнтів прибутковості кредитних операцій і частки відсоткових доходів у загальній сумі доходів, що свідчить про необхідність розробки заходів, спрямованих на підвищення ефективності управління кредитним портфелем банку.

Отже, формування та управління кредитним портфелем у цілому по Україні має деякі недоліки, які потребують розробки заходів щодо їх удосконалення.

Кредитні ризики не тільки негативно впливають на прибутковість та платоспроможність банку, а також породжують інші загрози, які в майбутньому можуть мати масштабний прояв. Існуючі методики оцінки кредитного ризику – недосконалі, що свідчить про складність їх практичного застосування. Науковим результатом даного дослідження є всебічна оцінка кредитного портфеля ПАТ "Мегабанк" та розробка рекомендацій щодо його оптимізації.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Лаврушенко О. И. Банковское дело / О. И. Лаврушенко. – 8-е изд. – М. : Кнорус, 2009. – 768 с.
2. Шумило І. Теоретичні і практичні аспекти аналізу стану фінансової системи економіки / І. Шумило, В. Міщенко, Р. Лисенко // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 3. – С. 6–11. 3. Макроекономічні показники ПАТ "Мегабанк" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://smida.gov.ua/>.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНАЛІЗ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

Анотація. Розглянуто особливості формування ресурсної бази комерційних банків за рахунок вкладних операцій, проаналізовано існуючі підходи до аналізу депозитних операцій комерційних банків, запропоновано шляхи підвищення їх ефективності.

Анотация. Рассмотрены особенности формирования ресурсной базы коммерческих банков за счет вкладных операций, проанализированы существующие подходы к анализу депозитных операций коммерческих банков, предложены пути повышения их эффективности.

Annotation. The peculiarities of the formation of banks' resources by means of deposit operations have been studied, the existing approaches to the analysis of deposit operations of commercial banks have been analysed, the ways to improve their efficiency have been suggested.

Ключові слова: банк, депозитні операції, депозит, депозитна політика.

В Україні першою руйнівного впливу світової фінансової економічної кризи зазнала банківська система. Це виразилося у відтоку капіталів за кордон, втраті довіри, паніці населення та вилученні вкладів з банківських установ.

Стійкість ресурсної бази банківської системи є одним з найважливіших показників розвитку економіки країни й окремого регіону. Як відомо, більшість ресурсів комерційного банку формується завдяки залученню коштів, значну частину яких становлять депозити, які слугують мірою довіри вкладників до банку.

Питанням депозитних операцій приділяли увагу в своїх роботах такі автори, як: М. Біда, Версаль Н. І., С. Волосович, Лунякова Н. А. [1 – 4].

Мета дослідження – розгляд та аналіз депозитних операцій банку, а також розгляд можливих шляхів удосконалення депозитних операцій.

Відповідно до поставленої мети визначено основні завдання, спрямовані на її досягнення:

визначити поняття "депозит", згідно з нормативною та законодавчою базами;

розглянути існуючу систему обліку депозитних операцій;

вивчити порядок розміщення банком коштів на депозит.

Банк – юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків [5].

Ефективна діяльність банків та масштаби їх операцій залежать від обсягу ресурсів, якими вони володіють. Депозити відіграють важливу роль у формуванні ресурсів банків. Це стосується як світових банків загалом, так і українських зокрема.

Згідно з Інструкцією з бухгалтерського обліку депозитних операцій установ комерційних банків України [6], депозит або вклад – це гроші або інші кошти в готівковій або безготівковій формі, у національній або іноземній валюті, передані власником (фізичною або юридичною особою) або третьою особою за дорученням і за рахунок власника до банку для зберігання на встановлених договором умовах, з обов'язковим поверненням вкладнику.

Більшість вітчизняних банків використовують у значних обсягах залучені депозити. Нестабільність депозитних ресурсів може викликати дисбаланс грошових потоків банку. Банки повинні бути постійно готовими до виникнення й можливої реалізації депозитних ризиків. Депозитний ризик банку становить можливість недоотримання очікуваного рівня депозитів у наслідку несприятливого впливу зовнішніх або внутрішніх факторів в умовах невизначеності діяльності банку [4].

Характерними для всього банківського бізнесу є ризики цільового використання кредитів, ризики валютних коливань, інфляційні ризики, ризики щодо життєдіяльності позичальника, зміна законодавчої політики.

Депозити можуть бути класифіковані за різними ознаками, проте найважливішим є їх поділ на такі групи: депозити населення й депозити суб'єктів господарювання; строкові депозити й депозити на вимогу; депозити в національній та іноземній валютах [2]. Депозити населення є особливо привабливими для банківських установ, оскільки саме вони в переважній більшості мають строкову природу. У зв'язку з цим обсяги депозитів населення постійно перевищують обсяги депозитів суб'єктів господарювання.

Строкові депозити – це кошти, розміщені клієнтом банку на депозитних рахунках на визначений строк. У складі строкових вкладів виокремлюють власне строкові вклади й ощадні вклади. Власне строкові вклади відкриваються всім клієнтам банку. До них відносять депозити овернайт – це депозити, які залучені на термін, не більший одного операційного дня. Ощадні вклади – це

вклади населення, які розміщені у банках з метою зберігання та нагромадження і відкриваються тільки фізичним особам [7].

При аналізі обсягу депозитів банку важливою є як їх кількісна, так і якісна оцінка. Збільшення сум депозитів банку свідчить про зростання депозитної бази банку. При цьому також необхідно проаналізувати їх якісну структуру.

Чим вища частка депозитів клієнтів банку, залучених на довгостроковій основі, тим вища стабільна частина ресурсів комерційного банку, що позитивно впливає на його ліквідність і зменшує його залежність від міжбанківських позик.

Строкові депозити є найбільш стабільною частиною придбаних ресурсів, що дає банку можливість здійснювати кредитування на більш тривалі строки та під вищий відсоток. Оптимальний рівень строкових депозитів у ресурсній базі має становити не менше 50 % [8].

Аналіз строкових депозитів проводиться за допомогою системи показників:

Коефіцієнт оборотності депозитних вкладень:

$$K_o = \frac{O_v}{B_{cp}}, \quad (1)$$

де O_v – оборот по видачі вкладів;

B_{cp} – середній залишок вкладів.

Характеризує кількість оборотів, що їх здійснюють депозитні вкладення за певний період часу [9].

Тривалість одного обороту депозитних вкладень:

$$T_o = \frac{D}{K_o}, \quad (2)$$

де D – кількість днів у періоді.

Позитивним є збільшення показника, що свідчить про стабільність вкладів [9].

Рівень осідання коштів на рахунках закладами:

$$P_o = \frac{3k-3}{H} 100\%, \quad (3)$$

де $3k$ – залишок вкладів на кінець року;

$3п$ – залишок вкладів на початок року;

H – надходження на рахунки закладами.

Характеризує стабільність депозитної бази банку [10].

Коефіцієнт використання депозитів:

$$K_b = \frac{K}{B}, \quad (4)$$

де K – середні залишки за кредитними вкладеннями;

B – середні залишки за залученими вкладеннями.

Показує відсоток залучених коштів, розміщених у кредити. Якщо коефіцієнт вище 75 % – банк здійснює агресивну кредитну політику, якщо менше 65 % – пасивну.

Коефіцієнт нестабільності депозитів

$$K_n = \frac{D_v}{B}, \quad (5)$$

де D_v – сума достроково вилучених депозитів;

B – загальна сума вкладень.

Значний коефіцієнт нестабільності (більше 10 %) свідчить про посилення нестабільності депозитної бази, що негативно впливає на ліквідність банку [10].

Для характеристики здатності банку залучати депозити визначають коефіцієнт співвідношення позик і депозитів. Його високе значення свідчить про низьку ліквідність, що є наслідком зменшення депозитної бази [9].

В умовах зростання економічного розвитку країни заходи щодо залучення депозитів матимуть позитивний ефект у контексті забезпечення банку необхідними ліквідними коштами. Заходи щодо ефективності формування депозитного портфеля банку:

запровадження нових видів депозитів;

підвищення фінансової грамотності;

розвиток ощадної культури населення, адже значна частина громадян не знає про умови та специфіку надання фінансових послуг, а також зберігає заощадження поза банківською системою;

запровадження послуг страхування депозитів;

розширення кола депозитних рахунків клієнтів за різноманітними режимами.

Таким чином, акцентування уваги на проблемах, пов'язаних із залученням та управлінням депозитними ресурсами банків – це об'єктивне усвідомлення загальноекономічної ситуації. На сьогодні обсяг готівки на руках у населення є досить значним, і ті комерційні банки, які зможуть запропонувати індивідуальним вкладникам більший комплекс високоякісних послуг, отримають у своє

розпорядження значні суми додаткових ресурсів. Стабільний депозитний портфель забезпечить банку не тільки приплив коштів, а також буде формувати репутацію надійності, адже в банківському бізнесі довіра вкладників є ключовим фактором.

Дана тема потребує подальшого дослідження, тому що в сучасних умовах, коли банки не в змозі залучити ресурси через кризу в економіці та недовіру населення до банків, потрібні рішучі дії щодо підвищення та покращення депозитного портфеля банку і забезпечення його стабільності.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Біда М. Поняття й особливості договору банківського вкладу (депозиту): цивільно-правова сутність і підходи / М. Біда // Підприємство, господарство і право. – 2010. – № 10. – С. 86. 2. Версаль Н. І. Особливості формування депозитних ресурсів банками України / Н. І. Версаль // Фінанси України. – 2009. – № 12. – С. 89. 3. Волосович С. Особливості розвитку страхування депозитів кредитних спілок в Україні / С. Волосович // Банківська справа. – 2011. – № 4. – С. 83. 4. Лунякова Н. А. Оцінка депозитних ризиків у банківській діяльності / Н. А. Лунякова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 10. – С. 107. 5. Про банки і банківську діяльність : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>. 6. Інструкція з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України від 27.12.2007 р. № 481 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. 7. Табачук Г. П. Фінансовий облік у банках : навч. посібн. / Г. П. Табачук, О. Н. Сарахман, Т. Н. Бречко. – К. : УБС НБУ, 2009. – 423 с. 8. Неізнана О. В. Операції комерційних банків по залученню коштів: сучасні технології та світові тенденції розвитку / О. В. Неізнана // Фондовий ринок від 10.08.2007. – № 31. – С. 2–5. 9. Мішина С. В. Аналіз у бюджетних та кредитних установах : конспект лекцій / С. В. Мішина, О. Ю. Мішин. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2007. – 144 с. 10. Васюренко О. В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків : навч. посібн. / О. В. Васюренко. – К. : Знання, 2006. – 463 с.

Шляхтич Т. В.

УДК 657.62:657.36

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Анотація. Досліджено методичні аспекти аналізу дебіторської заборгованості, її вплив на фінансову стійкість підприємства. Визначено основні етапи управління дебіторською заборгованістю, а також напрями формування політики управління нею з метою підвищення фінансової стійкості підприємства.

Аннотация. Исследованы методические аспекты анализа дебиторской задолженности, ее влияние на финансовую устойчивость предприятия. Определены основные этапы управления дебиторской задолженностью, а также направления формирования политики управления ею с целью повышения финансовой устойчивости предприятия.

Annotation. The methodological aspects of the receivables analysis and its impact on the financial stability of an enterprise are investigated. The main stages of the management of accounts receivable and the direction of forming the policy of accounts receivable management are defined in order to improve the financial stability of a company.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, фінансова стійкість підприємства, ліквідність, платоспроможність, дебітори, оборотний капітал, політика управління дебіторською заборгованістю, оборотність дебіторської заборгованості, безнадійний борг, кредитна політика.

У процесі діяльності підприємство не завжди здійснює розрахунки з іншими підприємствами або фізичними особами одночасно з передачею майна, виконанням робіт, наданням послуг. У зв'язку з цим у нього виникає дебіторська заборгованість. Аналіз і управління дебіторською заборгованістю має дуже велике значення для підприємств, що функціонують в умовах ринку. Уміле та ефективне управління цією частиною поточних активів є невід'ємною умовою підтримки необхідного рівня ліквідності і платоспроможності. Управління дебіторською заборгованістю необхідно як при формуванні іміджу надійного позичальника, так і з погляду забезпечення ефективної поточної діяльності підприємства.

© Шляхтич Т. В., 2013

Дослідженням проблеми управління дебіторською заборгованістю займалися багато вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків: Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Лень В. С., Білик М. Д., Власов І. О., Головченко Т. П., Бланк І. О., Новікова Н. М., Ковальчук Т. М., Чумаченко М. Г., Шеремет А. Д. та ін. При цьому проблема формування моделі управління дебіторською заборгованістю вимагає подальшого вивчення та вдосконалення відповідно до сучасного розвитку ринкових відносин.

Мета дослідження – дослідження методики аналізу дебіторської заборгованості та процесу управління нею на підприємстві, визначення напрямів формування політики управління дебіторською заборгованістю з метою підвищення фінансової стійкості підприємства.

Дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату [1]. Це складова оборотного капіталу, яка передбачає певні вимоги до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг. Дебіторська заборгованість є невід'ємною складовою збутової діяльності будь-якого підприємства. Велика її частка в загальній структурі активів знижує ліквідність і фінансову стійкість підприємства та підвищує ризик фінансових збитків.

Аналіз показників, які характеризують стан дебіторської заборгованості за певний період, дає змогу визначити основні завдання політики управління дебіторською заборгованістю. До таких показників належать: оборотність дебіторської заборгованості; період погашення дебіторської заборгованості; середній період інкасації дебіторської заборгованості; коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості; частка дебіторської заборгованості в загальному обсязі поточних активів; відношення середньої величини дебіторської заборгованості до виручки від реалізації; ефект, отриманий від інвестування коштів у дебіторську заборгованість; якість дебіторської заборгованості.

Проведення аналізу дебіторської заборгованості дає змогу визначити: склад і структуру такої заборгованості та її зміни в динаміці за період, що аналізується; встановити реальність погашення дебіторської заборгованості; визначити показники якості, ліквідності та обіговості дебіторської заборгованості; визначити вплив дебіторської заборгованості на фінансовий стан підприємства; розробити заходи щодо оптимізації величини і частки дебіторської заборгованості в обігових активах підприємства [2].

Для ефективного використання оборотних активів необхідно застосовувати інструменти аналізу дебіторської заборгованості та їх допомогою розробляти внутрішні стандарти підприємства, які визначають умови, правила та обмеження щодо термінів та обсягів дебіторської заборгованості. При цьому можна визначити комплекс завдань та послідовність їх проведення таким чином:

- 1 етап – збір та обробка інформації, що відображає кредитну історію дебітора;
- 2 етап – аналіз фінансового стану партнерів;
- 3 етап – проведення розрахунку кредитного ліміту, визначення базових кредитних умов і форм погашення заборгованості для кожного дебітора;
- 4 етап – здійснення контролю відповідності термінів надання товарного кредиту, а також дотримання ліміту в кожному конкретному випадку реалізації;
- 5 етап – здійснення моніторингу платежів контрагентів;
- 6 етап – проведення аналізу та контролю довгострокових зобов'язань дебіторів;
- 7 етап – проведення процедур з повернення дебіторської заборгованості, за якою минув строк сплати;
- 8 етап – аналіз безнадійної заборгованості та прийняття управлінських рішень щодо компенсації цих збитків із фонду компенсації безнадійних боргів [3].

Ефективне управління дебіторською заборгованістю повинно ґрунтуватися на внутрішній кредитній політиці підприємства. Кредитну політику слід розглядати як стандартний набір процедур для того, щоб прийняти рішення з питань отримання кредиту, зокрема, на яких умовах, забезпечення дотримання умов кредиту та визначення умов надання знижки [4].

Якщо підприємство вимагає швидкої оплати за відвантаженою продукцією, то зменшуються витрати на обслуговування дебіторської заборгованості, а також ризик виникнення безнадійної дебіторської заборгованості, одночасно збільшується дохідність і прибутковість підприємства. Однак реалізація підприємством такої агресивної політики щодо дебіторів у майбутньому призведе до зменшення покупок і, відповідно, дохідності та прибутковості.

І навпаки, надання економічно необґрунтованих знижок, чітко невизначені терміни кредитування у короткотерміновому періоді приведуть до збільшення обсягів продажів і доходу. Проте у довготерміновому періоді така кредитна політика зумовить зростання безнадійної дебіторської заборгованості, збільшення витрат на повернення коштів, зменшення дохідності і прибутковості [3].

Підприємство повинно розробити виважену кредитну політику щодо своїх покупців. На формування кредитної політики підприємства впливають такі фактори: купівельна спроможність споживачів продукції, яка залежить від загальної економічної ситуації; кредитоспроможність дебітора; стабільність фінансового ринку; здатність підприємства нарощувати обсяги виробництва продукції за умови реалізації у кредит.

Визначена підприємством процедура стягнення дебіторської заборгованості передбачає: телефонний дзвінок у бухгалтерію покупця з метою нагадати про суму заборгованості та період її прострочення, а також поцікавитися причиною затримки платежу та дізнатися про можливий строк оплати рахунка; направлення боржнику акта звірки разом із листом, який містить прохання погасити наявну заборгованість; направлення боржнику листа, завізованого юристом підприємства про наміри звернутися до суду з метою стягнення боргу; звернення до суду (при значних сумах заборгованості).

Склад дебіторської заборгованості впливає на фінансовий стан підприємства. Значне збільшення дебіторської заборгованості та її частки в оборотних активах може свідчити або про неефективну кредитну політику підприємства до покупців, або про збільшення обсягів реалізації, або про неплатоспроможність частини покупців. Зменшення заборгованості за рахунок скорочення періоду її погашення, а не за рахунок зменшення обсягів реалізації позитивно характеризує управління дебіторською заборгованістю.

Аналіз показників, які характеризують стан дебіторської заборгованості за попередній період, дає змогу визначити основні завдання політики управління дебіторською заборгованістю.

Розробка ефективних засобів покращення політики управління дебіторською заборгованістю на підприємстві.

Наук. керівн. Мозгова Л. О.

Література: 1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість", затвержене наказом Міністерством фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>. 2. Білик М. Д. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / М. Д. Білик. – К. : Вид. КНЕУ, 2005. – 592 с. 3. Рибалко О. М. Деякі аспекти управління дебіторською заборгованістю / О. М. Рибалко // Економічні науки. – 2010. – № 9/8 – С. 164–167. 4. Хома І. Б. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / Хома І. Б. – Львів : Вид. НУ "Львівська політехніка", 2009. – 344 с. 5. Бланк І. А. Финансовый менеджмент : учебн. курс. / И. А. Бланк. – Изд. 2-е., [перераб. и доп.]. – К. : Изд. "Эльга", Ника-Центр, 2004. – 656 с. 6. Карчова Н. В. Аналіз дебіторської заборгованості як інструмент підвищення ефективності аудиту / Н. В. Карчова // Управління розвитком. – 2011. – № 9(99). – С. 52–53. 7. Лищенко О. Г. Аналіз дебіторської заборгованості у системі управління підприємством / О. Г. Лищенко // Економічні науки. – 2011. – № 9. – С. 25–28. 8. Лищенко О. Г. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством / О. Г. Лищенко, Г. М. Бескоста // Держава та регіони. – Серія. Економіка та підприємництво. – 2009 – № 1 – С. 114–117.

Ковальова О. А.

УДК 657.471:631.162

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНАЛІЗУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розглянуто традиційні джерела інформації для аналізу витрат виробництва сільськогосподарського підприємства. З огляду на зміни в законодавстві України щодо вимог до статистичної звітності та облікових реєстрів суб'єктів господарювання в агросекторі систематизовано інформаційну базу аналізу витрат.

Аннотация. Рассмотрены традиционные источники информации для анализа затрат производства сельскохозяйственного предприятия. Учитывая изменения в законодательстве Украины относительно требований к статистической отчетности и учетных регистров субъектов хозяйствования в агросекторе систематизирована информационная база анализа затрат.

Annotation. The traditional sources of information were considered for the analysis of production costs on agricultural enterprises. Taking into account the changes in the legislation of Ukraine concerning the requirements for statistical reporting and accounting records of the entities in the agricultural sector, information base of cost analysis was improved.

Ключові слова: аналіз виробництва, сільське господарство, інформаційна база, елементи витрат, загальногосподарські витрати, прямі витрати, непрямі витрати, звітність.

Ринкове середовище сьогодні вимагає від підприємств конкурентної боротьби. Головним фактором, що формує конкурентоспроможність є рівень виробничих витрат. Від його значення залежить не тільки фінансовий стан підприємства, але й матеріальний та культурний рівень життя його працівників, виконання надходжень до бюджету. Завдання аналізу – виявлення додаткових можливостей збільшення виробництва конкурентоспроможної продукції, поліпшення її асортименту та якості, зменшення витрат робить розгляд інформаційної бази для аналізу витрат актуальним.

© Ковальова О. А., 2013

Аналіз літературних джерел свідчить, що вагомий внесок у розробку інформаційної бази процесу аналізу на сільських підприємствах зробили: Жук В. М., Мосаковський В. Б., Ковальчук М. І. [1, с. 90]. Однак унаслідок постійних змін та вдосконалень законодавчо-нормативної бази, вимог до звітності суб'єктів господарювання єдиної системи інформаційних джерел для аналізу витрат немає, тому дане питання потребує дослідження.

Метою дослідження є систематизація основних джерел інформації для проведення аналізу витрат виробництва та розгляд облікових регістрів згідно з методичними рекомендаціями Міністерства аграрної політики.

Згідно з П(С)БО 16 "Витрати", витратами звітного періоду вважається або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що приводять до зменшення власного капіталу підприємства, за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [2]. Грошове вираження витрат на виробництво та реалізацію продукції представляє собівартість продукції. У свою чергу, вона слугує базою ціни товару та її нижньою межею для виробника, щоб забезпечити процес відтворення виробництва.

Побудова інформаційної бази аналізу витрат починається з визначення джерел достовірної інформації, де відображено попередні та поточні витрати як за елементами, так і за калькуляційними статтями. Етап пошуку даних повинен включати у себе: визначення та склад вихідної інформації, джерела її отримання, методи збирання, запису та зберігання.

Головним нормативно-правовим актом, що регулює документування витрат є Методичні рекомендації щодо застосування регістрів журнально-ордерної форми обліку для сільсько-господарських підприємств затверджено Наказом Міністерства аграрної політики України від 4 червня 2009 року № 390 [3].

Інформація щодо елементів та статей калькуляції собівартості потребує кропіткого збору, бо відображається у звітах не у повному обсязі. Проведення аналізу доцільно розпочати з вивчення бухгалтерських рахунків. Прямі витрати обліковують на рахунку 23 "Виробництво", непрямі – на рахунку 91 "Загальновиробничі витрати", які періодично списуються на рахунок "Виробництво" розподіляють за об'єктами обліку витрат. Невиробничі витрати накопичуються на рахунках 92 "Адміністративні витрати", 93 "Витрати на збут", 94 "Інші витрати операційної діяльності", до собівартості продукції не включаються, а відносяться на фінансові результати звітного періоду. Для узагальнення інформації про втрати від браку у виробництві призначено рахунок 24 "Брак у виробництві", за дебетом якого відображають витрати через виявлений зовнішній і внутрішній брак. Окремі витрати не можуть бути віднесені повністю на собівартість продукції поточного року, тому їх обліковують на рахунку 39 "Витрати майбутніх періодів".

Для аналізу витрат виробництва використовують Журнал-ордер № 5 В с.-г чи просто журнал. Він призначений для відображення кредитових оборотів щодо рахунків 23, 24, 39, 91, 92, 93.

Первинні документи, накопичувальні відомості, бухгалтерські довідки, Зведена відомість № 5.1 с.-г. нарахування та розподілу оплати праці та відрахувань від неї за об'єктами обліку витрат, Відомість № 4.6 с.-г. нарахування амортизації основних засобів та інших необоротних активів, або Відомість № 4.7 с.-г. нарахування амортизації основних засобів та інших необоротних активів, за методом, передбаченим податковим законодавством тощо, є підставою для заповнення Звітів (форма № 5.5 с.-г., 5.6 с.-г., 5.7 с.-г., 5.8 с.-г., 5.9 с.-г.). Даний факт є допоміжним інструментом при пошуку невідповідності даних за окремими рахунками витрат підприємства.

Для аналізу за субрахунками 231 "Рослинництво" та 232 "Тваринництво" передбачено Звіт № 5.5 с.-г. про витрати та вихід продукції основного виробництва, для інших виробництв – Звіт № 5.6 с.-г., для загальновиробничих витрат – Звіт № 5.7 с.-г., для адміністративних витрат – Звіт № 5.8 с.-г., для витрат на збут – Звіт № 5.9 с.-г. Зазначені у таблиці суми з кредиту рахунків витрат: матеріали, витрати на заробітну плату, на соціальні заходи, амортизацію, виплати стороннім організаціям та іншим кредиторам є додатковою перевіркою аналізу витрат за елементами, яку у першу чергу роблять на основі розділу 2 форми № 2 фінансової звітності.

Для аналізу витрат за статтями доречно використовувати Журнал-ордер № 5 Г с.-г., де відображають операції за рахунками: 90 "Собівартість реалізації", 94 "Інші витрати операційної діяльності", 95 "Фінансові витрати", 96 "Втрати від участі в капіталі", 97 "Інші витрати", 98 "Податок на прибуток", 99 "Надзвичайні витрати". Слід відмітити, що інформація у цьому регістрі наведена як на початок місяця, так і за окремий місяць загалом.

У процесі аналізу витрат обов'язково переглядають головні форми фінансової звітності. У формі №1 за активом перевіряють правильність амортизаційних відрахувань на рахунках 131, 132, 133 та відображення 23, за пасивом – поточні зобов'язання за субрахунками 641, 651, 661, 91. Звіт про фінансові результати інформує про доходи, витрати та фінансові результати. З розділу 1 цієї форми за рядком 040 для аналізу беруть значення собівартості реалізованої продукції, за 070 – суму адміністративних витрат, 080 – витрати на збут, 090 – інші операційні витрати. У розділі 2 наведені значення за звітний та попередній періоди операційних витрат за елементами.

Інша група джерел – статистична звітність, що подається Органу державної статистики за місцезнаходженням. Замість звичної форми № 5-с "Звіт про витрати на виробництво продукції (робіт, послуг)" починаючи з 2013 року, підприємства повинні не пізніше 9 лютого наступного за звітним роком подати за формою 1-підприємство "Структурне обстеження підприємства" [4]. У розділі 3 цієї форми "Розподіл основних показників за видами економічної діяльності" відбирають дані про матеріальні витрати, амортизацію, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи. Більший рівень деталізації витрат спостерігаємо у розділі 4 "Розподіл матеріальних витрат і витрат

на оплату послуг, використаних у виробництві, за продуктами та послугами". З розділу 6 "Кількість працівників та відпрацьований час" можна дізнатися про фонд оплати праці на підприємстві.

Наступним статистичним джерелом для аналізу витрат є форма 50-сг "Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств", що затверджена наказом Держстату України від 17.07.2012 № 301 [5]. З довідки 1 "Структура виробничої собівартості за видами продукції сільського господарства" до розділу 1 даної форми можна отримати інформацію щодо складових виробничої собівартості за видами продукції тваринництва та рослинництва. Розділ 2 "Витрати на виробництво продукції сільського господарства і послуг" доцільно використати для аналізу витрат за елементами. Додатково для цілей аналізу витрат на купівлю насіння, добрив та інших ресурсів, які використовують у життєвому циклі біологічних активів слід розглянути розділ 4 "Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб".

Загальна інформаційна база для проведення аналізу витрат та собівартості сільськогосподарської продукції формується на основі джерел, які узагальнено автором та наведено в таблиці.

Таблиця

Інформаційна база для аналізу витрат на виробництво сільськогосподарського підприємства

Група	Джерела інформації
Первинні документи	Акти-вимоги, акти на списання палива, енергії, акти-вимоги на зміну (внутрішнє переміщення) матеріалів, лімітно-забірної картки, матеріальні звіти, акти виконаних робіт, наряди, табелі обліку використання робочого часу та розрахунку заробітної плати, посвідчення на відрядження, авансові звіти, довідки бухгалтерії, розрахунки бухгалтерії, накладні, рахунки тощо
Рахунки бухгалтерського обліку	23 із субрахунками: 231 "Рослинництво", 232 "Тваринництво", 80, 81, 82, 83, 84, 90, 91, 92, 93, 94
Облікові реєстри	Журнал 5 В с.-г., 5 Г с.-г., відомості: 5.5 с.-г., 5.6 с.-г., 5.7 с.-г., 5.8 с.-г., 5.9 с.-г., 5.10 с.-г., 5.12 с.-г.
Фінансова звітність	Ф. № 1 "Баланс", Ф. № 2 "Звіт про фінансові результати", Ф. № 5 "Примітки до річної фінансової звітності"
Статистична звітність	Річна звітність: Ф. № 1 – ПВ "Звіт з праці", Ф. № 1 – підприємництво "Структурне обстеження підприємства", 50-сг "Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств". Квартальна звітність: 9-б-сг "Внесення мінеральних, органічних добрив, гіпсування та вапнування ґрунтів під урожай"
Інші джерела	Норми та нормативи споживання ресурсів, дані про відхилення від норм, калькуляції, матеріали обстежень, перевірок, спостережень, наряд, конструкторська і технологічна документація, кошториси витрат на виробництво, результати попередніх аналітичних досліджень тощо

Таким чином, головними джерелами інформації для аналізу витрат на сільськогосподарському підприємстві є первинні документи, субрахунки 231 та 232, облікові реєстри згідно з Методичними рекомендаціями № 390, форма № 1 та № 2 фінансової звітності, форма № 50 сг статистичної звітності. Систематичність здійснення аналізу за даними з наведених джерел дозволить накопичувати інформацію про динаміку витрат, чинники їх змін, що забезпечить якість аналізу та підвищить обґрунтованість рекомендацій для керівництва. Науковим результатом даної статті є систематизація джерел інформації для аналізу витрат виробництва сільськогосподарського підприємства. Перспективою подальшого наукового дослідження у даному напрямі є використання отриманого наукового результату для формування інформаційно-аналітичного забезпечення оцінки витрат суб'єктів сільськогосподарського сектору діяльності.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Ковальчук М. І. Економічний аналіз у сільському господарстві : навч.-метод. посібн. / М. І. Ковальчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 282 с. 2. П(С)БУ 16 "Витрати": Затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua/>. 3. Методичні рекомендації щодо застосування реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств № 390 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua/>. 4. Про затвердження форм державних статистичних спостережень зі структурної статистики Наказ Державної служби статистики України № 321 від 01.08.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>. 5. Про затвердження форм державних статистичних спостережень у галузі сільського та рибного господарства : Наказ Державної служби статистики України № 301 від 17.07.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.

МЕТОДИ ОЦІНКИ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ У СВІТОВІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ БАНКІВСЬКІЙ ПРАКТИЦІ

Анотація. Розглянуто основні методи оцінки банківських ризиків у світовій практиці. Проаналізовано існуючі вітчизняні методи ідентифікації та визначення ризиків банківських установ. Обґрунтовано напрями вдосконалення системи оцінювання банківських ризиків в Україні.

Аннотация. Рассмотрены основные методы оценки банковских рисков в мировой практике. Проанализированы существующие отечественные методы идентификации и определения рисков банковских учреждений. Обоснованы направления усовершенствования системы оценивания банковских рисков в Украине.

Annotation. The main methods of measuring banking risks in the world are described. The existing national methods of identifying banking institutions' risks are analyzed. The ways to improve the system of banking risks assessment in Ukraine are justified.

Ключові слова: комерційний банк, банківський ризик, методи, підходи, кредитний портфель, ліквідність, ліміт.

Існує чіткий взаємозв'язок між станом банківської системи та економічним зростанням країни, що викликає необхідність аналізу, якісної та кількісної оцінки величини ризиків банківського сектору. Підтримка стабільного економічного зростання та стабільності банківського сектору неможлива без чіткого розуміння їх нагальних проблем, у тому числі про ризики, що виникають у процесі банківської діяльності.

Розробка загальних та спеціальних підходів до оцінки ризиків банків і банківської системи є предметом багатьох наукових робіт як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Зокрема, дослідженню цих питань присвячені праці Іванова В. В., Камінського А. Б., Малихіної А. І., Лобанова А. А., Фроста С. М., Чугунова А. В. та ін. [1].

Мета дослідження – критичний аналіз існуючих вітчизняних методів визначення банківських ризиків та виявлення напрямів їх удосконалення в Україні шляхом перейняття світового досвіду.

В українській банківській практиці для здійснення банківського нагляду на основі оцінки ризиків Національний банк України (НБУ) виділив дев'ять категорій ризику: кредитний ризик, ризик ліквідності, ризик зміни відсоткової ставки, ринковий ризик, валютний ризик, операційно-технологічний ризик, ризик репутації, юридичний ризик та стратегічний ризик [2]. Ці категорії не є взаємовиключними – будь-який продукт або послуга може наражати банк на декілька ризиків. Однак для зручності аналізу НБУ визначає й оцінює ці ризики окремо.

Що ж стосується міжнародних стандартів, то основними принципами ефективного банківського нагляду Базельського комітету з питань банківського нагляду виділяють такі банківські ризики: кредитний ризик, ризик країни і трансфертний ризик, ринковий ризик, процентний ризик, ризик втрати ліквідності, операційний ризик, правовий ризик і ризик погіршення репутації.

Слід докладніше розглянути окремі види ризиків, методи їх вимірювання, які пропонує міжнародна практика та перенести ці методи в українську банківську практику.

Для кількісного оцінювання банківських ризиків використовують статистичні й аналітичні методи, а також метод експертних оцінок. Недоліками цих методів є: необхідність обробки великої кількості банківської інформації для статистичних методів, суб'єктивний характер результатів оцінки для методу експертних оцінок і обмеженість застосування для аналітичних методів оцінювання банківських ризиків.

НБУ визначив систему для оцінки кожної категорії ризику згідно з методичними вказівками з інспектування банків "Система оцінки ризиків" [2]. Дана система надає можливість визначити послідовний спосіб вимірювати ризики і визначити, яких наглядових процедур необхідно вжити. Для шести категорій ризику – кредитного ризику, ризику ліквідності, ризику зміни відсоткової ставки, ринкового ризику, валютного ризику, операційно-технологічного ризику – наглядовці оцінюють кількість ризику, якість управління ризиком, сукупний ризик і напрям ризику. Для ефективного використання системи оцінки ризиків наглядовці мають врахувати як поточний стан банку, так і фактори, які вказують на зростання ризиків. Така система оцінювання ризиків у банківській практиці України не дає чіткого уявлення про числові параметри грошових втрат від банківських ризиків, а тому потребує вдосконалення в частині механізму ідентифікації, аналізу й оцінки окремих видів банківських ризиків.

Тож необхідно звернутися до міжнародної практики оцінки окремих видів ризику. Наприклад, оцінка кредитного ризику в умовах зростання частини проблемної заборгованості в кредитному портфелі банків України, яка зросла в 2011 році до 8,8 % порівняно з 1,3 % станом на 2010 рік, потребує вдосконалення. Згідно з вимогами Базельського комітету з питань банківського нагляду щодо достатності капіталу банківських установ, мінімальний розмір капіталу для покриття банківських ризиків можна визначити за допомогою двох методів: за стандартизованим підходом і за методом, що базується на внутрішніх рейтингах, при цьому останній має дві версії – фондівий та прогресивний підхід [3].

Стандартизованим методом передбачається, що мінімальний розмір регулятивного капіталу банку (K), необхідного для покриття кредитного ризику, визначається множенням ризик-позиції банку в момент дефолту (EAD), яка становить вартість активу, що наражається на кредитний ризик, на коефіцієнт ризику (KP), який визначається залежно від категорії вимоги, категорії боржника та зовнішнього рейтингу, та на 8 % (коефіцієнт платоспроможності):

$$K = EAD \times KP \times 8 \% .$$

Складність застосування стандартизованого методу в Україні зумовлюється практичною відсутністю вітчизняних рейтингових агентств і високими затратами на замовлення рейтингу від зарубіжних рейтингових агентств, що визнані НБУ.

Альтернативою цього методу для оцінки кредитного ризику в Україні є грошова оцінка кредитного ризику, відповідно до якої можна визначити розміри необхідних резервів для покриття очікуваних кредитних ризиків, а також величину необхідного економічного капіталу, що покриватиме зазначені банком кредитні ризики. Для цього необхідно, щоб НБУ розробив шкалу критеріїв, за якими буде визначатися ймовірність дефолту вимоги банку, що містить кредитний ринок; розробити відповідну нормативно-законодавчу базу щодо запровадження в українську банківську практику методу грошової оцінки кредитного ризику, що буде включатися до мінімального розміру капіталу банку; розробити механізм контролю за правильністю визначення банками власного кредитного ризику за цією методикою.

Кредитний ризик тісно пов'язаний із ризиком ліквідності. Залежно від того, як за терміновістю сформований активний портфель і яка структура пасивів, за рахунок яких сформований портфель, можна оцінити збалансованість зобов'язань і активів банків та оцінити ризик ліквідності, властивий банку та банківській системі в цілому. Управління ризиками ліквідності передбачає співвіднесення структури зобов'язань і вимог банку за строками погашення з метою уникнення ситуації відсутності у банку ліквідних коштів для покриття негайних зобов'язань.

НБУ з метою ефективного управління ризиками ліквідності вітчизняних банківських установ видав численні нормативні акти, основними серед яких є Інструкція про порядок регулювання діяльності банків України [4] та Положення про регулювання НБУ ліквідності банків України [5]. У рамках контролю та нагляду за ліквідністю банків України НБУ встановлено три економічних нормативи ліквідності: норматив миттєвої ліквідності, норматив поточної ліквідності та норматив короткострокової ліквідності. В Україні за останні роки спостерігається погіршення короткострокової та поточної ліквідності, зумовлене масовим вилученням депозитів з банківських установ України та недостатністю банківського капіталу для покриття такого вилучення. У зв'язку з цим необхідне подальше вивчення ризиків ліквідності та встановлення двох лімітів: ліміту поточної ліквідності та ліміту перспективної ліквідності. Передбачається, що перший повинен існувати у вигляді абсолютної суми – граничного розміру дефіциту ліквідності (перевищення зобов'язань над активами). Другий – у вигляді відносного показника: граничного коефіцієнта ліквідності, що представляє співвідношення дефіциту ліквідності наростаючим підсумком до активів банку.

Ринковий ризик пов'язаний з коливаннями цін на чотирьох найважливіших економічних ринках: ринку боргових цінних паперів, ринку акцій, валютних ринках і товарному ринку, тобто ринках, чутливих до змін відсоткових ставок. До основних ринкових ризиків відносять відсотковий ризик, валютний ризик, акціонерний ризик, товарний ризик, розрахунковий ризик та ризик контрагента.

Згідно зі стандартами Базельського комітету з питань банківського нагляду, існує два альтернативних методи оцінки ринкових ризиків – стандартний та внутрішньомодельний. За стандартним методом загальний ринковий ризик облігацій, акцій та пов'язаних з ними позабалансових інструментів торгового портфеля розраховується окремо за визначеними методами. Окремо розраховуються також резерви під валютний та сировинний ризики банківського і торгового портфелів. Сума зазначених розрахунків становить розмір резервів під ринкові ризики. Внутрішні моделі пов'язані з використанням банками власних методів менеджменту ризику, які відповідають необхідним умовам.

Що стосується України, то, незважаючи на прагнення НБУ врахувати Базельські рекомендації, банки України й досі не формують спеціальні резерви на покриття ринкових ризиків, як це вимагається документом Базельського Комітету "Доповнення до Угоди про достатність капіталу з метою обліку ринкових ризиків" 1996 року [6].

Щодо наступного виду банківського ризику – операційного (операційно-технологічного в українській практиці), то це ризик грошових втрат банку, що виникають у результаті помилок у внутрішніх системах, процесах, діях персоналу або в результаті зовнішніх подій. Такого ризику зазнають всі банки, оскільки кожен з них може зіткнутися з помилками та збоями в роботі інформаційних систем та персоналу. В угоді Базель II представлені єдині базові правила виміру операційних ризиків банків. Угода вводить три методи виміру ризиків для підрахунку вимог до капіталу, яким повинен володіти банк для покриття своїх операційних ризиків: підхід на основі базових показників (ба-

зовий індикативний підхід); стандартизований підхід; удосконалений підхід. Усі ці підходи розрізняються рівнем складності та чутливістю до операційного ризику. Однак у межах початкової стадії адаптації вимог до достатності капіталу згідно з Базелем II в українську банківську практику найбільш обґрунтоване введення базового індикативного підходу до оцінки операційного ризику в роботі вітчизняних банківських установ, який декларує, що банк зобов'язаний передбачити для покриття своїх операційних ризиків капітал у розмірі 15 % середньорічного позитивного валового прибутку банку за три попередні роки.

Ризик є невід'ємною частиною діяльності банківських установ. І уникнути цих ризиків неможливо. Тож окрім прагнень знизити банківські ризики та раціонально ними управляти, серед головних завдань банківських установ є правильний розрахунок можливих ризиків та створення резервів, достатніх для їх покриття. Для цього необхідно розробити чітку методологію вимірювання банківських ризиків на державному рівні, яка в свою чергу переймала б досвід провідних країн.

Напрями подальших досліджень полягають у пошуку шляхів удосконалення методології вимірювання банківських ризиків, які впливають на формування резервних капіталів для покриття цих ризиків та їх величину.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Енциклопедія фінансового ризик-менеджменту [Текст] / под ред. А. А. Лобанова, А. В. Чугунова. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 878 с. 2. Методичні вказівки з інспектування банків "Система оцінки ризиків", затверджені постановою Правління НБУ від 15.03.2004 р. № 104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. 3. Тичина В. Проблеми та практика управління банківськими ризиками у світлі Базеля II [Текст] / В. Тичина, О. Задніпровська // Вісник НБУ. – 2008. – № 1. – С. 22. 4. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків України, затверджена постановою Правління НБУ від 17 грудня 2007 року № 458 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.afii.com.ua>. 5. Положення про регулювання НБУ ліквідності банків України, затверджене постановою Правління НБУ від 26.09.2006 року № 378 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. 6. Документ Базельського комітету з питань банківського нагляду "Доповнення до Угоди про достатність капіталу з метою обліку ринкових ризиків" (Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risk; 1996 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bis.org/bcbs/index.htm>. 7. Супрунович Е. Б. Управление рыночным риском [Текст] / Е. Б. Супрунович, А. И. Киселева // Банковское дело. – 2003. – № 1. – С. 89–96.

УДК [005.33:005.52]:339.37

Самко М. С.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ РОЗДРІБНОГО ТОВАРООБІГУ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розкрито економічну сутність поняття "роздрібний товарообіг". Розглянуто етапи проведення аналізу роздрібного товарообігу підприємств. Наведено характеристику та значення факторного аналізу роздрібного товарообігу для визначення резерву збільшення товарообігу, обґрунтовано метод його забезпечення.

Аннотация. Раскрыта экономическая сущность понятия "розничный товароборот". Рассмотрены этапы проведения анализа розничного товарооборота предприятий. Представлены характеристика и значение факторного анализа розничного товарооборота для определения резерва увеличения товарооборота, обоснован метод его обеспечения.

Annotation. The economic essence of the concept of "retail trade turnover" has been revealed. The stages of the analysis of enterprises' retail trade turnover have been considered. The importance of the factor analysis of the retail trade turnover for determining the increase in the trade turnover reserves have been characterized, and the method of its provision has been proved.

Ключові слова: товарообіг, роздрібний товарообіг, факторний аналіз, двофакторна модель, трифакторна модель, середньогодинний виторг одного працівника, номенклатура товарів.

Розвиток ринкового механізму господарювання сформував нові підходи щодо управління торговельними підприємствами та ринкові принципи ефективного управління роздрібним товарообігом, як одного із основних показників економічного та соціального розвитку держави загалом, а також окремого підприємства зокрема. У сучасних умовах господарювання роздрібний товарообіг є не лише основним показником господарської діяльності торговельних підприємств, але і важливим показником соціально-економічного розвитку країни, який виражає економічні відносини, що виникають на кінцевій стадії руху товарів зі сфери обігу в особисте споживання.

Значний внесок у вирішення окремих проблем, пов'язаних з організацією аналізу товарообігу підприємств, зробили такі вчені: Бланк І. О., Гринів Б. В., Мазаракі А. А., Мішин О. Ю., Марцин В. С., Яковлев Ю. П. [1 – 4]. Однак як свідчить аналіз останніх публікацій, у повному обсязі завдання аналізу товарообігу підприємства роздрібною торгівлею ще не знайшли свого відображення у науковій літературі. Відбувається перегляд традиційних підходів до методики аналізу товарообігу з урахуванням сучасних вимог торговельного менеджменту, тому попередні розробки науковців на сьогодні потребують удосконалення з урахуванням набутого практичного досвіду.

Метою статті є обґрунтування комплексного підходу до аналізу товарообігу підприємств роздрібною торгівлею.

Для досягнення визначеної мети були поставлені такі завдання:

дослідити економічну сутність категорії "роздрібний товарообіг";

розглянути етапи проведення факторного аналізу товарообігу підприємств.

Об'єктом дослідження є товарообіг підприємств, предметом – метод забезпечення факторного аналізу товарообігу.

Питання теорії і практики ефективного управління роздрібним товарообігом підприємств досліджувало багато вчених, однак у економічній літературі існують різні підходи економістів відносно трактування поняття роздрібною товарообігу та визначення його економічної сутності. Найпоширеніші з них наведені у таблиці.

Таблиця

Визначення поняття роздрібною товарообігу

№	Автори	Визначення
1	Мазаракі А. А. [4, с. 96]	роздрібний товарообіг характеризує обсяги продажу безпосередньо населенню споживчих товарів для власного користування
2	Гринів Б. В. [2, с. 6]	роздрібний товарообіг – це обсяг реалізації товарів населенню й іншим споживачам через організований споживчий ринок у грошовому виразі
3	Фастовець А. А. [5, с. 51]	роздрібний товарообіг визначається як кількісний показник, що характеризує кінцеву стадію руху товарів у сфері обігу, коли товари зі сфери обігу надходять у сферу особистого (індивідуального або спільного) споживання шляхом їх обміну на грошові доходи
4	Бланк І. О. [1, с. 142]	товарообіг торговельного підприємства – сума продажу ним споживчих товарів за певний період часу, при цьому роздрібний товарообіг характеризує продаж споживчих товарів населенню та іншим кінцевим споживачам, що завершує процес їх обігу на споживчому ринку

Отже, на основі наведених матеріалів можна сформулювати таке визначення роздрібною товарообігу: "Роздрібний товарообіг – це кількісний показник, який характеризує обсяг реалізації товарів населенню та іншим кінцевим споживачам для задоволення їх господарських потреб, що завершує процес обігу товарів на споживчому ринку та визначається у грошовому виразі за певний період часу".

Аналіз товарообігу – важлива ланка процесу управління діяльністю підприємства роздрібною торгівлею. Його мета полягає у виявленні тенденцій розвитку товарообігу, в оцінці повноти задоволення платоспроможного попиту населення на товари та можливостей отримання підприємством роздрібною торгівлею необхідного прибутку при досягнутому обсязі та структурі товарообігу. Аналіз товарообігу проводиться протягом року з метою здійснення контролю за перебігом виконання плану й аналітичного забезпечення оперативного управління цим процесом, так і по закінченню року з метою оцінки досягнутого обсягу товарообігу.

Аналіз роздрібною товарообігу проводиться у фактичних і порівняних цінах у такій послідовності:

вивчається обсяг товарообігу, динаміка, склад, структура, за методами продажу;

будується індексний ланцюжок взаємозв'язку показників;

проводиться факторний аналіз;

виявляються резерви зростання;

визначаються можливості обліку невикористаних резервів при плануванні обсягу реалізації на майбутній період.

Сутність факторного аналізу товарообігу полягає в оцінці впливу різних факторів на зміну суми товарообігу. Серед таких факторів в економічній літературі виокремлюють ті, що пов'язані з

товарними фондами; використанням матеріально-технічної бази; з тінями ринкової кон'юнктури; соціальними чинниками [3, с. 14].

Розгляд впливу товарних фондів на зміну товарообігу слід почати з товарного запасу. Аналіз впливу факторів на обсяг товарообігу здійснюється з використанням прийому ланцюгових підставлень як загалом на підприємстві, так і за окремими торговими точками, формами обслуговування, видами й асортиментними групами товарів, окремими постачальниками.

Вплив ефективності використання трудових ресурсів на обсяг товарообігу оцінюють через показники продуктивності праці: середньогодинного виторгу на одного працівника; середньоденного виторгу на одного працівника; середньорічного виторгу на одного працівника.

Відповідно є три моделі для факторного аналізу товарообігу. Двофакторна модель аналізу товарообігу передбачає визначення впливу на нього таких факторів:

середньорічної кількості торгового персоналу з використанням для цього прийому ланцюгових підставок;

середньорічного виторгу на одного торгового працівника.

Сумарний вплив факторів дорівнює різниці між фактичним і плановим значенням товарообігу. Таким чином, негативно на обсяг товарообігу впливає перший фактор. Так, за рахунок зменшення середньорічної кількості персоналу товарообіг знизиться. Майже повністю негативний вплив цього фактора буде перекрито зростанням товарообігу за рахунок збільшення середньорічного виробітку на одного товарного працівника.

Трифакторна модель аналізу товарообігу передбачає визначення:

впливу середньорічної кількості товарного персоналу;

впливу середньорічної кількості торгового персоналу;

впливу на зміну товарообігу середньої кількості днів, відпрацьованих одним працівником за рік;

впливу на зміну товарообігу середньоденного виторгу одного торгового працівника [4, с. 18].

Сумарний вплив факторів дорівнює різниці між фактичним і плановим товарообігом. Негативно на обіг товарообігу вплинуло скорочення чисельності торгового персоналу та середньої кількості днів, відпрацьованих одним працівником. Під дією цих факторів товарообіг зменшиться.

На обсяг товарообігу негативно впливає середньорічна кількість торгового персоналу та середня кількість днів, відпрацьованих одним працівником за рік. Тривалість робочого дня змінюється, тому на обсяг товарообігу не впливає. Позитивно на обсяг товарообігу впливає лише зміна середньогодинного виторгу одного працівника. Але й цей показник можна збільшити за рахунок покращення організації праці, дозволу внутрішнього сумісництва професій, механізації та автоматизації робіт щодо сортування, фасування, пакування продукції, за необхідності – залучення додатково працівників [6].

Таким чином, резервами збільшення товарообігу є доведення хоча б до планового рівня таких трудових показників, як середньорічна кількість торгового персоналу та середня кількість днів, відпрацьованих одним працівником за рік.

До показників, що характеризують ефективність використання матеріально-технічної бази, належать: фондовіддача, фондоемність, навантаження (обсяг товарообігу) на 1 кв. м торгової площі, середній обсяг товарних запасів на 1 куб. м холодильних камер [7].

Факторний аналіз товарообігу дозволяє враховувати зміни ринкової інфраструктури і, разом з тим, коригувати цінову політику. Цінова політика підприємства полягає у встановленні та гнучкій зміні цін на рівні, що дозволить підприємству досягти поставлених цілей (збільшення частки фірми на ринку, максимізації прибутку чи беззбитковості).

Аналіз цінового фактора дозволяє дати відповіді на такі питання: наскільки ціни відображають рівень витрат; як впливає зміна цін на обсяг товарообігу; який рівень цін у підприємства порівняно з конкурентами та середньогалузевими цінами.

Аналіз можна здійснювати і за окремими номенклатурами товарів. Кількість реалізованих товарів слід брати в натуральних чи умовно натуральних одиницях (штуках, кілограмах, умовних консервних банках тощо).

На обсяг товарообігу впливають соціальні чинники, тобто рівень організації праці та відпочинку, матеріальне стимулювання персоналу, психологічний клімат у колективі тощо.

Отже, роздрібний товарообіг є важливою і невід'ємною частиною ринкової системи. Його аналіз за загальним обсягом проводиться для того, щоб виявити тенденції його розвитку у районному споживчому товаристві, системі райспоживспілки та її споживчих товариствах, на інших підприємствах, оцінити, наскільки успішно виконується план і чи достатньо повно задовольняється платоспроможний попит населення на товари.

Таким чином, науковим результатом даного дослідження є уточнення поняття "роздрібний товарообіг" та систематизація методичного забезпечення його факторного аналізу. Перспективи для подальших досліджень у даному напрямі полягають в удосконаленні факторного аналізу товарообігу та розгляд інших методів аналізу роздрібно-товарообігу.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Бланк И. А. Торговый менеджмент / И. А. Бланк – К. : Украинско-Финский ин-т менеджмента и бизнеса, 1997. – 408 с. 2. Гринів Б. В. Аналіз товарообігу підприємств роздрібно-торгівлі : навч. посібн. / Б. В. Гринів. – Львів : ЛКА, 2005. – 148 с. 3. Економіка торговельного підприємства : підручник для вузів

/ А. А. Мазаракі та ін. ; під ред. проф. Н. М. Ушакової. – К. : Хрещатик, 1999. – 800 с. 4. Мішина С. В. Аналіз у галузях виробництва і послуг : навчальний посібник / С. В. Мішина, О. Ю. Мішин. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 239 с. 5. Економічна енциклопедія : у 3-х томах, т. 2 / за ред. С. В. Мочерного та ін. – К. : Вид. центр "Академія", 2002. – 952 с. 6. Оленко І. П. Особливості економічного аналізу в галузях народного господарства / І. П. Оленко. – Х. : Вид. ХДЕУ, 2002. – 196 с. 7. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібн. / Савицька Г. В. – 2-ге вид., випр і доп. – К. : Знання, 2005. – 662 с. 8. Економіка підприємства : навч. посібн. для студентів вищих навчальних закладів / за ред. А. А. Фастовець. – К. : НМЦ "Укрпросвіта", 2000. – 572 с. 9. Економічний аналіз : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності "Облік та аудит" / за ред. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ПП "Рута", 2003. – 680 с.

Киба К. В.

УДК 339.17:[005.52:005.336.1]

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розглянуто особливості торгівельної сфери України, проаналізовано сучасний стан роздрібної торгівлі, визначено показники ефективності діяльності торгових підприємств та надано їх характеристику шляхом встановлення нормативних значень та виявлення позитивного результату для підприємства.

Аннотация. Рассмотрены особенности торговой сферы Украины, проанализировано современное состояние розничной торговли, определены показатели эффективности деятельности торговых предприятий и дана их характеристика путем установления нормативных значений и выявления положительного результата для предприятия.

Annotation. The features of Ukraine's commercial sphere and the modern state of retailers are considered, performance indicators of trading companies are defined, their characteristic is provided by means of establishing normative values and detecting the positive result for a company.

Ключові слова: торгове підприємство, роздрібна торгівля, товарооборот, доходи, витрати, ефективність діяльності.

У сучасних умовах в Україні значного розвитку набула сфера торгівлі, як оптової, так і роздрібною, але більш розповсюдженими є підприємства роздрібною торгівлі.

Роздрібна торгівля – це продаж товарів кінцевому споживачеві, причому не важливо, як саме та де саме продаються товари або послуги. На відміну від оптової торгівлі, товар, куплений у системі роздрібною торгівлі, не розрахований на подальший перепродаж, а призначений для безпосереднього використання [1].

Питання функціонування підприємств роздрібною торгівлі у своїх працях розглядали такі вчені-економісти, як: Родіонова Ю. Ф., Лігоненко Л. О., Мазаракі А. А., Бланк І. О., Ушакова Н. М., Кравченко Л. І. та інші, але не всі питання достатньо висвітлені. Ефективність роботи торговельних підприємств залежить від багатьох факторів та потребує детального аналізу через навколишню ситуацію, яка постійно змінюється.

Мета дослідження – розглянути особливості аналізу ефективності діяльності торгових підприємств в Україні та надати оцінку цій економічній категорії.

Завдання дослідження: розглянути статистичні дані щодо торгівлі в Україні; визначити показники ефективності діяльності торгового підприємства; виявити зв'язок між доходами, витратами та ефективністю діяльності підприємства торгівлі.

Роздрібні торгові підприємства реалізують товари безпосередньо населенню, тобто остаточно завершують процес переміщення товару від виробника до споживача. Для реалізації в роздріб необхідні не тільки спеціальні торгові приміщення, необхідні умови для належного сервісного обслуговування покупців, але необхідно сформувати торговий асортимент і змінювати його відповідно до попиту і побажань споживачів. Таким чином, предметом роздрібною торгівлі є не тільки цілеспрямований продаж товарів, але й торговельне обслуговування покупців, і надання додаткових торговельних і післяпродажних послуг [2].

За даними державного Комітету статистики (табл. 1), кількість підприємств роздрібно́ї торгівлі в Україні за останні роки почала скорочуватися, але обсяг товарообороту цих підприємств постійно збільшується, що свідчить про укрупнення масштабів діяльності торговельних підприємств.

Таблиця 1

Роздрібна торгівля України [3]

Роки	Обсяг товарообороту підприємств, млн грн	У т. ч. питома вага, %		Ланцюгові темпи зростання обсягів товарообороту, %	Базисні темпи зростання обсягів товарообороту, %	Кількість підприємств торгівлі на кінець року, тис. од.
		продовольчих товарів	непродовольчих товарів			
2006	94332	41,6	58,4	123,4	–	75,2
2007	129952	38,2	61,8	126,4	137,8	73,6
2008	178233	35,3	64,7	129,5	188,9	71,9
2009	246903	34,4	65,6	117,3	261,7	69,2
2010	230955	40	60	79,1	244,8	65,3
2011	280890	39,5	60,5	110,1	297,8	64,8
2012	350059	38,9	61,1	113,2	371,1	64,2

Так, з табл. 1 видно, що в 2006 р. кількість підприємств роздрібно́ї торгівлі складала 75,2 тис., а в 2012 р. – 64,2 тис., що на 15 % менше, ніж у базисному році. Але щодо товарообороту можна сказати, що за ці ж роки він збільшився майже в чотири рази, що свідчить про ефективність діяльності торговельних підприємств.

Продовольчі товари в роздрібній мережі займають 38,9 % усієї маси товарів, яка продається підприємствами роздрібно́ї торгівлі, а непродовольчі – 61,1 % відповідно. Серед продовольчих товарів найпоширенішими серед українців в 2012 р. були: м'ясо й ковбасні вироби, молочні продукти, кондитерські вироби, алкогольні напої та тютюнова продукція; серед непродовольчих товарів найбільшого попиту серед покупців зазнали такі товари: автомобілі та автотовари, бензин, фармацевтичні товари, аудіо- та відеообладнання, косметико-парфюмерні товари, одяг [3]. Найбільший обсяг роздрібно́го товарообігу по даним Держкомстату зафіксовано у таких регіонах: Київ, Донецьк, Дніпропетровськ.

Торгові підприємства існують завдяки отриманим доходам, які в своїй більшості є виручкою від реалізації товарів. Доходи торгового підприємства доцільно аналізувати враховуючи такі статті, як: непрямі податки, собівартість придбаних для реалізації товарів, витрати на збут, торговельна націнка. Обов'язковою умовою при аналізі доходів є розрахунок показників питомої ваги торговельної націнки в обсязі товарообороту, суми торговельної націнки в розрахунку на одного торгового працівника, а також обсягу товарообігу в розрахунку на одного торгового працівника.

Під час здійснення своєї діяльності підприємства торгівлі несуть певні витрати. Більшу частину цих витрат займає собівартість куплених товарів, але, крім цього, дуже важливо також звернути увагу на витрати обігу (витрати на збут).

Витрати обігу – це всі витрати живої та уречевленої праці, які пов'язані з обігом товарів і виражені у грошово-вартісній формі, тобто, витрати обігу в торгівлі становлять витрати матеріальних і грошових засобів, необхідних для здійснення всіх процесів по доведенню продукції до споживачів [4].

Аналіз витрат обігу починають з оцінки їх структури і динаміки як в цілому по підприємству, так і за окремими асортиментними групами товарів. Аналізують витрати обігу як за економічним змістом, так і залежно від впливу на них обсягів реалізації [5].

Витрати обігу можуть бути проаналізовані за допомогою факторних моделей, згідно з якими, на суму витрат обігу впливають такі чинники: обсяг товарообігу, питома вага змінних витрат в обсязі товарообігу, сума постійних витрат обігу, рівень витрат обігу та ін. [5].

Склад витрат на збут наведено в ПСБО 16 "Витрати".

До основних видів витрат торговельного підприємства належать: витрати на оплату праці торговельних працівників; транспортні витрати; витрати на оренду торгового залу; витрати на утримання основних засобів та інших матеріальних необоротних активів, пов'язаних зі збутом товарів; витрати на зберігання, сортування, упакування матеріалів; витрати на тарні матеріали; витрати на рекламу та маркетинг і т. д.

Чим нижчим буде рівень вище наведених витрат, тим ефективнішою буде діяльність підприємства торгівлі, адже цей показник визначається шляхом співставлення доходів і витрат торгового підприємства, тобто вона є відношенням фінансового результату до використаних ресурсів або витрат [5].

Головні показники ефективності діяльності торгових підприємств наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Показники ефективності діяльності торгових підприємств

Показник	Розрахунок	Оптимальне або бажане значення
навантаження на 1 кв. м торгової площі	відношення обсягу товарообігу до площі торгового залу	повинен бути як можна вище
коефіцієнт експозиційної площі	відношення площі товарів до площі торгового залу	0,7 – 0,75
коефіцієнт установчої площі	відношення площі, зайнятої обладнанням, до площі торгового залу	0,27 – 0,3
коефіцієнт використання об'єму складів	відношення корисного об'єму складів до основного об'єму складів	наближений до 1
середньорічний виторг на одного торгового працівника	відношення річного обсягу товарообігу до середньорічної чисельності торгового персоналу	чим вище значення цих показників, тим раціональніше підприємство використовує свої ресурси
середньоденний виторг на одного торгового працівника	відношення річного обсягу товарообігу до добутку середньорічної чисельності торгового персоналу та кількості робочих днів у році	
валовий прибуток у розрахунку на одного торгового працівника	відношення валового прибутку до середньорічної чисельності торгового персоналу	зростання показника – позитивний результат
ефективність використання товарних запасів	у чисельнику обсяг товарообігу за звітний період, а в знаменнику – (залишки товарних запасів на початок періоду + надходження товарів – залишки товарних запасів на кінець періоду)	0,6 – 0,8
рентабельність продаж	відношення чистого прибутку до обсягів продажу	зростання показника
рентабельність витрат обігу	відношення валового прибутку до суми витрат обігу	зменшення показника – позитивний результат
коефіцієнт окупності витрат обігу	відношення суми витрат обігу до обсягу товарообігу	зменшення показника

Таким чином, для визначення ефективності діяльності торгового підприємства, перш за все, необхідно вивчити та проаналізувати його доходи та витрати, розрахувати наведені показники. Факторний аналіз цих чинників допоможе виявити резерви підвищення ефективності діяльності торгових підприємств, а саме: резерви ефективності використання основних засобів, трудових і матеріальних ресурсів, резерви підвищення рентабельності торгової діяльності. Науковим результатом даного дослідження є систематизація показників оцінки ефективності торгової діяльності підприємств роздрібної торгівлі. Перспективами подальших досліджень є більш детальне вивчення факторів, від яких залежить товарообіг торговельного підприємства, та пошуки шляхів зменшення витрат обігу при незмінній якості товару та обслуговування споживачів.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. <http://ru.wikipedia.org>. 2. <http://www.grandars.ua>. 3. www.ukrstat.gov.ua. 4. Боднарюк І. Л. Удосконалення системи управління витратами торговельних підприємств / І. Л. Боднарюк // Торгівля і ринок України. – 2009. – № 27. – С. 151–157. 5. Мішина С. В. Аналіз у галузях виробництва і послуг : навчальний посібник / С. В. Мішина, О. Ю. Мішин. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 240 с.

АНАЛІЗ КОШТОРИСУ ДОХОДІВ ТА ВИДАТКІВ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

Анотація. Розглянуто особливості аналізу кошторису бюджетних установ. Запропоновано шляхи покращення управління бюджетними коштами задля більш ефективного виконання кошторису. Розглянуто правильність формування кошторису та внесення змін у процесі виконання.

Аннотация. Рассмотрены особенности анализа сметы бюджетных учреждений. Предложены пути улучшения управления бюджетными средствами для более эффективного выполнения сметы. Рассмотрена правильность формирования сметы и внесения изменений в процессе выполнения.

Annotation. The features of the analysis of the budgetary establishments' estimates are considered. The ways of improving budgetary funds management for the sake of more effective implementation of the estimate are offered. The correctness of formation of the estimate and its modification in the course of performance is considered.

Ключові слова: аналіз кошторису, доходи, видатки, бюджетні установи.

Кошторис бюджетних установ є складовою місцевого бюджету бюджетної системи країни. Тому актуальним завданням бюджетної системи є вдосконалення механізму формування та реалізації кошторису бюджетних установ. Важливу роль в управлінні діяльністю бюджетних установ відіграють раціональна організація та методика обліку й аналізу результатів виконання кошторису.

Питанню обліку та аналізу доходів і витрат кошторису бюджетних установ присвячені праці Атамаса П. Й., Голікова В. І., Л. Гуцайлук, Джоги Р. Т., Зіміної І. А., Ю. Іванечко, Каневої Т. В., Матвеевої В. О., В. Сопка та ін. [1 – 7]. Віддаючи належне науковим напрацюванням вчених, слід зазначити, що проблема пошуку нових підходів до формування кошторисів бюджетних установ в умовах стрімких ринкових перетворень та обмеженості фінансових ресурсів потребує подальшого науково-практичного дослідження. Значною мірою це зумовлено трансформаційними процесами в Україні, спрямованими на досягнення міжнародних стандартів економічної діяльності.

Метою дослідження є обґрунтування ролі та вдосконалення методичного забезпечення аналізу кошторису доходів та видатків бюджетної установи.

Слід зазначити, що кошторис – нормативний плановий документ, відповідно до якого функціонує бюджетна установа [8]. Процедуру складання, затвердження та виконання кошторису бюджетних установ затверджено Постановою Кабінету Міністрів України 28 лютого 2002 року № 228 "Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ" [9]. У ній передбачено послідовність дій при затвердженні кошторису. Фінансування установ без затвердженого в установленому порядку кошторису забороняється.

Установи, які утримуються за рахунок коштів бюджетів, для забезпечення своєї діяльності та виконання покладених на них функцій, складають кошторис, який є важливим інструментом формування, управління й контролю фінансової політики бюджетної установи.

Кошторис визначає:

загальний обсяг коштів бюджетної установи;

цільове надходження коштів;

спрямування коштів для виконання визначених державою функцій упродовж року (відповідно до призначення) [8].

Бюджетні установи не мають власних оборотних коштів і покривають витрати (видатки) за рахунок бюджетних асигнувань (доходів загального фонду) та надходження позабюджетних коштів (доходів спеціального фонду). До складу доходів загального фонду відносять асигнування з державного і місцевого бюджету на видатки установи та інші заходи. До складу спеціального – власні надходження (спеціальні кошти, кошти на виконання окремих доручень, інші власні надходження), субвенції, одержані з бюджетів іншого рівня, та інших доходів спеціального фонду.

Аналіз виконання кошторису бюджетної установи здійснюється на основі бюджетної класифікації – єдиного систематизованого групування доходів, видатків і фінансування бюджету за ознаками економічної сутності, функціональної діяльності, організаційного устрою та іншими ознаками відповідно до законодавства України.

Доходи, видатки та витрати бюджетних установ є самостійними об'єктами обліку, проте в системі бухгалтерського обліку бюджетних установ розглядаються у взаємозв'язку, оскільки зв'язок між ними має причинно-наслідковий характер.

Бюджетна класифікація має такі складові:

- класифікація доходів бюджету;
- класифікація видатків;
- класифікація фінансування бюджету;
- класифікація боргу.

За результатами аналізу можуть бути виявлені такі відхилення між фінансовими показниками (таблиця).

Особливої уваги заслуговує аналіз виконання кошторису спеціального фонду бюджету. Необхідно зазначити, що планування дохідної та видаткової частин спеціального фонду бюджету стоєть головною причиною тільки основних груп власних надходжень бюджетної установи, до яких, як правило, не належать суми за дорученнями, благодійні внески, гранти, подарунки, але кошти яких у подальшому вносяться на рахунки обліку спеціального фонду бюджету [10].

Таблиця

Характеристика відхилень у сумах видатків бюджетних установ

Вид відхилення видатків	Характеристика
Перевищення фактичних видатків над затвердженими асигнуваннями може свідчити про	невжиття керівництвом установи необхідних заходів щодо приведення видатків відповідно до бюджетних асигнувань, взяття зобов'язань понад асигнування, що є бюджетним правопорушенням та призводить до утворення небюджетної заборгованості; використання наявних на початок року запасів; отримання робіт, послуг, товарів, які на початок року перебували у складі дебіторської заборгованості
Фактичні видатки, менші за затвержені асигнування, свідчать про	економічне та раціональне використання бюджетних коштів; планування зайвих асигнувань; утворення дебіторської заборгованості, накопичення запасів; несвоєчасне відображення в бухгалтерському обліку операцій, пов'язаних з фактичними видатками
Перевищення фактичних видатків над касовими свідчить про	погашення дебіторської заборгованості, що обліковувалася на початок року; утворення кредиторської заборгованості на кінець звітного періоду; списання запасів, які були придбані раніше
Касові видатки, менші за затвержені асигнування, свідчать про	зменшення асигнувань; неповне фінансування установ
Перевищення касових видатків над фактичними може свідчити про	погашення кредиторської заборгованості, що обліковувалася на початок року; збільшення запасів; утворення дебіторської заборгованості на кінець звітного періоду

Щоб удосконалити методику складання та виконання кошторису видатків бюджетної установи, варто:

1) підвищити її оперативність і аналітичність. Для цього треба впорядкувати та уніфікувати й стандартизувати процес документування з урахуванням вимог новітнього програмного забезпечення. Тобто замінити процес обробки та систематизації первинних документів самими працівниками бухгалтерії на спеціалізовані новітні програми, які б дали можливість оперативно та ефективно обробляти інформацію на електронних носіях. Такі програми набагато полегшили б роботу економістів та бухгалтерів;

2) залучити тимчасово вільні бюджетні кошти та їх залишки у розпорядників із метою здійснення першочергових бюджетних видатків, недопущення касових розривів у процесі виконання бюджетів.

Отже, аналіз кошторису бюджетних установ є важливим для перевірки ефективності витрачання бюджетних коштів. Аналіз необхідний для виявлення ризиків порушення розрахункової дисципліни фінансово-бюджетної установи. Основним шляхом покращення дотримання фінансово-бюджетної дисципліни є вдосконалення обліку, посилення контрольних функцій за господарською та фінансовою діяльністю установи. Науковим результатом даного дослідження є систематизація

шляхів покращення управління бюджетними коштами. Незважаючи на проведені наукові дослідження з питань аналізу кошторису доходів та видатків бюджетних установ, все ж таки необхідним є подальше вивчення даного питання.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Атамас П. Й. Основи обліку в бюджетних організаціях : навчальний посібник / П. Й. Атамас. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 284 с. 2. Бухгалтерський облік у бюджетних організаціях / В. І. Голюков, І. А. Зіміна, О. І. Сідень та ін. – Миколаїв : УДМУ, 2002. – 362 с. 3. Гуцайлюк Л. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: первинні документи та облікові реєстри : навчальний посібник / Гуцайлюк Л., Сопко В., Іванченко Ю. – К. : ЦНЛ, 2006. – 60 с. 4. Джога Р. Т. Бухгалтерський облік у бюджетних установах : навч. посібн. / Р. Т. Джога. – К. : КНЕУ, 2006. – 483 с. 5. Канєва Т. В. Бухгалтерський облік у бюджетних установах : навч. посібн. / Канєва Т. В. – К. : Книга, 2004. – 180 с. 6. Матвеева В. Бюджетные организации: бухгалтерский учет и налогообложение. Т. 2 / Матвеева В., Замазий С. – 4-е изд. перер. и доп. – Х. : Фактор, 2004. – 474 с. 7. Александров В. Т. Планування, облік, звітність, контроль у бюджетних установах : навч. посібн. / В. Т. Александров. – К. : АВТ ЛТД, 2004. – 387 с. 8. Отенко І. П. Аналіз у бюджетних та банківських установах : навчальний посібник / І. П. Отенко, О. Ю. Мішин, С. В. Мішина. – Х. : ВД "ІН-ЖЕК", 2009. – 240 с. 9. Порядок складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів бюджетними установами, затверджений Постановою КМУ № 228 від 28 лютого 2002 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 10. Шевчук А. О. Кошторис – основний плановий документ бюджетної установи / А. О. Шевчук // Баланс-Бюджет. – 2009. – № 3. – С. 13–17.

UDC 005.336.6:005.21

M. Matviichuk

1st year Master's Degree student
of Accounting and Audit Faculty of KhNUE

BUSINESS REPUTATION AS THE STRATEGIC ADVANTAGE OF A COMPANY

Annotation. The article describes the necessity to develop the reputation of a company for entering the market and conducting activities for good relationship with partners and customers in order to support a good opinion about the company. The concept of "reputation" and the basic approaches to its definition, strategic steps of achieving the high level of the company's reputation are considered.

Анотація. Наведено необхідність розробки репутації компанії для виходу на ринок та проведення заходів для гарних відносин із партнерами і клієнтами з метою підтримання позитивного враження про компанію. Розглянуто поняття "репутація" та основні підходи до його визначення, встановлено стратегічні кроки досягнення високого рівня репутації компанії.

Аннотация. Приведена необходимость разработки репутации компании для выхода на рынок и проведения мероприятий для хороших отношений с партнерами и клиентами с целью поддержания положительного впечатления о компании. Рассмотрено понятие "репутация" и основные подходы к его определению, установлены стратегические шаги достижения высокого уровня репутации компании.

Keywords: reputation of a company, brand name, image of a company, publicity, customer loyalty.

The applicability of the research topic is based on the fact that every company needs to have a positive reputation for successful operation in the certain sector. It is also necessary to analyze the company's reputation, as well as to develop a more favorable image, which has an impact on contractors, who in their turn have a direct impact on the company.

The object of this study is the concepts of reputation and image of a company. The subject of research is strategic methods which create positive business reputation. For a more detailed study of reputation the basic definitions, which highlight the field of research of reputation, are considered (Table 1).

Table 1

Object field of research of reputation as the strategic advantage of a company

Terms	Definitions in scientific literature
Business reputation	The assessment of a company, business, by contractors, customers, partners [1]
Brand name	Name, term, design, symbol, or any other feature that identifies one seller's good or service [1]
Image	The picture formed in the public or the individual consciousness by means of mass communication and psychological impact [1]
Customer loyalty	A positive attitude of buyers to product, brand, store, service, etc. [1]
Publicity	Intent to advertise and sell goods of a company [1]

Thus, reputation is a fundamental instrument of social order, based upon distributed, spontaneous social control. Reputation directly impacts the business environment and a company's ability to succeed in the market and ultimately build value for shareholders. Although reputation has a profound impact on the business, a few companies have clear understanding of the elements that define their reputation [2]. In this regard the following elements of reputation are presented in the Figure 1.

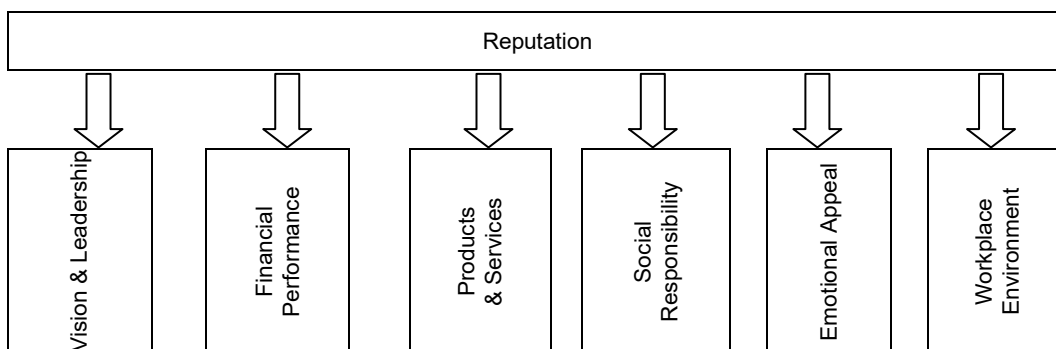

Figure 1. The elements of reputation [3]

The company's reputation depends on its leader, and the team of staff. They create a positive or negative reputation to customers. Performed work of each employee affects the result of the common cause and also the company's reputation.

To achieve its goal, the company must secure a positive reputation. Each company chooses the strategy that should be used for successful activity. A company needs to pass 5 strategic steps to reach successful reputation (Table 2).

Table 2

The strategic steps to forming positive reputation of a company

The strategic steps	Brief description	Examples
1	2	3
The strategic step "Leader is our pride"	Recognizable person inspires confidence in the target groups: the customers (especially VIP), partners, employees. This man is the starting point of communication (interview, presentation, press conference, expert opinion)	Apple [2]
The strategic step "Team is our pride"	The team of employees performing one common course, creates a company's reputation. It depends not only on the level of the work, but also on the solidarity of employees, team spirit	The reputation of McKinsey company is completely based on the value of its consultants [2]
The strategic step "Product is our pride"	Quality of products or services must comply with the highest quality for customers. Their opinion about products creates reputation	The same strategy pursued by the companies with a large portfolio of diverse brands, namely Procter & Gamble, Unilever, Kraft Foods, Nestle, Lego [2]

Table 2 (the end)

1	2	3
The strategic step "Achievement is our pride"	The basis of this strategic step is what the company has achieved during its work, indicators of successfully completed projects	Companies such as SAP and "1C", use to secure the reputation of "mix" of several strategies, with a focus on the achievements, products and team, e.g. Apple and Google [2]
The strategic step "Finance is our pride"	The company must have the financial stability to attract customers. The main advantage of this strategy is that the customers can compare the financial performance of companies in the same industry, and to choose the most successful one	The investment banking firm "Nikoil" (now in the corporation "Uralsib") [2]

The above-mentioned strategic steps can be applied both in Ukraine and abroad, they have years of experience in many well-known companies. In Ukraine the research of reputation is more applicable to banking institutions.

In this way, we can say that the reputation has a significant role in the "life" of a company, its activities. Having an attractive reputation, the company automatically attracts more customers, makes a good impression on the clients, and the most important thing is that the reputation helps the company to reach its goals. Recommendation in the sphere of reputation include: more powerful strategic plans, the introduction of innovative technologies, the development of new ideas and new products. Indeed, the attractiveness of the company depends on the particular image of its goods, its quality.

In this article the necessity to develop the reputation of a company for a good relationship with partners and customers in order to support a good opinion about the company is considered. The strategic steps of achieving the high level of the company's reputation are considered.

Наук. керівн. Преображенська О. С.

References: 1. Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.wikipedia.org/>. 2. PR&Co: Реputационный менеджмент [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://anastasiapr.livejournal.com/2823.html>. 3. Поспеев Р. Стратегия борьбы за деловую репутацию [Электронный ресурс] / Р. Поспеев. – Режим доступа : <http://worldrss.info/biznes/biznes-idei/strategiya-borby-za-delovuyu-reputatsiyu.html>. 4. Андреева Н. Пять стратегических шагов к успешной репутации [Электронный ресурс] / Н. Андреева. – Режим доступа : <http://www.real-business.ru/magazines/3-2006/pyat-strategicheskikh-shagov-k-uspeshnoy-reputacii>.

УДК 005.334:336.71

Оріщенко Ю. Є.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ПОРІВНЯННЯ МЕТОДІВ ОЦІНКИ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ

Анотація. Розглянуто основні підходи до оцінки банківських ризиків. Розкрито зміст основних методів оцінки ризиків та здійснено їх порівняльну характеристику.

Аннотация. Рассмотрены основные подходы к оценке банковских рисков. Раскрыто содержание основных методов оценки рисков и осуществлена их сравнительная характеристика.

© Оріщенко Ю. Є., 2013

Annotation. The main approaches to the assessment of banking risks have been studied. The main methods of risks assessment have been revealed and their comparative characteristic has been held.

Ключові слова: банківський ризик, метод оцінки, метод експертних оцінок, аналітичний метод, VAR-метод, методика CAMEL.

Діяльність банку, як і будь-якої комерційної організації, спрямована на отримання прибутку, який забезпечить стійкість і надійність його функціонування і можливості для розширення. Але орієнтація на прибуток завжди пов'язана з різними видами ризиків, які за відсутності системи їх аналізу та попередження можуть призвести до збитків.

Жоден з видів банківських ризиків не може бути усунений повністю, чим вище ступінь ризику, який бере на себе комерційний банк, тим вище повинен бути його потенційний прибуток. Основним завданням банку при цьому є досягнення оптимального поєднання ризикованості і прибутковості своїх операцій. Таким чином, у практичній банківській роботі головним є не виняток ризику взагалі, а його передбачення, аналіз і зниження його рівня. У всіх випадках ризик має бути визначено й проаналізовано. У результаті неправильних оцінок ризиків або відсутності можливості протиставити їм якісь дієві заходи для банку можуть наступити негативні наслідки.

Питання ризиковості банківської діяльності досліджували такі вчені, як: Бутинець Ф. Ф., Лаврушин І. О., Щибиволок З. І., Жуков Є. Ф., Платонов В. М., Севрук В. Т. Висвітлено різні методи до аналізу банківських ризиків у працях сучасних вчених, наприклад: Матвієнко В. П., Ковальов О. П., Парасій-Вергуненко І. М. та ін.

Метою дослідження є здійснення порівняння методів оцінки банківських ризиків, а також визначення їх переваг та недоліків.

У працях вітчизняних і зарубіжних вчених наводяться різні визначення поняття "банківський ризик". Фінансово-кредитний словник тлумачить його як невизначеність щодо майбутніх грошових потоків, імовірність втрат чи недоотримання доходів порівняно із запланованими, яка представлена у вартісному вираженні [1]. Бабічев Ю. А. визначає банківський ризик, як небезпеку втрати вже наявного майна або неодолення запланованого результату [2]. У роботі [3] банківський ризик – імовірність того, що станеться подія, яка несприятливо позначиться на прибутку або капіталі банку.

Найбільш точним представляється перше визначення, проте воно не враховує імовірність незапланованого збільшення витрат при здійсненні певних банківських операцій. Тому, на думку автора, найбільш повним буде таке визначення: банківський ризик – невизначеність відносно майбутніх грошових потоків, імовірність втрат чи недоотримання доходів порівняно з планованими або імовірність виникнення непередбачених витрат при здійсненні певних банківських операцій, представлена у вартісному вираженні.

Аналіз видів кредитних ризиків, яким піддається комерційний банк зазвичай дає досить повну картину діяльності банку, його пріоритетів та загроз. З метою оптимізації ризиків здійснюють їх оцінку. Оцінка ризику – це кількісне визначення витрат, пов'язаних з проявом ризиків, на певному етапі діяльності банку. Метою оцінки ризиків є визначення відповідності результатів діяльності банку ринковим умовам.

Існує кілька методів оцінки банківських ризиків. У таблиці наведено основні методи оцінки банківських ризиків та вказано на їх переваги і недоліки.

Таблиця

Порівняльна характеристика методів оцінки банківських ризиків

Методи оцінки банківських ризиків	Переваги	Недоліки
1	2	3
Статистичний метод. На основі статистичних матеріалів за ряд років визначається ймовірність настання тієї чи іншої події	Досить простий у математичних розрахунках. Можливість аналізу різних варіантів розвитку подій	Неможливо здійснити за відсутності у банка значного об'єму аналітико-статистичної інформації
Метод експертних оцінок. Для оцінки ризику залучаються фахівці-професіонали в різних галузях	Можливість використання досвіду та інтуїції компетентнісного спеціаліста. Відсутність необхідності в точних даних, простота розрахунків. Може бути застосований в умовах повної невизначеності	Важкість у залученні незалежних експертів та об'єктивність їх оцінок. Має суб'єктивний характер
Аналітичний метод. Передбачає аналіз зон ризику з встановленням оптимального ризику для кожного виду банківської операції та їх сукупності в цілому	Можливість пофакторного аналізу параметрів, що впливають на ризик та виявлення можливих шляхів їх зниження	Потребує значних витрат часу. Доцільно застосовувати лише в умовах визначеності

1	2	3
Комплексний метод. Сукупна оцінка ризиків конкретного комерційного банку	Дозволяє більш повно та ефективно використовувати наявні ресурси	Не приділяється достатня увага окремим операціям

Усі наведені методи дозволяють кількісно та якісно оцінити ризики комерційного банку. За результатами кількісної оцінки рівня ризику порівнюється реальний ризик з допустимим і приймаються відповідні рішення. Також на основі отриманих результатів керівництво банку передбачає декілька варіантів розвитку подій, що відрізняються як імовірністю настання, так і розмірами можливих збитків.

Деякі автори вважають, що існуючу практику слід доповнити новими підходами до розрахунків показників, які характеризують банківську діяльність, з метою найбільш повної й адекватної оцінки ступеня схильності банків до різного виду ризиків.

З безлічі існуючих методик оцінки ризиків деякі виділяють методику CAMEL [4]. Вона містить оцінку п'яти складових: капітал, активи, управління, прибутковість і ліквідність. Але для оцінки якості активів необхідно мати більше інформації, ніж в сучасних умовах є у банків. Методика CAMEL у цих цілях враховує прострочені позики понад 90 днів, а також позики, за якими не сплачуються відсотки, й інші показники.

Найбільш поширена методологія розрахунку ризику має назву Value-at-Risk (VAR). VAR – це статистична оцінка максимальних втрат за обраним інструментом (портфелем) при заданому розподілі ринкових факторів за вибраний період часу з високим рівнем імовірності. Якісна оцінка ризику передбачає рознесення ризику по групах: мінімальний, помірний, граничний і неприпустимий ризики. У літературі зустрічаються й інші не менш відомі методи оцінки ризику [5]: метод сценаріїв; методи теорії ігор; імовірісно-статистичний метод; метод Монте-Карло.

Метод сценаріїв є найбільш доречним в аналізі ризиків, оскільки передбачає формулювання тих сценаріїв, які можуть здійснитися на практиці, й оцінку фінансових результатів у кожному з цих сценаріїв. В окремому випадку, коли в кожен момент часу кожен з визнаних істотними факторів приймає кінцеве число значень, складається дерево сценаріїв. Однак безпосередній аналіз усіх можливостей часто виявляється неможливим. Тому в більшості випадків розробляються деякі критерії, за якими проводиться порівняння сценаріїв, і аналізується лише частина сценаріїв. Як характерний приклад таких критеріїв можуть виступати прибутковість і ризик.

Метод математичних ігор також може бути використаний у процесі кількісної оцінки можливих втрат у результаті впливу ризику. Теорія ігор вивчає ситуації, в яких учасники гри за певними правилами приймають рішення, роблять той чи інший з допустимих ходів, прагнучи при цьому отримати максимальний виграш. Виграш одного гравця може бути одночасно програшем іншого, в цьому випадку функція виграшу одного гравця є одночасно і функцією виграшу другого, але взятій зі знаком "мінус". Якщо розглянути цю методологію в застосуванні до фінансів, то можна сформулювати завдання прийняття рішень як пошук розв'язання гри певного агента проти ринку.

Метод Монте-Карло застосовується в тому випадку, якщо важко аналітично порахувати математичне очікування того чи іншого показника. Одним зі способів розрахунку середніх значень ймовірностей є проведення великого числа дослідів. В якості даних для оцінки використовується ряд випадкових чисел, генерованих відповідним датчиком. На основі цих даних моделюється велике число сценаріїв, і для оцінки невідомого математичного очікування відповідно до закону великих чисел використовується вибіркоче середнє, яке і є шуканою чисельною оцінкою.

Науковим результатом даного дослідження є систематизація переваг і недоліків різних методів оцінки банківських ризиків. Оскільки на даному етапі універсальної методики оцінки банківських ризиків не існує, кожен з методів має свої переваги і недоліки. Тому перспективою подальших наукових досліджень є завдання щодо формування вдосконаленої методики оцінки факторів, що впливають на ризиковість банківської діяльності.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Большой финансовый словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.linguaeterna.com/vocabula>. 2. Банковское дело : справ. пособ. / М. Ю. Бабичев, Ю. А. Бабичева и др. ; под редакцией Ю. А. Бабичевой. – М. : Эконом, 1994. – 397 с. 3. Кредитний ризик комерційного банку : навч. посібн. / Вітлінський В. В., Пернарівський О. В., Наконечний Я. С. та ін. ; за ред. В. В. Вітлінського. – К. : Т-во "Знання", КОО, 2008. – 251 с. 4. Романов М. Н. Основные подходы к оценке кредитного риска банков РФ / М. Н. Романов // Банковское дело. – 2000. – № 7. – С. 12–15. 5. Банковские риски : учебное пособие / кол. авторов под ред. докт. экон. наук, проф. О. И. Лаврушина и докт. экон. наук, проф. Н. И. Валенцевой. – М. : КНОРУС, 2007. – 232 с. 6. Аналіз діяльності комерційного банку / Ф. Ф. Бутинець, А. М. Герасимович. – Житомир : ПП "Рута", 2001. – 384 с. 7. Банковское дело : учебник / под ред. О. И. Лаврушина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 672 с. 8. Банки и банковские операции : учебник для вузов / под ред. проф. Е. Ф. Жукова. – М. : Банки и биржи ; ЮНИТИ, 1997. – 471 с. 9. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності / І. М. Парасій-Вергуненко. – К. : КНЕУ, 2003. – 347с.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ БАЛАНСУ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Анотація. Обґрунтовано важливість проведення аналізу діяльності установ, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету України. Визначено найбільш раціональні та ефективні методи його проведення, зазначено їх особливості та призначення. Запроновано рекомендації щодо застосування.

Аннотация. Обоснована важность проведения анализа деятельности учреждений, финансируемых за счет средств государственного бюджета Украины. Определены наиболее рациональные и эффективные методы его проведения, указаны их особенности и назначение. Предложены рекомендации по использованию.

Annotation. The importance of the analysis of the institutions financed from the state budget of Ukraine has been substantiated. The most rational and effective methods for its implementation have been determined, their characteristics and purpose have been given. On this basis recommendations on their usage have been offered.

Ключові слова: бухгалтерський облік, бюджетна установа, фінансова звітність, методи аналізу звітності, горизонтальний аналіз, вертикальний аналіз, трендовий аналіз, факторний аналіз, коефіцієнтний аналіз.

Важливу роль у системі державних фінансів відіграють державні підприємства, які створюються з метою забезпечення розвитку галузей, важливих для задоволення суспільних потреб. Державне підприємництво має певні відмінності від приватної підприємницької діяльності. Вони зводяться як до формування капіталу суб'єктів господарювання, так і до структури управління його фінансами, а також до використання результатів фінансової діяльності. Діяльність державних підприємств здійснюється насамперед у сферах, розвиток яких неможливий або недоцільний з використанням приватного капіталу. Розвиток та діяльність підприємств державного сектору економіки, що фінансуються за рахунок бюджету, вимагають проведення ефективної аналітичної діяльності, що повинна ґрунтуватися на детальному аналізі даних звітності, які відображають результати господарської та фінансової діяльності установи. Комплексний аналіз звітності організацій, що фінансуються з бюджету, сприяє раціональному використанню коштів державних установ та виявленню резервів підвищення ефективності їх діяльності.

Однак питання аналізу звітності в бюджетних установах завжди є актуальними в силу специфіки діяльності установ державного сектору, а також постійної зміни та уточнення нормативно-правових актів.

Метою дослідження є обґрунтування основних напрямів і методів проведення аналізу балансу бюджетної установи.

Завдання дослідження полягають у визначенні сутності поняття звітності установ, що фінансуються з державного бюджету України, зокрема форми № 1 "Баланс"; обґрунтуванні необхідності проведення аналізу показників балансу бюджетної установи; визначенні та характеристики найбільш ефективних методів аналізу звітності бюджетних організацій.

Об'єктом дослідження виступає баланс бюджетної установи.

Предметом дослідження є використання та особливості методів аналізу балансу установ, що фінансуються з державного бюджету.

Звітність бюджетних установ допомагає регулюванню діяльності організації та установи за відповідний період [1].

Бухгалтерська звітність підприємств становить систему узагальнених показників, які характеризують підсумки господарсько-фінансової діяльності підприємства за минулий період – місяць, квартал, рік [2].

Звітність бюджетних установ досить різноманітна і глибоко деталізована. Це має своє об'єктивне пояснення, адже на її підставі контролюється виконання бюджетів за видатками, перевіряється доцільність витрачання бюджетних коштів відповідно до кошторисних передбачень, аналізується повнота і доцільність використання майна, своєчасність і повнота платежів, стан розра-

хунків та ін. Цим можна пояснити і те, що звітність бюджетних установ суворо регламентована як за змістом, так і за термінами подання [3].

Форми фінансової звітності, що складають бюджетні установи, регламентуються Наказом Державного казначейства України від 05.01.11 № 2 "Про затвердження Порядку складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів" [4]. Однією з основних форм фінансової звітності бюджетних установ є баланс. Для керівництва бюджетною установою потрібно мати достовірну та вичерпну інформацію про загальний обсяг використання, джерела утворення, стан та розміщення коштів. Такі дані отримують саме за допомогою бухгалтерського балансу.

Згідно з Наказом Державного казначейства України № 123 [5] "Баланс" (форма № 1) містить узагальнені підсумкові показники, отримані на підставі звірених даних бухгалтерського обліку станом на початок та на кінець звітного періоду. Звітні дані мають бути достовірними, об'єктивними, реальними. Звітні дані статей "Балансу" на початок року повинні бути тотожними даним графі "На кінець року" фінансової звітності попереднього звітного періоду, крім окремих випадків (наприклад реорганізація, ліквідація бюджетних установ тощо).

Досить важливим етапом формування звітності бюджетних організацій, зокрема балансу, є аналіз основних показників, що вона містить. Аналіз фінансової звітності – це процес, який має за мету визначити оцінку поточного і минулого фінансового стану установи та основних результатів її діяльності.

Необхідність аналізу балансу установ обумовлена тим, що він відображає результат усієї господарської діяльності організації за коштами загального та спеціального фондів відповідно до бюджетного призначення.

Методи та підходи до аналізу звітності бюджетних установ як важливого етапу бухгалтерської обробки даних, які знаходять своє відображення в облікових реєстрах, становлять науковий, а головне – практичний інтерес для процесу організаційно-методологічного забезпечення формування звітності бюджетних установ.

З огляду на зазначене та з метою забезпечення вдосконалення системи бухгалтерського обліку на бюджетних підприємствах, зокрема стосовно складання фінансової звітності, доцільно розглянути процес проведення економічного аналізу балансу державного сектору та обґрунтувати застосування окремих методів оцінки показників результатів діяльності підприємств та організацій.

Методи аналізу балансу можливо досягти в результаті вирішення взаємозалежного набору аналітичних завдань: виявленні тенденцій і закономірностей у використанні коштів бюджету; визначенні "вузьких" місць у фінансуванні установи, виявленні резервів підвищення ефективності діяльності й економії коштів.

Основними методами, які доречно використовувати при аналізі балансу установ, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів, можуть бути: горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; коефіцієнтний аналіз; факторний аналіз; трендовий аналіз.

Суть горизонтального аналізу полягає в порівнянні показників звітності попереднього і поточного року. При цьому здійснюється постатейне зіставлення звітів і визначається абсолютна і відносна зміна статей. Аналізуючи динаміку валюти балансу, порівнюють її значення на початок і кінець року.

Вертикальний аналіз проводиться з метою визначення питомої ваги окремих статей звітності в загальному показнику валюти балансу. На відміну від горизонтального, що показує динаміку статей фінансової звітності за ряд років, вертикальний аналіз є аналізом внутрішньої структури звітності. При проведенні такого аналізу ціла частина прирівнюється до 100 % і обчислюється питома вага кожної її складової. Цілими частинами приймаються підсумки Балансу (актив, пасив), обсяг реалізації Звіту про фінансові результати. За допомогою цього методу аналізу з'ясовують, яку частку у групі або підгрупі становить конкретна стаття, що дозволяє визначити вплив показника цієї статті на діяльність підприємства.

Актуальність вертикального і горизонтального аналізів виявляється в можливості за їх допомоги порівнювати показники балансу та встановленні відхилень фактичних показників від планових. Використовуючи результати таких досліджень, можна побудувати відповідні факторні моделі, які потім можна застосувати в процесі планування окремих показників балансу установи.

Коефіцієнтний аналіз повинен включати розрахунок таких показників, як коефіцієнт зростання валюти балансу, коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, коефіцієнти обороту оборотних активів та ін. Метод коефіцієнтів дозволяє виявити кількісний взаємозв'язок між різними статтями, розділами чи групами статей балансу.

Факторний аналіз передбачає використання методів економічного аналізу та дає оцінку факторів, що вплинули на виконання показників звітності. Його важливість полягає в тому, що він дозволить виявити, які чинники і як саме вплинули на основні показники діяльності установи, а найголовніше – виявити резерви економії коштів, що надходять з державного бюджету.

Трендовий аналіз в бюджетних організаціях необхідно застосовувати для визначення основних тенденцій розвитку показників звітності на основі даних за минулі роки. Використання цього методу аналізу дозволить зробити прогноз розвитку показників балансу установи та виявити можливий їх стан на перспективу.

Отже, у дослідженні було обґрунтовано важливість проведення аналізу діяльності установ, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету України. Визначені та обґрунтовані методи аналізу показників балансу бюджетних установ сприятимуть найбільш точній оцінці ефективності та результативності функціонування та діяльності підприємств державного сектору, а також дозволить виявити резерви зниження витрат та зростання прибутку.

Подальші наукові дослідження повинні зосереджуватися на створенні і розвитку системи організаційного та інформаційного забезпечення можливостей аналізу звітності та використанні логічних та економіко-математичних моделей в аналізі балансу бюджетних установ.

Наук. керівн. Глебова Н. В.

Література: 1. Желюк Л. О. Бухгалтерський облік виконання бюджетів : навч. посібн. / Л. О. Желюк, Ю. М. Іванченко, М. Р. Лучко. – Тернопіль : Економічна думка, 2006. – 320 с. 2. Сопко В. В. Бухгалтерський облік у підприємницькій діяльності / В. В. Сопко, В. М. Пархоменко. – К. : Техніка, 2005. – 234 с. 3. Атамас П. Й. Основи обліку в бюджетних організаціях : навч. посібн. / П. Й. Атамас. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 284 с. 4. Про затвердження Порядку складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів : Наказ від 05.01.2011 р. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.ks.ua>. 5. Про затвердження Порядку складання місячної та квартальної фінансової звітності у 2009 році установами та організаціями, які отримують кошти державного або місцевих бюджетів : Наказ від 25.03.2009 р. № 123 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.

Кириченко Є. О.

УДК 657.421

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ (ФОНДІВ) ТА ВИЗНАЧЕННЯ РЕЗЕРВІВ ЇХ ПІДВИЩЕННЯ

Анотація. Розглянуто значення ефективного використання основних засобів, визначено шляхи їх удосконалення та економічну сутність основних фондів, проведено ефективну оцінку раціонального використання основних засобів і зазначено їх резерви.

Аннотация. Рассмотрено значение эффективного использования основных средств, определены пути их усовершенствования и экономическая сущность основных фондов, проведена эффективная оценка рационального использования основных средств и указаны их резервы.

Annotation. The role of the effective use of fixed assets, the ways of their improvement and the economic substance of fixed assets have been examined, the effective estimation of the rational use of fixed assets has been held and their reserves have been mentioned.

Ключові слова: оцінка, основні засоби, проблеми, раціональне використання, аналіз, П(С)БО.

Актуальність даної теми зумовлена виникненням значної проблеми, пов'язаної із невирішеністю методологічних і прикладних питань з приводу ефективного використання основних засобів та аналізу визначення особливостей оцінки й обліку основних засобів відповідно до П(С)БО. На сьогоднішній день проблеми раціонального використання основних засобів, заслуговують на подальше дослідження та вдосконалення.

Вирішенню цієї проблеми приділяли увагу в різні часи вітчизняні вчені, такі, як: Ткаченко В. А., Е. Тарасенко, А. Поддєрьогін, Я. Манівчук, С. Мочерний, Вихрущ В. П., Тирпак І. В., Оваденко В. О. та ін. [1 – 8].

Метою дослідження є визначення понятійно-категоріального апарату.

Завданнями структури основних фондів є: ознака їх ефективного використання; розкриття змісту та сучасних методичних підходів до оцінювання ефективності їх використання; визначення та надання характеристики основним чинникам, резервам та шляхам підвищення ефективності використання основних фондів.

Об'єктом дослідження є основні засоби та їх раціональне використання.

Предметом дослідження є характеристика оцінки проблеми та обліку основних засобів.

Будь-який виробничий процес може здійснюватися лише за допомогою певних машин, обладнання, які розташовуються в певних приміщеннях. Матеріальною основою цього процесу ви-

ступують, насамперед, засоби праці, які характеризують технічний та економічний рівень розвитку суспільства й виступають необхідним елементом виробництва, обігу та надання послуг. На підприємствах сукупність застосовуваних засобів праці набуває економічної форми основних виробничих засобів. Основні фонди – одна з найважливіших частин і засобів виробництва.

В економічній літературі зустрічається багато пояснень терміна "основні засоби", однак існують певні відмінності в тлумаченні даного поняття.

Наприклад, С. Покропивний визначає основні фонди як засоби праці, які мають вартість, функціонують у виробництві тривалий час, у своїй незмінній споживчій формі, їх вартість переноситься конкретною працею на вартість продукції, що виробляється (на платні послуги), частинами за мірою зношення [3].

Основні засоби (ОЗ) – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва чи поставки товарів, надання послуг, здачі в оренду іншим особам чи для виконання адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких більше одного року [4].

Розрізняють класифікацію основних фондів за належністю, використанням та призначенням.

Отже, на сучасному етапі розвитку економіки основні виробничі фонди становлять головну частину матеріально-технічної бази будь-якої галузі, особливо промисловості. Ефективність використання основних фондів відіграє важливе значення для розвитку діяльності підприємства:

збільшується економічний потенціал і виробничі можливості галузі, підвищується технічний рівень виробництва;

складаються широкі можливості для прискорення переорієнтації підприємств на випуск нової продукції, яка користується підвищеним попитом у споживачів;

збільшуються темпи зростання продуктивності праці, поліпшення якості промислової продукції та інших показників.

Існують різні сучасні підходи щодо оцінювання ефективності використання основних фондів, але для проведення більш ґрунтовної аналітичної оцінки ефективності використання основних виробничих фондів використовують наведену систему показників, яку можна розділити на такі групи:

показники ефективності стану та відтворення основних фондів;

показники ефективності використання основних фондів (узагальнюючі показники та коефіцієнти використання устаткування та виробничих площ).

Для вирішення завдання підвищення використання основних фондів та отримання бажаних результатів у діяльності підприємства повинні бути розроблені конкретні шляхи, спрямовані на поліпшення використання основних засобів, практичне застосування яких дасть змогу використовувати наявні на підприємствах резерви підвищення їх ефективності, а також визначити основні чинники, що сприятимуть цьому [2].

У цілому сукупність резервів покращення використання основних фондів підприємства може бути поділена на три великих групи:

1. Технічне вдосконалення засобів праці, яке передбачає:

технічне переозброєння на базі комплексної автоматизації та впровадження гнучких виробничих систем;

заміну застарілої техніки, модернізацію обладнання;

ліквідацію вузьких місць і диспропорцій у виробничих потужностях підприємства;

механізацію допоміжних та обслуговуючих виробництв;

розвиток винахідництва та раціоналізаторства.

2. Збільшення тривалості роботи машин та обладнання за рахунок:

ліквідації незадіяного обладнання (здавання його в оренду, лізинг, реалізація тощо);

скорочення строків ремонту обладнання;

зниження простоїв: цілозмінних та всередині змін.

3. Покращення організації та управління виробництвом, а саме:

прискорення досягнення проектної продуктивності введених в експлуатацію основних фондів;

впровадження наукової організації праці та виробництва;

покращення забезпечення матеріально-технічними ресурсами;

удосконалення управління виробництвом на базі сучасної комп'ютерної техніки;

розвиток матеріальної зацікавленості працівників, що сприяє підвищенню ефективності виробництва.

Однією з головних ознак підвищення рівня ефективного використання основних фондів підприємства є збільшення обсягів виробництва продукції. У свою чергу, обсяги виробництва продукції за наявної та незмінної кількості обладнання залежать, по-перше, від ефективності використання фонду робочого часу протягом зміни, доби, місяця тощо, тобто від екстенсивності їх використання; по-друге, від повноти використання можливостей обладнання з погляду його часової, добової, місячної виробничих потужностей.

Щоб використання основних фондів було справді економічно вигідним та ефективним, необхідно не тільки стежити за його технічним станом, а й залучати фахівців при проведенні складних ремонтів; вивчати ринки виробництва; залучати спеціалістів маркетингового відділу; підвищувати рівень спеціалізації виробництва.

Таким чином, основні фонди – одна з найважливіших частин і засобів виробництва; це засоби праці у вартісному вимірюванні, які функціонують у виробництві тривалий час у своїй незмінній натурально-речовій формі, а їх вартість переноситься конкретною працею на вартість продукції (послуг), що виробляється, частинами за мірою спрацювання.

До основних виробничих фондів належать ті, що беруть участь у процесі виробництва. Вони становлять приблизно 95 – 98 % загальної вартості основних фондів підприємства. Основні виробничі засоби (фонди) – матеріально-технічна база суспільного виробництва. Від їх об'єму залежать виробнича потужність підприємства і значною мірою рівень технічного озброєння праці.

Підвищення ефективності використання основних виробничих фондів на підприємстві є важливим резервом підвищення ефективності діяльності самого виробництва, що полягає в досягненні найбільших результатів при відповідному рівні розвитку продуктивних сил порівняно з витратами праці, використаними на створення суспільного продукту.

Вирішення проблеми підвищення ефективності використання основних фондів – це одне з основних завдань діяльності підприємств, від результату якого залежить фінансовий стан та конкурентоспроможність підприємства.

Отже, напрями підвищення ефективності використання основних фондів повинні визначатися існуючим станом підприємства, зумовленим впливом зовнішніх і внутрішніх факторів середовища його функціонування.

Наук. керівн. Глебова Н. В.

Література: 1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. № 92 // Збірник систематизованого законодавства. – Випуск 11. – Листопад. – 2003. – С. 10–45. 2. Андрійчук В. Фонди не зношуються, зношуються засоби праці / В. Андрійчук // Голос України. – 1997. – № 6. – С. 3–7. 3. Трансформація підприємств: економічна оцінка та побудова систем менеджменту: монографія / О. С. Кузьмін, А. С. Мороз, Н. Ю. Подольчак та ін. – Львів: Вид. "НУ "Львівська політехніка", 2005. – 335 с. 4. Круш П. В. Капітал та основні засоби підприємства: навч. посібн. для вузів / П. В. Круш, В. І. Подвігіна, О. В. Клименко. – К.: Центр навч. літ., 2005. – 166 с. 5. Мацибора В. І. Економіка підприємства: навч. посібн. для вузів / В. І. Мацибора, В. К. Збарський, Т. В. Мацибора. – К.: Каравела, 2008. – 312 с. 6. Чорна І. О. Ефективність використання виробничих фондів та розробка пропозицій щодо її поліпшення / І. О. Чорна // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2009. – № 2. – С. 212–216.

Андрєєва Є. Д.

УДК 657.37:336.71

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ БАНКІВ: ВИМОГИ МСФЗ ДО ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Анотація. Розглянуто необхідність узгодження формування та складання фінансової звітності банківськими установами згідно з Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ). Висвітлено деякі аспекти МСФЗ, які вже набули чинності та які будуть запроваджуватися.

Аннотация. Рассмотрена необходимость согласования формирования и составления финансовой отчетности банковскими учреждениями в соответствии с Международными стандартами финансовой отчетности (МСФО). Освещены некоторые аспекты МСФО, которые уже вступили в силу и которые будут внедряться.

Annotation. The article describes the formation and the need for harmonization of financial reporting by banking institutions in accordance with International Financial Reporting Standards (hereinafter IFRS). Some aspects of IFRS which are already in force and those which will be implemented have been revealed.

Ключові слова: фінансова звітність, стандарти, облік, гармонізація, консолідована звітність, порядок формування, сегмент, узгодження.

Банківська система відіграє значну роль не тільки на внутрішньому ринку України, але й у розширенні її участі в процесах глобалізації фінансових ринків та інтеграції економіки держави в світову господарську систему. Як і будь-яка комерційна організація в Україні, банки ведуть бухгалтерський облік усіх операцій та складають фінансову звітність. Зацікавленість користувачів звітнос-

---

© Андрєєва Є. Д., 2013

ті банків полягає в отриманні повної та достовірної інформації, що розкриває фінансовий стан організації, яка дає уявлення про рівень надійності банку. На вимогу МВФ, спеціальним комітетом розроблені Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), які постійно переглядаються та вдосконалюються. Їх застосування в Україні передбачено Стратегією [1]. Однак процес імплементації МСФЗ у вітчизняну систему бухгалтерського обліку, яка відповідає за формування фінансової звітності, відбувається дуже повільно і не завжди кваліфіковано

Широкий спектр питань з бухгалтерського обліку в банках та шляхи його вдосконалення досліджувалися в роботах Дарбеки Є. М., Іванова І. О., Тазіхіної Т. В., Чиркової М. Б., Шуваєвої М. І., а також у дисертаційних роботах Волосова К. М., Домаценко Д. В., Живіхіної І. Б., Корікова О. О., Образцова М. В., Руковчука О. В., Русанової О. М., але в них недостатньо розглядалися питання вдосконалення фінансової звітності банків шляхом їх гармонізації з МСФЗ. Проблема розробки нової методології та поетапного запровадження правил ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності за МСФЗ присвячені науковій праці Галасюка В. В., Голова С. Ф., Жигайло Г. І., Л. Кіндрацької, Ричаківської В. І., Снігурської Л. П., Табачук Г. П. Вагомий внесок у наукові дослідження за даною тематикою зроблено методологом НБУ з питань бухгалтерського обліку та фінансової звітності Снігурською Л. П.

Мета дослідження: розглянути особливості формування та складання фінансової звітності банками, її види з огляду на їх облікову політику, визначити порядок складання та компонентність річної звітності.

Завдання дослідження: дослідити особливості фінансової звітності банків. Розглянути нові вимоги МСФЗ до формування фінансової звітності.

Об'єктом дослідження є фінансова звітність банків згідно з МСФЗ.

Предметом дослідження є МСФЗ та порядок складання та подання банками фінансової звітності.

Фінансова звітність банків складається з балансу, звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал, приміток та пояснень.

Метою складання звітності є отримання інформації внутрішніми та зовнішніми користувачами щодо стану справ установи. Вона має бути обов'язково правдивою та достовірною для того, щоб керівний склад організації зміг приймати правильні та доцільні рішення щодо ефективного управління коштами, ресурсами і персоналом своєї організації.

Обґрунтована оцінка фінансового стану комерційного банку також пов'язана з достовірністю інформації про його доходи та видатки. Ці облікові об'єкти є основою функціонування банку і показником наслідків його діяльності.

На вимогу міжнародних фінансових організацій, банки України першими серед суб'єктів господарювання досить швидко реформували систему бухгалтерського обліку і продовжують перебувати своєю обліковою політикою під міжнародні вимоги. Методологією процесу переходу банків на МСФЗ займається Національний банк України і через створення нових Положень, Інструкцій та внесення змін до чинних нормативно-правових актів НБУ з питань ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності домагається створення єдиних національних стандартів ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності й послідовного впровадження міжнародних стандартів у практику банків, що зробить звітність українських банків прозорою, зрозумілою для користувачів та корисною для самих банківських установ.

Завдяки нововведенням у практиці бухгалтерського обліку банків України з'явилися такі нові методики і процедури: оцінка фінансових інструментів на базі грошових потоків, що очікуються в майбутньому від цього інструменту; застосування техніки дисконтування; визначення ефективної (реальної) процентної ставки за фінансовим інструментом (його внутрішньої норми дохідності); визнання та відображення в обліку зменшення корисності активів; переоцінка об'єктів обліку в разі зміни їхньої справедливої (ринкової) вартості. Усі ці процедури мають на меті відображення в обліку та звітності реальної вартості активів і зобов'язань, реального фінансового стану банку [2, с. 20].

Звітність, що є кінцевим результатом бухгалтерського обліку, відповідно до запиту споживачів, поділяється на фінансову, управлінську та податкову. Частина фінансової звітності (основна фінансова звітність) підлягає оприлюдненню і Міжнародні стандарти в першу чергу стосуються її.

Концептуальна основа складання та подання фінансових звітів МСФЗ визначає: елементи, які безпосередньо пов'язані з визначенням фінансового стану в балансі: активи, зобов'язання, капітал; елементи, які безпосередньо пов'язані з оцінкою діяльності у звіті про фінансові результати: доходи, витрати.

Концептуальна основа складання та подання фінансових звітів подає: визначення елементів фінансових звітів; загальні критерії визнання операцій елементами фінансової звітності; основи оцінки як методу вимірювання об'єктів обліку

Фінансову звітність складають щороку. При цьому річним періодом вважається фінансовий рік, що не завжди збігається з календарним роком. МСФЗ 1 не вимагає, щоб звітний рік збігався з календарним, а також дозволяє практику складання звітності за 52 тижні. Це зумовлено тим, що в багатьох країнах звітний рік починається з місяця або кварталу створення суб'єкта господарювання, а не з 1 січня. В Україні на рівні законодавства встановлено, що звітним періодом для фінансової звітності всіх суб'єктів господарювання, у тому числі банків, є календарний рік.

Фінансова звітність банку складається на підставі даних бухгалтерського обліку, тому принципи та методи, що складають облікову політику банку, застосовуються на етапі бухгалтерського обліку проведених банком операцій.

Облікова політика банку – це сукупність принципів, методів та процедур, визначених банком в межах чинного законодавства України, відповідно до яких повинна бути складена та представлена користувачам фінансова звітність.

Принципи, що складають облікову політику банку – це базові (загальні), покладені в основу облікової політики, а також конкретні відносно певних операцій критерії визнання, оцінки та класифікації в бухгалтерському обліку активів, зобов'язань, доходів, витрат та капіталу банку, що є основою для подальшого складання фінансової звітності.

Вимоги до складання фінансової звітності банку, її склад та звітний період визначені Національним банком України відповідно до вимог чинного законодавства. Фінансова звітність складається у національній валюті України – гривні. Операції в іноземній валюті відображаються у фінансовій звітності в національній валюті України шляхом перерахунку залишків за рахунками в іноземній валюті в еквіваленті суми в гривнях за офіційним курсом гривні до іноземних валют на відповідну дату формування звітності.

Річна фінансова звітність банку, як будь-якої організації, складається щорічно за звітний календарний рік, що починається 1 січня, у складі Балансу, Звіту про фінансові результати, Звіту про власний капітал, Звіту про рух грошових коштів, приміток та пояснень до звітів. Річна фінансова звітність банку складається за даними бухгалтерського обліку, шляхом трансформації даних із річних файлів балансу та інших форм у зазначені складові форми річної фінансової звітності. Річна фінансова звітність складається після проведення коригуючих проводок за підсумками року в цілому по банку з урахуванням звітності всіх його філій та вирахування залишків за внутрішньосистемними розрахунками.

Консолідована фінансова звітність – це фінансова звітність, що відображає фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів банку – юридичної особи та його дочірніх компаній як єдиної економічної одиниці. При цьому дочірні компанії, звітність яких консолідується з материнським банком, несуть відповідальність за достовірність та повноту даних, які надані материнському банку [3].

Метою складання консолідованої фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів банку – юридичної особи та його дочірніх компаній, як єдиної економічної одиниці.

Дочірні компанії також складають річну фінансову звітність згідно з вимогами Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність України" за формами та порядком їх заповнення, встановленими Міністерством Фінансів України за погодженням з Держаним комітетом статистики України [4].

Після завершення складання фінансової звітності материнського банку та його дочірніх компаній проводиться їх консолідація Управлінням обліку і звітності Головного банку шляхом включення до складу фінансових звітів банку даних пакету консолідації дочірньої компанії.

До річної окремої та консолідованої фінансової звітності банку, в якій розкривається інформація про доходи та витрати, активи та зобов'язання банку включається звітність за сегментами, що складається банком згідно з МСФЗ 8 "Операційні сегменти" та згідно з "Інструкціями про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України" [5].

Сегмент бізнесу – це відокремлена частка діяльності банку, яка відрізняється від інших сегментів бізнесу: групою банківських продуктів, які пропонуються клієнтам банку; типом переважної більшості клієнтів – покупців банківських послуг. Звітність за сегментами бізнесу банку складається на підставі даних бухгалтерського та управлінського обліку.

На сьогоднішній день у фінансовій структурі банку відокремлені такі сегменти бізнесу: "фінансові інститути та інвестиції"; "корпоративний бізнес"; "роздрібний бізнес".

Усі вимоги щодо фінансової звітності, встановлені міжнародними стандартами, знайшли своє відображення у принципах бухгалтерського обліку і звітності, встановлених НБУ для банків України [2, с. 80].

Таким чином, одними із основних напрямів реалізації стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні є методичне забезпечення процесів узгодження фінансової звітності з МСФЗ та законодавче регулювання порядку застосування цих стандартів, тому узагальнена звітність банку, консолідована фінансова звітність, консолідована управлінська звітність, Консолідована податкова звітність НБУ залишається в банку для прийняття стратегічних рішень ДПІ. На сьогодні досить неврегульованим є питання складання звітності в повній відповідності МСФЗ. Суттєвим на сьогодні є визначення порядку складання фінансової звітності, що передбачає: визначену послідовність етапів, черговість, правила і методи складання та коригування звітності; строковість складання та оприлюднення; використання необхідних нормативних та законодавчих актів.

Наук. керівн. Глебова Н. В.

Література: 1. Стратегія, затверджена Кабінетом міністрів України від 24 жовтня 2007 року. VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. 2. Оцінювання фінансових інструментів банку за Міжнародними стандартами фінансової звітності : [навч. посібн.] / П. М. Сениш, В. І. Ричаківська, М. Л. Ла-

піншко та ін. – К. : УБС НБУ, 2009. – 451 с. 2. Стандарт № 1 "Подання фінансових звітів". Міжнародні стандарти фінансової звітності 2004. Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України / за ред. С. Ф. Голова ; [пер. з англ.], 2005. – Ч. I. – 1304 с. 3. Хенни Ван Грюнинг. Международные стандарты финансовой отчетности. Практическое руководство / Хенни Ван Грюнинг. – М. : Весь мир. – 2006. – 344 с. 4. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами : практичний посібник / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – Х. : Фактор, 2007. – 976 с. 5. Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затверджені постановою Правління НБУ від 27.12.2007 р. № 480 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

УДК 657.44:336.717.1

Сінотова О. О.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

Анотація. Розглянуто важливість касового обслуговування клієнтів комерційних банків, особливості організації його обліку, а також порядок видачі та отримання грошових коштів до каси із зазначенням документації, що супроводжує такі операції.

Аннотация. Рассмотрена важность кассового обслуживания клиентов коммерческих банков, особенности организации его учета, а также порядок выдачи и поступления денежных средств в кассу с указанием документации, которая сопровождает такие операции.

Annotation. The importance of cash servicing of commercial banks, the features of the organization of its accounting, as well as the procedure of issuing and receipting the funds with indicating the documentation that accompanies such operations are considered.

Ключові слова: комерційний банк, касове обслуговування, прибутковий та видатковий касові ордери, грошові кошти.

Касові операції займають велику частку в загальному обсязі банківських послуг і характеризують одну з головних функцій банку. Саме з цих операцій починається взаємодія банку зі своїми клієнтами. Отже, від того, наскільки якісно та ефективно банк може обслуговувати клієнтів, залежатиме прийняття ними відповідних рішень щодо подальшої роботи з цим банком.

Проблеми, які стосуються касових операцій банку досліджували: А. Алавердов, І. Ансофф, В. Абрамов, Д. Богиня, М. Виноградський, І. Гіленко, А. Гриценко, В. Данюк, Т. Деткевич, О. Дубілет, О. Єськов, В. Іванкевич, В. Лагутін, С. Лібанова, В. Мандебура, В. Савельєв, Ф. Хміль, Б. Холод, В. Чернов та інші науковці.

Метою написання даної роботи є дослідження основних аспектів організації обліку касових операцій та розробка шляхів удосконалення касового обслуговування клієнтів.

Об'єктом дослідження є касові операції комерційних банків.

Предметом дослідження є організація обліку касових операцій.

Касове обслуговування – це сукупність банківських операцій з прийняття готівкових коштів від клієнтів і зарахування їх на відповідні банківські рахунки та видачі з клієнтських рахунків через касу банку готівкових коштів згідно з розпорядженням клієнтів на цілі, передбачені чинним законодавством [1]. Організація касової роботи комерційних банків регламентується Національним банком України за Інструкцією про касові операції в банках України [2]. Ця Інструкція визначає порядок і вимоги щодо здійснення банками, їхніми філіями та відділеннями касових операцій у національній та іноземній валютах, регулює взаємовідносини банків із територіальними управліннями НБУ, іншими банками та клієнтами.

Операції з обслуговування готівково-грошового обороту клієнтів здійснюється через спеціальні підрозділи – операційні каси банків. Структуру операційної каси і чисельність касових працівників, а також потребу встановлення банкоматів банк визначає самостійно [3].

Відповідальність за організацію та стан касової роботи несуть керівник банку, головний бухгалтер і завідувачий розрахунково-операційним відділом (касою).

Оскільки банки мають забезпечувати контроль за платіжністю і справжністю банкнот (монет) під час приймання та оброблення готівки, то робоче місце касового працівника повинно бути відповідно технічно забезпечене. Вилучені з обігу з метою передавання на дослідження сумнівні

банкноти (монети) відображаються в обліку за позабалансовим рахунком [2]. Для підтримання у належному стані випущених в обіг банкнот зношена готівка вилучається з обігу.

Грошові кошти постійно перебувають в обігу, тому необхідне правильне їх відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності для осіб, які приймають рішення на підставі наведеної інформації.

У бухгалтерському обліку операції з готівкою банки відображають за балансовими рахунками розділу 10 "Грошові кошти" Плану рахунків банків України. Балансові рахунки групи 100 "Банкноти та монети" призначені для обліку готівки в національній та іноземній валютах. Усі інші цінності, які зберігаються в касі банку, обліковуються на позабалансових рахунках [4].

Для відображення в бухгалтерському обліку операцій з готівкою та банківськими металами банки згідно з обліковою політикою можуть використовувати відповідні транзитні рахунки, рахунки кредиторської та дебіторської заборгованості з подальшим відображенням цих операцій за рахунками з обліку готівки та банківських металів [5].

Форми документів, які застосовуються під час приймання готівки та виплати її суми отримувачу в готівковій формі мають містити обов'язкові реквізити: дата здійснення операції, зазначення платника та отримувача, дані паспорта особи-отримувача або документа, що його замінює, сума касової операції, підписи платника або отримувача та працівників банку, уповноважених здійснювати касову операцію.

Крім обов'язкових, касові документи можуть містити й інші реквізити, потрібні для здійснення окремих операцій з готівкою.

Касові документи поділяються на прибуткові та видаткові. Приймання готівки здійснюється через каси банків за прибутковими касовими документами.

Клієнт заповнює прибуткові касові документи і передає їх операційному працівнику, для перевірки правильності заповнення всіх реквізитів.

При прийманні готівки без відкриття рахунку на суму, що перевищує 50 000 гривень або еквівалент цієї суми в іноземній валюті, з метою ідентифікації осіб в прибутковому касовому документі обов'язково мають зазначатися такі реквізити:

для фізичних осіб: прізвище, ім'я та по батькові клієнта, дата народження, серія та номер паспорта, дата видання та орган, що його видав, місце проживання, ідентифікаційний номер;

для юридичних осіб: найменування, місце знаходження, ідентифікаційний код, реквізити банку, в якому відкрито поточний рахунок (із зазначенням його номера), прізвище, ім'я, по батькові особи – представника цієї юридичної особи, яка безпосередньо вносить або переказує готівку, дата народження, серія та номер паспорта, дата видання та орган, що його видав. Реквізити для ідентифікації осіб обов'язково мають бути зазначені в касових документах за допомогою технічних засобів або від руки на підставі пред'явлених клієнтом відповідних документів [2].

Після перевірки прибуткових касових документів операційний працівник підписує їх та записує внесену суму в прибутковому касовому журналі. Після цього прибуткові касові документи внутрішнім шляхом передаються до каси.

Після приймання грошей клієнтові видається квитанція або інший документ, що є підтвердженням про внесення готівки.

По закінченню операційного дня касир звіряє прийняту готівку з сумою прибуткових документів, з прибутковим касовим журналом операційного працівника, складає довідку касира прибуткової каси і здає готівку завідувачу каси під розпис у книзі обліку прийнятих і виданих грошей (цінностей).

Готівка, яка надійшла до закінчення операційного дня, повинна бути оприбуткована до операційної каси і зарахована на відповідні рахунки контрагентів або синтетичні рахунки за балансом банку в цей же робочий день [1].

Якщо клієнти здають готівку після закінчення операційного дня, її приймають вечірні каси. Прийняті гроші зараховуються на відповідні рахунки наступного робочого дня.

З каси банку готівка видається за видатковими документами:

1. Грошовий чек. Готівка видається юридичним особам, їхнім підрозділам, а також підприємцям.
2. Заява на видачу готівки. Готівка видається фізичним особам і юридичним особам.
3. Видатковий касовий ордер. Видається готівка працівникам банку за внутрішньобанківськими операціями.

Для проведення видаткових операцій завідувач касою на початку дня видає в підзвіт касирам необхідну суму грошей під розпис у книзі обліку прийнятих і виданих грошей. Грошові чеки та видаткові касові ордери клієнти банку подають операційному працівнику, який перевіряє документи, звіряє підписи, відбитки печатки зі зразком, а також перевіряє можливість здійснення операції за станом поточного рахунку [6].

Операційний працівник підписує документ та записує в касовий журнал суму, номер документа, номер поточного рахунку та напрям використання. Після цього від документа відрізається контрольна марка та передається одержувачу коштів. Видатковий документ повторно перевіряється контролером згідно із встановленим внутрішнім порядком і передається до каси.

Наприкінці операційного дня касир звіряє суму прийнятих підзвіт грошей із сумою видаткових документів та із залишком грошей, після чого складає довідку касира видаткової каси, звіряє з касовим журналом операційного працівника і звітується перед завідувачем каси.

Залишок грошей і видаткові касові документи за день разом із довідкою касира передаються завідувачу касою під розпис у книзі обліку прийнятих і виданих грошей. Перевіривши довідку, завідувач касою підписує її і підшиває в документи дня.

Касові операції забезпечують переважну частину потоків сукупного грошового обороту. Саме від якості організації касової роботи банку залежить рівень безпеки здійснення даних операцій, можливість залучати нових клієнтів та отримувати додатковий дохід, адже видаючи готівку клієнтам, банки стягують комісійну плату, яка поповнює їхні доходи. Швидке, повне та надійне надання даних касових послуг сприяє підвищенню довіри до банку та збільшенню клієнтської бази.

У свою чергу, оптимальна організація обліку касових операцій банку не лише дозволяє задовольнити потреби управління в якісній, достовірній і корисній обліковій інформації, а й забезпечити зручне та кваліфіковане касове обслуговування клієнтів.

Наук. керівн. Глебова Н. В.

Література: 1. Облік і аудит у банках / Г. І. Спьяк, Т. І. Фаріон. – К. : Атака, 2004. – С. 57–78. 2. Інструкція про касові операції в банках України : Постанова Правління НБУ від 14.08.2003 р. № 337 // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0768-03>. 3. Організація обліку в банку / О. Г. Коренева, О. В. Мірошніченко, Т. Г. Савченко. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2008. – С. 112–117. 4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України : Постанова Правління НБУ від 17.06.2004 р. № 280 // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 5. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України : Постанова Правління НБУ від 20.10.2004 р. № 495 // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 6. Трофименко В. Бухгалтерський облік операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України / В. Трофименко // Вісник НБУ. – 2007. – № 4. – С. 46–52.

УДК 657.421

Старченко В. В.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ВИЗНАЧЕННЯ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОЦІНКИ ТА ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Анотація. Наведено порівняльну характеристику оцінки та обліку основних засобів. Проведено порівняльний аналіз підходів до нарахування та відображення в обліку амортизації основних засобів і визначено особливості бухгалтерського обліку вибуття основних засобів згідно з П(С)БО та МСФЗ.

Аннотация. Дана сравнительная характеристика оценки и учета основных средств. Проведен сравнительный анализ подходов к начислению и отражению в учете амортизации основных средств и определены особенности бухгалтерского учета выбытия основных средств согласно П(С)БУ и МСФО.

Annotation. Comparative characteristic of fixed assets assessing and accounting has been given. A comparative analysis of the approaches to calculating and accounting for depreciation has been held and the peculiarities of fixed assets retirement according to National Accounting Standards and IFRS have been defined.

Ключові слова: оцінка, облік, основні засоби, характеристика, бухгалтерський облік, П(С)БО, МСФЗ.

Актуальність даної теми зумовлена виникненням проблеми, невирішеністю методологічних і прикладних питань з приводу порівняльного аналізу та визначення особливостей оцінки й обліку основних засобів відповідно до П(С)БО та МСФЗ.

Оцінкою та обліком основних засобів займалися такі економісти, як: О. Смоліна, Пашенко Н. В., Рибченко М. Ф., Соколов Я. В. та ін. [1 – 3].

Метою дослідження є визначення особливостей і розкриття порівняльної характеристики оцінки та обліку основних засобів відповідно до П(С)БО та МСФЗ.

Об'єктом дослідження є фінансова звітність.

Предметом дослідження виступають види оцінки та облікові процедури основних засобів.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про основні засоби визначено в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" [4]. Норми цього положення застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами всіх форм власності.

Порядок відображення надходження основних засобів у бухгалтерському обліку та формування їх первісної вартості залежить від того, яким чином і на яких умовах вони придбані.

Порівняльна характеристика основних засобів за П(С)БО та МСФЗ наведена у таблиці.

Таблиця

Порівняльна характеристика основних засобів згідно з П(С)БО та МСФЗ

Ознака порівняння	П(С)БО	МСФЗ
Визначення терміна	Основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує для використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здачі в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [4]	Основні засоби визначаються як матеріальні активи, які використовуються підприємством для виробництва або поставки товарів і послуг, для здачі в оренду іншим підприємствам, або для адміністративних цілей і які передбачається використати протягом більше одного періоду
Класи основних засобів	Земельні ділянки, капітальні витрати на поліпшення земель, будинки, споруди, машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти, приладдя, інвентар (меблі), тварини, багаторічні насадження, інші основні засоби	Земля, земля та будівлі, машини та обладнання, кораблі літаки, автомобілі, меблі та приладдя, офісне обладнання
Переоцінка накопиченого зносу об'єкта	Метод коригування накопиченого зносу: сума накопиченого зносу перераховується пропорційно до зміни вальної вартості активу	Методи перерахунку суми зносу: 1) сума накопиченого зносу перераховується пропорційно до зміни вальної вартості активу; 2) сума зносу виключається з вальної вартості активу

Розглянувши порівняльну характеристику основних засобів між П(С)БО та МСФЗ, яку наведено у таблиці, суттєвих відмінностей не виявлено. Стандарти визначають основні засоби як матеріальні активи певного функціонального призначення, термін використання яких перевищує один рік.

Можливо відзначити, що відмінність між МСФЗ та П(С)БО полягає у відсутності вартісних обмежень, якими керуються українські підприємства у визнанні довгострокових активів основними засобами або малоцінними активами, залежно від того, наскільки істотною є для цього їх вартість.

Відповідно до МСФЗ, підприємство вирішує, капіталізувати витрати за позиковими коштами або записувати їх на витрати поточних періодів. До того ж дохід від тимчасового відволікання коштів цільових кредитів обов'язково зменшує суму витрат для капіталізації за позиковими коштами.

Згідно з нормами П(С)БО [5], підприємства в оцінюванні вартості основних засобів можуть використовувати два види оцінки: за первісною або за реальною вартістю.

На цьому етапі важливо зазначити про відмінності визначення первісної вартості об'єкта основних засобів – витрат, що створюють вартість за якою об'єкт купують та доводять до експлуатації.

За МСФЗ, основні засоби враховують за фактичною вартістю, яка є сумою сплачених коштів, або ж це є справедлива вартість іншого відшкодування, переданого для придбання активу на момент його придбання або спорудження [5].

Що ж стосується П(С)БО, то до первісної вартості основних засобів включають фактичні витрати організації на придбання, спорудження й виготовлення за винятком податку на додану вартість.

Стандартний порядок обліку не передбачає переоцінки, проте дає змогу періодично перевіряти балансову вартість – для того, аби оцінити, чи не зменшилася сума, що відшкодовується, нижче балансової вартості. Якщо зменшення вартості відбулося, то балансова вартість зменшується і різниця визначається як витрати.

Таким чином, задля гармонізації обліку та уніфікації П(С)БО до МСФЗ потрібно вирішити такі завдання: узгодити критерії визнання основних засобів та склад їх об'єктів, визначити

склад витрат для об'єктів, що мають незначну вартість, узгодити методи амортизації. Подальше вдосконалення методології обліку основних засобів дасть змогу підвищити достовірність облікових даних.

Наук. керівн. Глебова Н. В.

Література: 1. Смоліна О. Облік основних засобів / О. Смоліна // Все про бухгалтерський облік. – 2008. – № 106. – С. 9–18. 2. Пашенко Н. В. Теоретичні засади обліку основних засобів / Н. В. Пашенко // Економіка та держава. – 2009. – № 1 – С. 58–59. 3. Соколов Я. В. Основные средства: их учет, снос и амортизация / Я. В. Соколов // Бухгалтерская наука. – 2009. – № 2. – С. 17–19. 4. Положение (стандарт) бухгалтерского учета 7 "Основные средства", утвержденное приказом Министерства финансов Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://audit.w.3.kiev.ua>. 5. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку – 2000. Повний текст усіх стандартів бухгалтерського обліку. – № 1. – К., 2008. – С. 15.

УДК 657.3:658.155

Черніченко Л. Ю.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ВПЛИВ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто напрями впливу елементів облікової політики на фінансові результати діяльності підприємства, встановлено ступінь впливу оцінки основних засобів та методів оцінки вибуття запасів на фінансові результати. Надано рекомендації щодо забезпечення об'єктивності вибору елементів облікової політики.

Аннотация. Рассмотрены направления влияния элементов учетной политики на финансовые результаты деятельности предприятия, установлена степень влияния оценки основных средств и методов оценки выбытия запасов на финансовые результаты. Даны рекомендации по обеспечению объективности выбора элементов учетной политики.

Annotation. The main lines of accounting policy elements influence on the financial performance of a company have been studied, the level of impact of fixed assets assessment and inventory disposal assessing methods on the financial results has been determined. The recommendations on ensuring the objectivity of selecting accounting policy items have been given.

Ключові слова: облікова політика, елементи облікової політики, фінансові результати, амортизація основних засобів, методи вибуття запасів.

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин підприємство повинне раціонально та ефективно організувати свою діяльність для досягнення поставлених завдань, закріплення ринкових позицій. У свою чергу ефективна організація діяльності залежить від належно розробленої облікової політики. Вона забезпечує обґрунтованість прийнятих управлінських рішень шляхом надання об'єктивної і достовірної облікової інформації про активи, власний капітал, зобов'язання, доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства.

Дослідження впливу елементів облікової політики на результативність діяльності підприємства здійснювали такі вітчизняні вчені, як: Бутинець Ф. Ф., Железняк Н. В., О. Коваль, Подолянчук О. А., Сопко В. В. [1 – 5].

Мета дослідження полягає у встановленні впливу облікової політики на фінансові результати діяльності.

Об'єктом дослідження є елементи облікової політики підприємства.

Предмет дослідження – методи оцінки основних засобів та методи оцінки вибуття запасів.

Умови ринкових відносин передбачають наявність альтернатив щодо вибору напрямів розвитку підприємства, обсягів його діяльності, ресурсів, джерел фінансування тощо. Усі ці управлінські рішення пов'язані з поняттям "політика".

Згідно з П(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" [6], що містить ґрунтовні положення, "облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності".

При розробці облікової політики необхідно дотримуватися принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які забезпечують достовірність та доречність звітної інформації для потреб користувачів. При цьому необхідно визначитися із професійними судженнями щодо вибору облікової політики та здійснення облікових оцінок. Правильне формування облікової політики має вагомий вплив на розмір доходів, витрат, активів та зобов'язань, що у свою чергу визначає стратегію розвитку підприємства в майбутньому.

На думку Подолянчук О. А. [4], об'єктами облікової політики, котрі мають найбільший вплив на фінансові результати, є: 1) облік основних засобів (порядок визнання основних засобів; визнання термінів корисної експлуатації; визначення ліквідаційної вартості; вибір методу нарахування амортизації); 2) облік запасів (вибір методу вибуття запасів); 3) облік дебіторської заборгованості (вибір методу визначення оцінки резерву сумнівних боргів); 4) облік забезпечень наступних витрат і платежів (визначення резерву, які забезпечують наступні витрати і платежі).

Бутинець Ф. Ф. [1, с. 20] вважає, що до основних елементів облікової політики, які найбільше впливають на фінансові результати діяльності підприємства, належать такі: 1) вибір моменту реалізації; 2) визначення методу оцінки вибуття запасів; 3) визначення методу нарахування амортизації.

Оскільки погляди вчених співпадають у випадку вибору методу оцінки вибуття запасів та вибору методу нарахування амортизації, то їх слід розглянути докладніше.

Найбільший вплив на фінансові результати має амортизація підприємства. Так П(С)БО 7 "Основні засоби" [7] передбачено самостійний вибір підприємством методів нарахування амортизації, до яких відносять прямолінійний метод, зменшення залишкової вартості основних засобів, прискореного зменшення залишкової вартості основних засобів, кумулятивний метод. Загальна характеристика впливу вибору методу амортизації наведена в таблиці.

Таблиця

Вплив методів амортизації на фінансовий результат підприємства

Метод амортизації	Характеристика
1. Прямолінійний метод	При застосуванні цього методу витрат на ремонти враховуються найбільше в останні роки експлуатації, тобто дохід підприємства в такі роки буде заниженим порівняно з попередніми
2. Прискорені методи амортизації (метод зменшення залишкової вартості основних засобів, метод прискореного зменшення залишкової вартості основних засобів, кумулятивний метод)	Використання прискорених методів призводить до завищення собівартості у перші роки використання об'єктів основних засобів і, як наслідок, заниження прибутковості
3. Виробничий метод	Розмір витрат на амортизацію залежить від обсягу виготовленої продукції, тому даний метод найбільш об'єктивно впливає на визначення доходів підприємства

При використанні прямолінійного методу нарахування амортизації забезпечує при рівних обсягах виробництва рівну собівартість, а отже, і порівнюваний фінансовий результат у різні періоди [2].

Але він не відображає економічної суті відтворення основних засобів. Відомо, що найбільш інтенсивно основні засоби використовуються у перші роки. Тому за цих умов є доцільним використання прискорених методів нарахування амортизації (зменшення залишкової вартості основних засобів, прискореного зменшення залишкової вартості основних засобів, кумулятивного методу). Та вони мають деякі обмеження у застосуванні.

Так, метод зменшення залишкової вартості основних засобів не можна використовувати, коли ліквідаційна вартість основних засобів дорівнює нулю. Крім того, існує певна складність з математичної точки зору [2].

Використання виробничого методу амортизації ускладнюється визначенням очікуваного обсягу виробництва із використанням амортизованого об'єкта, величина якого застосовується для розрахунку виробничої ставки амортизації. Але цей спосіб дуже ефективний на підприємствах із сезонним характером виробництва (виробництво морозива, напоїв тощо) [5].

Звичайно, за допомогою всіх цих методів нарахування амортизації вартість об'єкта в кінцевому підсумку списується на собівартість повністю. Якщо, наприклад, при використанні прискорених методів амортизації в першому періоді підприємство отримує менший прибуток, то в наступних – вже більший, і таким чином за сумою періодів прибуток буде отриманий такий же, як і при використанні прямолінійного методу. У той же час відбуваються інфляційні та інші процеси, які впливають на те, що підприємству вигідніше використовувати прискорені методи амортизації.

Не менш вагомий вплив на фінансові результати має також вибір методів оцінки вибуття запасів. О. Коваль [3] стверджує, що метод ФІФО найбільш придатний для складання Балансу адже собівартість запасів на кінець звітного періоду наближається до поточних ринкових цін тому більш достовірно відображається вартість активів підприємства. Це зумовлює максимальне значення показника чистого прибутку.

Якщо ціни на запаси зростають у звітному періоді, то при застосуванні методу ФІФО для їх оцінки виходить найнижча собівартість реалізованої продукції внаслідок низьких цін на раніше придбану продукцію і як результат, найвищий чистий прибуток. Водночас основним недоліком цього методу є вплив зовнішніх чинників на показник валового доходу [3].

Даний метод викривлює фінансовий результат в умовах інфляції, адже при цьому занижується собівартість унаслідок списання запасів із нижчою собівартістю, ніж вони реально коштують на момент їх списання.

Найбільш об'єктивним, з точки зору визначення фінансових результатів, на думку О. А. Подолянчук [4], є метод ідентифікованої собівартості, але він є неприйнятним для застосування на підприємствах зі значною номенклатурою запасів. Проаналізувавши діяльність малих підприємств автомобільного виробництва, що більшість підприємств використовує метод оцінки вибуття запасів за середньозваженою собівартістю, оскільки він є доцільним та таким, що враховує зміни вартості запасів.

Значний вплив на формування фінансових результатів має також вибір методу визначення резерву сумнівних боргів. Від того, який метод буде обраний, залежить сума витрат підприємства.

При цьому необхідно відзначити, що застосування будь-якого з трьох методів нарахування резерву сумнівних боргів є чи не найбільш суб'єктивним моментом, адже будь-які норми чи базові показники, наприклад, для визначення коефіцієнту сумнівності, зовсім відсутні [5].

Отже, вибір конкретних методів щодо елементів облікової політики обумовлює те, що рівень фінансових результатів можна змінити через методи оцінки. У кінцевому підсумку це призводить до того, що на розмірі прибутку позначається суб'єктивний характер, оскільки він залежить від вибору процедур і методів обліку.

Можливість вибору облікової політики дає широкі можливості суб'єктам господарювання впливати на результати їх діяльності. Але багато підприємств підходять до цього питання лише формально та не усвідомлюють, що отримали інструмент, який реально дозволяє покращити їх фінансовий стан.

Основною проблемою, що перешкоджає розповсюдженню оптимізації облікової політики, є відсутність стандарту, який би регламентував формування облікової політики. Самостійність, яка надана суб'єктам господарювання у цьому питанні, не призвела до додатних результатів, а сприяла тому, що при формуванні облікової політики керівники і бухгалтери спираються на власне суб'єктивне судження та не оцінюють результат використання того чи іншого методу обліку.

Наук. керівн. Писарчук О. В.

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік: облікова політика і план рахунків, стандарти і кореспонденція рахунків, звітність / Ф. Ф. Бутинець, Н. М. Малюга. – Житомир: Рута, 2005. – 512 с. 2. Железняк Н. В. Вплив амортизації на власний капітал: обліковий аспект / Н. В. Железняк // Інноваційна економіка. – 2012. – № 4. – С. 144–148. 3. Коваль О. Нюанси застосування методу ФІФО / О. Коваль // Головбух. – 2010. – № 216. 4. Подолянчук О. А. Облікова політика та її вплив на доходи сільськогосподарських підприємств / О. А. Подолянчук // Економіка АПК. – 2008. – № 4. – С. 103–108. 5. Сопко В. В. Аналіз методів оцінки активів у бухгалтерському обліку підприємств / В. В. Сопко, С. В. Андросов // Вісник ЖДТУ. – 2009. – № 3. 6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" від 31 березня 1999 року № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>. 7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" від 27 квітня 2000 року № 92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.

УДК 339.17:004.738.5

Пуголовкіна М. О.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТОРГІВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА РАХУНОК INTERNET-ТОРГІВЛІ

Анотація. Розглянуто питання підвищення ефективності торгівельної діяльності за рахунок Internet-торгівлі, висвітлено питання визначення чинників для оцінювання цільової аудиторії, а також вказані основні переваги та недоліки використання Internet-торгівлі.

© Пуголовкіна М. О., 2013

Аннотация. Рассмотрены вопросы повышения эффективности торговой деятельности за счет Internet-торговли, освещены вопросы определения факторов для оценки целевой аудитории, а также указаны основные преимущества и недостатки использования Internet-торговли.

Annotation. The issues of increasing the efficiency of trading activities through Internet trade are discussed, the problems of determining the factors for evaluating the target audience are revealed, as well as the main advantages and disadvantages of Internet trade usage are identified.

Ключові слова: Internet-торгівля, альтернативна торгівля, глобалізація торгівлі, особливості Internet-торгівлі, Internet-магазини.

На сучасному етапі для торговельних підприємств є актуальним надання значної уваги використанню Internet-торгівлі у зв'язку з оптимізацією торговельної діяльності, зміною платоспроможного попиту, зростанням витрат на використання основних фондів торгівлі та на логістичні операції, підвищення розміру оплати праці торгово-операційного персоналу тощо. Internet-торгівля продає товар за допомогою електронних технологій. Вона передбачає замовлення, оплату та доставку товарів або послуг. В інформаційному середовищі створені віртуальні торговельні зали, в яких продавці, користуючись електронними технологіями, пропонують товари різних виробників та послуги, а покупці відшукують інформацію, яка їх цікавить, уточнюють, що саме їм необхідно, й розміщують замовлення щодо придбання необхідного товару. Оплата товару та послуг здійснюється засобами електронного платежу, розрахунками через комерційні банки або готівкою при безпосередньому продажу товару через представника. Необхідно зазначити, що для більшості торговельних підприємств використання Internet-торгівлі є додатковою сферою торговельної діяльності поряд з основною.

Мета дослідження – збільшення загального потенціалу торговельних підприємств, активізація збутового потенціалу через управління системою продажів з використанням Internet-торгівлі та дослідження механізму взаємодії торговельних підприємств з інформаційним середовищем.

Завдання дослідження – сформулювати критерії оцінювання ефективності господарської діяльності та політики ціноутворення торговельних підприємств, що використовують електронну торгівлю.

Об'єкт дослідження – Internet-торгівля.

Предмет дослідження – методичні аспекти ефективності торговельної діяльності за рахунок Internet-торгівлі.

Теоретичні та практичні аспекти створення Internet-торгівлі розглядалися в роботах багатьох вчених, таких як: Карпенко Ю. В., Балабанова Л. В., Дж. Болта, Г. Бурцева, які вважали, що використання Internet-торгівлі дозволить торговельним підприємствам у подальшому орієнтуватися на власні сильні сторони та мінімізувати вплив негативних за рахунок опрацювання комплексу заходів щодо управління системою продажів через Internet-магазини.

Головними елементами управління системою продажів товарів торговельних підприємств, що реалізують товари через використання Internet-торгівлі, мають бути:

обґрунтування концептуальних підходів до реалізації товарів через використання Internet-магазину;

формування критеріїв оцінювання ефективності господарської діяльності торговельних підприємств з використанням Internet торгівлі та здійснення аналізу основних показників;

організація постійного моніторингу ринку та здійснення конкурентного аналізу у сфері Internet-торгівлі;

опрацювання системи ціноутворення за допомогою сучасного маркетингового інструментарію;

визначення напрямів щодо покращення обслуговування споживачів у процесі купівлі товарів через Internet-магазини тощо [1].

З метою вдосконалення процесу формування та використання потенціалу торговельних підприємств, Белявцев М. І. розглянув кожен елемент управління системою продажів товарів через використання Internet-торгівлі більш детально. На його думку, концептуальні підходи щодо реалізації товарів торговельними підприємствами через використання електронного магазину мають бути спрямовані на такі важливі аспекти:

економічний – передбачає створення і впровадження якісної системи електронної торгівлі, що дозволяє забезпечити отримання економічного ефекту, обумовленого як економією засобів на проведенні постачальницько-збутових операцій, так і зростанням кількості споживачів. Крім того, до зазначеного аспекту також можна зараховувати економію грошових коштів за рахунок оптимізації податкових платежів через використання спрощеної системи оподаткування;

ринковий – сприяє розвитку відповідного товарного ринку та сумлінної конкуренції. При цьому вдосконалюються методи дослідження ринку і підвищується точність оцінки внутрішніх і зовнішніх чинників впливу. Для торговельних підприємств використання електронної торгівлі дозволяє планувати ринкові показники щодо збуту товарів, встановлювати відповідні ціни та опрацьовувати ефективну інвестиційну програму;

інтеграційний – передбачає об'єднання потенціалу декількох торговельних підприємств шляхом створення єдиної інформаційної бази про необхідний товар та опрацювання єдиних стандартів щодо продажу;

юридичний – включає опрацювання і впровадження систем електронної комерції на засадах чинної нормативно-законодавчої бази (юридичне обґрунтування угод, укладених в електронній формі, скріплених електронним цифровим підписом тощо);

інформаційний – забезпечує доступ до інформаційних ресурсів (оглядово-аналітичних та довідкових матеріалів), підтримує професійно-технічний рівень певних категорій працівників торговельних підприємств;

науковий – передбачає використання електронних дошок оголошень та електронних конференцій. Онлайновий обмін інформацією між вченими, дослідниками і розроблювачами, конструкторами і технологами дає безмежні можливості у сфері наукової кооперації;

культурний – впровадження систем електронної торгівлі регламентує етику ділового спілкування між персоналом торговельних підприємств, партнерами і контрагентами, сприяє підвищенню корпоративної культури тощо [2].

Основними критеріями оцінювання ефективності господарської діяльності торговельних підприємств з використанням електронної торгівлі є: асортимент товарів; ціни на товари; повна інформація про товари та послуги; сервісна підтримка; вибір способів оплати; своєчасність постачання; навігація тощо.

Одним із важливих елементів запропонованого механізму управління системою продажів товарів торговельних підприємств є організація постійного моніторингу ринку та здійснення конкурентного аналізу у сфері електронної торгівлі, що передбачає проведення низки заходів. Проводячи моніторинг ринку, торговельні підприємства досліджують маркетингове середовище. Для досягнення ефективності управління системою продажів необхідно визначитися з позиціонуванням Internet-магазину та його конкурентними перевагами. Основними засобами забезпечення конкурентних переваг є орієнтація на цільових споживачів.

Відповідно до зазначеного, виникає необхідність формування моделі споживчих потреб. Для цього необхідно побудувати структуру споживчих цінностей, співставляючи кожен чинник впливу з однією із чотирьох груп благ (основні, очікувані, бажані та несподівані). Несподівані блага для споживачів часто є найціннішими. Відповідно до цього, торговельні підприємства приймають рішення щодо споживчих потреб, комбінуючи та обираючи найцінніші для цільової групи споживачів. Необхідно зазначити, що кінцевим результатом позиціонування Internet-магазину є створення його позитивного іміджу на основі цінних для цільових споживачів пропозицій. Тому менеджерам торговельних підприємств необхідно здійснювати аналіз значущості додаткових послуг, обравши найцінніші послуги для цільової аудиторії, та проводити за ними позиціонування [3].

Отже, основними конкурентними перевагами торговельних підприємств, що використовують електронну торгівлю, є висока відвідуваність, широкий асортимент, повнота інформації про товари та послуги, швидкість зворотного зв'язку, зручність навігації, достатній вибір можливостей оплати та компетентність співробітників при обслуговуванні клієнтів. У процесі функціонування Internet-магазину необхідно також здійснювати сегментування ринку для підвищення ефективності торговельної діяльності. Перш ніж провести сегментацію ринку, необхідно оцінити потреби цільової аудиторії. Оцінка потреб кінцевих споживачів товару здійснюється за такими критеріями: сегментація покупців даної продукції; ключові чинники, на основі яких приймається рішення про покупку; частота здійснення покупок у мережі Internet; рівень доходу потенційних клієнтів тощо.

При оцінюванні цільової аудиторії необхідно враховувати чинники культурного і соціального порядку, особисті та індивідуально-психологічні характеристики споживачів. До чинників культурного і соціального порядку можна зарахувати рівень освіти, соціальний і сімейний стан. Особисті чинники – це вік, етапи життєвого циклу сім'ї, рід занять, матеріальне становище та питома вага фінансових витрат на придбання певного товару. Індивідуально-психологічні чинники оцінюють, виходячи з мотивів та уподобань. Крім потреб цільової аудиторії необхідно враховувати такі чинники, як: час та місце доступу до мережі Internet, регулярність користування мережею, мотиви та цілі використання Internet. Разом з визначенням потенційних споживачів, необхідно зазначити інформацію, яка цікавитиме їх та яку необхідно обов'язково розмістити в Internet-магазині [4].

Не менш важливим елементом управління системою продажу торговельних підприємств є опрацювання політики ціноутворення за допомогою сучасного маркетингового інструментарію, що здійснює безпосередній вплив на формування та використання потенціалу підприємства.

Політика ціноутворення торговельних підприємств, що використовують електронну торгівлю, має враховувати такі чинники: еластичність попиту; мету та цілі діяльності; типи товару чи послуги; якість товарів, послуг; структуру ринку; конкурентну ринкову ситуацію тощо. Політика ціноутворення Internet-магазину – це комплекс заходів, спрямованих на визначення оптимального методу ціноутворення, який забезпечить торговельним підприємствам збільшення збутового потенціалу та досягнення поставлених цілей. Необхідно зазначити, що цінова політика торговельних підприємств змінюється залежно від кон'юнктури ринку. Так, суб'єкти господарювання, які використовують електронну торгівлю орієнтуються на низькі ціни, ціни конкурентів та встановлюють різні ціни для окремих категорій споживачів. Перед торговельними підприємствами виникає необхідність створення унікальної пропозиції, щоб не знижувати ціни. У разі, коли постійно зростає кількість Internet-мага-

зинів, які здійснюють продаж однаковими товарами, існує необхідність диференціації та створення додаткових послуг для надання товарам більшої цінності [5].

Найбільш прийнятними для електронної торгівлі є такі принципи ціноутворення:

цільової спрямованості процесу ціноутворення – означає чітке визначення проблеми, при вирішенні якої повинні враховуватися ціни;

оперативності – передбачає необхідність швидкого внесення змін у цінову політику торговельного підприємства; послідовності етапів ціноутворення;

адаптивності – можливості зміни цін залежно від ринкових умов [4].

Основною відмінністю ціноутворення в Internet-торгівлі від ціноутворення на традиційних ринках є можливість: з боку продавця адресувати пропозиції конкретним покупцям за спеціальними цінами та встановлювати аукціонні ціни або динамічно змінювати їх залежно від попиту зі сторони покупця – швидко порівнювати ціни значної кількості продавців, а також встановлювати власну ціну.

Для торговельних підприємств у процесі управління системою продажів товарів з використанням Internet-торгівлі найбільш прийнятними є такі методи ціноутворення:

встановлення ціни на товар нижче собівартості;

формування ціни залежно від попиту;

встановлення ціни на трансакцію.

Перший метод ціноутворення ґрунтується на тому, що торговельні підприємства одержують прибуток з додаткових послуг і тому мають можливість продавати товари за ціною, яка може бути нижчою або дорівнювати собівартості (наприклад, за рахунок реклами).

Другий метод ціноутворення базується на тому, що ціну встановлюють залежно від зміни попиту на той чи інший товар, але не нижче, ніж його собівартість.

Третій принцип ціноутворення ґрунтується на вартості трансакції. Деякі товари чи послуги досить дорогі і необхідність в їх використанні виникає не так часто, щоб споживачу було вигідно купити даний товар. У такому випадку є сенс встановити ціну за користування даним товаром. Використовуючи даний підхід, торговельне підприємство має змогу отримувати стабільний прибуток. Вибір того чи іншого методу ціноутворення обумовлюється різними причинами і залежить від впливу певних чинників. Основними чинниками, що визначають рівень ціни на товари в електронному магазині, є:

цінність товару чи послуги для споживача; оцінка якості та особливості товару;

верхній та нижній рівень ціни на аналогічні товари та товари-замінники;

конкурентний стан ринку;

цілі та методи ціноутворення;

канали просування;

життєвий цикл товару тощо [5].

За результатами проведеного комплексу заходів визначають напрями покращення обслуговування споживачів у процесі купівлі товарів через Internet-магазин.

Використання Internet-торгівлі у господарській діяльності торговельних підприємств дозволяє забезпечити отримання додаткового обсягу прибутку, збільшити кількість споживачів, удосконалити управління системою продажу та запровадити ефективну стратегію на довготривалу перспективу. Разом з тим, як і будь-який вид діяльності, торгівля через Internet-магазин має низку переваг та недоліків, але враховуючи зміни економічної кон'юнктури та можливості суб'єктів господарювання торговельної сфери, Internet-торгівля має стати важливим елементом системи збуту, що забезпечить ефективне використання потенціалу торговельних підприємств та збереже стабільні відносини з існуючими покупцями. Оскільки можливості даної сфери діяльності дають змогу переорієнтувати стратегію поведінки суб'єкта господарювання на оптимізацію операційних витрат, покращення якості обслуговування, гарантійного та сервісного забезпечення тощо.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Балабаниць А. В. Маркетинговий контроль збутової діяльності торговельних підприємств в умовах ринкової економіки / А. В. Балабаниць // Торгівля і ринок України. Темат. збірник наукових праць з проблем торгівлі та громадського харчування. – Вип. 7. – Донецьк : ТОВ "КІТІС", 1998. – С. 208–213. 2. Белявцев М. І. Інфраструктура товарного ринку [Електронний ресурс] / М. І. Белявцев. – Режим доступу : <http://pidruchniki.ws/marketing/>. 3. Об утверждении Порядка осуществления торговой деятельности и правил торгового обслуживания населения : Постановление Кабинета Министров Украины от 15.06.2006 № 833 и Правилами продажи товаров на заказ и вне торговых и офисных помещений, утвержденными приказом Министерства экономики Украины от 19.04.2007 г. № 103 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://rada1.rada.gov.ua>. 4. Орлова В. К. Особливості обліку торгівлі [Електронний ресурс] / В. К. Орлова, В. І. Савич, Л. А. Костецька. – Режим доступу : <http://ebooktime.net/book>. 5. Жарлінська Р. Г. Розробка цінової політики торговельного підприємства [Електронний ресурс] / Р. Г. Жарлінська, І. М. Андрушкова. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/27_NNM_2009/Economics/52868.doc.htm.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИЗМУ

Анотація. Розглянуто поняття туризму і нормативно-правові акти, які регулюють діяльність у даній сфері. Досліджено основні напрями політики держави щодо регулювання туристичної інфраструктури та проблеми, що виникають. Запропоновано напрями вдосконалення туризму в Україні.

Аннотация. Рассмотрены понятие туризма и нормативно-правовые акты, которые регулируют деятельность в данной сфере. Исследованы основные направления политики государства по регулированию туристической инфраструктуры и проблемы, которые возникают. Предложены направления совершенствования туризма в Украине.

Annotation. The concept of "tourism" and regulatory legal acts that govern the activities in the area are discussed. Also the main directions of state policy on regulating the tourism infrastructure and the arising problems have been studied. The directions of tourism improvement in Ukraine have been offered.

Ключові слова: туризм, політика, туристична інфраструктура, туристичний бізнес, турист.

У сучасних умовах все більша частина громадян нашої країни користується послугами туристичних операторів, для того, щоб відпочити як в межах України, так і за кордоном. Оскільки туризм стрімко розвивається, він приносить значні доходи. Проте розвиток туристичної індустрії неможливий без втручання держави шляхом створення програм розвитку даної галузі, а також нормативно-забезпечення діяльності. Саме недосконалість даної системи в нашій державі й обумовлює актуальність теми та потребує більш детального вивчення для розробки рекомендацій.

Вивченням особливостей формування та функціонування механізму державного регулювання туристичної галузі, розробкою напрямів його вдосконалення займалися такі вітчизняні вчені, як: Донченко Л. М., Жадько К. В., Захарова С. Г. та ін. [1 – 3]. Проте дане питання розглянуто не повною мірою, і залишився ряд проблем, які потребують вивчення та вирішення.

Метою дослідження є вивчення особливостей політики нашої держави у сфері регулювання туризму.

Об'єктом дослідження є діяльність у туристичній галузі.

Предметом дослідження є державна політика в сфері регулювання туризму.

Для нормального функціонування і роботи тієї чи іншої галузі необхідно забезпечити її нормативно-правовою базою, яка дозволить організувати роботу правильно і буде спрямована на задоволення потреб споживачів і захист їх прав. Тому слід розглянути детальніше питання щодо туризму в Україні.

Основоположником сучасного туризму вважається Томас Кук, який у 1843 році організував тур залізницею для 570 людей у сусіднє місто. Успіх переріс у туристичний бізнес. Саме Кук домігся вагомих групових знижок на перевезення та інші туристичні послуги. З 1856 року подорожі Європою стали регулярними та ввійшли до моди, було створено туристичне агентство Кука та його філії в інших країнах [4, с. 22].

Отже, туризм це – тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування [5, с. 312].

Уперше незалежна Україна заявила про себе як про самостійного партнера на ринку туризму на Варшавському туристичному ярмарку і туристичному салоні в Познані в 1993 році, уклавши понад 300 контрактів, переважно з приймання туристів у країну [6, с. 701].

Поняття "туризм" охоплює систему трьох взаємопов'язаних елементів: географічний компонент, турист і туристична індустрія [7].

Вихідним моментом створення й розвитку економічної системи сучасної сфери туризму є задоволення туристичних потреб, що лежать в основі попиту на туристичні послуги. Задоволення цього попиту здійснюється через систему пропозиції туристичного продукту на ринку.

Туристичний бізнес виступає єдиною економіко-технологічною системою формування й реалізації туристичного продукту з метою задоволення попиту на туристичні послуги. Він охоплює чотири основних елементи:

- 1) виробництво туристичних послуг;
- 2) комплектування туристичного продукту;
- 3) реалізація туристичного продукту або окремої послуги;
- 4) споживання туристичного продукту (послуги) [7].

Туристична послуга в економіко-технологічній системі бізнесу виступає товаром, а суб'єкт туристичної діяльності – підприємницькою структурою, що створює, пропонує і реалізує на ринку ці послуги споживачам, тобто туристам.

Окрема туристична послуга (розміщення, харчування, транспортування, екскурсії, побутові послуги, культурно-видовищні заходи, спортивні, рекреаційно-оздоровчі послуги тощо) може задовольнити тільки якусь конкретну потребу туриста, а не комплекс його потреб. Тому виникає об'єктивна необхідність об'єднання всіляких за призначенням туристичних послуг у єдиний комплекс, який прийнято називати туристичним продуктом. Необхідність формування комплексу туристичних послуг у вигляді продукту з метою задоволення потреб туристів стала основою створення таких підприємницьких структур, як туристичні оператори та агенти (дилери).

Що ж стосується правого регулювання туристичної діяльності в Україні, то основним документом є Закон України "Про туризм" [8]. Він встановлює загальні правові, організаційні, виховні та соціально-економічні принципи реалізації державної політики України в області туризму. Також дана сфера діяльності регулюється такими документами: Законом України "Про курорти", Наказом Президента України "Про деякі заходи щодо розвитку туристичної та курортно-рекреаційної сфери України", Наказом Президента України "Про заходи щодо забезпечення реалізації державної політики у галузі туризму", Наказом Президента України "Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні", Наказом Президента України "Про підтримку розвитку туризму в Україні" та ін. [9].

У результаті здійснення певних змін у структурі державної влади в Україні з 2011 р. основним профільним органом, що регулює сферу туризму в Україні, є Міністерство інфраструктури України. Відповідно центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері туризму та курортів, є Державне агентство України з туризму та курортів (Держтуризмкурорт України) [10]. Серед напрямів його діяльності найбільш пріоритетними є такі:

- забезпечення розвитку в'їзного та внутрішнього туризму, курортів;
- децентралізація, підтримка місцевих ініціатив у розвитку туризму;
- поширення інформації про Україну та її туристичні можливості на міжнародному туристичному ринку та всередині держави;
- організація створення загальнодержавної інформаційної мережі у туристичній і курортній сферах;

підтримка різних форм міжнародного кооперування в сфері міжнародного туристичного обміну.

Державне регулювання сфери туризму в Україні здійснюється в трьох основних напрямках: законодавчому, адміністративному та економічному, кожний з яких передбачає виконання низки завдань певними органами державної влади.

Законодавчі напрями регулювання сфери туризму, в першу чергу, полягають у розробці й прийнятті ефективної, діючої нормативно-правової бази, що містить норми щодо організації діяльності туристичних підприємств, механізмів їх об'єднання шляхом налагодження партнерських відносин. Мають бути вдосконалені існуючі процедури ліцензування, сертифікації і стандартизації туристичних послуг, оскільки вони є недостатньо прозорими й об'єктивними, характеризуються наявністю певних обмежень та умовностей, не відповідають міжнародним нормам.

Доцільним є визначення на державному рівні необхідності здійснення ліцензування суб'єктів туристичного ринку відповідно до виду туризму. З метою активізації туристичної діяльності в межах країни необхідно передбачити норму щодо видачі суб'єктам ліцензій на право надання послуг виїзного туризму лише за умов досягнення певного обсягу реалізації послуг у напрямках внутрішнього і в'їзного туризму [11].

Варто відмітити, що на сучасному етапі в нашій країні недостатньо розвинений міжнародний туризм. Причиною цього є незахищеність громадян з правової точки зору щодо якості послуг, що надаються.

Також в Україні достатньо місць для відпочинку іноземних туристів, але через відсутність якісного дорожнього покриття, недостатнє фінансування таких регіонів з боку держави перешкоджають розвитку бізнесу.

Важливою проблемою є невідповідність туристичних послуг, що надаються вітчизняними туроператорами міжнародним. У зв'язку з цим необхідно забезпечити навчання персоналу, нормативно закріпити вимоги щодо роботи туристичних фірм, а також організувати ефективне управління в регіонах, що дозволить розвивати туризм.

Дані заходи дозволять збільшити обсяги послуг, що будуть надаватися даними підприємствами і за рахунок податків будуть поповнювати бюджет нашої країни.

Важливою складовою розвитку туристичної інфраструктури є ефективна політика з боку держави щодо її регулювання. На сучасному етапі вона встановлюється на законодавчому, адміністративному та економічному рівнях. Проте кожен з них має ряд недоліків, які не були вирішені, що уповільнює розвиток даної сфери. Тому, необхідно здійснити ряд заходів, які сприятимуть розвитку туризму в Україні. На думку автора, до таких можна зарахувати: розробку законодавчої бази щодо захисту прав і гарантування якості послуг у сфері туризму іноземним громадянам, збільшення

фінансування будівництва та ремонту доріг, здійснювати ліцензування діяльності відповідно до міжнародних стандартів.

Напрямами подальших досліджень у даній темі можуть бути особливості правового регулювання міжнародного туризму в Україні.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Донченко Л. М. Проблеми та перспективи державної підтримки розвитку туризму / Л. М. Донченко, Н. П. Гостева // Держава та регіони. – Серія "Державне управління". – 2010. – № 1. – С. 37–42. 2. Жадько К. В. Понятійне визначення механізмів державного управління міжнародним туризмом / К. В. Жадько // Держава та регіони. – Серія "Державне управління". – 2008. – № 3. – С. 72–76. 3. Захарова С. Г. Шляхи удосконалення державного регулювання туристичної сфери / С. Г. Захарова // Держава та регіони. – Серія "Державне управління". – 2008. – № 3. – С. 81–87. 4. Биржаков М. Б. Введение в туризм : учебник для студентов высших учебных заведений / М. Б. Биржаков. – [8-е изд.]. – М. ; СПб. : Издательский дом "Герда", 2006. – 510 с. 5. Гордієнко К. Д. Економічний тлумачний словник. Понятійна база законодавства України у сфері економіки / К. Д. Гордієнко. – К. : КНТ, 2007. – 360 с. 6. Финансово-кредитный словарь. Т. 2. К–П / гл. редактор В. Ф. Гарбузов. – М. : Финансы и статистика, 1986. – 511 с. 7. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу / Л. П. Дядечко. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 224 с. 8. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР із змінами і доповненнями [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2004. – № 13. – Ст. 180. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1282-15>. 9. Законодавча база України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua. 10. Україна. Президент. Про Положення про Державне агентство України з туризму та курортів : Указ від 08 квітня 2011 року № 444/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mtu.gov.ua/uk/show/polozennja_turizm.html. 11. Чкан А. С. Державне регулювання сфери туризму в Україні [Електронний ресурс] / А. С. Чкан. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>.

УДК 657.471

Кирилова А. С.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА СКЛАДАХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розглянуто питання організації відображення в обліку та звітності виробничих запасів на складах підприємств. Запропоновано рекомендації щодо організації системи управління зберіганням запасів у складських приміщеннях підприємств та вдосконалення форми звітності з обліку виробничих запасів.

Аннотация. Рассмотрены вопросы организации отражения в учете и отчетности производственных запасов на складах предприятий. Предложены рекомендации по организации системы управления хранением запасов в складских помещениях предприятий и совершенствованию формы отчетности по учету производственных запасов.

Annotation. The issues of enterprise inventories accounting and reporting are discussed. The recommendations for the organization of management system for storing inventory in warehouses and improvement of enterprise reporting forms of inventory accounting are offered.

Ключові слова: організація обліку, виробничі запаси, складські приміщення, автоматизація, система управління.

Виробничі запаси є об'єктивною необхідністю на підприємствах. Ця необхідність зумовлена закономірностями руху матеріалів з джерел їх надходження. З одного боку, сформовані виробничі запаси забезпечують постійність, безперервність та ритмічність діяльності підприємства, гарантують його економічну безпеку, з іншого – виробничі запаси на рівні великих промислових підприємств потребують великих капіталовкладень, тому від організації їх обліку та аналізу залежить точність визначення прибутку підприємства, його фінансовий стан, конкурентоспроможність на ринку та в цілому ефективність роботи підприємства.

© Кирилова А. С., 2013

Недосконала система організації бухгалтерського обліку викликає неповне та несвоєчасне надходження звітних даних та іншої інформації. Наявність великих розривів у часі між моментом одержання обліково-економічної інформації і моментом її використання перешкоджає підвищенню економічної ефективності діяльності підприємств. Недоліки в організації обліку призводять до його запутаності, збільшення витрат на утримання облікового персоналу, створення умов для розкрадання матеріальних цінностей та інших зловживань. Питання організації обліку, виходячи з вузьких рамок облікового погляду і бухгалтерського досвіду, останнім часом привертає до себе все більше уваги в працях вітчизняних вчених Ф. Бутинця, В. Сопка, М. Пушкаря, Н. Ткаченка [1 – 3]. Проте і зараз ряд принципових питань, зокрема організації обліку виробничих запасів на складах, залишаються дискусійними і потребують удосконалення на місцях залежно від галузі виробництва та видів діяльності підприємства.

Метою статті є розробка системи управління виробничими запасами на складах підприємств.

Завданнями для досягнення поставленої мети є визначення напрямів управління виробничими запасами підприємств, шляхи вдосконалення форм звітності складського господарства.

Предметом дослідження є визначення методологічних аспектів обліку та контролю за запасами в умовах ринкових відносин.

Для правильної організації обліку запасів на підприємстві, перш за все, необхідно дати відповідь на ряд запитань: коли, звідки, скільки і на яку суму надійшли запаси, як виконуються програми постачання; кому, коли і скільки відпущено запасів; як виконується програма виробничого споживання; який залишок по окремих видах запасів і як дотримуються встановлені ліміти тощо.

Необхідними передумовами правильної організації обліку запасів є: раціональна організація складського господарства; наявність інструкції з обліку виробничих запасів; розробка номенклатури запасів; правильне групування (класифікація) запасів; розробка норм витрачання запасів [4].

Для організації безперебійного постачання, розміщення, зберігання і видачі матеріальних запасів у виробництво велику роль відіграє правильно організоване складське господарство, тому що в діяльності підприємства не завжди можна досягти повного узгодження темпів постачання матеріальних ресурсів, темпів виробництва і збуту готової продукції [5]. Основні функції складського господарства є матеріальні ресурси в об'ємах і номенклатурі, достатніх для безперервності процесу виробництва; належне зберігання і облік матеріалів; планомірне, безперебійне і комплексне постачання цехів і ділянок матеріальними ресурсами; підготовка матеріалів до їх безпосереднього споживання, здійснення комплексу операцій, пов'язаних із виконанням контролю, сортування. Існує декілька варіантів обліку матеріальних запасів на складах підприємства:

1) сортовий – на кожен вид матеріалів на підставі первинних документів відкривається картка аналітичного обліку, де їх обліковують у натуральному і грошовому вираженні. Оборотні відомості аналітичного обліку складаються по закінченню звітного періоду. За зданими картками складського обліку порівнюються залишки та обороти по них;

2) партійний – первинні документи групуються за номенклатурними номерами, і в кінці звітного періоду кінцеві дані по кожному з номерів заносяться до оборотних відомостей. Оборотні відомості складаються в натуральному і грошовому вираженні по кожному складу і для кожного рахунку;

3) сальдовий (оперативно-бухгалтерський) – сальдовий метод обліку базується на використанні реєстрів аналітичного обліку карток складського обліку. У ньому перевіряється правильність записів надходження і витрачання матеріалів на складі й оперативно підтверджується залишок по картці складського обліку особистим підписом бухгалтера, а кожного першого числа місяця залишок по кожному номенклатурному номеру переноситься до відомості обліку залишків матеріалів на складі, без виділення оборотів витрат і надходження матеріалів. На підставі даних відомості виводяться підсумки по складу [6].

Аналітичний облік матеріальних запасів ведеться на складах за допомогою карток складського обліку, що розміщуються в картотеці за технічними групами виробничих запасів відповідно до номенклатури-цінника. Аналітичні рахунки об'єднують за групами матеріалів, місцями зберігання, матеріально відповідальними особами, за синтетичними рахунками бухгалтерського обліку і субрахунками [3; 7]. Дані за аналітичними рахунками узагальнюються в оборотно-сальдових відомостях. Використовують рахунки аналітичного обліку для контролю за зберіганням і рухом матеріальних цінностей, їх оцінки, порівняння з даними складського обліку, а також для підведення підсумків інвентаризації [4].

Облік значно спрощується при використанні в складському обліку комп'ютерної техніки. У цьому випадку всі прибутково-видаткові документи обробляються щоденно або за мірою їх надходження зі складів [5]. Усе це вимагає вдосконалення і нових підходів щодо організації і методики аналітичного обліку наявності і руху матеріалів, що є однією із самих важливих і найбільш трудомістких ділянок бухгалтерського обліку. Важливість і трудомісткість ведення кількісного аналітичного обліку матеріальних запасів, значні їх якісні показники зумовили необхідність пошуку більш раціональних методів обліку матеріальних запасів з метою усунення дублювання одних і тих самих операцій.

Різновидом оперативно-бухгалтерського обліку є так званий оперативно-груповий аналітичний метод обліку матеріальних запасів, де їх облік ведеться в розрізі їх видів, груп і підгруп. Практика показує, що для обліку за групами матеріалів доцільно, щоб в групу входило не більше 100 їх найменувань, тому що це полегшує і прискорює процес виявлення можливих помилок.

Для підвищення ефективності оперативно-бухгалтерського методу обліку матеріальних запасів доцільно здійснити деталізацію їх груп на кілька підгруп з тим розрахунком, щоб у підгрупі не було великої кількості найменувань матеріалів, що дозволить обмежити обсяг записів для обліку їх руху та перевірки. Це можна досягти шляхом щомісячного складання часткових відомостей з надходження і вибуття матеріальних цінностей у межах їх кожної підгрупи, що підвищує оперативність виявлення можливих помилок у складському і бухгалтерському обліку. До того ж, слід зазначити, що при автоматизованому обліку програма дозволяє без зайвих зусиль формувати відомості в аналітичному розрізі як за групами і підгрупами матеріалів, так і за окремими їх видами і сортами за будь-який період [4].

Складське господарство більшості підприємств досить складне і складається з мережі складів із спеціальними пристроями й устаткуванням для переміщення, зберігання матеріалів (стелажі, підйомно-транспортне, вагове, вимірювальне і т. п.). Проте підприємства потребують системи управління виробничими запасами в кризових ситуаціях, коли різко зростає складність управління, істотно ускладнюються і підвищуються вимоги до оперативності рішення, завдань планування й обліку в управлінні запасами, виникає необхідність у принципових змінах методів їх здійснення.

Необхідною умовою для підтримання виробничого процесу на підприємстві є наявність складського господарства з достатньою кількістю виробничого процесу на підприємстві є наявність складського господарства з достатньою кількістю виробничих запасів. Таким чином, можна сказати, що запаси мають вагому частину активів підприємства, вони займають особливе місце у складі майна та домінуючі позиції у структурі витрат підприємств різних сфер діяльності, при визначенні результатів господарської діяльності підприємства та при висвітленні інформації про його фінансовий стан. Це, в свою чергу, вимагає повної, достовірної інформації про наявність та рух виробничих запасів, яку може надати правильно організована система управління складським господарством, що генерує та інтерпретує всю базу інформаційного потоку, надану різними ринковими системами для ефективного управління матеріальними запасами.

Наук. керівн. Писарчук О. В.

Література: 1. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів / за редакцією проф. Ф. Ф. Бутинця. – 5-те вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП "Рута", 2009. – 726 с. 2. Сопко В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : навч. посібн. / В. Сопко. – К. : КНЕУ, 2010. – 526 с. 3. Ткаченко Н. М. Теоретико-методологічні проблеми формування бухгалтерського фінансового обліку / Н. М. Ткаченко. – К. : "А.С.К.", 2009. – 348 с. 4. Грабова Н. Н. Бухгалтерський облік у виробничих і торгівельних підприємствах / Н. Н. Грабова, В. Н. Добровський ; під керівн. Н. В. Кужельного. – К. : А.С.К., 2010. – 624 с. 5. Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.99 № 246 (із змінами і доповненнями) Положення (стандарту) бухгалтерського обліку № 9 "Запаси" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : minfin.gov.ua. 6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.99 № 996-XIV (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : minfin.gov.ua. 7. Гетьман О. О. Економіка підприємства : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 488 с. 8. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі : практичний посібник / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – К. : Лібра, 2010. – 840 с. 9. Кляцький М. Регістри бухгалтерського обліку для підприємств малого бізнесу / М. Кляцький, О. Малишків // Дебет-Кредит. 10. Рибалко О. М. Вдосконалення обліку виробничих запасів / Рибалко О. М. // Серія "Економіка та підприємництво". – 2010. – № 3. – С. 210–215.

УДК 657.425

Мельник Ю. В.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АМОРТИЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА ВІДПОВІДНО ДО ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто поняття "амортизація", "основні засоби", "нематеріальні активи" відповідно до Податкового кодексу України. Визначено періоди, з яких починається, а також коли завершується нарахування амортизації. Розглянуто методи, що застосовуються для конкретних груп основних засобів та нематеріальних активів.

© Мельник Ю. В., 2013

Аннотация. Рассмотрены понятия "амортизация", "основные средства", "нематериальные активы" согласно Налоговому кодексу Украины. Определены периоды, с которых начинается, а также когда завершается начисление амортизации. Рассмотрены методы, применяемые для конкретных групп основных средств и нематериальных активов.

Annotation. The terms "depreciation", "fixed assets" "intangible assets" are considered according to the Tax Code of Ukraine. The periods of depreciation which begin and finish charging of depreciation have been determined. The methods used for specific groups of fixed assets and intangible assets have been discussed.

Ключові слова: амортизація, основні засоби, нематеріальні активи, Податковий кодекс України, строк корисного використання.

Бухгалтерський облік в Україні, враховуючи зміни, що відбулися в законодавстві, потребує вдосконалення. Значну частину вартості активів у діяльності кожного підприємства займають основні засоби та нематеріальні активи. Один із найбільш суттєвих чинників, що вплинув на облік даних елементів – Податковий кодекс України. Амортизаційна політика є важливою складовою даного обліку. Тому зміни вдосконалення амортизаційної політики підприємств є важливим і актуальним питанням.

Прийняття Податкового кодексу привело до змін у бухгалтерському обліку. Амортизація завжди була дискусійною категорією, тому її дослідження ніколи не втрачало актуальності. Проблематику сутності та реформування амортизаційної політики підприємств відображено в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, серед них: Л. Бабич Н. Бабяк, В. Баранов, П. Безруких, В. Бойко, М. Борисенко, В. Будавей, Ф. Бутинець [1; 2]. Незважаючи на те, що сьогодні існує значна кількість праць з даного питання, прийняття Податкового кодексу України зумовило необхідність ґрунтовно опрацювати новаторства, що стосуються амортизації.

Метою дослідження є вивчення особливостей нарахування амортизації основних засобів та нематеріальних активів відповідно до Податкового кодексу України. Об'єктом дослідження є організація обліку основних засобів та нематеріальних активів на підприємстві. Предметом дослідження є амортизаційна політика підприємства відповідно до чинного податкового законодавства.

Прийняття Верховною Радою 2 грудня 2010 року Податкового кодексу України зумовило необхідність зміни амортизаційної політики підприємства.

Відповідно до Податкового кодексу, амортизація – систематичний розподіл вартості основних засобів, інших необоротних та нематеріальних активів, що амортизуються, протягом строку їх корисного використання (експлуатації) [3].

Слід розглянути зміни, що відбулися в податковому законодавстві щодо нарахування амортизації на основні засоби та нематеріальні активи.

Згідно з Податковим кодексом, основні засоби – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 2 500 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 2 500 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік) [3].

Що ж стосується нематеріальних активів, то це право власності на результати інтелектуальної діяльності, у тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності (інтелектуальної власності), право користування майном та майновими правами платника податку в установленому законодавством порядку, у тому числі набуті у встановленому законодавством порядку права користування природними ресурсами, майном та майновими правами [3].

Відповідно до П(С)БО № 7, об'єктом амортизації є вартість, яка амортизується (окрім вартості земельних ділянок, природних ресурсів і капітальних інвестицій) [4].

Ураховуючи положення П(С)БО № 7 та Податкового кодексу України було визначено, що амортизація нараховується помісячно, починаючи з місяця, що є наступним за місяцем введення об'єкта основних засобів в експлуатацію, протягом терміну його корисного використання. Дані положення зазначаються в обліковій політиці підприємства відповідно до чинного податкового законодавства. Строк корисного використання об'єкта основних засобів визначається відповідно до очікуваного використання об'єкта підприємством з урахуванням його потужності або продуктивності, фізичного та морального зносу, що передбачається, правового або іншого обмеження щодо строків використання об'єкта, але цей строк не повинен бути меншим, ніж визначено в п. 145.1 ПКУ. При нарахуванні амортизації для встановлення терміну корисного використання введено 16 груп основних засобів.

Нарахування амортизації призупиняється на період виводу об'єкта з експлуатації – це може бути реконструкція, модернізація, добудова, дообладнання, консервація або інші причини. При цьому необхідні підтвердні документи, що засвідчують факт виведення цих об'єктів з експлуатації.

Закінчується нараховуватися амортизація лише тоді, коли залишкова вартість засобу дорівнює його ліквідаційній вартості.

Амортизація основних засобів нараховується із застосуванням таких методів:

- 1) прямолінійного;
- 2) зменшення залишкової вартості;
- 3) прискореного зменшення залишкової вартості, застосовується лише при нарахуванні амортизації до об'єктів основних засобів, що входять до груп 4 (машини та обладнання) та 5 (транспортні засоби);
- 4) кумулятивного;
- 5) виробничого [3].

Нарахування амортизації нематеріальних активів (окрім права постійного користування земельною ділянкою) здійснюється протягом строку їх корисного використання, який встановлюється підприємством при визнанні цього об'єкта активом (при зарахуванні на баланс).

Нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання амортизації не підлягають. До нематеріальних активів з невизначеним строком корисного використання належать ті, щодо яких підприємством не визначено обмеження строку, протягом якого очікується збільшення грошових коштів (чи їх еквівалентів) від використання таких нематеріальних активів [5].

Визначення строку корисного використання об'єкта нематеріальних активів відбувається з урахуванням тих же особливостей, що і для основних засобів.

Введений Податковий кодекс передбачає розподіл нематеріальних активів на 6 груп, термін дії права використання за якими встановлюється відповідно до правовстановлюючих документів на такі нематеріальні активи. Таким чином, наявність правовстановлюючих документів на нематеріальні активи з указівкою в них терміну дії права використання має бути обов'язковою.

Необхідно зазначити, що амортизація по нематеріальних активах нараховується за будь-яким із зазначених методів. Облік вартості, яка амортизується, ведеться за кожним з об'єктів таких активів і входить до складу окремої групи. Отже, нарахування амортизації основних засобів та нематеріальних активів має певні особливості, тому в таблиці узагальнено методи, які використовуються для конкретних груп.

Таблиця

Методи нарахування амортизації по групах основних засобів і нематеріальних активів

Метод нарахування амортизація	Групи основних засобів	Групи нематеріальних активів
Прямолінійний	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 14, 15, 16	Облік вартості, яка амортизується, нематеріальних активів ведеться за кожним з об'єктів, що входить до складу окремої групи. Нарахування амортизації здійснюють одним із методів протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, який встановлюється наказом по підприємству при визнанні цього об'єкта активом
Зменшення залишкової вартості	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 16	
Прискорене зменшення залишкової вартості	4, 5	
Кумулятивний	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 16	
Виробничий	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 14, 15, 16	

Для правильного ведення бухгалтерського обліку основних засобів та нематеріальних активів на підприємстві важливо здійснювати нарахування амортизації відповідно до чинного законодавства, а врахування положень Податкового кодексу України щодо цих питань є саме таким. Це дозволить правильно враховувати витрати, що пов'язані з амортизацією для зрахунків щодо податків з бюджетом. Напрямами подальших досліджень у даній темі можуть бути вдосконалення недоліків чинного законодавства щодо визначення амортизації основних засобів та нематеріальних активів.

Наук. керівн. Писарчук О. В.

Література: 1. Бабич Л. М. Актуальні проблеми амортизаційної політики в контексті податкового реформування / Л. М. Бабич // Теорії мікро-макроекономіки : зб. наук. праць проф.-викл. складу і аспірантів. Знання України, 2003. – С. 162–167. 2. Баранов В. В. Финансовый менеджмент: механизмы финансового управления предприятиями в традиционных и наукоемных отраслях / В. В. Баранов. – М. : Изд. "Дело", 2002. – 272 с. 3. Податковий кодекс України від 02.12.10 № 2755-VI зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>. 4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO7.aspx>. 5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO8.aspx>.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЗГІДНО З ВІТЧИЗНЯНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ ПІДХОДАМИ

Анотація. Розглянуто особливості обліку дебіторської заборгованості згідно з П(С)БО та МСФЗ. Виявлено та сформульовано спільні риси та відмінності у підходах до її визнання й оцінки в національній системі обліку і в міжнародній практиці.

Анотация. Рассмотрены особенности учета дебиторской задолженности согласно П(С)БУ и МСФО. Обнаружены и сформулированы общие черты и различия в подходах к ее признанию и оценке в национальной системе учета и в международной практике.

Annotation. The peculiarities of accounts receivable according to National Accounting Standards and IFRS have been discussed. Common and distinctive features in approaches to its recognition and assessment in the national accounting system and international practice have been revealed and formulated.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, облік дебіторської заборгованості, П(С)БО, МСФЗ.

На сьогоднішній день спостерігається тенденція та необхідність переходу до ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності. На сучасному етапі дебіторська заборгованість є актуальною – фінансовий стан підприємства значною мірою залежить від наявності, ефективного управління цим видом заборгованості, тому наукове дослідження організації обліку дебіторської заборгованості в зарубіжних країнах, дозволить у майбутньому практично застосовувати їх у нашій державі з урахуванням національного законодавства.

Питання щодо теоретичних і практичних аспектів ведення обліку дебіторської заборгованості відповідно до національних та міжнародних стандартів вивчали такі вчені: Бутинець Ф. Ф., Боцвін О. С., Бровко О. Т., Мельник С. І., Нашкерська Г. В., Скорба О. А., Шмунь Н. В. та ін. [1; 2].

Метою дослідження є виявлення спільних рис та відмінностей обліку дебіторської заборгованості за національними та міжнародними стандартами.

Об'єктом дослідження є особливості обліку дебіторської заборгованості.

Предмет дослідження – виявлення спільних рис та відмінностей обліку дебіторської заборгованості відповідно П(С)БО та МСФЗ.

Незважаючи на подібність вимог Положень (стандартів) бухгалтерського обліку України та Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку щодо обліку дебіторської заборгованості, існують відмінності у їх положеннях. Відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", національні стандарти бухгалтерського обліку не повинні суперечити міжнародним. Але на відміну від українських П(С)БО, МСФЗ не передбачають єдиного стандарту, що регулює порядок обліку і відображення у звітності дебіторської заборгованості. Питання щодо обліку дебіторської заборгованості регулюються декількома міжнародними стандартами, серед яких: МСФЗ 1 "Подання фінансових звітів", МСФЗ 32 "Фінансові інструменти: розкриття та подання", МСФЗ 39 "Фінансові інструменти: визначення та оцінка".

Відповідно до П(С)БУ 10 дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Під дебіторами слід розуміти юридичних та фізичних осіб, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [3]. Заборгованість дебіторів, що призначена для перепродажу, придбавається або створюється підприємством з метою отримання прибутку або у вигляді відсотків, дивідендів тощо, або ж від короткотермінових змін ціни (суми) такої дебіторської заборгованості. Тому така заборгованість згідно з п. 4 П(С)БО 13 "Фінансові активи", є фінансовим активом призначеним для перепродажу [4].

У зарубіжних країнах не існує окремого стандарту щодо регулювання дебіторської заборгованості. Окремі аспекти визначені в МСБО 1 "Подання фінансових звітів", МСБО 32 "Фінансові інструменти: розкриття та подання", МСБО 39 "Фінансові інструменти: визнання та оцінка". Зокрема у

МСБО 32 дебіторська заборгованість трактується як фінансовий актив, але конкретного визначення цього поняття міжнародні стандарти не дають.

У вітчизняному обліку поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю, яка визначається як різниця між первісною вартістю і резервом сумнівних боргів.

Міжнародні стандарти прямо не вимагають відображення в балансі дебіторської заборгованості, проте необхідним є відображення резерву сумнівних боргів.

Як у вітчизняній, так і в міжнародній практиці, дебіторська заборгованість залежно від імовірності погашення поділяється на сумнівну й безнадійну; а за термінами погашення – на довгострокову і поточну. Як довгострокова, так і поточна заборгованість у якийсь момент може бути визнана підприємством безнадійною. Достатньо однієї з умов:

- 1) закінчився строк позовної давності (3 роки);
- 2) існує впевненість у тому, що боржник не погасить свою заборгованість.

Проводячи порівняльну характеристику обліку дебіторської заборгованості можна виявити багато відмінностей. А саме: по-різному класифікується дебіторська заборгованість, відмінна оцінка в обліку, оцінка на дату балансу, порядок розкриття інформації у фінансовій звітності та ін.

Дебіторська заборгованість за П(С)БО 2 "Баланс" та П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість" ділиться на поточну і довгострокову, на сумнівну й безнадійну заборгованості [5].

В Україні довгострокова дебіторська заборгованість у момент її визнання оцінюється за первісною вартістю, якщо на неї нараховуються відсотки – за теперішньою. Поточна дебіторська заборгованість у момент її визнання оцінюється за первісною вартістю одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг, а на дату складання балансу – за чистою вартістю реалізації.

У міжнародній практиці оцінка дебіторської заборгованості здійснюється на дату її виникнення, дату погашення або на дату складання балансу. На дату виникнення вона відображається за сумою виставленого рахунку або за сумою, зменшеною на величину знижки, на дату погашення – за сумою з урахуванням знижки (оплата в період дії знижки), на дату складання балансу – за сумою, скориговану на знижку.

Згідно з МСФЗ 39 "Фінансові інструменти: визнання та оцінка" – на ініційовану і неініційовану підприємством. Ініційована підприємством дебіторська заборгованість – це фінансовий актив, створений підприємством шляхом надання товарів чи послуг прямо боржнику. Неініційовану дебіторську заборгованість класифікують як утримувану до терміну погашення, наявну для продажу або утримувану для операцій [6].

Оцінка на дату балансу у вітчизняній практиці дебіторська заборгованість оцінюється за чистою реалізаційною вартістю. Чиста реалізаційна вартість – це первісна вартість заборгованості за вирахуванням резерву сумнівних боргів [3].

По міжнародних стандартах оцінюється за амортизованою вартістю з використанням ефективної ставки відсотка. Амортизована собівартість фінансового активу – це сума, за якою фінансовий актив оцінювали при первісному визнанні за вирахуванням будь-якого часткового списання (прямо або із застосуванням рахунку резервів) на зменшення корисності або неможливості інкасації [6].

Але крім відмінностей виявлені спільні риси. Моментом визнання дебіторської заборгованості у звітності як активу за МСФЗ і П(С)БО є виконання двох критеріїв: імовірність отримання підприємством у майбутньому економічних вигід і достовірність визначення її суми.

Таким чином, було здійснено порівняння особливостей обліку дебіторської заборгованості за П(С)БО та МСФЗ, її класифікація та відображення у фінансовій звітності. Варто зауважити, що відповідність обліку, в тому числі дебіторської заборгованості, світовим вимогам є однією з передумов успішної інтеграції українського бізнесу в міжнародне економічне середовище.

Тому підприємства, які планують виходити на світовий ринок, співпрацювати із закордонними контрагентами, залучати іноземні інвестиції, необхідно врахувати перераховані особливості.

Наук. керівн. Писарчук О. В.

Література: 1. Нешкерська Г. Особливості визнання та оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги / Г. Нешкерська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 11. – С. 31–37. 2. Скорба О. А. Облік дебіторської заборгованості в Україні та за кордоном / О. А. Скорба // Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. "Honoris High School – 2009". – 2009. – Т. 2. – С. 22–25. 3. П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>. 4. П(С)БО 13 "Фінансові інструменти", затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 2001 р. № 559 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>. 5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 "Баланс", затверджене наказом Міністерства фінансів України № 290 від 31.03.99, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0396-99>. 6. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) та їх тлумачення. – К. : ПП "Видавництво "Фенікс". – 2004. – 1272 с. 7. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні (зі змінами і доповненнями) : Закон України від 16.07.99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dtk.com.ua/show/2cid06973.html>.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ВИТРАТ І ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розкрито сутність поняття нормативно-правового забезпечення обліку та контролю, вказано основні види і групи актів нормативно-правового забезпечення обліку та контролю витрат підприємств, запропоновано відповідні заходи щодо покращення цього забезпечення.

Аннотация. Раскрыта сущность понятия нормативно-правового обеспечения учета и контроля, указаны основные виды и группы актов нормативно-правового обеспечения учета и контроля затрат предприятий, предложены соответствующие меры по улучшению этого обеспечения.

Annotation. The essence of the concept of regulatory and legal framework for accounting and control has been revealed, the main types of acts of legal provision of expenses accounting and control have been indicated, the appropriate measures to improve it have been proposed.

Ключові слова: витрати, доходи, нормативно-правове забезпечення обліку та контролю, економічний контроль.

Система бухгалтерського обліку та економічного контролю за витратами і доходами в сучасних підприємствах не може повноцінно існувати без належного їхнього нормативно-правового забезпечення. Таке забезпечення формувалось протягом двох останніх десятиріч і перебуває в процесі постійних змін, які супроводжується політичними, економічними, інтеграційними, соціальними та іншими чинниками. Організація нормативно-правового забезпечення облікового і контрольних процесів є сервісною функцією стосовно як обліку витрат і доходів, так і процесів їх організації. Ядром такого забезпечення стає відповідна документація та її компоненти у вигляді нормативно-довідкової інформації.

Дослідженнями проблеми нормативно-правового забезпечення обліку та контролю в Україні займалися, такі вчені: Гуцаленко Л. В., Жук В. М., Кірейцев Г. Г., Пантелесв В. П., Пархоменко В. М., Пилипів Н. І., Пушкар М. С., Сук Л. К. та ін. [1 – 8]. Зазначені вчені зробили певний внесок у розвиток Законів України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", "Про аудиторську діяльність", національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів фінансової звітності, плану рахунків бухгалтерського обліку, системи національного регулювання бухгалтерським обліком, фінансовою звітністю та економічним контролем. Проте багато проблем обліку, контролю, звітності залишилось невирешеними як з об'єктивних так і з суб'єктивних причин. Зокрема, недостатньо уваги приділено науковцями глибокому критичному аналізу діючої зараз нормативно-правовій базі обліку та її порівнянню з колишньою, з'ясуванню неузгодженостей, які виникають у процесі використання нормативно-правових актів з обліку та контролю, витрат і доходів підприємств, видів економічної діяльності.

Метою дослідження є оцінка і критичний аналіз стану нормативно-правового забезпечення обліку та контролю витрат і доходів підприємств.

Об'єктом дослідження є процес формування доходів і витрат на підприємствах та застосування нормативно-правових актів, які пов'язані з обліком та контролем витрат і доходів.

Предметом дослідження є теоретичні та організаційні аспекти нормативно-правового забезпечення обліку і контролю витрат і доходів підприємств.

Нормативне забезпечення обліку і контролю – це сукупність нормативно-правових актів найвищих гілок влади у державі, Міністерства фінансів України, інших міністерств та відомств, і, власне кожного підприємства зокрема, які забезпечують повноцінне функціонування та динамічний розвиток бухгалтерського обліку, фінансової звітності й економічного контролю в нашій державі. До основних видів нормативно-правового забезпечення обліку і контролю витрат та доходів підприємств варто відносити: Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", "Про державну контрольно-ревізійну службу", "Про аудиторську діяльність", "Про податкову

службу України", Кодекси України (Податковий, Бюджетний, Цивільний), наказу про облікову політику підприємства та ін.

Пушкар М. С., Щирба М. Т. нормативно-правове регулювання фінансового обліку в Україні відповідно до МСФЗ розглядають на чотирьох рівнях: законодавчому, нормативному, методичному й організаційно-розпорядчому [7, с. 41].

Сук Л. К. та Сук П. Л. переконані, що основними нормативними документами, які забезпечують регламентацію бухгалтерського обліку в Україні є такі документи як Закон України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні", П(С)БО, Плани рахунків, "Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку" [8, с. 30–31].

Пилипів Н. І. розробила чотирирівневу модель нормативно-правової бази з регулюванням обліку та контролю із прив'язанням до вітчизняних підприємств транспортування газу. Ця модель передбачає чотири рівні: перший рівень – нормативно-правові акти Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної ради України, другий – нормативно-правові акти, які приймає Міністерство фінансів України, третій – нормативно-правові акти відомства, четвертий – нормативно-правові акти підприємства [6, с. 41].

Ураховуючи існуючі підходи, з метою підвищення ефективності управління доходами та витратами підприємства, автор вважає за доцільне використовувати такий розподіл.

Так, за видами слід розподіляти на: Закон України, Укази і розпорядження Президента України, Постанови і рішення Кабінету Міністрів України, міністерств та відомств, П(С)БО – 15, 16, 18, 30, 31, МСФЗ – 2, 6, 9, 11, 18, 23, Кодекси України, методичні рекомендації, інструкції, вказівки, положення, порядок, листи, роз'яснення, плани рахунків бухгалтерського обліку, форми фінансової звітності, наказ про облікову політику на підприємстві, реєстри бухгалтерського обліку, графіки документообігу.

За критеріями: Міжнародні або континентальні, загальнодержавні (національні), галузеві (відомчі), регіональні (обласні, районні), внутрішньогосподарські (внутрішньофірмові).

За місцем і роллю в регулюванні бухгалтерського обліку, фінансової звітності, економічного контролю: нормативно-правові акти вищої юридичної сили й акти вищого органу в системі органів виконавчої влади (Закони України, постанови КМУ), П(С)БО, інші нормативно-правові документи з бухгалтерського обліку та фінансової звітності, нормативно-правові акти (інструкції, положення, вказівки) та методичні рекомендації Міністерства фінансів України, НБУ, Держкомстату, ДКУ та інших центральних виконавчих органів, нормативно-правові акти місцевого походження, рішення щодо форм організації бухгалтерського обліку із застосування конкретної облікової політики.

За обов'язковістю виконання: обов'язкові та необов'язкові (рекомендаційні).

За групами: загальні документи, за напрямками (ділянками), за галузевою спрямованістю бухгалтерського обліку і фінансової звітності, економічного контролю.

Такий розподіл дозволить забезпечити належне нормативно-правове забезпечення обліку і контролю витрат та доходів є важливою умовою ефективної організації обліку та контролю на підприємствах. Без такого забезпечення підприємство приречене на значні штрафи, пені та, в кінцевому результаті, банкрутство.

Для покращення нормативно-правових актів України щодо обліку та контролю витрат і доходів підприємств необхідно зробити такі кроки: провести повну інвентаризацію всіх нормативно-правових актів України, пов'язаних з обліком і контролем витрат та доходів з метою виявлення дублювання й неузгодження положень цих актів та неврегульованих ситуацій, організувати та щомісячно (щоквартально) оновлювати довідково-інформаційну базу підприємств з питань обліку, контролю, оподаткування, в тому числі щодо витрат і доходів, головним бухгалтерам, контролерам-ревізорам, аудиторам, науковцям, що постійно працюють з нормативно-правовими актами України, які стосуються обліку та аудиту, проводити робочі нотатки виявлених ними суперечностей та висловлювати свої висновки і пропозиції у фахових бухгалтерських виданнях.

Наук. керівн. Писарчук О. В.

Література: 1. Гуцаленко Л. В. Адаптивна система обліку і контролю результатів діяльності сільськогосподарських підприємств: монографія / Л. В. Гуцаленко. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 372 с. 2. Жук В. М. Наукове забезпечення обліку в системі управління аграрним сектором економіки: теорія і практика : наукова доповідь / В. М. Жук. – К. : Інститут аграрної економіки, 2008. – 90 с. 3. Кірейцев Г. Г. Регулювання розвитку бухгалтерського обліку в сільському господарстві України : наукова доповідь на Міжнар. наук-практ. конф. Подільського держ. аграрно-техніч. університету 24–25 вересня 2009 року / Г. Г. Кірейцев. – Кам'янець-Подільський, 2009. – 32 с. 4. Пантелеев В. П. Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація: монографія / Пантелеев В. П. ; Державна академія статистики, обліку та аудиту. – К. : ДП "Інформ-аналіт агентство", 2008. – 491 с. 5. Пархоменко В. Розвиток бухгалтерського обліку: Від реформування до адаптації та застосування / В. Пархоменко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 8–9. – С. 3–21. 6. Пилипів Н. І. Облік і контроль затрат на газотранспортних підприємствах : монографія / Н. І. Пилипів. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2007. – 364 с. 7. Пушкар М. С. Теорія і практика формування облікової політики : монографія / М. С. Пушкар, М. Т. Щирба. – Тернопіль : Карт-бланш, 2009. – 260 с. 8. Сук Л. К. Організація бухгалтерського обліку : підручник / Л. К. Сук, Л. П. Сук. – К. : Каравела, 2009. – 624 с.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕХОДУ ДО БЕЗДОКУМЕНТАРНОГО РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Анотація. Розглянуто особливості переходу до бездокументарного ринку цінних паперів, досліджено особливості організації обліку цінних паперів Національної депозитарної системи України як системи обліку права власності на цінні папери.

Анотация. Рассмотрены особенности перехода на бездокументарный рынок ценных бумаг, исследованы особенности организации учета ценных бумаг Национальной депозитарной системы Украины как системы учета прав собственности на ценные бумаги.

Annotation. The peculiarities of transition to uncertified market of securities, and also the features of organization of securities accounting are studied, National depository system of Ukraine is considered as a system of accounting of ownership rights of securities.

Ключові слова: облік цінних паперів, депозитарна система, бездокументарні цінні папери, облік прав власності.

На даному етапі розвитку економіки в Україні недостатньо розвинута інфраструктура для організації повноцінного обігу фондового ринку, зважаючи на це, автор детально розглядає, які зміни відбуваються на ринку цінних паперів. Це дозволить краще зрозуміти роль, яку відіграють цінні папери в діяльності суб'єктів господарювання, оскільки розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів, капіталів відбувається на ринках фінансових ресурсів та фондовому.

Дослідженням цього питання займалися провідні фахівці з обліку цінних паперів: Тарашанська О. Б., Козоріз М. А., Шитко О. П., Кіреєв О. І., Бланк І. О., Ч. Вулфел [1], Д. Клінггелбел, С. Клессенс та багато інших.

Мета дослідження – обґрунтування напрямів удосконалення депозитарного обліку цінних паперів.

Завдання дослідження – визначення особливостей переходу до бездокументарного ринку цінних паперів.

Об'єктом дослідження є фондовий ринок.

Предмет дослідження – особливості обігу ринку цінних паперів.

Відносини щодо обліку права власності на цінні папери та прав за цінними паперами в Україні в даний час регулюються Законом України "Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні. Законодавчо Національна депозитарна система (далі – НДСУ) складається з двох рівнів:

нижній рівень – це зберігачі, які ведуть рахунки власників цінних паперів, та реєстратори власників іменних цінних паперів;

верхній рівень – це Національний депозитарій України, клірингові депозитарії, що ведуть рахунки для зберігачів та здійснюють клірингові розрахунки за договорами щодо цінних паперів, а також депозитарії цінних паперів, що ведуть рахунки для зберігачів без здійснення клірингу і розрахунків [2].

Учасники НДСУ поділяються на прямих та опосередкованих:

прямі учасники – депозитарії, зберігачі, реєстратори власників іменних цінних паперів;

опосередковані учасники – організатори торгівлі цінними паперами, банки, торговці цінними паперами та емітенти. Обслуговування обігу державних цінних паперів, у тому числі депозитарну діяльність щодо цих паперів, здійснює Національний банк України (далі – НБУ).

Покласти край використанню реєстраторів у рейдерських схемах, правопорушенням з обліку цінних паперів, а також маніпулюванням з реєстрами акціонерів підприємств мають положення Закону України "Про акціонерні товариства", які зобов'язують здійснити переведення документарного обігу цінних паперів у бездокументарний.

Автор вважає, що для переходу до бездокументарної системи обігу іменних цінних паперів потрібно запровадити систему електронної форми документообігу. Також потрібна централізація системи обліку прав власності на цінні папери. У свою чергу, Шевченко Г. Н. вважає, що проблему "подвійних реєстрів" можна розв'язати шляхом утворення єдиного центрального депозитарію як суб'єкта, що вестиме реєстр власників іменних цінних паперів [3]. Має бути уніфікована діяльність

учасників депозитарної системи (реєстраторів, утримувачів) з обов'язковою умовою технологічної консолідації з центральним депозитарієм.

В основу депозитарного обліку покладається облік цінних паперів, випущених у бездокументарній формі, або знерухомлених цінних паперів, що "трансформувалися" у записи на рахунках, аби надати більшої мобільності та захищеності такому фінансовому інструменту, як цінний папір у паперовій формі [4]. Саме зміна записів на рахунку у цінних паперах спричиняє передачу прав власності на цінні папери.

Важливо зауважити, що зараз обіг (укладання та виконання угод) цінних паперів здійснюється відповідно до великої кількості законодавчих і підзаконних актів, що регулюють майнові відносини. З одного боку – загальне законодавство (ЦКУ, закони України "Про господарські товариства", "Про нотаріат" тощо) та низка підзаконних актів, а з другого – спеціальне законодавство.

Створення чітко зрозумілої і прозорої системи законодавчого регулювання гарантуватиме інвестору, що в Україні його права власності захищені. Для вирішення проблем обліку прав власності на цінні папери потрібна спеціально розроблена законодавча база.

Важливим елементом переходу до бездокументарного обігу цінних паперів є створення системи захисту власників бездокументарних цінних паперів, зокрема розробка страхового продукту саме для депозитарних установ [3]. Для цього можна використати досвід розвинутих країн, які здійснили перехід страхових програм, розроблених для банківських інституцій, до інших учасників фінансового ринку, в тому числі і депозитаріїв.

На думку автора, перехід до бездокументарних випусків цінних паперів в Україні може потенційно привести до таких позитивних наслідків: збільшення бази цінних паперів для торгівлі на організованому ринку цінних паперів; прискорення обігу цінних паперів; зростання ліквідності вторинного ринку (як наслідок попереднього); ліквідація витрат, пов'язаних з обслуговуванням паперових сертифікатів; зменшення ризику операцій із цінними паперами через використання таких процедур як "поставка проти платежу" та кліринг; зростання можливості безперешкодної реалізації прав власності на цінні папери.

Отже, перехід до виключно бездокументарного обігу цінних паперів є одним із якісно нових етапів розвитку національного ринку цінних паперів України, який несе багато позитивних наслідків, таких, як, наприклад, прискорення обігу цінних паперів та зростання ліквідності вторинного ринку, збільшення бази цінних паперів, зменшення ризиковості операцій із цінними паперами тощо.

Наук. керівн. Писарчук О. В.

Література: 1. Вулфел Ч. Дж. Энциклопедия банковского дела и финансов [Электронный ресурс] / Ч. Дж. Вулфел. – Режим доступа : <http://www.twigrx.com>. 2. Чистяков З. Рейдеры не сдаются / З. Чистяков // Враждебные поглощения в Украине. – 2007. – № 3. – С. 13–15. – Режим доступа : http://www.conf-contact.com/2008dec/2_bohon.htm. 3. Шевченко Г. Н. Эмиссионные ценные бумаги: понятие, эмиссия, обращение / Г. Н. Шевченко. – М. : Статут, 2006. – 269 с. 4. Бохоновська О. В. Перехід до бездокументарної форми цінних паперів як фактор розвитку фондового ринку України [Електронний ресурс] / О. В. Бохоновська // Проблеми формування нової економіки XXI века: матер. I Междунар. науч.-практ. Интернет-конф., 2008 г., 17–19 декабря. – Режим доступа : http://www.conf-contact.com/2008dec/2_bohon.htm.

УДК 657.421

Гливенко В. В.

Магистр 1 года обучения
факультета учета и аудита ХНЕУ

ОСОБЕННОСТИ УЧЕТА ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ЗАПАСОВ

Аннотация. Определены основные теоретические положения относительно организации учета запасов. Рассмотрены методы учета запасов, используемые в отечественной практике. Предложены рекомендации, которые помогут усовершенствовать организацию учета запасов на предприятиях Украины.

Анотация. Визначено основні теоретичні положення відносно організації обліку запасів. Розглянуто методи обліку запасів, які використовуються у вітчизняній практиці. Запропоновано рекомендації, які допоможуть удосконалити організацію обліку запасів на підприємствах України.

© Гливенко В. В., 2013

Annotation. The main theoretical provisions as for the organization of supplies accounting are proposed. The main methods of supplies accounting used in Ukrainian practice are considered. The recommendations on the improvement of the organization of supplies accounting at the enterprises of Ukraine are offered.

Ключевые слова: запасы, материальные ресурсы, сопутствующая продукция.

Руководители фирмы (структурных подразделений), осуществляющие производственную деятельность, должны постоянно следить за соблюдением нормативов, за динамикой фактических расходов, так как материальные затраты занимают высокий удельный вес в общих затратах на производство, а следовательно, эти затраты существенно влияют на величину получаемой прибыли. Отсюда следует, что экономия материальных ресурсов (ресурсный потенциал, позволяющий осуществить производство продукции, оказание услуг) является важнейшим фактором повышения эффективности производства. Без правильной организации учета и контроля за использованием материалов невозможно обеспечить контроль за остатками, поступлением и расходами запасов на складах.

Контроль за расходами производственных запасов является важнейшим условием сохранения собственности предприятия. Следовательно, данные бухгалтерского учета предприятия должны содержать информацию для нахождения резервов снижения себестоимости продукции, для рационального использования материалов, снижения норм расхода, обеспечения надлежащего хранения материалов, их сохранности. Учет производственных запасов в нашем государстве ведется в соответствии с Положением (стандартом) бухгалтерского учета № 9 "Запасы" [1].

Несовершенная система организации бухгалтерского учета вызывает неполное и несвоевременное поступление отчетных данных и другой информации. Наличие больших разрывов во времени между моментом получения учетно-экономической информации и моментом ее использования препятствует повышению эффективности деятельности предприятий. Недостатки в организации учета приводят к увеличению расходов на содержание учетного персонала, созданию условий для хищения материальных ценностей и других злоупотреблений. Вопросы организации учета в последнее время привлекают к себе все больше внимания в трудах отечественных ученых таких, как: Ф. Бутинец, В. Сопко, М. Пушкар, Н. Ткаченко, Е. Мних, В. Рудницкий, М. Билык, Р. Хомяк, И. Карабаз и других, а также зарубежных – А. Бакаев, Л. Ронштейн, В. Керимов, В. Чернов, Л. Котенко, Н. Чебанов, В. Сотников и др. [2].

Производственные запасы (активы, используемые в качестве сырья, материалов при производстве продукции) очень важны для предприятий [3]. С одной стороны, сложившиеся производственные запасы обеспечивают постоянство, непрерывность деятельности предприятия, что гарантирует его экономическую безопасность, с другой стороны производственные запасы в крупных промышленных предприятиях требуют больших капиталовложений, поэтому от организации их учета и анализа зависит точность определения прибыли предприятия, его финансовое состояние, конкурентоспособность на рынке и в целом эффективность работы.

Целью данной работы является выявление особенностей учета запасов на украинских предприятиях.

Объектом исследования являются товарные запасы предприятий требующие организации учета.

Предметом исследования являются процессы организации учета и управления запасами на предприятиях, находящихся на территории Украины.

Для достижения цели поставлены такие задания: рассмотреть особенности учета запасов на предприятии, изучить методы оценки запасов, выяснить влияние автоматизации учета на деятельность предприятия.

Новизна заключается в развитии теоретических вопросов учета запасов и разработке практических рекомендаций, направленных на повышение эффективности использования запасов в достижении тактических и стратегических целей организации.

Для обеспечения действенного контроля за сохранностью материальных ценностей немаловажное значение имеют состояние складских помещений и весоизмерительного оборудования. При наличии нескольких складов необходимо сосредоточить на каждом складе материалы определенных групп.

Основными задачами учета материалов являются: контроль за сохранностью материальных ресурсов, соответствие складских запасов нормативам; контроль за выполнением планов снабжения материалами; выявление фактических затрат, связанных с заготовкой материалов; контроль за соблюдением норм производственного потребления; правильное распределение стоимости израсходованных в производстве материалов по объектам калькуляции.

От объективности и достоверности информации, формируемой на участке учета материально-производственных запасов, зависят: сумма налога на добавленную стоимость, себестоимость продукции, финансовый результат, налогооблагаемая прибыль, сумма налога на прибыль.

Аналитический учет материальных запасов ведется на складах с помощью карточек складского учета, которые размещаются в картотеке по техническим группам производственных запасов согласно номенклатуре – ценнику [4]. Аналитические счета объединяет по группам материалов, местам хранения, материально ответственным лицам, по синтетическим счетам бухгалтерского учета и субсчетам. Данные по аналитическим счетам обобщаются в оборотно-сальдовых ведомостях. Используют счета аналитического учета для контроля за хранением и движением материальных ценностей, их оценки, сравнения с данными складского учета, а также для подведения итогов инвентаризации [5].

Автор считает, что одним из главных средств повышения эффективности использования учетной информации о запасах является персональный компьютер. Использование ПК в бухгалтерском учете стало необходимостью, а значит, к профессии бухгалтера выдвигаются новые требования. Следовательно, современный бухгалтер должен обладать навыками работы с существующим программным обеспечением. Хотелось бы отметить, что информационные системы и технологии в значительной мере определяют уровень развития современного общества. За границей информационные технологии обеспечивают до 40 % роста валового внутреннего продукта и уменьшают сумму расходов предприятия.

Важность и трудоемкость ведения количественного аналитического учета материальных запасов, значительные их качественные показатели обусловили необходимость поиска более рациональных методов учета материальных запасов с целью устранения дублирования одних и тех же операций. Разновидностью оперативно-бухгалтерского учета является, так называемый оперативно-групповой аналитический метод учета материальных запасов, где их учет ведется в разрезе видов, групп и подгрупп. Практика показывает, что для учета по группам материалов целесообразно, чтобы в группу входило не более 100 наименований что облегчает и ускоряет процесс выявления возможных ошибок [6].

Что же касается учета запасов, то в отечественной учетной практике используются три метода: метод ФИФО, средневзвешенной себестоимости и идентифицированной себестоимости. За рубежом наиболее широко используется как раз метод ФИФО "первое поступление – первый отпущен". Известно, что метод ФИФО используется в 63 % из 600 крупных компаний США, метод средневзвешенной себестоимости – 37 %, другие методы – 9 % [7].

Согласно методу ФИФО, запасы, купленные или произведенные первыми, должны быть проданы первыми, а те, которые остаются на конец периода, были куплены или произведены – последними. Согласно методу средневзвешенной себестоимости, стоимость запасов определяется на основании средневзвешенного значения себестоимости аналогичных запасов на начало периода и себестоимости запасов, купленных или произведенных в течение периода.

По мнению автора, наиболее эффективный метод выбытия запасов – это метод ФИФО. Благодаря ему производится более реалистичная оценка ТМЗ в балансе по сравнению с другими методами, так как стоимость остатков наиболее точная. Метод не способствует занижению себестоимости и завышению прибыли, в связи с этим он используется для представления предприятия как высокодоходного в интересах улучшения его кредитоспособности. Также, хотелось бы отметить, что с технической точки зрения метод ФИФО удобен при автоматизированной системе учета как в торговле, так и в производстве.

Следует заметить, что стоимость запасов относят на расходы в том отчетном периоде, когда была получена соответствующая выручка от реализации. Разница между балансовой стоимостью запасов и чистой стоимостью реализации рассматривается как расход и отражается в отчете о доходах и расходах, то есть заранее признается убыток от реализации. Оценка чистой стоимости реализации должна основываться на достоверной информации, имеющейся на тот момент, когда производится оценка [8].

Необходимым условием поддержания производственного процесса на предприятии является наличие складского хозяйства с достаточным количеством производственных запасов. Так, чтобы осуществлять процесс производства, предприятие должно иметь в составе необходимые запасы сырья, материалов, топлива, стройматериалов, запасных частей, других производственных запасов. Следовательно, запасы являются весомой частью активов предприятия, они занимают особое место в составе имущества и доминирующие позиции в структуре затрат предприятий различных сфер деятельности, при определении результатов хозяйственной деятельности предприятия и при освещении информации о его финансовом состоянии.

Научн. рук. Писарчук О. В.

Литература: 1. Положение (стандарт) бухгалтерского учета № 9 "Запасы" [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.minfin.gov.ua. 2. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів / за редакцією проф. Ф. Ф. Бутинця. – 8-ме вид. – Житомир : ПП "Рута", 2009. – 726 с. 3. Тимофеева О. Бухгалтерский учет : конспект лекций / О. Тимофеева. – 3-е издание, 2011. 4. О бухгалтерском учете и финансовой отчетности в Украине : Закон Украины от 16.07.99 № 996 (с изменениями и дополнениями) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.minfin.gov.ua. 5. Приказ Министерства финансов Украины от 20.10.99 № 246 "Об утверждении Положения (стандарта) бухгалтерского учета № 9 "Запасы" [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.minfin.gov.ua. 6. Кляцкий М. Регістри бухгалтерського обліку для підприємств малого бізнесу [Електронний ресурс] / М. Кляцький, О. Малишків // Дебет-Кредит. – Режим доступа : <http://www.dkt.com.ua/documents/dovidnyk/rbo/3.html>. 7. Нидлз Б. Принципы бухгалтерского учета / Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуэлл ; пер. с англ. под ред. Я. В. Соколова. – М. : Финансы и статистика, 2007. – С. 170. 8. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами : практичний посібник / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – К. : Лібра, 2004. – 880 с. 9. Ендовицкий Д. А. Бухгалтерский и налоговый учет на малом предприятии / Д. А. Ендовицкий, Р. Р. Рахматулина. – М. : Изд. "КноРус", 2008. – С. 154. 10. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка [Электронный ресурс] / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – Режим доступа : http://www.classes.ru/all_russian/russian-dictionary-Ozhegov-term-18607.htm.

Магистр 1 года обучения
факультета учета и аудита ХНЭУ

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕТА И КОНТРОЛЯ ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ

Аннотация. Выявлены причины образования дебиторской задолженности, а также установлена роль организации учета дебиторской задолженности на предприятии и формирования политики управления. Рассмотрены преимущества и недостатки применения кредитной политики на предприятии.

Анотація. Виявлено причини утворення дебіторської заборгованості, а також встановлено роль організації обліку дебіторської заборгованості на підприємстві та формування політики управління. Розглянуто переваги та недоліки застосування кредитної політики на підприємстві.

Annotation. The factors causing the receivables are revealed, and also the role of the organization of the receivables accounting at an enterprise and formation of management policy is determined. The advantages and shortcomings of credit policy application at an enterprise are considered.

Ключевые слова: оборотные средства, дебиторская задолженность, платежеспособность, кредитная политика, оборачиваемость.

Актуальность темы работы обоснована тем, что полнота, своевременность, достоверность отражения расчетов с дебиторами является одним из оценочных показателей, определяющих качество работы предприятия. Грамотное построение и управление процессом учета расчетов с дебиторами имеет большое значение в успешной работе предприятия.

Проблемами развития теории и практики бухгалтерского учета и анализа дебиторской задолженности посвящены труды следующих ученых-экономистов: Абалкина Л. И., Астахова В. П., Береза С. Л., Билык Д. М., Бондаренко О. С., Гетьмана В. Г., Гиляровой Л. Т., Р. Дамари, Ивашкевича В. Б., Кондракова Н. П., Лугового В. А., Палия В. Ф., Патрова В. В., Петрова М. В., Рабиновича А. М., Соколова Я. В., А. Ходус, Н. Хрущ, М. Швайка, Шнейдмана Л. З. [1 – 3]. Эти исследования являются весомым вкладом как в теорию, так и в практические вопросы управления дебиторской задолженностью предприятия.

Целью исследования является рассмотрение и изучение организации учета дебиторской задолженности.

Для достижения поставленной цели в работе ставятся следующие задачи:

- выявить причины образования дебиторской задолженности;
  - ознакомиться с организацией учета дебиторской задолженности;
  - изучить систему внутреннего контроля состояния расчетов с дебиторами.
- Объектом исследования данной работы является дебиторская задолженность.
Предметом является организация учета дебиторской задолженности.

Одним из главных факторов, определяющих финансовое положение предприятия, является состояние его оборотных средств и одного из элементов – дебиторской задолженности. Под дебиторской задолженностью понимается задолженность предприятию различных юридических и физических лиц, возникшая в ходе хозяйственной деятельности. Проблема управления дебиторской задолженностью приобретает значительную актуальность в условиях перехода к рыночной экономике, увеличения конкурентной борьбы на товарных рынках, что требует улучшения финансовой устойчивости и инвестиционной привлекательности предприятий.

Поэтому на сегодня важнейшей проблемой, решение которой должно способствовать улучшению финансового состояния хозяйствующих субъектов, является анализ дебиторской задолженности, который должен быть направлен на выявление факторов, влияющих на рост дебиторской задолженности и определение резервов направленных на ликвидацию неоправданной, просроченной задолженности и снижение ее роста.

Дебиторская задолженность возникает при совершении организацией финансово-хозяйственных операций, которые связаны с движением товарно-материальных ценностей, денежных средств или принятием на себя определенных обязательств. Наиболее распространенный вид дебиторской задолженности – это задолженность покупателей и заказчиков за отпущенные им

товарно-материальные ценности, оказанные услуги, выполненные работы. Первой причиной возникновения такой задолженности является то, что при использовании любой формы расчетов средства поступают не мгновенно, всегда необходимо некоторое время для их прохождения. Более значимую роль в образовании дебиторской задолженности играют договорные условия расчетов с покупателями товаров и услуг. Как составляющая маркетинговой и конкурентной политики, часто применяются отсрочки платежа покупателям. Таким образом, если первые две причины можно назвать благоприятными, так как предприятие осознанно идет на создание дебиторской задолженности, то третья – задержка платежа со стороны покупателя – очень критична для предприятия.

Следует отметить, что задолженность является текущей или нормальной, когда она образуется закономерно в соответствии с действующими формами и видами расчетов. Задолженность, не оплаченная в срок, является ненормальной. Задолженность с истекшими сроками исковой давности определяется сопоставлением сроков возникновения права на иск и установленных законодательством сроков предъявления исков [2].

Управление дебиторской задолженностью предполагает контроль за оборачиваемостью средств в расчетах, поэтому система аналитического учета дебиторской задолженности должна предоставлять всю полноту информации о дебиторах, как во временном, так и в пространственном разрезе.

Формирование политики управления дебиторской задолженностью организации (или ее кредитной политики по отношению к покупателям продукции) осуществляется по следующим основным этапам:

1. Анализ дебиторской задолженности организации в предшествующем периоде.
2. Формирование принципов кредитной политики по отношению к покупателям продукции.
3. Определение возможной суммы оборотного капитала, направляемого в дебиторскую задолженность по товарному (коммерческому) кредиту.
4. Формирование системы кредитных условий.
5. Формирование стандартов оценки покупателей и дифференциации условий предоставления кредита.
6. Формирование процедуры инкассации дебиторской задолженности.
7. Обеспечение использования в организации современных форм рефинансирования дебиторской задолженности.
8. Построение эффективных систем контроля за движением и своевременной инкассацией дебиторской задолженности [1].

Иногда ошибочно считают, что задача управления дебиторской задолженностью сводится к сбалансированию ее объемов с кредиторской задолженностью предприятия. На самом деле, совершенно недостаточно, чтобы сумма дебиторской задолженности не превышала сумму кредиторской задолженности. Ведь предприятие обязано рассчитаться по своим долгам перед кредиторами независимо от того, получает оно долги от своих дебиторов или нет. Более принципиальное значение, с точки зрения финансового менеджмента, имеет обеспечение доброкачественной дебиторской задолженности и ускорения ее оборачиваемости [4].

На этапе планирования предприятием должен быть избран тип кредитной политики, согласно которому определены предельные границы дебиторской задолженности. Тип кредитной политики характеризует принципиальные подходы к ее реализации с позиции соотношения уровня доходности и риска кредитной деятельности предприятия [5].

К преимуществам широкого применения кредитной политики в отношениях с покупателями продукции следует отнести увеличение реализации продукции и увеличения доходов и прибыли предприятия в условиях высокой рыночной конкуренции.

Недостатками кредитной политики являются:
возможно возникновение безнадежной дебиторской задолженности;
дополнительные финансовые затраты в случае привлечения краткосрочных банковских кредитов для компенсации дебиторской задолженности;

возможные (альтернативные) издержки в связи с отвлечением денежных средств из оборота.
Важным моментом в управлении дебиторской задолженностью является повышение ее качества. Достичь этой цели управления можно путем:

- всесторонней оценки финансового состояния потенциальных кредиторов, их платежеспособности, репутации, срока существования, конъюнктурной стадии в области, где партнеры осуществляют свою деятельность;
- диверсификации клиентуры;
- определения максимальной суммы долга в целом и на одного клиента (лимитирование дебиторской задолженности);
- использование различных форм обеспечения возврата долга (залог, страхование, гарантии банков или третьих лиц, оформление обеспеченным векселем и т. п.);
- повышение действенности штрафных санкций к должникам [6].

Таким образом, для уменьшения размера дебиторской задолженности необходимо:

- 1) определять степень риска неуплаты счетов покупателями;
- 2) контролировать соотношение дебиторской и кредиторской задолженностей;
- 3) своевременно выявлять сомнительную задолженность;
- 4) своевременно предоставлять платежные документы и кредитный договор;
- 5) реализовывать товары оптовым покупателям преимущественно на условиях предоплаты;
- 6) предоставлять скидки покупателям в случае своевременной оплаты счетов;

7) прекращать действие договоров с покупателями, которые постоянно нарушают платежную дисциплину;

8) формировать системы штрафных санкций за просрочку исполнения обязательств контрагентами.

Это позволит предприятию минимизировать дебиторскую задолженность и улучшить ее управление, своевременно отслеживать состояние дебиторской задолженности, не упустив момента, когда можно ее взыскать. Соответственно позволит увеличить платежеспособность предприятия и в целом повысит эффективность его функционирования.

Подводя итоги, необходимо отметить, что предложенные методы могут быть применены на предприятиях разных форм собственности, с целью оперативного контроля и эффективного управления дебиторской задолженностью в условиях платежного кризиса.

В данной работе рассмотрены особенности организации учета и контроля дебиторской задолженности на предприятии. Обоснована актуальность темы работы и проанализированы последние исследования и публикации ученых-экономистов на данную тему. Изучены причины возникновения дебиторской задолженности и пути ее устранения. Рассмотрены преимущества и недостатки кредитной политики. А также предложены пути повышения качества дебиторской задолженности и уменьшения ее размера. Таким образом, были рассмотрены важнейшие аспекты учета дебиторской задолженности. В качестве обобщающего вывода можно сформулировать следующее: своевременное и правильное отражение информации о дебиторской задолженности на счетах и в регистрах бухгалтерского учета необходимо для точной оценки финансового состояния предприятия.

Научн. рук. Писарчук О. В.

Литература: 1. Фариневич І. В. Економічна сутність оборотних коштів та джерела їх формування / І. В. Фариневич. – Львів : "Львівська політехніка". – 2011. – С. 5–6. 2. Катасонов Ю. А. Проектное финансирование: Мировой опыт и перспективы для России / Ю. А. Катасонов, Д. С. Морозов, М. В. Петров. – М. : Анкил, 2001. – 91 с. 3. Ходус А. Управление финансовыми потоками предприятия в форме дебиторской и кредиторской задолженностей / А. Ходус // Економіст. – 2005. – № 8. – С. 86–89. 4. Бланк И. А. Финансовый менеджмент / И. А. Бланк. – К. : Ольга ; Ника-центр, 2004. – 685 с. 5. Хрущ Н. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємства в сучасних інтеграційних процесах України / Н. Хрущ, І. Білик // Економічний аналіз. – 2008. – № 3. – С. 3–4. 6. Бондаренко О. С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств / О. С. Бондаренко // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 4. – С. 40–44.

Янченко Е. С.

УДК 657.421.3

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Анотація. Проведено дослідження наявних типових форм первинного обліку об'єктів прав інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів, надано їх критичну оцінку. Запропоновано первинні документи з обліку нематеріальних активів, обґрунтовано їх необхідність для потреб бухгалтерського обліку.

Анотация. Проведено исследование имеющихся типичных форм первичного учета объектов прав интеллектуальной собственности в составе нематериальных активов, приведена их критическая оценка. Предложены первичные документы по учету нематериальных активов, обоснована их необходимость для потребностей бухгалтерского учета.

Annotation. The article studies the existing typical forms of primary accounting of objects of intellectual ownership rights within intangible assets and gives their critical estimation. Primary documents on the intangible assets accounting are offered, their necessity for record-keeping is proved.

Ключові слова: нематеріальні активи, об'єкт права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів, первинні документи, типові форми первинного обліку.

© Янченко Е. С., 2013

Однією з найважливіших проблем бухгалтерського обліку нематеріальних активів (НМА) є їх первинний облік, а саме: розробка первинної документації та вдосконалення наявної. У процесі організації обліку нематеріальних активів постає проблема, яку необхідно вирішити – це вибір бланків форм первинних документів.

На сьогодні наказом Мінфіну України від 22.11.2004 р. № 732 затверджено типові форми первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів [1] – акт введення в господарський оборот, інвентарна картка обліку, акт вибуття (ліквідації), інвентаризаційний опис.

Проблемам первинного обліку нематеріальних активів приділяли увагу І. Бігдан, А. Грінко, Л. Кротова, І. Криштопа, В. Рудницький, С. Сажинець та С. Яремчук [2].

Мета дослідження – огляд наявних форм первинної документації з обліку нематеріальних активів, їх критична оцінка, надання рекомендацій щодо вдосконалення зазначених форм та розробка нових форм з первинного обліку НМА.

Завдання дослідження – визначити форми первинної документації з обліку нематеріальних активів, проаналізувати форми первинної документації з обліку нематеріальних активів та охарактеризувати їх.

Об'єктом дослідження є первинний облік нематеріальних активів.

Предметом дослідження є типові форми первинного обліку.

Усі операції, пов'язані з рухом об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів, оформлюються первинними документами, які забезпечують правильність і своєчасність їх обліку.

Існують такі типові форми первинної облікової документації з обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів:

НА-1 "Акт введення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів";

НА-2 "Інвентарна картка обліку об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів";

НА-3 "Акт вибуття (ліквідації) об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів";

НА-4 "Інвентаризаційний опис об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів" [2].

Акт введення (типова форма № НА-1) застосовується для оформлення операцій із введення в господарський оборот і використання окремих придбаних (створених) об'єктів права інтелектуальної власності. Акт заповнюється на основі технічної, науково-технічної та іншої документації (ліцензійний договір, авторський договір, патент тощо). В акті подається характеристика об'єкта права інтелектуальної власності, порядок його використання, особливості і переваги. Акт підписують члени комісії, які його складають, головний бухгалтер і затверджує керівник підприємства.

Інвентарну картку обліку (типова форма № НА-2) застосовують для аналітичного обліку об'єктів права інтелектуальної власності. Інвентарна картка ведеться в бухгалтерії на кожний об'єкт чи групу об'єктів права інтелектуальної власності, заповнюється в одному примірнику на підставі акта (типова форма № НА-1) [3].

Акт вибуття (ліквідації) об'єкта права інтелектуальної власності (типова форма № НА-3) застосовується для оформлення вибуття таких об'єктів при їх списанні (ліквідації). Акт складається у двох примірниках комісією, призначеною наказом (розпорядженням) власника або уповноваженого органу (посадовою особою), який здійснює керівництво підприємством, підписується головою та членами комісії, особою, що була відповідальною за використання об'єкта права інтелектуальної власності, затверджується керівником підприємства чи особою, на те уповноваженою [3].

Інвентаризаційний опис (типова форма № НА-4) складається в одному примірнику для оформлення даних інвентаризації. При інвентаризації наявність в об'єкті права інтелектуальної власності встановлюється за документами, що були підставою для оприбуткування, або за документами, якими оформлені (тобто підтверджуються) майнові права [2].

Крім чотирьох типових форм з обліку об'єктів прав інтелектуальної власності для ведення обліку нематеріальних активів Міністерством фінансів України запропоновано Відомість 4.3 аналітичного обліку нематеріальних активів [5].

Однак названа відомість 4.3 аналітичного обліку нематеріальних активів не зовсім пристосована для практичного використання, оскільки вона не має кореспонденції бухгалтерських рахунків; графи "Амортизація на початок місяця" та "Амортизація на кінець місяця" та визначення залишкової вартості об'єкта.

Ураховуючи перелічені зауваження, автором розроблений "Комплексний документ обліку нематеріальних активів", що буде заповнюватися бухгалтером щомісяця. Ця форма може застосовуватись для всіх видів НМА.

Проведене вивчення обліку об'єктів права власності, їх документального оформлення дозволило зробити такі висновки.

Величезну роль для отримання повної та достовірної інформації про нематеріальні активи відіграють первинні документи. Проте на сьогодні є лише чотири типові форми з обліку прав інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів, які не охоплюють усі види нематеріальних активів, що, на думку автора, є суттєвим недоліком.

На сьогодні немає типових форм з обліку прав користування природними ресурсами і майном. Тому на практиці бухгалтери вимушені для цих видів нематеріальних активів пристосовувати

типові форми з обліку основних засобів або розробляти власну документацію, що є дуже незручним, не сприяє уніфікації обліку та скороченню трудомісткості облікових робіт. Тому враховуючи цю ситуацію, автором розроблений "Комплексний документ обліку нематеріальних активів", який буде включати: нарахування амортизації та визначення залишкової вартості нематеріальних активів, набуття прав користування майном і природними ресурсами, вибуття прав користування майном і природними ресурсами.

У роботі були розглянуті типові форми первинної облікової документації з обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів. Відображення нематеріальних активів, як особливого виду об'єкта бухгалтерського обліку, повинно бути забезпечено документацією, яка б враховувала специфічні ознаки кожного з таких об'єктів. Вдосконалення первинного обліку нематеріальних активів повинно відбуватись у напрямках посилення змістового навантаження під час розроблення конкретної форми з метою забезпечити відображення всіх особливостей кожного об'єкта права інтелектуальної власності.

Наук. керівн. Писарчук О. В.

Література: 1. Про затвердження типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності в складі нематеріальних активів : Наказ Міністерства фінансів України від 22 листопада 2010 р. № 732 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.serch.ligazakon.ua. 2. Сажінець С. Й. Облік нематеріальних активів : навч. посібн. / С. Й. Сажінець. – Львів, 2010. – 241 с. 3. Алексеева А. В. Облік нематеріальних активів і малоцінних та швидкозношуваних предметів : навч. посібн. / А. В. Алексеева, Ю. В. Бакун. – К. : КДТЕУ, 2010. – 83 с. 4. Порядок застосування типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності в складі нематеріальних активів : Наказ Міністерства фінансів України від 22 листопада 2011 р. № 732 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua. 5. Методичні рекомендації щодо застосування реєстрів бухгалтерського обліку : Наказ Міністерства фінансів України від 29 грудня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua/go/z0860-99.

Семаков О. О.

УДК 657.518

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ПОРІВНЯННЯ СКЛАДАННЯ ЗВІТУ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Анотація. Розглянуто нормативно-правову базу та особливості складання Звіту про фінансові результати за П(С)БО та МСФЗ, досліджено доцільність складання та методу складання Звіту про фінансові результати за МСФЗ українськими підприємствами через трансформацію Звіту про фінансові результати, складеного за П(С)БО.

Аннотация. Рассмотрены нормативно-правовая база и особенности составления Отчета о финансовых результатах по П(С)БУ и МСФО, исследованы целесообразность составления и методика составления Отчета о финансовых результатах по МСФО украинскими предприятиями посредством трансформации Отчета о финансовых результатах, составленного по П(С)БУ.

Annotation. The article studies the regulatory and legal base and particularities of drafting a Report on financial results by National Accounting Standards and IFRS. The expedience and method of drafting a Report on financial results according to IFRS by Ukrainian enterprises via transformation of a Report on financial results, made by National Accounting Standards are proved.

Ключові слова: звіт про фінансові результати, доходи, витрати, фінансові результати, прибуток, збиток.

Відмінності в підходах до змісту фінансових звітів значно ускладнювали аналіз інформації та прийняття рішень в умовах розвитку міжнародної торгівлі, транснаціональних корпорацій, гло-

---

© Семаков О. О., 2013

балізації фінансових ринків. Це привело до пошуку та реалізації підходів, спрямованих на забезпечення зіставності та зрозумілості фінансової звітності, яка є важливим засобом міжнародної комунікації [1, с. 5].

З даною метою створені Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ).

Згідно з П(С)БО № 3 "Звіт про фінансові результати", даний Звіт складається за формою, яка визначена у Додатку до стандарту. Дана форма містить три розділи: фінансові результати, елементи операційних витрат, розрахунків показників прибутковості акцій.

Згідно МСБО 1 "Подання фінансової звітності", суб'єкт господарювання повинен подавати всі статті доходу та витрат, визнані за період:

а) у єдиному звіті про прибутки та збитки або

б) у двох звітах: звіті, що відображає компоненти прибутку або збитку (окремий звіт про прибутки та збитки) та другому звіті, що починається з прибутку або збитку та відображає компоненти іншого сукупного прибутку (звіт про сукупні доходи).

У МСБО 1 форма Звіту про прибутки та збитки не визначена, вказаний перелік мінімальних рядків, які повинен даний Звіт містити.

Оскільки українським підприємствам обов'язково або доцільно складати фінансову звітність за міжнародними стандартами, але порядок заповнення Звіту про фінансові результати, за яким здійснюється аналіз результатів діяльності підприємства, за П(С)БО та МСБО відрізняється, тема даної статті є актуальною.

Порядок складання Звіту про фінансові результати регламентується П(С)БО № 3 "Звіт про фінансові результати", затвердженого Наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 року № 87 (зі змінами та доповненнями).

Порядок складання Звіту про прибутки та збитки регламентується МСБО 1 "Подання фінансової звітності".

Відмінності у складанні фінансової звітності, зокрема й у складанні Звіту про фінансові результати та проблеми трансформації фінансової звітності, складеної за національними стандартами у фінансову звітність, складену за міжнародними стандартами, досліджували у своїх працях такі вчені: Бутинець Ф. Ф., Г. Верига, Голов С. Ф., Горицька Н. Г., Пархоменко В. М. та ін. Оскільки міжнародні стандарти фінансової звітності не містять чіткого регулювання складання Звіту про фінансові результати, дані дослідження містять відмінності стосовно складання Звіту про фінансові результати за міжнародними стандартами українськими підприємствами.

Метою дослідження є пропозиції щодо методики складання Звіту про фінансові результати за МСФЗ українськими підприємствами.

Завданнями дослідження є аналіз складання Звіту про фінансові результати за П(С)БО, аналіз складання Звіту про фінансові результати за МСБО, розгляд існуючих рекомендацій стосовно заповнення Звіту про фінансові результати за МСБО, запропонування методики складання Звіту про фінансові результати за МСБО українськими підприємствами.

Об'єктом дослідження є Звіт про фінансові результати.

Предметом дослідження є порядок заповнення Звіту про фінансові результати українськими підприємствами за МСФЗ.

Для складання фінансової звітності за міжнародними стандартами підприємствам доцільно трансформувати фінансову звітність, складену за національними стандартами. Трансформацію Звіту про фінансові результати доцільно провести таким чином.

1. До трансформованого Звіту про фінансові результати доцільно включити лише суму чистого доходу. Такий підхід, звичайно, застосовується у світовій практиці. Також, згідно з МСБО 1, Звіт має містити всі статті доходів та витрат, до яких непрямі податки та інші вирахування з доходу не відносяться.

2. Зі складу незавершеного виробництва слід виключити і включити до собівартості продажу наднормативні втрати запасів, оскільки згідно з МСБО 2 "Запаси" наднормативні виробничі витрати запасів мають бути відображені у статті "Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)", а згідно з П(С)БО 16, нестачі незавершеного виробництва, нестачі і витрати від псування цінностей відображаються в складі загальновиробничих витрат з наступним включенням до витрат на виробництво [1, с. 225].

3. Витрати підприємству доцільно відобразити за методом "функції витрат", оскільки такий підхід передбачає національна практика.

Зі складу адміністративних витрат слід виключити амортизацію гудвілу, та відобразити її у складі вартості гудвілу в балансі [1, с. 226].

4. На думку Голова С. Ф., до складу витрат на збут слід включити витрати на сумнівні та безнадійні борги, які відповідно слід виключити зі складу інших операційних витрат [1, с. 226]. Як зазначено в Енциклопедії бухгалтера і економіста, зміст статті "Витрати на збут" не суперечить МСФЗ [2, с. 104].

Згідно МСБО 1, підприємство у Звіті про прибутки та збитки може наводити витрати за методом "функції витрат", або "собівартості реалізації", згідно з яким витрати класифікують відповідно до їх функцій як частин собівартості, чи, наприклад, витрат на збут або адміністративну діяльність. Тобто класифікація витрат здійснюється самим підприємством і якщо підприємство вважає доцільним, воно може витрати на сумнівні та безнадійні борги включити до складу витрат на збут.

5. На думку Голова С. Ф., трансформація інших операційних доходів і витрат передбачає коригування, що пов'язані з трансформацією статей, які були розглянуті раніше, включення до їх складу інших доходів та інших витрат – крім доходів і витрат, пов'язаних з фінансовими інве-

стиціями, виділенням з їх складу окремих статей у разі їх суттєвості, зокрема, статтю "Витрати на дослідження та розробки" [1, с. 226].

Згідно з Енциклопедією бухгалтера і економіста, зміст статті "Інші операційні доходи" не суперечить МСФЗ. При трансформації слід перенести суми статті в "Інші доходи" [2, с. 105].

Таким чином, у розглянутих наукових публікаціях наявна така відмінність: чи відобразити інші операційні доходи (витрати), чи включити їх значення до складу інших доходів (витрат).

Згідно з МСФЗ 7 "Звіт про рух грошових коштів", виділяються такі види діяльності підприємства: операційна, інвестиційна та фінансова, при цьому операційна діяльність визначена як основна діяльність суб'єкта господарювання, яка приносить дохід, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною або фінансовою діяльністю. Тобто при проведенні трансформації підприємству доцільно відобразити інші операційні доходи та інші операційні витрати.

У разі суттєвості окремих складових інших операційних доходів та інших операційних витрат (наприклад, витрат на дослідження і розробку доходів від операційної оренди), їх доцільно відобразити окремими статтями.

6. На думку Голова С. Ф., у трансформованому Звіті доходи та витрати від участі в капіталі слід відобразити окремо як прибуток (збиток) від участі в капіталі: асоційованих підприємств; дочірніх підприємств; спільних підприємств [1, с. 226]. Згідно з Енциклопедією бухгалтера і економіста, зміст статті "Доход (витрати) від участі в капіталі" не суперечить МСФЗ [2, с. 105].

Згідно з МСБО 1, до мінімального переліку рядків Звіту відносять частину прибутку, або збитку асоційованих та спільних підприємств, що обліковуються за методом участі в капіталі.

Таким чином, у трансформованому Звіті про фінансові результати, слід у окремому рядку відобразити дохід (витрати) від участі в капіталі. Також підприємство може відобразити окремо прибуток (збиток) від участі в капіталі: асоційованих підприємств; дочірніх підприємств; спільних підприємств виходячи з суттєвості даних статей.

7. Згідно з мінімальним переліком статей, наведеним у п. 82 МСБО 1, зі складу статей "Інші доходи" та "Інші фінансові витрати" слід виключити та відобразити окремо статтю: собівартість реалізованих фінансових інвестицій, доходи або витрати від переоцінки фінансових інвестицій; виключити витрати на позики, пов'язані з кваліфікаційними активами та включити до складу собівартості кваліфікаційних активів.

Зміст статей інших фінансових доходів та витрат відповідає МСФЗ.

8. На думку Голова С. Ф., після виключення зі складу інших доходів та інших витрат доходів і витрат, що пов'язані з фінансовими інвестиціями, решта доходів і витрат переноситься до складу відповідно інших операційних доходів та інших операційних витрат [1, с. 229].

Згідно з Енциклопедією бухгалтера і економіста, зі складу інших доходів та інших витрат необхідно виключити доходи і витрати, що пов'язані з фінансовими інвестиціями до складу фінансових витрат, але включати решту інших доходів та інших витрат до складу інших операційних доходів та витрат не рекомендується [3, с. 105–106].

Як вже було зазначено, при проведенні трансформації підприємству доцільно відобразити інші операційні доходи та інші операційні витрати. Тому інші доходи та інші витрати доцільно відобразити у складі інших операційних доходів та витрат.

9. Якщо реалізація майнових комплексів відповідає визначенню припиненої діяльності, тоді прибуток або збиток від такої операції слід відобразити окремою статтю згідно з МСФЗ 5 [1, с. 229]. Також слід відобразити окремою прибуток або збиток від припинених видів діяльності.

10. У трансформованому звіті про фінансові результати в статті "Податки на прибуток" слід показати суму податку на прибуток, що підлягає сплаті, згідно з чинним податковим законодавством, скориговану на суму змін у складі відстрочених податкових активів і відстрочених податкових зобов'язань, визначених згідно з МСБО 12 [1, с. 229–230]. Відображення податку на прибуток у Звіті про прибутки та збитки, складеним за МСФЗ, відповідає національній практиці.

11. МСФЗ не передбачають окремого відображення надзвичайних (екстраординарних) статей у звіті про фінансові результати, тому їх слід відобразити в складі доходів і витрат звичайної діяльності, а податок з надзвичайного прибутку включити до складу податку на прибуток від звичайної діяльності [1, с. 230].

12. Безпосередньо в трансформованому звіті про фінансові результати доречно навести лише показники "Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію" та "Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію", при цьому слід переконатися, що розрахунок цих показників здійснено повністю відповідно до положень МСБО 33 [1, с. 232]. Згідно з МСБО 1, Звіт про прибутки та збитки має містити статті доходів та витрат, наводити кількість акцій підприємства недоцільно.

13. МСБО 1 при класифікації витрат за функцією вимагає розкривати у Звіті склад витрат за елементами. Тому в трансформованому Звіті про фінансові результати необхідно навести такі дані. У Звіті про фінансові результати, складеним за національними стандартами, така інформація наводиться у Розділі II "Елементи операційних витрат", проте лише стосовно операційних витрат та без собівартості реалізованої іноземної валюти.

14. МСБО 1 також вимагає наводити у Звіті показники інших змін у власному капіталі підприємства, окрім отримання підприємством прибутку (збитку) та збільшення (зменшення) капіталу підприємства його власниками. У трансформованому Звіті про фінансові результати необхідно навести всі зазначені зміни у капіталі підприємства, використовуючи дані Звіту про власний капітал (форма № 4).

У результаті проведення зазначеної трансформації буде отриманий Звіт про фінансові результати, складений за міжнародними стандартами. Запропонований алгоритм трансформації є

приблизним та потребує деталізації для різних видів підприємств, оскільки підприємства здійснюють свою діяльність у різних галузях народного господарства та мають різний склад доходів і витрат.

Наук. керівн. Безкоровайна Л. В.

Література: 1. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку : монографія / С. Ф. Голов. – К. : Центр учбової літератури, 2007. –307 с. 2. Харломова О. Трансформація фінансової отчетності в формат МСФО / О. Харломова // Енциклопедія бухгалтера і економіста. – 2012. – № 42. – С. 5–152. 3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 "Подання фінансової звітності" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/file/link/320314/file/IFRS%2001.pdf>. 4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 "Звіт про фінансові результати", затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 87 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0397-99>.

УДК 657.633

Буравцова К. І.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Розглянуто поняття внутрішнього аудиту як складової внутрішньогосподарського контролю, наведено принципи, яких необхідно дотримуватись під час його організації. Досліджено проблеми, що пов'язані з організацією підрозділу внутрішнього аудиту на підприємстві, та запропоновано шляхи їх вирішення.

Аннотация. Рассмотрено понятие внутреннего аудита как составляющей внутривнутрихозяйственного контроля, приведены принципы, которые необходимо соблюдать при его организации. Исследованы проблемы, связанные с организацией подразделения внутреннего аудита на предприятии, и предложены пути их решения.

Annotation. The article deals with the concept of internal audit as a component of internal control principles to be followed during the process of its organization. The problems related to the organization of internal audit in a company have been studied and the ways of their solutions have been offered.

Ключові слова: внутрішньогосподарський контроль, внутрішній аудит, внутрішній аудитор, служба внутрішнього аудиту, зовнішній аудит.

У своїй діяльності вітчизняні підприємства все частіше використовують досвід інших країн. Така практика була запозичена і в питанні запровадження внутрішнього аудиту. Оскільки це відносно новий напрям здійснення перевірки діяльності підприємства, він має ряд недоліків, які потребують вирішення, для того щоб даний вид контролю був результативним і спрямованим на забезпечення розвитку суб'єкта господарювання. Також створення підрозділу внутрішнього аудиту дозволить відмовитись від послуг зовнішнього аудиту, а за умови необхідності буде здійснюватись постійно.

Вивченню питання організації внутрішнього аудиту на підприємстві присвячені роботи таких авторів: Усача Б. Ф., Каменської Т. О., Пантелеєва В. П., Верхоглядової Н. І., Макарової Г. С., Турко М. О. та ін. [1 – 4]. Оскільки це відносно новий напрям організації контролю на підприємстві, то його особливості розглянуті не повною мірою, тому потребують подальшого вивчення.

Метою дослідження є вивчення особливостей організації внутрішнього аудиту на підприємстві та проблем, що пов'язані з цим.

Об'єктом дослідження є організація внутрішньогосподарського контролю на підприємстві.

Предметом дослідження є організація внутрішнього аудиту на підприємстві.

У сучасних умовах функціонування підприємств важливу роль відіграє перевірка правильності ведення бухгалтерського обліку та надання рекомендацій щодо його вдосконалення для подачі якісної, повної і достовірної звітності контролюючим органам. Інститутами, які здійснюють таку

діяльність, є органи внутрішньогосподарського контролю, до яких звичайно зараховують контроль-но-ревізійні підрозділи, підрозділи внутрішнього контролю, підрозділи внутрішнього аудиту [2].

Слід розглянути детальніше сутність внутрішнього аудиту та його значення в діяльності підприємства. Внутрішній аудит – це діяльність, яка організована в межах суб'єкта господарювання, яку виконує окремий підрозділ підприємства або окрема посадова особа. Головна увага внутрішнього аудиту зосереджена на аналізі інформаційної системи, включаючи систему бухгалтерського обліку і супутні види контролю, вивченні фінансової та операційної інформації, дослідженні ефективності роботи підприємства у цілому. Функції внутрішнього аудиту охоплюють, зокрема, перевірку, оцінку та моніторинг адекватності й ефективності функціонування систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю [3].

В основному внутрішній аудит розглядає бухгалтерську інформацію і виявляє її достовірність. Завдання внутрішнього аудитора – допомогти працівникам фірми належним чином виконувати свої обов'язки. Із розширенням повноважень і набуттям досвіду господарювання власника, керівника підприємства дедалі частіше на підприємствах створюються відділи внутрішнього аудиту. Такий структурний підрозділ об'єднує у своєму складі досвідчених бухгалтерів, які згідно із затвердженим керівником планом та за погодженням із головним бухгалтером здійснюють наступний бухгалтерський контроль – внутрішній аудит, тобто перевірку достовірності обліку та звітності, їх повноти і відповідності чинному законодавству, встановленим нормативам та стандартам.

Служба внутрішнього аудиту – постійно діючий структурний підрозділ підприємства, який здійснює функцію поточного контролю за його фінансово-господарською діяльністю [5].

Рішення про необхідність внутрішнього аудиту приймається власниками та вищим керівництвом підприємства, і визначається багатьма факторами, до яких відносяться розподіл функцій володіння і управління бізнесом, розміри та структурна розгалуженість підприємства, географічна віддаленість її активів, рівень ризиків, властивих діяльності даного підприємства. Необхідність внутрішнього аудиту для підприємства диктується економічною доцільністю. Для невеликих підприємств функція внутрішнього аудиту, ймовірно, не обов'язкова. Однак зі зростанням розмірів підприємства і ускладненням процесів управління внутрішній аудит виявляється корисним [4].

У процесі організації внутрішнього аудиту слід пам'ятати, що він повинен бути організований на такому рівні, щоб результат діяльності служби внутрішнього аудиту об'єктивно відображав діяльність підрозділу, який перевіряється, а також був доступний для розуміння всім користувачам такої інформації. Для виконання даної умови внутрішнім аудиторам необхідно дотримуватись певних принципів при організації внутрішнього аудиту: системність або позачерговість аудиту – по графіку або в міру необхідності; одноманітність і об'єктивність – підходи та методики аудиту, рівень вимог до його результатів мають бути в принципі схожими для всіх підрозділів підприємства, що перевіряються; гласність – поточні та кінцеві результати перевірок не мають бути таємницею для сторони, що перевіряється; незалежність – члени команди аудиторів або підрозділу, в якому вони працюють, не повинні залежати від корпоративних рішень представників сторони, що перевіряється, або знаходитися в конкурентних взаєминах; документованість – всі кроки, результати перевірок і відповідні висновки мають бути чітко задокументовані згідно з вимогами законодавства та в установленому на підприємстві порядку; превентивність – по кожній з невідповідностей, виявлених членами аудиторської команди, має бути висловлена пропозиція щодо їх ефективного усунення та профілактики надалі [6].

Оскільки це відносно новий напрям у роботі вітчизняних підприємств, його організація потребує вирішення ряду проблем. Серед таких є відсутність нормативного забезпечення організації даного підрозділу на підприємстві. Тому рекомендуємо розробити Положення про службу внутрішнього аудиту на державному рівні. Автор вважає, що таке Положення має включати в себе такі елементи:

1. Загальні засади. Повинні розкривати мету діяльності підрозділу внутрішнього аудиту та методи, за допомогою яких буде здійснюватись перевірка.
2. Відповідальні особи. Перелік осіб, що будуть здійснювати перевірку та їх повноваження, а також зазначення умови про нерозголошення інформації про діяльність підприємства.
3. Періодичність проведення та звітні документи. Зазначення терміну, через який буде здійснюватись контроль та зразки звітних документів, які складатимуться відповідальними особами. Перелік посадових осіб, яким буде подаватися інформація.
4. Заключні положення. Певні особливості, які стосуються внутрішнього аудиту на конкретному підприємстві, а також підтвердження підписами внутрішніх аудиторів незалежності у своїй діяльності, а також підпис про ознайомлення з положенням.

Важливою проблемою в організації внутрішнього аудиту є те, що на підприємстві відсутня оцінка ефективності здійснення даних заходів. Тому необхідно спочатку розробити внутрішньофірмові стандарти щодо даного виду контролю, а вже потім критерії та основні показники, які б оцінювали ефективність діяльності даної служби.

Однією з проблем також є відсутність розробок автоматизованого здійснення перевірок, що значно полегшило б роботу внутрішніх аудиторів, а також дозволило уникнути ряду помилок через неуважність.

Варто також зазначити, що здійснення внутрішнього аудиту потребує знань бухгалтерського обліку, аналітичних навичок, обізнаності в правовому регулюванні обліку та навичок стратегічного планування діяльності підприємства. Тому необхідно продумати систему навчання внутрішніх аудиторів та виділити спеціалістів у даній галузі в окрему професію.

Отже, вирішення даних проблем дозволить ефективно організувати підрозділ внутрішнього аудиту на підприємстві, який дозволить уникнути помилок та розробить рекомендації щодо його розвитку.

Підприємства в своїй діяльності все частіше запозичують зарубіжний досвід. Таким відносно новим напрямом у здійсненні контролю на підприємстві є внутрішній аудит. Під час його організації необхідно дотримуватись ряду принципів: об'єктивності, незалежності, документованості та інших. Проте, існують певні проблеми щодо його організації. До таких можна зарахувати відсутність нормативного забезпечення, оцінки ефективності внутрішнього аудиту, автоматизованої системи здійснення перевірок та ін. Вирішення даних питань дозволить забезпечити ефективну роботу підприємства та заощадити значні кошти за рахунок відсутності потреби у здійсненні зовнішнього аудиту.

Напрямом подальших досліджень у даній темі може бути організація внутрішнього аудиту відповідно до досвіту розвинутих країн.

Наук. керівн. Писарчук О. В.

Література: 1. Усач Б. Ф. Аудит : навч. посібн. / Б. Ф. Усач. – К. : Знання-Прес, 2004. – 133 с. 2. Каменська Т. О. Внутрішній аудит. Сучасний погляд : [монографія] / Т. О. Каменська. – К. : ДП "Інформ.-аналіт. агенство", 2010. – 499 с. 3. Пантелеев В. П. Внутрішній аудит / В. П. Пантелеев, М. Д. Корінько. – К. : Держ. академія статистики обліку та аудиту Державного комітету статистики України, 2006. – 247 с. 4. Верхоглядова Н. І. Внутрішній аудит та його роль в управлінні ризиками на підприємстві [Електронний ресурс] / Н. І. Верхоглядова, Г. С. Макарова, М. О. Турко. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>. 5. Принципи корпоративного управління. Затверджені рішенням Держкомісії з цінних паперів та фондового ринку від 11.12.2003 р. № 571 // Офіційний сайт ДЦПФР. – Режим доступу : <http://www.ssmc.gov.ua/NA.aspx?RAID=3575>. 6. Аудит : учебное пособие / под ред. к. э. н., доц. Майданевича П. Н., к. э. н., асс. Володиной Е. И. – Симферополь : ЧП "Предприятие Феникс", 2008. – 700 с.

УДК 657.421.3

Борисова А. К.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ СТВОРЕННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Анотація. Розглянуто методологічний аспект обліку процесу створення нематеріальних активів, виявлено неврегульованість порядку обліку створених нематеріальних активів та запропоновано заходи щодо вдосконалення діючої системи організації обліку витрат на дослідно-конструкторські роботи.

Аннотация. Рассмотрен методологический аспект учета процесса создания нематериальных активов, выявлена неурегулированность порядка учета созданных нематериальных активов и предложены мероприятия относительно усовершенствования действующей системы организации учета расходов на опытно-конструкторские работы.

Annotation. The methodological aspect of accounting the process of creation of non-material assets was considered, the unsettled questions of created non-material assets accounting were found out, and the measures on improving the existing system of the organization of accounting expenses on development work were offered.

Ключові слова: нематеріальні активи, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, первинна документація, інтелектуальна власність.

З розвитком ринкових відносин і одночасно інноваційної економіки облік нематеріальних активів стає з року в рік все більш актуальним. Сьогодні вже неможливо уявити собі працюючу фірму, яка б не використовувала такий інструментарій, як реєстрацію торгової марки, авторського права, патентування промислового зразка, винаходу (корисної моделі), web-сайти, інформаційні та електронні технології. З одного боку, нематеріальні чинники все активніше використовуються у всіх

сферах діяльності, а з іншого – ще знаходять своє теоретичне осмислення вченими та законодавче оформлення політиками. Тому обрана тема є актуальною.

Проблеми обліку та оцінки нематеріальних активів знаходили відображення в працях зарубіжних та вітчизняних науковців, фахівців та професорів, таких, як: А. Афанасьєва, Дж. Блейк, Бутинець Ф. Ф., Герасимчук Н. В., Г. Гернон, Голов С. Ф., Гура Н. О., Коблянська О. І., Кужельний М. В., Кузьмінський А. Н., Лінник В. Г., Д. Мітчел, Нападовська Л. В., Палій В. Ф., Савченко В. Я., Соколов Я. В., Сопко В. В., Шульга С. В. [1] та інших, але питання організації обліку створення нематеріальних активів підприємствами не є теоретично розробленим.

Метою дослідження даної статті є поглиблення теоретичних та обґрунтування методичних положень обліку і контролю створення нематеріальних активів та розроблення практичних рекомендацій щодо їх удосконалення.

Об'єктом дослідження виступають процеси здійснення господарських операцій зі створення нематеріальних активів, які відображаються в обліку і фінансовій звітності підприємств та підлягають контролю.

Предметом дослідження та вивчення виступає комплекс теоретичних, методичних, організаційних і практичних положень обліку та контролю операцій з нематеріальними активами промислових підприємств.

Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про нематеріальні активи і розкриття інформації про них у фінансовій звітності визначені П(С)БО 8 "Нематеріальні активи". Згідно з цим положенням, нематеріальні активи – це немонетарний актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований та утримується підприємством з метою використання більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях чи надання в оренду іншим особам. І це при тому, що ці активи чутливі до технічного старіння [2]. Кожен вид нематеріальних активів, який використовується підприємством, має бути відображений в обліку на окремому субрахунку, мати свій підхід до обліку, нарахування зносу, списання.

Обов'язковою ознакою нематеріального активу є відсутність матеріальної форми, відносно будь-якого об'єкта, що приймається на облік, проте повинні бути документи, що його ідентифікують, тобто підтверджують існування самого об'єкта та права підприємства на його використання в тій чи іншій формі. До таких документів відносяться, насамперед, документи, що описують нематеріальний актив або порядок його використання, а також документи, що підтверджують ті чи інші майнові права підприємства. При цьому право на нематеріальний актив не пов'язано з правом власності на матеріальний об'єкт, в якому він виражений [1].

Особисто важливим є стан документального оформлення операцій з нематеріальними активами. З одного боку, в Україні відсутні офіційно затверджені форми первинних документів з обліку нематеріальних активів, що провокує використання типових форм обліку основних засобів, які не тільки морально застаріли, але й не враховують специфіку нематеріальних активів. З іншого боку, проблему можна було б вирішити на рівні підприємства, розробивши та затвердивши внутрішню документацію, проте в більшості випадків практикуючі бухгалтери мають патерналістську позицію. Розглянувши ПСБО 8 "Нематеріальні активи" [2], можна зробити висновок, що сьогодні назріла об'єктивна необхідність розробки та затвердження на загальнодержавному рівні таких форм первинної документації, як: акт приймання-передачі, акт оцінки, картка обліку нематеріальних активів, картка обліку переоцінки, картка обліку зменшення (відновлення) корисності.

Порядок обліку створення нематеріальних активів детально не визначений у нормативних документах. Окремі питання розглядаються ПСБО 8 "Нематеріальні активи" [2], Типовим положенням з планування, обліку і калькулювання собівартості науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт [3], Методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку нематеріальних активів від 16 листопада 2009 року № 1327 [4]. Крім того, дослідження праць економістів, зокрема робіт І. Криштопа [5], свідчить про наявність невирішених аспектів щодо капіталізації витрат на етапі дослідно-конструкторських робіт, результатом яких є створення об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів. З огляду на це, поділ таких витрат автор пропонує здійснювати на основі власне виділених ознак імовірності ризику отримання негативного науково-прикладного результату проведення дослідно-конструкторських робіт, рівень якої встановлюється експертною комісією та невизначеності у можливості застосування отриманого результату у виробництві. Усе це впливає на відображення характеру здійснених витрат або у складі витрат звітного періоду, або в капітальних інвестиціях.

До науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (далі – НДДКР) належать науково-дослідні, проектні, конструкторські, технологічні роботи та послуги створення дослідних зразків або партій виробів, необхідних для проведення НДДКР згідно з вимогами, погодженими із замовниками, що виконуються чи надаються науково-дослідними, конструкторськими, проектно-конструкторськими і технологічними організаціями, а також науково-дослідними і конструкторськими підрозділами підприємств [3]. Метою проведення таких робіт є створення науково-дослідної або дослідно-конструкторської розробки нової технології чи продукції – інноваційного продукту, який у системі бухгалтерського обліку відображається як об'єкт права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів.

Відображення в обліку та звітності об'єкта прав інтелектуальної власності можливо лише в тому випадку, коли об'єкт буде ідентифіковано, існує ймовірність надходження економічних вигід від його використання та його вартість може бути достовірно визначено. Зважаючи на особливості інноваційної діяльності, потрібно враховувати, що нематеріальний актив, отриманий у результаті

проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, слід відображати в балансі за умов, якщо підприємство має: намір, технічну можливість та ресурси для доведення нематеріального активу до стану, у якому він придатний для реалізації або використання; можливість отримання майбутніх економічних вигод від реалізації або використання нематеріального активу; інформацію для достовірного визначення витрат, пов'язаних з розробкою нематеріального активу [6].

Списання всіх витрат на дослідження на етапі дослідно-конструкторських робіт на витрати звітного періоду є дискусійним. Цей підхід можна вважати обґрунтованим у разі його застосування лише щодо тих об'єктів права інтелектуальної власності, ризик неотримання очікуваного результату в процесі створення яких є високим (зокрема, об'єктів прав промислової власності), оскільки процес розробки таких об'єктів є кропітким, довготривалим та не завжди завершується їх створенням. У свою чергу, щодо об'єктів з низьким ризиком неотримання позитивного результату він є необґрунтованим.

Удосконалена методика обліку створення об'єктів права інтелектуальної власності на етапі їх розробки (дослідно-конструкторських робіт) залежно від імовірності ризику отримання негативно-науково-прикладного результату та невизначеності застосування у виробництві підвищує достовірність та реальність фінансової звітності підприємств.

Дане дослідження не є завершальним та потребує подальшого розгляду.

Таким чином, у ході дослідження була виявлена необхідність у класифікації об'єктів права інтелектуальної власності для цілей бухгалтерського обліку, за результатами дослідження теоретичних, організаційно-методичних і практичних проблем обліку та контролю операцій з нематеріальними активами проаналізовано та визначено економічну сутність нематеріальних активів. Крім того, окрему увагу приділено питанню визнання витрат на дослідно-конструкторські роботи з метою чіткого розмежування їх на капітальні та некапітальні, що значною мірою сприятиме більш достовірній оцінці понесених витрат.

Запропоновані заходи сприятимуть удосконаленню не тільки методики відображення в обліку операцій зі створення об'єктів права інтелектуальної власності на етапі їх розробки, але й організації обліку нематеріальних активів в цілому.

Наук. керівн. Писарчук О. В.

Література: 1. Шульга С. Щодо відображення інвестицій у нематеріальні активи / С. Шульга // Економіст. – 2009. – № 13. – С. 51–53. 2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>. 3. Постанова "Про затвердження типового положення з планування, обліку і калькулювання собівартості науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт" № 946 від 10.07.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=830-96-%EF>. 4. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку нематеріальних активів : Наказ Міністерства фінансів України від 16.11.2009 р. № 1327 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-metodichnih-rekomendacii-z-buhgalterskogo-doc4523.html>. 5. Криштопа І.І. Облік витрат на створення нематеріальних активів / І.І. Криштопа // Проблеми економічної освіти і науковий прогрес : міжвуз. наук.-практ. конф. – 30 листопада 2010 року : тези доп. – Кривий Ріг, 2010. – С. 98–99. 6. Типове положення з планування, обліку і калькулювання собівартості науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 20.07.1996 р. № 830 зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 10.07.2002 р. № 946. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

УДК 657.244.1:005.942

Шульга К. В.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ ВЕКСЕЛІВ КОНСАЛТИНГОВИМИ ФІРМАМИ

Анотація. Розглянуто нормативно-правову базу обігу векселів в Україні, загальну структуру векселя, способи реєстрації векселя на підприємстві, надано рекомендації щодо оптимізації його реквізитів та допоміжних реєстрів для обігу векселів у консалтингових фірмах.

© Шульга К. В., 2013

Аннотация. Рассмотрены нормативно-правовая база обращения векселей в Украине, общая структура векселя, способы регистрации векселей на предприятии, даны рекомендации по оптимизации его реквизитов и вспомогательных регистров для обращения векселей в консалтинговых фирмах.

Annotation. The regulatory framework of bills circulation in Ukraine, the structure of the bill in general, bills recording methods at the enterprises were considered and recommendations to optimize its prerequisites and auxiliary registers for bills circulation in consulting firms were offered.

Ключові слова: фондовий ринок, вексель, консалтинг, документообіг, реквізити.

В умовах економічної кризи, неплатоспроможності окремих суб'єктів господарювання, дефіциту готівкових коштів постає проблема своєчасного погашення заборгованості постачальникам за товари, роботи послуги, проте це не завжди можливо, навіть укладені договори не є гарантією погашення заборгованості. Тому підприємства шукають альтернативні способи погашення заборгованостей, які можуть вирішити це питання і при цьому мати наявні обігові кошти. Одним із таких способів є вексельна форма розрахунків, вона дозволяє підприємству відстрочити сплату на певний термін і при цьому залишити кошти для потреб підприємства.

Питаннями обліку векселів упродовж останніх років займалися такі вітчизняні вчені та дослідники, як: Бутинець Ф. Ф., Мошенський С. З., Сопко В. В., Омецінська І. Я., Курганська Н. М., О. Єрмак і О. Масенко та ін. [1; 2]. Ці питання висвітлено також у працях А. Бакаєва, Дж. Блейка, Б. Нідлза, А. Глен, А. Велша, Г. Деніела, Д. Колдуела.

Метою даного дослідження є розгляд документального забезпечення операцій з вексельних операцій, для можливого застосування більш ефективної системи документообігу на консалтингових підприємствах.

Завдання дослідження: розглянути нормативно-правову базу обігу та обліку векселів, дослідити структуру і реквізити векселів та документів, якими оформляються вексельні операції, способи організації ефективного документообігу за операціями з векселями.

Об'єктом дослідження є обіг векселів у консалтингових фірмах.

Предметом дослідження є вексель як бланк суворої звітності та сукупність його реквізитів.

Особливо актуальним є питання використання векселів у сучасних умовах кризи платежів. Перевагою вексельної форми розрахунків є те, що для підтвердження зобов'язань не потрібно вимагати додаткових первинних документів, адже якщо у підприємства-кредитора наявний борговий документ – вексель, то це підтверджує існування боргового зобов'язання. Тоді для стягнення суми з боржника не потрібно доводити факт здійснення господарської операції.

Відповідно до ст. 14 Закону України "Про цінні папери та фондовий ринок", вексель – це цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця або його наказ третій особі сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю) [3].

Нормативно-правові документи, якими регламентується випуск, обіг та облік векселів, наведено в таблиці.

Відповідно до ст. 4 Закону України "Про обіг векселів в Україні" видавати переказні та прості векселі можна лише для оформлення грошового боргу за фактично поставлені товари, виконані роботи, надані послуги [4].

Тобто векселі видаються тільки за умови наявності фактичної заборгованості перед постачальниками та на суму зобов'язання, яке не повинне бути меншим суми платежу за векселем.

Векселі бувають прості або переказні. Вони існують тільки у документальній формі з набором обов'язкових реквізитів. Якщо немає хоча б одного реквізиту на векселі, то такий вексель вважається недійсним.

Таблица

Рівні нормативно-правового регулювання обігу векселів

Рівень регулювання	Нормативно-правові документи
1	2
Макрорівень	Конституція України; Цивільний кодекс України; Господарський кодекс України; Закон України "Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року, якою введено Уніфікований Закон про переказні векселі та прості векселі"; Закон України "Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року про врегулювання деяких колізій законів про переказні векселі та прості векселі"; Закон України "Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року про гербовий збір стосовно переказних векселів і простих векселів"; Закон України "Про обіг векселів в Україні"; Закон України "Про цінні папери та фондовий ринок"; Укази президента

1	2
Мезорівень	Положення про порядок здійснення банками операцій з вексями в національній валюті на території України, затверджене постановою Правління Національного банку України; Положення про вимоги до стандартної (типової) форми виготовлення бланків, затверджене рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку; Порядок ведення реєстру виданих векселів, затверджений рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР); Порядок випуску, авалування, акцепту, індосування і погашення векселів, які випускаються державними підприємствами та акціонерними товариствами, затверджений постановою КМУ; Положення та листи НБУ, листи ДКЦПФР, постанови КМУ, листи ДПА, Мін'юсту тощо
Мікрорівень	Наказ про облікову політику, робочий план рахунків; Договори, укладені між підприємствами щодо форми розрахунків за товари, роботи, послуги

Форма бланка векселя та його реквізити регламентуються нормативно-правовою базою (таблиця) на макро- та мезорівнях, з якої також випливає, що вексель є цінним папером. Бланки векселів, як і будь-яких цінних паперів, мають стандартну (типову) форму і випускаються двох видів: прості та переказні.

На основі проведеного аналізу літературних джерел [1; 2; 5; 6], можна сказати, що вексель має як обов'язкові, так і необов'язкові реквізити. До обов'язкових належать: найменування векселя, дата складання, найменування векселедержувача, підписи та печатка векселедавця, адреса векселедавця, сума по векселю, платник, ідентифікаційний номер. До не обов'язкових належать: місце складання, термін платежу, "підлягає до сплати".

Щодо документального оформлення видачі векселя, то варто зазначити, що згідно зі ст. 10 Закону "Про обіг векселів в Україні" векселедавець зобов'язаний вести реєстр виданих векселів у порядку, затвердженому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Реєстр є зведеним обліковим документом, який складений на підставі виданих бланків векселів. Реєстр може вестися як у документальному, так і бездокументальному вигляді.

Зважаючи на можливість консалтингових фірм, можна сказати, що при сучасному рівні автоматизації і враховуючи те, що підприємство не веде виробничу діяльність, більш раціонально проводити реєстр векселів у електронному вигляді, а на підприємстві призначити особу, яка буде відповідати за сплату векселю та внести її ім'я в даний реєстр. Також, оскільки зараз існує криза неплатежів, раціональним буде введення обов'язкового рядка "термін платежу" (можна зазначити в графі "Інші умови"), з метою спрощення ведення операцій та своєчасного бюджетування.

Доцільності відкриття додаткових реєстрів: книги (відомості) обліку векселів, книги (відомості) обліку реєстрації приймання-передачі векселів, картки обліку векселів [1].

Книги (відомість) реєстрації і картку обліку векселів [1] доцільно вести за принципом "надходження-вибуття" для оперативного контролю за наявністю векселів.

До книги (відомості) обліку реєстрації приймання-передачі векселів необхідно заносити дані про взаєморозрахунки за кожною вексельною угодою, а для кожного векселя відкривати окрему картку, яка заповнюється при його надходженні чи видачі та є дублікатом оригіналу на випадок його втрати.

Уніфікована форма картки обліку векселів супроводжує вексель на рахунку, на якому він обліковується, заповнюється тільки раз, а якщо вексель переводять на інший рахунок, то вона переходить за ним. У ній повинні бути всі реквізити, що відображають характеристики та рух векселя.

До картки аналітичного обліку векселя потрібно додавати його ксерокопію. При погашенні заборгованості, забезпеченої векселем, у картці потрібно робити відповідну позначку і вказувати дату виписки бланку або іншого належного документа. Саме у картці аналітичного обліку векселів буде відображатися детальна інформація про видані векселі.

Отже, розглянувши документи, які супроводжують вексельні операції, можна сказати, що дані операції зможуть забезпечити розрахунки в консалтингових фірмах, тимчасово залишивши вільні кошти на підприємстві, а даний документообіг зробити надійним.

Автором були запропоновані документи для організації документообігу векселів, проте необхідно розробити ще й графік документообігу, для структуризації процесу.

Наук. керівн. Писарчук О. В.

Література: 1. Мошенський С. З. Облік і контроль вексельних операцій [Текст] : дис. ... канд. екон. наук / С. З. Мошенський. – Житомир, 2004. – 210 с. 2. Єрмак О. Бухгалтерський облік розрахунків вексями / О. Єрмак, О. Басенко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 10. – С. 29–33. 3. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23.02.2006 р. № 3480–IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

//zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3480-15. 4. Про обіг векселів в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2374-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2374-14>. 5. Басова І. Цінні папери: ринок, операції, облік / І. Басова, Н. Петрова ; ред. Я. Кавторєва. – Х. : Фактор, 2009. – 624 с. 6. Курганська Н. М. Документальне оформлення та облік виданих векселів / Н. М. Курганська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/biznes/2010_1/2010.7. 7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>. 8. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 24 травня 1995 р. № 88 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0168-95>.

Ларкін О. О.

УДК 336.717.061.1

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ З ОВЕРДРАФТУ

Анотація. Розглянуто особливості відображення в обліку операцій з кредитами овердрафту, їх сучасний стан та перспективи розвитку, а також запропоновано використання більш доцільних рахунків з метою вдосконалення бухгалтерського обліку.

Анотация. Рассмотрены особенности отражения в учете операций с кредитами овердрафта, их современное состояние и перспективы развития, а также предложено использование более целесообразных счетов с целью совершенствования бухгалтерского учета.

Annotation. This paper describes the particularities of overdrafts accounting, their current state and development prospects, and suggests the usage of more appropriate accounts to improve accounting.

Ключові слова: овердрафт, бланковий овердрафт, забезпечений овердрафт, відсотки за овердрафтом, кредити.

Під впливом світової кризи різко погіршилось фінансове становище українських підприємств. Усе частіше дебітори зволікають з оплатою своїх зобов'язань. Інколи буває так, що грошові кошти повинні поступити на рахунок підприємства завтра-післязавтра, але дуже потрібні вже сьогодні. Найпростіший і найшвидший спосіб вийти з такої ситуації – скористатися короткостроковим банківським кредитом, найпривабливішим з яких є саме овердрафт. Активно використовуючи його, підприємство може значно не тільки підвищити свій фінансовий потенціал та платоспроможність, а й покращити ділову репутацію та забезпечити собі безперебійну роботу.

Питання організації розрахунків овердрафт розглядалися в роботах низку вітчизняних вчених, зокрема: Герасимовича А. М., Кіндрацької Л. М., Парасія-Вергуненко І. М., Дерев'янка С. І. та багатьох інших.

Мета дослідження – дослідити особливості організації розрахунків овердрафт в Україні.

Завдання дослідження: визначити поняття кредитів овердрафту та виділити їх переваги перед звичайним кредитуванням, розглянути особливості облікових процедур за даним видом кредитування, визначити організаційні аспекти та навести пропозиції, щодо використання окремих рахунків для відображення в обліку кредитів овердрафт.

Об'єкт дослідження – господарські операції, пов'язані з оформленням кредитів овердрафт, а також облікові процедури щодо їх розподілу.

Предмет дослідження – сукупність теоретико-методологічних та організаційно-практичних засад бухгалтерського обліку за кредитними операціями.

Овердрафт – це право здійснювати платежі з поточних рахунків клієнтів, що надаються банком надійним позичальникам для покриття тимчасового браку безготівкових коштів, які обліковуються за цими рахунками та передбачають автоматичне дебетування рахунків і наявність дебетового сальдо [1]. Кажучи простіше, овердрафт надає клієнтові право оплачувати платіжні доручення у розмірах, що перевищують залишок на його поточному рахунку. Для підприємства овердрафт вигідний, насамперед, тим, що у будь-який момент за рахунок банку може поповнити свої обігові кошти, яких бракує для проведення розрахунків. Тобто завдяки овердрафту підприємство отримує мо-

жливість належним чином працювати та здійснювати необхідні платежі навіть за тимчасової відсутності коштів на рахунку. Це є важливим, зокрема для своєчасної сплати податкових зобов'язань, виплати заробітної плати, розрахунків з контрагентами.

Для своїх клієнтів банк може надавати такі види овердрафту:

1. Бланковий овердрафт – це овердрафт, який надається на поточний рахунок клієнтам з позитивною репутацією та стабільними грошовими надходженнями. У даному випадку забезпечення овердрафту не відбувається, адже гарантією повернення грошових коштів є обороти на рахунках клієнта.

2. Забезпечений овердрафт – це овердрафт, який надається клієнту під заставу нерухомості, транспортних засобів, товарів в обороті тощо, або під гарантію (поруку) третьої сторони.

Овердрафт за своєю суттю подібний звичайному кредитуванню, проте має низку переваг.

По-перше, отримання овердрафту – більш швидка процедура, адже не потребує від підприємства надання техніко-економічного обґрунтування і багатьох додаткових документів. До основних документів, що подаються до банку належать:

заява на отримання овердрафтового кредиту;

документи, що характеризують фінансове становище підприємства (Баланс, Звіт про фінансові результати, інформація про надходження на рахунки клієнта за останні 2 місяці, перелік дебіторів та кредиторів тощо).

Слід зауважити, що перелік необхідних документів кожен банк визначає самостійно. Тому зазначений список може змінюватись.

По-друге, овердрафт може надаватися без наявності будь-якого забезпечення. Що є вагомою перевагою для клієнтів.

По-третє, овердрафт не має цільового характеру. Мається на увазі те, що позичальник сам визначає на свій розсуд розподіл та призначення використання позичкових засобів.

Крім того, отримання кредиту потребує від позичальника наявності додаткового розрахункового рахунку, а використання овердрафту дозволяє здійснювати платежі з поточного рахунку, що певною мірою полегшує ведення бухгалтерського обліку [1].

Перед оформленням овердрафту банки встановлюють його ліміт. Як правило, він не перевищує 15 – 50 % від місячного надходження доходу від реалізації товарів та продукції на поточний рахунок банку.

Варто звернути увагу, що кожен банк може мати свою методику розрахунку, і розмір наданого банком ліміту залежить більше від стабільного фінансового становища підприємства і від його позитивної кредитної репутації.

Зазвичай овердрафт надається в гривні. Надання овердрафту в іноземній валюті не заборонено законодавством, тому кожний банк самостійно вирішує, надавати чи ні таку послугу своїм клієнтам. Проте овердрафт в іноземній валюті може бути наданий лише підприємству, яке має стабільні надходження в іноземній валюті на поточний рахунок.

За відкриття овердрафту банк стягує фіксовану одноразову плату, яку слід сплатити при укладенні договору.

Умови процентної ставки або плати за користування овердрафтом найбільш суб'єктивні і залежать від кредитної політики банку.

Один із варіантів – це коли відсотки за користування овердрафтом нараховуються один раз на місяць на суму фактичної заборгованості і за фактичний термін використання кредиту за методом "факт/365 днів" і підлягають сплаті у тому місяці, в якому вони нараховані. Також банк може вибрати варіант, коли відсотки за користування овердрафтом нараховуються щодня на суму дебетового сальдо за поточним рахунком клієнта, яка була закрита за рахунок овердрафту. Погашаються відсотки щодня автоматично з поточного рахунку, що працює у режимі овердрафту [1].

Крім того, якщо підприємство – користувач овердрафтом захоче внести до кредитного договору які-небудь зміни, наприклад про збільшення ліміту, то за це також треба буде сплатити встановлену суму. За невчасне повернення наданого кредиту за овердрафтом банк стягає пеню і підвищені відсотки.

У бухгалтерському обліку операції з овердрафту відображаються таким чином:

Визначаються суми зобов'язань відповідно до умов договору за дебетом 9129, а кредитується – 9900.

Відображається сума кредиту овердрафту у межах обумовленої в договорі максимальної суми за дебетом проводять рахунки клієнтів, а за кредитом рахунки 1001, 1002, 1200, 3900.

Під час надання коштів у вигляді кредиту овердрафт робиться зворотний запис зі зменшення суми зобов'язань із виданого кредиту.

При нарахування суми процентних доходів за кредитом овердрафт дебетуються рахунки 2607, 2657, а кредитуються рахунки процентних доходів за кредитами.

Погашення суми заборгованості за кредитом овердрафт буде відобразитися таким чином: за дебетом відображаються рахунки 1200, 3739, 3900 та рахунки клієнтів, а за дебетом – рахунки клієнтів.

Погашення суми процентних доходів за кредитом овердрафт обліковуються таким чином: за дебетом 1200, 3739, 3900 та рахунки клієнтів, а за кредитом – 2607, 2657.

Якщо суму основного боргу за кредитом овердрафт не погашено у визначений кредитним договором термін, то дебетовий залишок за рахунком клієнта наступного робочого дня відображається на рахунках з обліку простроченої заборгованості наданих кредитів.

Припинення виконання суми невикористаного зобов'язання відображаються в системі позабалансових рахунків.

У разі припинення дії договору або повного його виконання відповідна сума зобов'язань списується з позабалансових рахунків.

Для покращення бухгалтерського обліку та нагляднішого відображення кредитів овердрафт, автор вважає за потрібне ввести в обіг такі рахунки:

1503 "Кредити типу овердрафт отримані від інших банків";

1603 "Кредити типу овердрафт надані іншим банкам";

2609 "Кредити типу овердрафт на вимогу суб'єктів господарювання";

2621 "Кредити типу овердрафт на вимогу фізичних осіб";

2659 "Кредити типу овердрафт на вимогу небанківських фінансових установ".

Тоді облікове відображення банківських операцій за кредитами овердрафт із різними суб'єктам матиме такий вигляд:

відкрито овердрафт на кореспондентському рахунку банку в НБУ (в інших банках):

Дебет 1200 "Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України" (1500 "Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках");

Кредит 1503 "Кредити типу овердрафт отримані від інших банків";

кредит типу овердрафт надано іншому банку (НБУ):

Дебет 1603 "Кредити типу овердрафт надані іншим банкам";

Кредит 1200 "Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України" (1500 "Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках");

відкрито овердрафт на на вимогу фізичної особи:

Дебет 2621 "Кредити типу овердрафт на вимогу фізичних осіб";

Кредит 2620 "Кошти на вимогу фізичних осіб";

відкрито овердрафт на на вимогу суб'єкту господарювання:

Дебет 2609 "Кредити типу овердрафт на вимогу суб'єктів господарювання";

Кредит 2600 "Кошти на вимогу суб'єктів господарювання";

відкрито овердрафт на на вимогу небанківської фінансової установи:

Дебет 2659 "Кредити типу овердрафт на вимогу небанківських фінансових установ";

Кредит 2650 "Кошти на вимогу небанківських фінансових установ".

Створення даних рахунків приведе до більш зручного відображення в обліку кредитів овердрафт, прозорості їх відображення та зручного моніторингу.

Таким чином, овердрафт має низку незаперечних переваг. Застосування такої форми кредитування, як овердрафт, дозволяє здійснювати видачу поновлюваних кредитів без додаткового оформлення документів, тобто в разі потреби скористатися овердрафтом можна в будь-який час. Основною перевагою даного кредитного продукту є можливість здійснення покупок в умовах тимчасової нестачі коштів на поточному рахунку, причому за своєю суттю овердрафт – бланковий кредит, який не вимагає забезпечення – забезпеченням виступають майбутні надходження на картковий рахунок. Також можна виділити відсутність обмежень по цільовому використанню позикових коштів, оптимізацію витрат на оплату відсотків по кредиту, автоматичне надання і погашення овердрафту за мірою нестачі або надходження грошових коштів відповідно.

Сьогодні овердрафт є однією з найбільш вигідних форм надання короткострокового кредиту. За допомогою овердрафту підприємство може не тільки значно підвищити свій потенціал, але й поліпшити платіжну дисципліну, ділову репутацію, здійснювати стабільну безперебійну роботу. У найближчій перспективі доцільно розвивати овердрафт, як альтернативу споживчому кредиту.

Наук. керівн. Глебова Н. В.

Література: 1. Овердрафт – особливості застосування й обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dtkk.com.ua/show/1cid02780.html>. 2. Глебова Н. В. Облік у банках : навчальний посібник / Н. В. Глебова. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – С. 176.

Юнник І. Є.

УДК 005.92:004.63

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АВТОМАТИЗАЦІЯ СИСТЕМИ ДОКУМЕНТООБІГУ

Анотація. Розглянуто методичні аспекти автоматизації системи документообігу на сучасних підприємствах. Встановлено особливості систематизації облікової інформації. Виділено переваги та недоліки впровадження новітніх технологій на вітчизняних підприємствах.

© Юнник І. Є., 2013

Аннотация. Рассмотрены методические аспекты автоматизации системы документооборота на современных предприятиях. Отмечены особенности систематизации учетной информации. Выделены преимущества и недостатки внедрения инновационных технологий на отечественных предприятиях.

Annotation. The paper studies methodological aspects of workflow automation system for modern enterprises. The features of accounting information systematization were marked out. The advantages and disadvantages of introducing new technologies into domestic enterprises were highlighted.

Ключові слова: документообіг, система бухгалтерського обліку, автоматизація документообігу, облікова інформація.

Стрімкий розвиток та глобальне впровадження новітніх інформаційних технологій та інтенсифікація інформаційних відносин створили умови для реального проведення багатьох виробничих операцій за допомогою сучасних телекомунікаційних систем та телеконсультацій. Становлення ринкових відносин в Україні сприяло створенню значної кількості малих і середніх підприємств, реструктуризації великих у результаті роздержавлення, що розширило сферу ведення бухгалтерського обліку та застосування засобів його автоматизації. Останнім часом на ринку програмних засобів автоматизації обліку запропоновано десятки систем, які забезпечують належне ведення автоматизованого обліку.

Проблемами організації та впровадження інформаційних систем у бухгалтерський облік вітчизняних підприємств з метою автоматизації процесів обробки та систематизації облікової інформації були предметом наукового дослідження таких вчених, як: Ф. Бутинець, О. Миронюк, В. Сопко, М. Бенько [1], В. Завгородній, А. Загородній та ін.

Метою є визначення необхідності впровадження автоматизованого документообігу, основні переваги та недоліки, а також визначення завдань бухгалтера при автоматизованій системі обліку.

Об'єктом дослідження є особливості автоматизації документообігу, переваги та недоліки.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні, організаційні і практичні положення документообігу підприємства.

Процес обліку є досить трудомістким та ризиконебезпечним, тому одна помилка може викривити інформацію про фінансовий та майновий стан підприємства, установи чи організації. У сучасних умовах, що характеризуються швидким темпами розвитку комп'ютерних технологій, роль та цінність інформації особливо зростає.

Один з основних шляхів спрощення процесу обліку полягає в його автоматизації документообігу. Це не лише мінімізує ризик скоєння помилки під час обліку, а й стане основою для автоматизації інших процесів на підприємстві. Наприклад, для налагодження автоматизації виплати заробітної плати на підприємстві попередньо має бути розроблена впроваджена автоматизована система обліку розрахунків з оплати праці.

Ефективність роботи бухгалтера, аналітика та управлінця на підприємстві суттєво підвищується завдяки засобам інформатизації та автоматизації документообігу, які дозволяють оперативно накопичувати відповідні бази даних про наслідки господарської діяльності та використовувати їх для формування, редагування і друку вихідних документів, квартальних і річних звітів, а також надавати інформаційні послуги відповідним організаціям, системі управління щодо ефективності роботи, підвищувати ефективність праці аудиторів, ревізорів.

Автоматизація виключно фінансового та податкового обліку необхідна перш за все самим бухгалтерам для ефективного виконання своїх функцій. І тут використання комп'ютерних програм надає ряд істотних переваг саме щодо бухгалтерського обліку. Упровадження комп'ютерної техніки не передбачає внесення істотних змін у принципи бухгалтерського обліку, проте техніка збору й обробки інформації вдосконалюється.

Автоматизована (комп'ютерна) форма документообігу ґрунтується на комплексному використанні швидкодіючих ЕОМ, які забезпечують автоматизований процес збирання, реєстрації й опрацювання облікової інформації, необхідної для контролю й управління. Порядок опрацювання первинної документації на ЕОМ визначається системою програмного забезпечення, яка керує цим процесом. Дані первинних документів накопичуються у запам'ятовуючому пристрої ЕОМ. Первинна інформація вводиться у комп'ютерну систему програмістом або самим бухгалтером, який здійснює візуальний і машинний контроль, веде діалог, виправляє помилки, опрацьовує за допомогою комп'ютера інформацію; за допомогою друкуючого пристрою отримує відповідні машинограми (документів, реєстрів синтетичного й аналітичного обліку, оборотних і сальдових відомостей, балансу та інших форм звітності).

Таким чином, діалогово-автоматизована форма забезпечує повноту автоматизованої обробки і систематизацію облікової інформації та видачу вихідної інформації як у вигляді друкованих документів, так і відеограм. Вихідна інформація повинна оформлятися в порядку, який забезпечує її достовірність, своєчасність, системність, обґрунтованість, повноту та юридичну повноцінність.

Упровадження в обліковий процес комп'ютерної техніки зумовило заміну паперових носіїв інформації технічними з наданням їм, відповідно до Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку (затверджене наказом Мінфіну України від 24 травня 1995 року № 88), юридичної сили. Документи і машинограми, виготовлені машинним способом, для надання їм юридичної сили повинні відповідати вимогам стандартів і бути закодовані відповідно до затвердженої системи кодифікації. Підписи осіб, відповідальних за достовірність інформації, виконуються у вигляді пароля або іншим способом авторизації, що дає змогу однозначно ідентифікувати особу, що відобразила господарську операцію, і виключити можливість користуватися чужими кодами.

Проте застосовування масштабного програмного забезпечення не завжди є доцільним. Для суб'єктів малого підприємництва не раціональним буде витрачання невеликих коштів на придбання та щомісячне обслуговування даних програм для оброблення незначної кількості господарських операцій [2].

Крім переваг автоматизована система ведення обліку на підприємстві має ряд недоліків, до яких можна віднести:

- 1) проблеми загальної організації бізнесу й обліку;
- 2) висока вартість упровадження автоматизованої системи ведення обліку;
- 3) відсутність досконалого володіння комп'ютером бухгалтера підприємства, а також інших працівників підприємства;
- 4) ненадійність ЕОМ (виведення ЕОМ з ладу, збій у програмному забезпеченні, віруси, некоректне користування ЕОМ можуть спричинити втрату цінної інформації).

Поряд з цим можна виділити ряд факторів, котрі гальмують розвиток інформаційної мережі, що знижує ефективність упровадження нових та новітніх інформаційних технологій. Марченко Д. М. [3] у своїх роботах навів їх основний перелік, було узагальнено та виділено виділити такі:

- 1) використання різноманітних програмних засобів як нових, так і застарілих, значно ускладнює обслуговування інформаційної системи та знижує ефект її впровадження;
- 2) усунення окремих недоліків різноманітних програмних засобів може перейти в повсякденну проблему, що потребує створення засобів моніторингу стану всієї інформаційної мережі;
- 3) відсутність нормативної бази для регулювання автоматизованої форми обліку на вітчизняному рівні.

Недосконалість системи управління призводить до зниження прибутковості діяльності підприємства, нестійкого становища на ринку товарів і послуг. Витрати на обслуговування і доробку інформаційних систем автоматизації мають тенденцію до підвищення, а фактичний результат від їх використання залишається на незадовільному рівні. Розробка замовлених інформаційних бухгалтерських систем досить дорога і займає багато часу при відсутності гарантії очікуваного результату.

Необхідно зазначити, що комп'ютерні системи дають адміністрації широкий набір аналітичних засобів, що дозволяють оцінювати і контролювати діяльність фірми. Наявність додаткового інструментарію забезпечує зміцнення системи внутрішнього контролю в цілому і, таким чином, зниження ризику його неефективності. Важливим є те, що комп'ютерна обробка припускає використання однакових команд при обробці ідентичних господарських операцій, що практично нівелює ризик появи випадкових помилок, звичайно властивих для ручної обробки інформації [4].

Отже, на сучасному етапі автоматизація документообігу дуже необхідна і вона відіграє важливу роль як на підприємстві, так і в економіці в цілому, адже підвищується продуктивність праці бухгалтерів, скорочуються витрати для отримання необхідної інформації, надається більша ефективність передачі даних та їх більша точність і достовірність. Запровадження комп'ютерних систем надає можливість не тільки забезпечити автоматизацію обліку, а й вирішити інші (організаційні, кадрові, фінансові) завдання, які постають перед підприємством у процесі його діяльності. Тому в системі заходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності підприємств обов'язковим складовим елементом є автоматизація системи бухгалтерського обліку, що надає можливість економіти підприємству свій час та кошти, а головне своєчасно приймати ефективні управлінські рішення.

Наук. керівн. Писарчук О. В.

Література: 1. Сопко В. В. Мета і принципи автоматизації бухгалтерського обліку / В. В. Сопко, М. М. Бенько // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 12. – С. 186–192. 2. Городянська Л. Особливості технічного забезпечення системи бухгалтерського обліку / Л. Городянська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 10. – С. 17–22. 3. Марченко Д. М. Автоматизація бухгалтерського обліку як джерело зростання його ефективності / Д. М. Марченко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 6(96). – С. 248–254. 4. Городянська Л. Особливості технічного забезпечення системи бухгалтерського обліку / Л. Городянська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 10. – С. 17–22.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Анотація. Розкрито економічну сутність дебіторської заборгованості як фактора, що впливає на фінансову стійкість підприємства. Обґрунтовано методику здійснення контролю за своєчасністю погашення дебіторської заборгованості. Визначено основні процедури здійснення контролю за дебіторською заборгованістю.

Аннотация. Раскрыта экономическая сущность дебиторской задолженности как фактора, оказывающего влияние на финансовую устойчивость предприятия. Обоснована методика осуществления контроля за своевременностью погашения дебиторской задолженности. Определены основные процедуры осуществления контроля за дебиторской задолженностью.

Annotation. The article deals with the economic substance of receivables as a factor affecting the financial stability of a company. Methods of monitoring the timeliness of collection of receivables were justified. The basic procedure of monitoring the accounts receivable was defined.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, активи підприємства, контроль, методика здійснення, організація.

В умовах сьогодення дебіторська заборгованість підприємства є особливою статтею діяльності. Важливість вчасного та повного отримання коштів на рахунок підприємства після реалізації продукції з погляду формування оборотних активів та забезпечення платоспроможності переоцінити важко. Дебіторська заборгованість викликає ряд проблем, оскільки завжди існує невпевненість про її вчасне та повне повернення. Тому для підприємства важливо завжди контролювати рівень дебіторської заборгованості, при потребі та можливості створювати резерви сумнівних боргів, користуватися послугами факторингових компаній та ін.

Організації методики контролю за дебіторською заборгованістю підприємства присвячено праці таких вчених, як: Гуцаленко Л. В., Мочерний С. В., Добровольська О. В., Туболець І. І. та ін. [1–4]. Однак залишаються невирішеними питання вдосконалення управління обліку та контролю за своєчасністю погашення дебіторської заборгованості на рівні окремих підприємств.

Об'єктом дослідження є організація та методика здійснення контролю дебіторської заборгованості.

Предметом дослідження є контроль дебіторської заборгованості.

Сучасні умови ринкової економіки вимагають від підприємств термінової реалізації продукції, постійного пошуку нових покупців та споживачів. У процесі цього суб'єкти господарювання часто стикаються з проблемами, які полягають у неможливості своїх контрагентів вчасно розрахуватися за поставлену їм продукцію, у зв'язку з недостатністю коштів та невпевненістю остатніх в успішній її реалізації. Так виникає дебіторська заборгованість.

Дебіторська заборгованість – це стале поняття, воно є економічно загальноновизнаним, відображається окремим рядком балансу підприємства, відноситься до активів та обліковується в бухгалтерських документах. Процес та методика обліку дебіторської заборгованості визначена в П(С)БО 10, "Дебіторська заборгованість". Згідно з П(С)БО 10, дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємства на певну дату [5].

Дебіторська заборгованість як поняття широко висвітлена в науковій літературі. Зокрема Є. Панченко відзначає, що дебіторська заборгованість – це борг підприємству, організації, фізичній особі, що виник у процесі господарських відносин з іншими юридичними і фізичними особами. Дебіторська заборгованість, на думку Л. Каніщенко, – це частина обігового капіталу підприємства, компанії; сума, яку заборгували підприємству, організації, компанії інші юридичні особи і компанії, а також громадяни, що є їх боржниками (дебіторами) за поставку товарів, виконання робіт, надання послуг тощо [2, с. 303].

Не дивлячись на велику кількість визначень, дебіторська заборгованість залишається певним видом кредитних відносин між покупцем та продавцем продукції, і завжди існує певний ряд проблем пов'язаний з розрахунком між ними.

Важливим моментом є правильне визначення сум, дебіторської заборгованості. Дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебіто-

рами можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи. За даними бухгалтерського обліку можна визначити суму заборгованості на будь-яку дату, але звичайно така сума визначається на дату балансу. Оскільки відповідно до вимог національних стандартів бухгалтерського обліку підприємства подають також проміжну (квартальну) звітність, то суму дебіторської заборгованості підприємства слід визначати щоквартально.

Сучасні умови господарювання, що склалися в Україні, викликають постійне зростання величини дебіторської заборгованості підприємства.

Із зростанням розміру дебіторської заборгованості виникає потреба управління дебіторською заборгованістю. У сучасних умовах господарювання розробка ефективного управління дебіторською заборгованістю є одним із ключових завдань у вирішенні завдань підприємства з позиції забезпечення належного рівня фінансової безпеки та досягнення позитивних результатів у фінансовому оздоровленні [6, с. 168].

Так, проблему для підприємства становить прострочення заборгованості, оскільки це вимагає прийняття негайних рішень стосовно можливості отримання коштів для забезпечення фінансування діяльності відповідно до фінансового плану підприємства, обліку простроченої заборгованості, формування резерву сумнівних боргів підприємства та розгляд рішення про доцільність проведення факторингу стосовно боргу, а це в свою чергу вимагає правильного відображення цих дій в обліку для формування повної, точної, актуальної інформації.

Для забезпечення такого принципу бухгалтерського обліку, як "обачність", дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи і послуги відображається в бухгалтерській звітності у чистій реалізаційній вартості, що враховує величину резерву сумнівних боргів. Питання визначення величини такого резерву потребує доопрацювання в плані конкретизації методики розрахунку. Слід запропонувати комплексний методичний підхід до розрахунку резерву сумнівних боргів, розробити комплексну методику розрахунку такого резерву, що містить аналітичну та математичну моделі розрахунку [1].

На думку автора, правильне облікове відображення (як у бухгалтерському, так і в податковому обліку) дозволить сформулювати більш актуальну інформацію про підприємство, і разом з тим, правильно та економічно обґрунтовано нараховувати суму податку на прибуток.

Контроль повинен здійснюватися, починаючи з відвантаження продукції, проходження розрахункових документів, їх оплати до надходження виручки від реалізації продукції на розрахунковий рахунок підприємства. Такий контроль здійснюється в рамках загального контролю на підприємстві. Особливу увагу слід приділяти найбільш крупним і сумнівним видам дебіторської заборгованості по товарному кредиту, а також середньому розміру товарного кредиту, а потім останнім видам дебіторської заборгованості, що сильно не впливають на фінансові результати діяльності підприємства. Таким чином, з метою оцінки стану дебіторської заборгованості слід проводити контроль у розрізі розміру заборгованості окремих дебіторів за термінами виникнення боргів [4].

Приступаючи до перевірки та контролю, належить з'ясувати правильність відображення по статтях балансу відповідних залишків заборгованості. Для цього слід порівняти залишки по кожному виду розрахунків на початок ревізованого періоду, що відображені в регістрах аналітичного обліку і призначені для обліку таких розрахунків із залишками відповідних статей балансу, перевіряючи при цьому кожний вид розрахунків. Контролер зобов'язаний з'ясувати:

- 1) причини утворення такої заборгованості і з чієї вини вона утворена;
- 2) реальність її одержання (наявність листів, актів звірки, розрахунків, де дебітори визнають свою заборгованість);
- 3) дотримання строків позовної давності;
- 4) заходи, що вживалися до її погашення;
- 5) дотримання вимог проведення інвентаризації розрахунків з дебіторами і кредиторами.

Розподіл дебіторської заборгованості за термінами її виникнення необхідно проводити з метою оперативного управління заборгованістю і запобігання прострочення терміну позовної давності з усіма його негативними наслідками. Для цього необхідно вести облік дебіторської заборгованості за термінами її виникнення. Варто зазначити, що особливу увагу звертають на динаміку дебіторської заборгованості, тобто встановлюють, чи є ця заборгованість нормальною, чи простроченою. Для цього залучають дані Приміток до річної фінансової звітності та аналітичні дані первинного обліку [7, с. 279].

При здійсненні контролю дебіторської і кредиторської заборгованостей потрібно приділяти увагу таким питанням:

- 1) забезпечувати юридичну обґрунтованість кожної суми дебіторської та кредиторської заборгованості;
- 2) з'ясувати їх причини та прораховувати наслідки;
- 3) з'ясувати, чи вживаються необхідні заходи щодо стягнення дебіторської заборгованості, чи є реальна можливість погашення кредиторської заборгованості;
- 4) з'ясувати, чи проводилася інвентаризація розрахунків на підприємстві і чи не минув строк позовної давності [3, с. 6].

Контроль за дебіторською заборгованістю на підприємстві проявляється через політику управління останньою. На думку автора, політика управління дебіторською заборгованістю підприємства повинна складатися з таких основних елементів:

- формування принципів здійснення розрахунків підприємства з контрагентами;
- визначення можливої суми фінансових засобів, що інвестуються в дебіторську заборгованість;

виявлення фінансових можливостей надання комерційного та споживчого кредиту та формування системи кредитних умов;
забезпечення використання на підприємстві сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості.

Викладений матеріал дозволяє дійти висновку, що для підприємства важливим є питанням урегулювання обліку та контролю дебіторської заборгованості та вдосконалена нормативна база.

Важливість вирішення актуальних питань щодо вдосконалення контролю за дебіторської заборгованістю, на думку автора, варто розмістити в такій послідовності:

удосконалення нормативно-правової бази на державному рівні;
своєчасність розмежування на рівні підприємства довго- та короткострокової заборгованості з метою їх оптимального та ефективного обліку;

забезпечення обліку прострочених зобов'язань та резерву сумнівних боргів.

Таким чином, було розглянуто суть поняття дебіторської заборгованості, обґрунтовано методу контролю за своєчасністю погашення дебіторської заборгованості, визначено процедури контролю за дебіторською заборгованістю. Проведені дослідження дають змогу зробити висновок, що вдала організація контролю дебіторської заборгованості є невід'ємною частиною для ефективного функціонування всього підприємства.

Наук. керівн. Писарчук О. В.

Література: 1. Гуцаленко Л. В. Організація та методика контролю дебіторської заборгованості підприємств економіки [Електронний ресурс] / Л. В. Гуцаленко, Л. П. Фурман. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/21_NNP_2010/Economics/70388.doc.htm. 2. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія. У 3-х т. / С. В. Мочерний. – Т. 1. – К. : Вид. центр "Академія", 2000. – 864 с. 3. Добровольська О. В. Сучасна система організації контролю за дебіторською заборгованістю підприємств / О. В. Добровольська // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 1. – С. 5–11. 4. Туболець І. І. Політика стягнення дебіторської заборгованості / І. І. Туболець // Ефективна економіка. – 2010. 5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість" : Наказ Міністерства фінансів України від 8.10.1999 р., № 237 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua. 6. Рибалко О. М. Деякі аспекти ефективного управління дебіторською заборгованістю / О. М. Рибалко, М. Б. Сичова // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 1. – С. 164–169. 7. Фарйон О. О. Дебіторська та кредиторська заборгованість: контроль та управління як запорука успішного розвитку / О. О. Фарйон, М. Я. Яструбський // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.4. – С. 276–282.

УДК 657.421:006.35(100)

П'яткіна Е. В.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ ЗА ВІТЧИЗНЯНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Анотація. Обґрунтовано необхідність переходу з національних П(С)БО на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку. Розкрито особливості визнання, оцінки та обліку запасів згідно з міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ). Проведено порівняльний аналіз МСФЗ та П(С)БО.

Аннотация. Обоснована необходимость перехода с национальных П(С)БУ на международные стандарты бухгалтерского учета. Раскрыты особенности признания, оценки и учета запасов по международным стандартам финансовой отчетности (МСФО). Проведен сравнительный анализ МСФО и П(С)БУ.

Annotation. The article substantiates the necessity of transition to international accounting standards and the features of recognition, measurement and accounting for inventories under international financial reporting standards (IFRS), as well as gives a comparative analysis of national accounting standards and IFRS.

Ключові слова: облік, запаси, оцінка запасів, міжнародні стандарти, визнання запасів.

© П'яткіна Е. В., 2013

Незважаючи на те, що всі національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку України (П(С)БО) значною мірою ґрунтуються на Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку (МСБО), вони не тотожні, а значні зміни, внесені до чинних міжнародних стандартів Радою з МСБО у грудні 2003 року, поглибили існуючі розбіжності. Тому на сучасному етапі актуальним є вирішення проблеми уніфікації української системи з міжнародною системою бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Питанням гармонізації обліку національних з міжнародними стандартами займалися Ф. Бутинець, В. Качалін, С. Голов, В. Костюченко, І. Бланк, В. Швець, Я. Соколов, Л. Нищенко та інші дослідники.

Метою дослідження є аналіз особливостей обліку запасів по міжнародних та вітчизняних стандартах, виявлення відмінностей задля вдосконалення механізму інтеграції міжнародних стандартів до національної системи обліку. Об'єктом дослідження є облік запасів по міжнародних та вітчизняних стандартах. Предметом дослідження є особливості оцінки запасів по міжнародних та вітчизняних стандартах.

Вибір європейського шляху розвитку, першим етапом якого був вступ України до Світової організації торгівлі (СОТ), привело до необхідності реформування всіх галузей економіки та вдосконалення бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів. Ідея гармонізації різних систем бухгалтерського обліку реалізується в рамках Європейського співтовариства (ЄС) ще з 1961 року. Суть її полягає в тому, що в кожній країні може існувати своя модель організації обліку і система стандартів, що їх регулюють. Ці стандарти не повинні суперечити аналогічним стандартам у країнах-учасниках співтовариства.

Два останні десятиліття відзначені посиленням уваги до проблеми міжнародної уніфікації бухгалтерського обліку. Проблема невідповідності моделей бухгалтерського обліку не є унікальною і властива не тільки Україні. Вона має глобальний характер.

Для досягнення гармонії національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, перш за все, необхідно виявити ряд протиріч та розбіжностей, що виникають між ними.

Необхідно відмітити, що міжнародні стандарти мають як позитивні, так і негативні риси. Їх об'єктивними перевагами перед національними стандартами в окремих країнах є:

1. Чітка економічна логіка, що гарантує максимальну інформативність показників обліку та звітності.
2. Узагальнення найкращої сучасної світової практики в галузі бухгалтерського обліку, що зближує Україну та інші розвинуті держави.
3. Простота сприймання для користувачів фінансової інформації в усьому світі, що надає додаткові можливості просування на міжнародному ринку — отримання кредитів, інвестицій та ін.

До недоліків МСБО можна віднести:

1. Важкість перекладу на українську мову з дотриманням початкового змісту, що призводить до втрат інформації.
2. Відсутність детальних інтерпретацій, співставлення стандартів з конкретними ситуаціями, що ускладнює їх розуміння [1, с. 58].

Як правило, найбільшу питому вагу в структурі доходів підприємств торгівлі займає виручка від реалізації товарів. Оскільки товари — це активи, що утримуються підприємствами з метою подальшого продажу, то порядок їх придбання, утримання і вибуття регламентує П(С)БО № 9 "Запаси" [2]. Міжнародним аналогом П(С)БО № 9 є МСБО № 2 "Запаси" [3]. Даний стандарт було прийнято ще у 1975 році, але в подальшому він був переглянутий та набрав чинності лише з 1 січня 1995 року. Отже, логічно виникає думка про гармонізацію П(С)БО № 9 та МСБО № 2.

У вітчизняному положенні визначено порядок визнання, оцінки та документального оформлення руху запасів, а в міжнародному аналізі більша увага приділяється визначенню термінів, пов'язаних із використанням запасів. Тому, на думку автора, П(С)БО № 9 необхідно доопрацювати в контексті тлумачення термінів, що безпосередньо стосуються запасів. Слід проаналізувати розбіжності МСБО № 2 і П(С)БО № 9 по таких ознаках, як: визначення термінів, оцінка запасів, формування собівартості та ін.

Відповідно до МСБО № 2 [3], запаси — це активи, які:

1. Утримуються для продажу за умов звичайної господарської діяльності.
2. Перебувають у процесі виробництва для такого продажу або існують у формі основних чи допоміжних матеріалів для споживання у виробничому процесі або при наданні послуг.

Необхідно відзначити, що визначення запасів у П(С)БО № 9 майже ідентичне. За винятком того, що в останньому пункті крім споживання у виробничому процесі або при наданні послуг зазначене можливе споживання запасів у керуванні підприємством. Таке доповнення є цілком доречним, тим більше, що процес виробництва — це не процес здійснення якої-небудь діяльності. Процес виробництва, наприклад, не містить у собі такі процеси, як заготівля, збереження або реалізація.

У п. 1 МСБО № 2 зазначено, що даний стандарт не застосовується до:

1. Незавершеного виробництва за будівельними контрактами, включаючи прямо пов'язані з ними контракти з надання послуг.
2. Фінансових інструментів.
3. Біологічних активів, пов'язаних із сільськогосподарською діяльністю та сільськогосподарською продукцією на місці збирання врожаю.

Отже, у п. 1 МСБО № 2 не сказано про запаси, що використовуються при здійсненні капітальних інвестицій. Тому будівельні матеріали, що знаходяться на балансі підприємства і використо-

вуються, наприклад, при здійсненні будівництва господарським способом, так само відносяться до запасів.

Варто відзначити, що у МСБО № 2 так і в П(С)БО № 9 до запасів відноситься готова продукція і незавершене виробництво [1, с. 118–120].

Взагалі, визначення вартості запасів є головною метою МСБО № 2, як сказано в самому стандарті, що підкреслює значення даного процесу.

Відповідно до п. 6 МСБО № 2, запаси слід вимірювати за найменшим з двох показників: собівартістю або чистою вартістю реалізації.

Вибір оцінки за одним з двох найменших показників пояснюється тим, що однією з концептуальних основ МСБО відносно якісних характеристик фінансової звітності є вірогідність, складовою частиною якої є обачність, зокрема, в оцінках активів. У МСБО принцип обачності посідає одне із перших місць, у той час коли в П(С)БО цей принцип використовується не завжди. Наприклад, принцип оцінки за найменшою собівартістю або ринковою вартістю дуже рідко використовується в українській практиці [4].

Деякі відмінності між МСБО № 2 та П(С)БО № 9 в оцінці запасів проілюстровано у вигляді таблиці, що наведена.

Таблиця

Порівняння міжнародних та вітчизняних стандартів з обліку запасів

Ознака	П(С)БО № 9 "Запаси"	МСБО № 2 "Запаси"
При надходженні	Собівартість формується з таких витрат: 1. При придбанні у постачальника. Суми, що сплачуються згідно з договором постачальнику (продавцю) за вирахуванням непрямих податків; суми ввізного мита; суми непрямих податків у зв'язку з придбанням запасів, які не відшкодовуються підприємству; транспортно-заготівельні витрати; інші витрати. 2. При виготовленні власними силами. Витрат, що утворюють виробничу собівартість, визначену за П(С)БО 16 "Витрати". 3. При внесенні до статутного капіталу. Справедливої вартості, погоджена із засновниками підприємства з урахуванням витрат, що включаються до первісної вартості запасів, придбаних у постачальника. 4. При безоплатному отриманні. Справедливої вартості. 5. При отриманні у результаті обміну на подібні активи. Балансової вартості переданих запасів. 6. При отриманні в результаті обміну на неподібні активи. Справедливої вартості отриманих запасів. До собівартості не включаються витрати: понаднормові витрати і нестачі запасів; проценти за користування позиками; витрати на збут; загальногосподарські та інші витрати	Собівартість формується з таких витрат: 1. Витрати на придбання. Ціни придбання; мита та інших податків; витрати на транспортування; вартості робіт з навантаження та розвантаження й інших витрат. 2. Витрати на переробку. Витрати, безпосередньо пов'язані з одиницею виробництва. 3. Інші витрати. Інші витрати, якщо вони відбулися при доставці до їх теперішнього місця розпакування та приведення до теперішнього стану. До собівартості не включаються: понаднормативні суми відходів матеріалів, оплата праці або інші виробничі витрати; витрати на зберігання, крім тих витрат, які зумовлені виробничим процесом і є необхідними для наступного етапу виробництва; адміністративні накладні витрати, не пов'язані з доставкою запасів до їх теперішнього місця розташування та приведення у теперішній стан; витрати на продаж
При витрачанні	Собівартість перших за часом надходження запасів (ФІФО), ідентифікована собівартість, середньозважена собівартість. Нормативні затрати; ціни продаж	Допускається метод ЛІФО, собівартість останнього за часом надходження запасів
На дату балансу	Найменша з двох оцінок: первісна вартість або чиста вартість реалізації.	Чиста вартість реалізації
Розкриття інформації про запаси у фінансовій звітності	Балансова (облікова) вартість запасів, переданих у переробку, на комісію, в заставу; сума збільшення чистої вартості реалізації, за якою проведена оцінка запасів	Сума будь-якого сторнування будь-якого часткового списання, яка визначається як дохід певного періоду; обставини або подій, що спричинили сторнування списання запасів, переданих як застава для гарантії зобов'язань

У МСБО № 2 при обліку вибуття запасів дозволено використовувати метод ЛІФО. Даний метод базується на припущенні, що одиниці запасів, котрі надійшли останніми, вибувають першими, а отже залишок одиниць запасів на кінець звітного періоду вважаються тими, що надійшли першими. Використання даного методу дає можливість маніпулювати показником прибутку у звітному періоді, залежно від часу придбання запасів. В багатьох країнах метод ЛІФО заборонено використовувати, зокрема і в Україні [5]. На думку автора, даний метод взагалі необхідно виключити із МСБО № 2.

Головна проблема при виборі найкращого методу обліку запасів для конкретного підприємства виникає внаслідок того, що запаси впливають і на баланс, і на звіт про фінансові результати. На думку автора, для переважної більшості підприємств доцільно виділити такі основні методи обліку запасів, як ФІФО та метод середньозваженої собівартості, а для деяких специфічних виробництв – метод ідентифікованої собівартості. Методи ФІФО та середньозваженої собівартості можна застосовувати практично на будь-якому підприємстві, групуючи запаси за певною ознакою, для всіх інших підприємств, де важливо знати вартість кожної окремої одиниці запасів, варто застосовувати метод ідентифікованої собівартості щоб не допустити викривлень у розрахунку собівартості та залишків запасів.

Підбиваючи підсумки, варто зазначити таке: вступ до СОТ та євроінтеграція України вимагає гармонізації П(С)БО та МСБО. Для успішної діяльності на міжнародному ринку Україна вже отримала перший поштовх – інтерес закордонних інвесторів після турніру "Євро-2012". При узгодженні П(С)БО та МСБО потрібно проаналізувати до чого це може призвести в кінцевому результаті, оскільки МСБО також мають певні недоліки, а економіка України має ряд особливостей, не характерних іншим європейським країнам. Для спрощення обліку запасів варто переглянути методи їх оцінки та залишити в стандартах тільки необхідні, які можна застосувати на будь-якому підприємстві. На думку автора, це методи ФІФО, середньозваженої собівартості та ідентифікованої собівартості. Таким чином, облік запасів вимагає подальших досліджень, виявлення проблемних питань та пошуку їх усунення, адже запаси – це основа виробництва продукції, і самі товари, що далі реалізуються.

Наук. керівн. Тютлікова В. В.

Література: 1. Войнаренко М. П. Міжнародні стандарти фінансової звітності та аудиту : навч. посібн. / М. П. Войнаренко, Н. А. Пономарьова, О. В. Замазій. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 488 с. 2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси" : Наказ Міністерства України від 20.10.1999 р. № 246 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua. 3. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / за ред. С. Ф. Голова. – К. : Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2009. – 1024 с. 4. Ляшенко М. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / М. Ляшенко // Школа бухгалтера. – 2007. – № 16. – 28 с. 5. Голова С. Ф. Бухгалтерский учет и финансовая отчетность по международным стандартам / С. Ф. Голова, В. М. Костюченко. – Х. : Фактор, 2008. – 1008 с.

Базарова І. В.

УДК 005.584(477)

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНТРОЛІНГУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто передумови розвитку контролінгу в сучасних умовах, поняття контролінгу, його основні функції. Наведено об'єкти даної складової управління та методи, за допомогою яких він може здійснюватись. Розглянуто проблеми, що виникають за умови впровадження служби контролінгу на підприємстві, та шляхи їх вирішення.

Аннотация. Рассмотрены предпосылки развития контроллинга в современных условиях, понятие контроллинга, его основные функции. Приведены объекты данной составляющей управления и методы, с помощью которых он может осуществляться. Рассмотрены проблемы, которые возникают при условии внедрения контроллинга на предприятии, и пути их решения.

Annotation. The article deals with the preconditions of controlling in modern terms, the concept of "controlling", its basic functions. An object of this part of management and the methods by which it can be done are presented. The problems arising when introducing controlling in a company and the ways of their solutions are discussed.

Ключові слова: контролінг, система управління, менеджмент, функція управління, служба контролінгу.

Діяльність вітчизняних підприємств орієнтована на ринкову економіку, тому перед ними виникає необхідність працювати, враховуючи закони та вимоги ринку. Сьогодні відбуваються зміни в

© Базарова І. В., 2013

системі виробництва та управління, що також має вплив на форми та методи контролю. Контролінг є принципово новим напрямом в управлінні підприємством, який дозволить здійснювати ефективний менеджмент. Для вивчення даних змін на діяльність підприємства необхідно дослідити їх сучасний стан та практику застосування.

Застосування контролінгу підприємствами нашої країни є важливою складовою управління. Теоретичні та практичні аспекти впровадження контролінгу досліджують: Карминський А. М., Фалько С. Г., Жевага А. А., Іванова Н. Ю., Фальмут Х. І., Швиданенко Г. О. [1; 2]. Проте, вони не розглядають передумови та значення даних дій.

Метою дослідження є вивчення особливостей впровадження контролінгу України. Об'єктом дослідження є управління діяльністю підприємства. Предметом дослідження є контролінг як складова процесу управління підприємством.

Одним з факторів у результаті якого вітчизняні підприємства стають збитковими є низький рівень управління. Унаслідок необхідності швидкого та ефективного реагування на зміни, які відбуваються в законодавстві та економічному середовищі необхідно постійно здійснювати менеджмент. Так, контролінг допомагає передбачити несприятливі ситуації та уникнути їх.

Передумовами розвитку контролінгу в сучасних умовах є:

нестабільність, як зовнішніх (інтернаціоналізація економічного життя, загострення конкуренції на внутрішніх і світових ринках), так і внутрішніх (обсяги виробництва, пошук надійних партнерів) чинників;

потреба пошуку новіших та вдосконалення вже існуючих систем управління, що забезпечують гнучкість та надійність функціонування підприємства;

істотні зміни в організації та методології системи інформаційного забезпечення;

відсутність коментарів різних варіантів управлінських рішень [3].

Контролінг – це система орієнтована на майбутній розвиток підприємства. Його завданням є орієнтація управлінського процесу на максимізацію прибутку і вартості капіталу при мінімізації ризику та збереженні ліквідності й платоспроможності підприємства. Він є базою управління та ґрунтується на економічній системі, систематичності управління й автоматизованому порядку управління. За відсутності хоч би однієї складової система управління не є контролінгом [4].

Для визначення місця і ролі контролінгу в системі управління підприємством варто зазначити, що він є складовою виробничо-організаційної та фінансово-економічної структури та здійснює координацію елементів управлінської системи, значення якої складається у визначенні основної мети діяльності підприємства (організації), формулюванні основних завдань, в основному, на багаторічну перспективу (перспективний план), складання кошторисів (бюджетування) і координація підрозділів, служб та організацій підприємства для вирішення основних планів (завдань) [5].

Протягом століть контроль пройшов багато перетворень до того, як перетворився на одну із функцій управління. Для розуміння поняття контролінгу слід розглянути його основні функції:

- координація управлінської діяльності з досягнення цілей підприємства;
- інформаційна та консультативна підтримка прийняття управлінських рішень;
- створення й забезпечення функціонування загальної інформаційної системи управління підприємством;

- забезпечення результативності управлінського процесу [4].

На сучасному етапі вирізняють такі об'єкти контролінгу:

- ресурси підприємства (матеріальні, засоби підприємства, персонал, інформація);
- господарські процеси (інвестиційна діяльність, постачання, виробництво, збут, науково-дослідні роботи тощо);
- фінансова діяльність підприємства;
- показники ефективності діяльності підприємства [4].

Контролінг на підприємстві доцільно здійснювати шляхом введення спеціальної служби або окремої особи, залежно від розмірів підприємства.

Невід'ємною складовою контролінгу є постійне його здійснення, що включає в себе діагностику, яка спрямована на своєчасне інформування про переростання нормальних господарських ситуацій у проблемні, а також своєчасне спрямування менеджерів на усунення проблемних ситуацій. На основі комплексного аналізу здійснюють стратегічне та оперативне планування.

Для виконання службою контролінгу своїх функцій використовується багато методів. Поряд із окремими загальнометодологічними та загальноекономічними методами (спостереження, порівняння, групування, аналіз, синтез тощо), використовуються і специфічні, зокрема аналіз точки беззбитковості, бенчмаркінг, функціонально-вартісний аналіз, портфельний аналіз, АВС-аналіз, аналіз сильних та слабких місць на підприємстві [6].

Варто відмітити, що контролінг орієнтований, насамперед, на майбутнє. Минуле цікавить тільки тією мірою, як воно впливає на майбутнє, сприяє кращій реалізації завдань майбутнього. Здійснення даного виду планування потребує визначення особи, якій буде надаватись інформація про його результати. Слід зазначити, що служба не виконує функції управління підприємством, а лише створює передумови для здійснення ефективного менеджменту. Даний підхід дозволить забезпечити ефективну взаємодію служби контролінгу з керівництвом. Проте такий спосіб управління буде ефективним за умови здійснення даних функцій висококваліфікованими спеціалістами. На даному етапі в Україні таких спеціалістів недостатньо. Також варто розробити посадові обов'язки та схему взаємодії служби контролінгу з підрозділами підприємства та перелік інформації, яку вони можуть отримати від працівників. Необхідно забезпечити нерозголошення інформації працівниками даного відділу.

Важливою умовою ефективного здійснення контролінгу є визначення строків, у які працівники повинні подати звіт про результати вивчення тих чи інших явищ або процесів керівництву. Це дозволить своєчасно приймати рішення.

Отже, знаходячись на перетині функцій обліку, контролю, аналізу та планування, контролінг займає особливе місце в інформаційно-аналітичній системі управління підприємством. Він синтезує, пов'язує всі вказані функції, інтегрує та координує їх, не підмінюючи собою жодну із функцій управління, підносить управління підприємством на якісно новий рівень.

Контролінг займає важливе місце в системі управління підприємством і орієнтований на досягнення всіх завдань, що постають перед ним. При створенні даної служби обов'язково необхідно врахувати особливості діяльності об'єкта контролінгу. Саме такий підхід дозволить системі управління перейти на новий рівень, який дозволить ефективно та своєчасно приймати рішення, щодо проблем та процесів, що є невід'ємною складовою діяльності підприємства. Напрямами подальших досліджень у даній темі можуть бути переваги та недоліки методів контролінгу, що застосовуються в сучасній практиці його здійснення.

Наук. керівн. Писарчук О. В.

Література: 1. Контроллинг [Текст] : учебник / А. М. Карминский, С. Г. Фалько, А. А. Жевага и др. – М. : ФисС, 2006. – 336 с. 2. Контролінг [Текст] : навч. посібн. / Г. О. Швиданенко, В. В. Лавриненко, О. Г. Дерев'яно та ін. – К. : КНЕУ, 2008. – 264 с. 3. Воляник Г. М. Контролінг у системі управління підприємством [Електронний ресурс] / Г. М. Воляник. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/>. 4. Вітлінський В. В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику / В. В. Вітлінський – К. : Деміур, 2006. – 212 с. 5. Івата В. В. Контролінг у системі управління підприємством [Електронний ресурс] / В. В. Івата. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_3/ivata_309.htm. 6. Ліпич Л. Г. Контролінг в системі антикризового управління [Електронний ресурс] / Л. Г. Ліпич, І. О. Гадзевич. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/>.

Міра Л. В.

УДК 657. 3

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ У БЮДЖЕТНІЙ УСТАНОВІ

Анотація. Розкрито особливості організації обліку касових операцій у бюджетній установі, визначено законодавчі, нормативні й первинні документи організації обліку касових операцій, документальне оформлення операцій із готівковими грошовими коштами в бюджетній установі.

Аннотация. Раскрыты особенности организации учета кассовых операций в бюджетном учреждении, определены законодательные, нормативные и первичные документы организации учета кассовых операций, документальное оформление операций с наличными денежными средствами в бюджетном учреждении.

Annotation. The article studies the organization peculiarities of cash transactions accounting in budgetary institutions, legislative, regulatory and primary documents of cash transactions records, documenting transactions with cash funds in budgetary institutions.

Ключові слова: каса, касові операції, бюджетна установа, готівка, контроль грошових потоків.

Актуальність дослідження полягає у тому, що основним джерелом надходження грошових коштів бюджетних установ є асигнування з державного чи місцевого бюджетів.

У процесі виконання державного бюджету (надходження, розподіл і використання бюджетних коштів) виникають економічні відносини у зв'язку з наповненням і розподілом централізованого фонду грошових коштів держави та його використанням за цільовим призначенням. Учасниками цього процесу є бюджетні установи як споживачі бюджетних коштів в обмін на виконання ними статутних функцій.

© Mira Л. В., 2013

Отже, процес виконання бюджету як у цілому всієї країни, так і кожної бюджетної установи зокрема полягає у формуванні грошового фонду та витрачання його на передбачені цілі.

У розробці питань організації обліку касових операцій у бюджетній установі вагомий внесок зробили вітчизняні та зарубіжні вчені: Бутинець Ф. Ф., Голов С. В., Дем'яненко М. Я., Кірейцева Г. Г., Савчук В. К., Сопко В. В., Слободян В. Д., Шевчук В. О., Хомин П. Я., Чижевський Л. В. та інші вчені [1].

Метою дослідження є визначення поняття та сутності процесу організації обліку касових операцій у бюджетній установі.

Об'єктом дослідження є облік касових операцій у бюджетній установі.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти організації обліку касових операцій у бюджетній установі.

Для планомірної організації грошового обігу в народному господарстві бюджетні організації, як інші юридичні особи, зобов'язані зберігати свої вільні грошові кошти на рахунках у банку і витрачати їх, як правило, шляхом безготівкових розрахунків. Однак у своїй практичній діяльності кожна установа змушена використовувати і готівкові розрахунки, наприклад, з оплати праці, стипендій, авансів на господарські потреби та відрядження тощо.

Основними завданнями організації обліку грошових коштів є встановлення належного порядку приймання і видачі готівки, оформлення касових документів, зберігання грошей і ведення касової книги, здійснення контролю за дотриманням касової дисципліни, своєчасне і правильне оформлення документів і відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій руху грошових коштів, проведення інвентаризації грошових коштів та відображення результатів інвентаризації на рахунках бухгалтерського обліку.

Уся готівка, що знаходиться в розпорядженні установи зберігається в касі. Каса – це приміщення або місце, призначене для приймання, видачі та зберігання готівки, інших цінностей і касових документів, де, як правило, ведеться касова книга. Посиленню контролю за витрачанням готівки сприяє суворе дотримання порядку здійснення касових операцій, який регламентується "Положенням про ведення касових операцій в національній валюті в Україні", затвердженим постановою НБУ від 15.12.2004 р. № 637 (зі змінами та доповненнями) [2].

Важливим етапом побудови обліку грошових коштів є організація роботи каси. Для цього у проєкті організації обліку слід відобразити такі основні групи питань: організація роботи каси й збереження грошових потоків, процедуру визначення ліміту в касі, особливості обліку касових операцій, порядок оперативного контролю та схоронності грошових коштів.

Установа може мати в своїй касі готівку тільки в межах встановлених лімітів. Для установ, які обслуговуються органами Державного казначейства України, порядок встановлення ліміту каси визначено у Порядку відкриття рахунків у національній валюті в органах Державного казначейства, затвердженому наказом Державного казначейства України від 02.12.2002 р. № 221 [3].

Понад встановлені норми у касі можуть зберігатися гроші лише на виплату заробітної плати, стипендій, допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю тільки протягом трьох робочих днів, включаючи день отримання готівки в банку. Після цього гроші здаються в банк для наступного зарахування на реєстраційний рахунок установи, відкритий в органах Державного казначейства.

Надходить готівка до каси бюджетної установи може з поточного (реєстраційного) рахунка, як повернення невикористаного авансу підзвітними особами, на відшкодування завданих установі збитків, за платні послуги, за утримання дітей у дошкільних закладах, харчування працівників за місцем роботи, за спортивну форму, одержані путівки з частковою оплатою тощо.

Також для бюджетних установ розроблені додаткові вимоги з обліку і контролю готівки згідно з Інструкцією з обліку коштів, розрахунків та інших активів бюджетних установ № 242. Для дотримання цієї вимоги та контролю за цільовим використанням готівки ведеться "Картка аналітичного обліку готівкових операцій". Картка відкривається на місяць, записи до неї здійснюються на підставі звітів касира за кожною операцією щодо надходження і вибуття готівки в розрізі кодів бюджетної класифікації (окремо по загальному та по видах спеціальних коштів). Також у розрізі кодів ЕКВ виводиться залишок готівки на початок і кінець дня [4].

Оскільки Національний банк України є єдиним емісійним центром на нього покладено організацію та контроль за готівковими операціями, то готівкові операції бюджетних установ здійснюються через установи банків, з якими працюють органи Держказначейства.

З метою поліпшення стану готівкового обороту та запобігання зловживанням під час здійснення операцій з готівкою Указом Президента України "Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки" від 12.06.1995 р. № 436/95 зі змінами і доповненнями від 07.09.2001 р. передбачено застосування до юридичних осіб штрафних санкцій у разі порушення ними встановлених норм і правил з регулювання обігу готівки.

Для запобігання недоцільного використання грошових коштів необхідно здійснювати постійний моніторинг і контроль за грошовими потоками установи.

Контроль грошових потоків – це контролююча система, яка забезпечує концентрацію контрольних дій на найпріоритетніші напрями розвитку, своєчасне виявлення відхилень фактично досягнутих результатів їх формування від планових і прийняття оперативних управлінських рішень, що забезпечить їх безперервний рух [1].

Саме завдяки впровадженню контролю грошових потоків буде можливо: спостерігати за процесом реалізації фінансових завдань щодо їх формування, встановлених системою планових фінансових показників і нормативів; вимірювати ступінь відхилення фактичних результатів розвитку грошових потоків від планових; розробляти оперативні управлінські рішення щодо нормалізації

грошових потоків установи згідно з передбаченими цілями та показниками; коригувати в разі потреби окремі цілі та показники розвитку грошових потоків У зв'язку зі змінами зовнішнього економічного середовища.

Отже, контроль грошових потоків є ефективною координуючою системою забезпечення ефективного обліку касових операцій у бюджетній установі.

Таким чином, автором виявлено, що організація обліку касових операцій у бюджетній установі має свої особливості, що зумовлено специфікою та характером їх діяльності, користуванням державним майном, особливим надходження грошових коштів. Особливості обліку готівки полягають у суворому контролі за цільовим використанням готівки, веденні для цього спеціального облікового реєстру "Картки обліку готівкових операцій", необхідності здавання готівки, що надходить у касу від надання послуг. Як варіант, для запобігання недоцільного використання грошових коштів автором запропоновано здійснювати контроль за грошовими потоками установи.

Наук. керівн. Писарчук О. В.

Література: 1. Сопко В. Бухгалтерський облік : навч. посібн. / В. Сопко. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2000. – 578 с. 2. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні : Постанова Правління НБУ № 637 від 15.12.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0040-05>. 3. Порядок відкриття рахунків у національній валюті в органах Держказначейства : Наказ Держказначейства України від 02.12.02 № 221 (в редакції наказу Державного казначейства України від 25.11.2010 р. № 152) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main . cgi?nreg=z0976-02>. 4. Жовтопуп М. М. Облік в бюджетних установах / М. М. Жовтопуп. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 232 с.

Осовий К. К.

УДК 158.965.5.3

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ

РЕФЛЕКСІЯ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЛЮДИНИ

Анотація. Показано сутність та особливості інтелектуального потенціалу персоналу. Обґрунтовано необхідність застосування рефлексії як однієї з ключових ознак, що характеризують інтелектуальні можливості людини. Визначено перелік найбільших перешкод, що заважають упровадити процес дослідження рефлексії в управлінську діяльність.

Анотация. Показаны сущность и особенности интеллектуального потенциала персонала. Обоснована необходимость применения рефлексии как одного из ключевых признаков, характеризующих интеллектуальные возможности человека. Определен перечень наибольших препятствий, мешающих внедрить процесс исследования рефлексии в управленческую деятельность.

Annotation. The nature and characteristics of staff intellectual potential are revealed. The necessity of applying reflection as one of the key features that characterize the intelligence of a person is proved. A list of the largest obstacles to implement a process of reflection in research management activities is determined.

Ключові слова: рефлексія, рефлексивність, людський потенціал, інтелект, соціально-психологічний клімат групи.

У сучасному світі технологій управління персоналом все більше уваги приділяється інтелектуальному потенціалу працівників та керівників будь-якої ланки управління. Саме інтелектуальний розвиток, перш за все, впливає на рівень компетентності та здібності персоналу. Знання та здатність їх використовувати на практиці, виявляють, наскільки вмілим є спеціаліст у тій чи іншій галузі.

Інтелектуальний потенціал – це сукупність теоретичних знань, практичного досвіду та індивідуальних здібностей працівників, що здійснюють роботи щодо створення інновацій на промислових підприємствах і в організаціях. Необхідно розрізняти абсолютний або максимально можливий та реальний потенціали.

© Осовий К. К., 2013

Під абсолютним інтелектуальним потенціалом мається на увазі його величина, яка повністю відповідає складності проблем, що стоять перед науково-технічним персоналом підприємства.

Реальним потенціалом є той, який фактично проявляється в умовах здійснення трудових операцій. Різниця між абсолютним і реальним інтелектуальним потенціалом і становить той можливий резерв зростання ефективності наукоємного виробництва, який можна отримати за рахунок підвищення якості діяльності.

Високі показники інтелектуального рівня впливають не лише на якість праці як такої, але й на соціально-психологічний клімат колективу (підрозділу, організації, концерну, холдингу), який відіграє одну з найважливіших ролей в успішності будь-якого виду господарства і впливає на формування комплексу мотиваційних заходів та процесів.

Для визначення інтелектуального рівня людини використовують різноманітні програми та тести. Результати допомагають адекватно та раціонально підходити до оцінки потенціалу працівників. Такі програми допомагають системно підійти до розгляду питання стосовно трудового потенціалу в даному розрізі та структурувати отримані дані для подальшого аналізу.

Виходячи з того, що інтелектуальний рівень безпосередньо впливає на соціально-психологічний клімат персоналу, пропонується виділити одну з ключових характеристик свідомої діяльності людини – рефлексивність та конкретно рефлексію як процес. Саме від здатності логічно пояснювати та оцінювати свої вчинки та думки залежать взаємовідносини з іншими людьми. Також рефлексія є суб'єктивним самопізнанням і окреслює межі, в яких може розвиватися людина, в тому числі інтелектуально; дає змогу позиціонувати себе у соціумі – у трудовому колективі.

Процес рефлексії – це спосіб аналізу, розгляду об'єкта, іншої людини або самого себе з різних позицій, накопичення результатів і їх синтез в єдину картину. У застосуванні рефлексії ключове значення має поняття "позиція". Позиція – це певне відношення діючого суб'єкта до об'єкта або іншої людини, обумовлене мотивами, функціональним, рольовим чи якимось іншим становищем, а також знаннями, професійним і життєвим досвідом. Чим більше позицій людина може зайняти в процесі аналізу об'єкта, тим вище рівень рефлексії вона здатна використовувати. Рефлексія забезпечує масштаб охоплення об'єкта вивчення і комплексність, різнобічність його бачення [1].

Рефлексія дає можливість аналізувати та робити висновки, вона не просто відображає, а активно трансформує, препарує, структурує, забезпечує зміст рефлексивного типу. Звісно, механізмом, який виконує рефлексивну функцію, насамперед, є мислення, поєднане з самосвідомістю, свідомістю і волею. Іншими словами, рефлексія є інтеграційним механізмом, який реалізує функцію пізнання і дій розуму.

Таким чином, можна стверджувати, що рефлексія в житті та діяльності (у тому числі трудовій) людини виконує функцію самоврядування, самореалізації і впливає на життєві процеси в цілому. Цей вплив пов'язаний з формуванням системоутворюючих і системоруйнівних факторів. Г. Гегель та інші мислителі безпосередньо процес прийняття рішення пов'язували й отожднювали з рефлексією. З розвитком рефлексивних здібностей людини пов'язаний успіх його розвитку [2].

Рефлексія в самоуправлінні життям і діяльності людини займає особливе місце. Вона перетворила тварину на людину і є головним механізмом, відповідальним за самовдосконалення. Недостатня розвиненість рефлексивних здібностей людини є причиною багатьох негативних явищ у суспільстві [1].

Виходячи із зазначених тверджень, можна зробити висновок, що важливість вивчення рефлексії та її враховування в діяльності трудового колективу є важливим елементом управління персоналом та стратегії розвитку організації.

Перешкоди, що заважають упровадженню процесу дослідження рефлексії персоналу в управлінську діяльність:

- відсутність цілей і стратегії розвитку підприємства;
- стереотипи і шаблони поведінки;
- авторитарні стиль і методи управління;
- жорсткі організаційні системи і технології;
- страх (покарання, неуспіху, невідповідності зовнішнім вимогам);
- необачність відповідальності (неповна або формальна);
- низькі професійні компетенції;
- примітивні механізми психологічного захисту;
- обмеженість інтелекту;
- недостатній рівень розвитку самосвідомості (неадекватна самооцінка, недиференційована самооцінка).

Мінімізація наведених перешкод – один із напрямів створення середовища для професійного зростання персоналу.

Здатність до рефлексії у робітників різна. Вона залежить від багатьох якостей, у тому числі вроджених, наприклад, інтроверти більше схильні до рефлексії, ніж екстраверти. Тим не менш незалежно від цього рефлексивні дії у кожної людини не тільки можна, а й потрібно розвивати.

Наук. керівн. Сасіна Л. О.

Література: 1. Щедровицкий Г. П. Мышление. Понимание. Рефлексия / Г. П. Щедровицкий. – М., 2005. – 800 с. 2. Гиппенрейтер Ю. Б. Введение в общую психологию / Ю. Б. Гиппенрейтер. – 2-е издание. – М. : Питер, 2002. – 181 с. 3. <http://psychology.net.ru>. 4. Міріманова М. А. Рефлексія як механізм розвитку самоорганізованих систем / М. А. Міріманова // Розвиток особистості. – 2001. – № 1. 5. Карпов А. В. Психологія рефлексії / А. В. Карпов, И. М. Скитяева. – М. : ИП РАН, 2002. 6. Карпов А. В. Рефлексивність як психічна властивість і методика її діагностики / А. В. Карпов // Психологічний журнал. – 2003. – Т. 24. – № 5.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ

ВПЛИВ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ЯВИЩА УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОЇ МОВНОЇ МІШАНИНИ НА МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ХНЕУ

Анотація. Розкрито одну з найбільших мовних проблем в Україні, проаналізовано суржик, що частково впливає на українсько-російський мовний конфлікт. Охарактеризовано основні прояви суржика порівняно з нормативною мовою. Наведено приклади суржикових виразів Харківщини.

Аннотация. Раскрыта одна из крупнейших языковых проблем в Украине, проанализирован суржик, который частично влияет на украинско-русский языковой конфликт. Охарактеризованы основные проявления суржика в сравнении с нормативным языком. Приведены примеры суржиковых выражений Харьковщины.

Annotation. The article explores one of the largest language problems in Ukraine, i.e. mixed Russian-Ukrainian dialect that partially affects Ukrainian-Russian language conflict. The main manifestations of mixed Russian-Ukrainian dialect was characterized compared to normative language. The examples of mixed Russian Ukrainian dialect expressions of Kharkiv region were given.

Ключові слова: суржик, інтерференція, мовна мішанина, соціокультурне явище, мовні рівні.

Суржик – соціокультурне явище українсько-російської мовної мішанини, що характеризується багатьма лінгвістичними чинниками [1]. За даними досліджень Київського міжнародного інституту соціології, у 2003 р. поширеність "суржикомовності" серед дорослого населення різних регіонів України становила від 2,5 % (Західний регіон) до 21,7 % (Східно-Центральний регіон), а загалом по Україні – близько 12 %. Але варто враховувати, що через очевидні проблеми з проведенням чіткої межі між "суржикомовністю", вживанням окремих елементів суржика й "чистою" україномовністю чи російськомовністю, такі оцінки можуть бути лише приблизними [2].

Перші наукові роботи, присвячені дослідженню суржика як явища багатопланового, з'явилися в 1990-х роках. Проблематика суржика розглядалася в працях Т. Возняка, Т. Кознарського, Л. Масенко, Я. Поліщук, В. Радчук, Л. Ставицької, М. Стріхи, М. Феллера, О. Шумілова та інших вчених-мовознавців. Випадки українсько-російської інтерференції проявляються на всіх мовних рівнях і підрівнях: фонетичному, морфологічному, словотвірному та синтаксичному.

Метою дослідження є розкриття суржика як лінгвістичного явища "неписемного" мовлення, у якому спостерігаються відхилення від правил граматики, фонетичних законів тощо.

Зазвичай, комуніканти не звертають увагу на те, як розмовляють, зовсім не замислюються над своїм мовленням, а здебільшого навіть і не дбають про взаєморозуміння у вербальному спілкуванні.

Існують словники суржикових виразів, часто вживаних у різних сферах людської діяльності: на вулиці, у транспорті, їдальні, лікарні, у торговельних, дитячих, навчальних закладах, а також безпосередньо почуті з радіо- та телепередач.

Спостереження та аналіз фактичного матеріалу дав змогу виокремити найрозповсюдженіші суржикові вирази (здебільшого із мовлення студентів ХНЕУ) та їх українські нормативні відповідники: відкрийте вікна, у класі душно (відчиніть вікна, у класі задушливо); завідуючий кафедрою (завідувач кафедри); коли здаємо екзамен? (коли складаємо іспит?); коли перездача зачота? (коли перескладання заліку?); на тій неділі (минулого тижня); нам добавили стипендію (нам збільшили стипендію); учбовий корпус рядом (навчальний корпус поблизу (поряд)); як добратися до універса? (як дістатися до університету?).

Суржик існує у різноманітних формах. Намагаючись типізувати суржик, деякі дослідники виділяють суржик "на основі української мови" і "на основі російської мови", а також "слабку" та "сильну" форми суржика, залежно від концентрації порушень лексичного стандарту української або російської мови (від 10 – 15 % до 25 %).

Характерними проявами суржику (порівняно з нормативною українською мовою) є: уживання русизмів замість нормативних українських відповідників: *даже* (навіть), *да* (так), *всегда* (завжди), *конешно* (звичайно, звісно), *наверно* (мабуть), *напрімер* (наприклад), *вместо* (замість) тощо;

"українізовані" форми російських дієслів: *здолав* (зробив), *получав* (отримував), *отдав* (віддав), *отключив* (вимкнув);

змішування українських і російських форм невизначених займенників: *хто-то* (хтось), *шо-то* (щось), *чого-то* (чомусь, чогось), *кой-шо* (щось);

порушення дієслівного керування, вживання прийменників і відмінків за російським зразком: *по вулицям* замість *вулицями*, на російській мові замість російською мовою;

утворення найвищого ступеня порівняння прикметників і прислівників за зразком російської мови: *самий головний* (найголовніший), *саме важне* (найважливіше);

утворення від українських дієслів активних дієприкметників за російським зразком: *відробивший*, *прийшовший*, *зробивший* (в українській мові ця граматична форма відсутня);

слова й вирази, кальковані з російської: *міроприємство*, *прийняти участь*, *буввший* у користуванні, на протязі;

у вимові – редукція ненаголошених голосних, оглушення дзвінких приголосних, заміна "дж" і "дз" на "ж" і "з", також відсутність чергування "к/ц", зсув наголосу за російським зразком (*розгаварювать*, *звонять*, *говорять*), відсутність чергування "о/і" або "е/і" (*корова/коров*, *голова/голов* замість *корів*, *голів*);

активне використання "е" в позиціях після приголосної, особливо в російських запозиченнях, ще й під наголосом (*первий*, *свет*, *архітектор*) [3].

Однак не слід вважати реальними перспективи щодо укорінення суржику при україномовному спілкуванні та надання йому в подальшому статусу мовного коду, а також розглядати його як етап переходу від української мови до російської. Досить оптимістичними є слова відомого вітчизняного фахівця з проблем культури мовлення М. Феллера про те, що в народі, який живе на своїй землі, перетворення суржику на мову можливе хіба лише за умови національного знищення цього народу.

З кожним роком у нашій мові будуть з'являтися нові суржикові слова та вирази, тому доцільно досліджувати це явище, щоб "не відставати" від подій та часу.

Автор вважає, окреслення шляхів подолання кризової мовної ситуації комунікантів Харківщини є перспективним напрямом для подальших досліджень.

Наук. керівн. Сухенко В. Г.

Література: 1. Дубічинський В. В. Українська мова : сучасний довідник. Орфографія, стилістика, грамати́ка, пунктуація, словники [Текст] / В. В. Дубічинський. – Х. : Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2010. – С. 500–516. 2. Суржик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>. 3. Мовний калейдоскоп. Антисуржик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.franko.lviv.ua/lkpr/mova/sur/sur-01.htm>. 4. Гомон А. М. Долаймо суржик! (Слобожанський аспект) : [навч. посібн.] / А. М. Гомон. – Х. : НТУ "ХПІ", 2001. – 42 с. 5. Сучасні тенденції веб-комунікації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://webstyletalk.net/node/72>.

УДК 338.24

Пахомова К. В.

Магістр 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗИ

Анотація. Розглянуто проблемні аспекти податкового регулювання соціально-економічного розвитку України та розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення механізму функціонування податкової політики в умовах подолання негативних наслідків світової фінансово-економічної кризи.

© Пахомова К. В., 2013

Аннотация. Рассмотрены проблемные аспекты налогового регулирования социально-экономического развития Украины и разработаны практические рекомендации относительно усовершенствования механизма функционирования налоговой политики в условиях преодоления негативных последствий мирового финансово-экономического кризиса.

Annotation. The problematic aspects of tax regulation of socioeconomic development of Ukraine were considered and practical recommendations concerning the improvement of the mechanism of the tax policy functioning under the conditions of overcoming the negative consequences of the global financial and economic crisis were developed.

Ключові слова: податкова політика, податкове регулювання, криза, податкове навантаження, податковий борг.

Побудова оптимальної моделі податкової політики потребує розробки актуальних основ, конкретних форм та методів довго- і короткострокового впливу. Методи повинні узгоджуватися з соціальними та економічними проблемами держави, можливостями вирішення через податкове регулювання та орієнтуватися на історичні, національні, культурні особливості, ступінь участі держави в економіці, розвиненість ринкових відносин. Однак на даному етапі така спрямованість податкового регулювання повністю не реалізується [1, с. 20].

Проблеми реформування податкової політики сьогодні є вкрай актуальними в контексті дискусій стосовно нової програми реформ, долі реформ напрацювання інструментарію реалізації реформ.

Проблеми оподаткування постійно цікавили економістів, філософів, державних діячів у різні епохи. Проблемам податків присвячуються праці таких відомих в Україні вчених: Демиденко Л. М., Крисоватого А. І., М. Кучерявенко, Луніної І. О., Мельника В. М., Романенко О. Р., Федосова В. М. та ін. За кордоном аналіз таких питань провадився А. А. Буковецьким, К. Вікселем, Кейнсом Дж. М., Міллем Дж. С., Мікеладзе П. В., Дж. Меклі, Озеровим І. Х., А. Соколовою, М. Фрідманом та ін. Проте дослідження проблем реформування податкової системи, як наслідку прогалин діючого податкового законодавства, є необхідним і своєчасним на даному етапі розвитку країни.

За даними дослідження Paying Taxes 2010, середньостатистичне українське підприємство протягом року сплачувало 147 податків та платежів, що є найгіршим показником у світі (183 місце). Для порівняння, в Росії кількість платежів складає – 11, Польщі – 40, Чехії – 12, Білорусії – 107, Грузії – 18, США – 10, Франції – 7, Китаї – 7. Більша частина податків та внесків – 96 – в Україні пов'язана з оподаткуванням праці.

Основним недоліком попередніх етапів розвитку податкової політики є недостатність розуміння ролі держави в регулюванні економічними процесами. Трансформаційна криза української економіки характеризувалася відсутністю: інституту приватної власності; вільної конкуренції; ефективного антимонопольного регулювання; дієвого механізму банкрутства, а також наявністю практики державного субсидування збиткових підприємств.

В умовах цієї кризи було дуже складно віднайти саме ті заходи, застосування яких було б адекватним історичним умовам. Тому застосування стимулюючих заходів податкової політики без існування необхідних інститутів і за наявності неефективних інститутів можна вважати механічним перенесенням зарубіжного досвіду антикризових заходів.

Таким чином, податкова політика не була спрямована на реалізацію структурних завдань і завдань інноваційного розвитку. Вона не стала чинником економічного зростання, зокрема через активізацію підприємницької ініціативи та стимулювання інноваційного розвитку. Не маючи достатнього практичного досвіду і наукового обґрунтування реалізації податкової політики, Україна йшла шляхом експериментального пошуку доцільних варіантів податкової системи. Податкова система України поєднала в собі принципи двох податкових систем, найбільш характерних для світової практики – європейської (обкладання обороту податком на додану вартість) та американської (прибутковий принцип оподаткування).

Так, з другої половини 90-х рр. ХХ ст. до 2005 р. податкова політика України була спрямована на зниження рівня оподаткування. При цьому здійснювалися зниження ставок податків, коригування механізмів їх стягнення, скасування окремих податкових платежів, а також масштабне надання податкових пільг галузевої і територіальної спрямованості. Перші податкові трансформації (зокрема, зниження ставок ПДВ і податку на прибуток) надали поштовх до ініціювання преференцій в оподаткуванні без належного наукового обґрунтування. У 2005 р. значно посилилася роль перерозподільних процесів і розширення соціальної складової функціонування держави [2, с. 43–44]. Відбулися скасування територіальних і більшості галузевих податкових пільг, а також коригування механізмів стягнення ПДВ і податку на прибуток.

У період рецесії 2009 р. у вітчизняній податковій політиці не було проведено системних змін до податкового законодавства, спрямованих на подолання кризи та стимулювання розвитку економіки. Так, у кінці 2009 р. набули чинності зміни до законодавства, спрямовані на подолання кризи у фінансовій і банківській сферах. Набув чинності закон, що надав низку податкових пільг промисловим підприємствам [3], але згодом цей закон було визнано неконституційним. У підсумку діяв лише один закон у сфері антикризового податкового регулювання [4, с. 34].

Проведений аналіз дозволяє дійти висновку про те, що податкова система України в період 2005 – 2009 рр. висувала на перше місце фінансові інтереси держави і не забезпечувала адекватного врахування інтересів суб'єктів господарювання. Її вади стримували процеси нагромадження та припливу інвестицій до основного капіталу та спрямовували ресурси на непродуктивне споживання, в тому числі в рамках тіньового сектору економіки. Це перешкоджало адекватній реакції вітчизняних виробників на зростання споживчого попиту, призводило до уповільнення розширення ринків продукції інвестиційного призначення та виробничого споживання [5, с. 257].

Таким чином, системний ефект наслідків світової фінансової кризи та не завжди ефективні заходи податкової політики держави призвели до виникнення низки проблем, що становитимуть серйозну загрозу для соціально-економічного розвитку на даному етапі [6, с. 34]:

- 1) зниження ефективності державних інвестицій як чинника економічного поживлення;
- 2) посилення податкового навантаження на економіку. В умовах відсутності тривалих фіскальних традицій та низького рівня віддачі бюджетних витрат високе податкове навантаження стримує підприємницьку активність та розвиває тіньовий сектор економіки;
- 3) велике податкове навантаження на фонд оплати праці, що сприяє тінізації заробітної плати, поширенню виплат "у конвертах";
- 4) низька ефективність податкової системи, яка зумовлена поширенням фактів ухилення від оподаткування;
- 5) наявність великої кількості пільг, безсистемне їх надання, відсутність пільг інвестиційного спрямування.
- 6) надмірною централізацією бюджетних ресурсів.

Таким чином, за допомогою аналізу податкового навантаження на економіку України можливо дослідити, чи ефективною була податкова політика держави. Так, у роботі [7] був здійснений аналіз податкового тягаря (таблиця).

Таблиця

**Податковий тягар на економіку України
обчислений за різними методиками [7]**

№	Показник	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
1	Податкові надходження, млн грн, усього	98065,2	125743,1	161264,2	234354	199786
2	Платежі до державних соціальних фондів, млн грн	53636,4	68508,9	89010,3	100321	97241
3	ВВП, млн грн	441452	544153	720731	948056	913345
4	Податковий тягар реальний (рядок 1+ рядок 2 / 3), %	34,36	35,7	34,73	35,3	32,5
5	Податковий борг, млн грн	9402	7791	6324	7462	9748
6	Податковий тягар номінальний (рядок 1 + рядок 2 + рядок 5 / рядок 3), %	36,49	37,13	35,6	36	33,5
7	Податкові ножиці (рядок 6 – рядок 4), %	2,13	1,43	0,88	0,7	1
8	Рівень тіньової економіки у відсотках до ВВП	30,3	29,8	28,8	26,9	31,4
9	ВВП у тіньовій економіці, млн грн	133759,9	162157,7	207570,5	23865,8	26065,1
10	Прихована оплата праці, млн грн	83849	116347	142220	154361	163465
11	Фіскальний показник номінального податкового тягаря (рядок 1 + рядок 2 + рядок 5 / рядок 3 - рядок 9), %	52,36	52,89	50	53	54,5
12	Фіскальний показник номінального податкового тягаря (рядок 1 + рядок 2 + рядок 5 / рядок 3 - рядок 10), %	45,05	47,23	44,35	45,3	46

Завдяки проведеним обчисленням зауважені такі принципові моменти [7]:

- 1) усі фіскальні показники, які були наведені, демонструють поступове збільшення податкового навантаження на економіку країни, що має негативний вплив як на економіку в цілому, так і на окремі господарські одиниці;
- 2) фіскальний показник податкового тягаря протягом останніх років демонстрував постійне збільшення;
- 3) найбільш прийнятним для практичного використання бачиться обраний фіскальний показник номінального податкового тягаря.

Отже, основними проблемними аспектами податкової політики є:

1) нерівномірність розподілу податкового навантаження, в тому числі – у розрізі ресурсів: за рівнем оподаткування праці вітчизняна податкова система знаходиться серед найбільш обтяжливих як порівняно з ЄС (28,6 %), так і загалом у світі (16,1 %), у той час як рівень оподаткування використання природних ресурсів є неадекватно низьким порівняно з їх дохідністю;

2) значна слабкість регуляторної та стимулюючої функцій податкової системи: вона не сприяє оптимізації розподілу індивідуальних доходів та перерозподілу корпоративних доходів на користь суб'єктів, діяльність яких знаходиться в руслі загальнодержавних пріоритетів розвитку.

Таким чином, податковий тягар на економіку країни зростає, що негативним чином впливає на господарчі одиниці держави, гілки влади нашої держави мають не збільшувати податковий тягар, а збільшити державні закупівлі і таким чином забезпечити виробництво, а виходячи із цього – стимулювати його.

Розв'язати існуючі проблеми податкової політики можливо, за умови послідовного реалізування стратегічних цілей реформування податкової системи України, шляхом:

- 1) підвищення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу;
- 2) легалізації тіньового сектору;
- 3) активізації інвестиційних процесів у економіці;
- 4) розробки простих і зрозумілих податкових норм для суб'єктів господарювання;
- 5) скорочення витрат платників на нарахування і сплату податків та держави на їх адміністрування;
- 6) адаптації податкового законодавства України до законодавства ЄС;
- 7) створення умов для добровільного виконання вимог податкового законодавства платниками податків.

Наук. керівн. Найденко О. Є.

Література: 1. Варналій З. С. Особливості податкової політики України на сучасному етапі / З. С. Варналій // Наук. вісн. Нац. Ун-ту держ. податк. служби України (економіка, право). – 2008. – № 2. – С. 20–31. 2. Крисоватый А. Налоговая политика в реформировании социально-экономической системы Украины / А. Крисоватый, Т. Кошук // Экономика Украины. – 2010. – № 9. – С. 41–50. 3. Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки агропромислового комплексу в умовах світової фінансової кризи : Закон України від 22.12.2009 р. № 1782-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?> 4. Котіна Г. Податкові важелі впливу на економіку в сучасних умовах: вітчизняний та світовий досвід / Г. Котіна, М. Степура // Економіст. – 2010. – № 5. – С. 31–35. 5. Жаліло Я. А. Теорія і практика формування ефективної економічної стратегії держави : [монографія] / Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2009. – 336 с. 6. Бантон В. Д. Фіскальна політика та механізм її реалізації / В. Д. Бантон, В. І. Тарангул // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 21. – С. 30 – 35. 7. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій : навчальний посібник / під редакцією докт. екон. наук, проф. Іванова Ю. Б., докт. екон. наук, проф. Майбурова І. А. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2010. – 492 с.

Зміст

Тищенко В. Б. Факторний аналіз продуктивності праці.....	3
Пальоха Т. М. Напрями підвищення ефективності основних засобів підприємства.....	5
Півень Я. В. Аналіз якості активів банку.....	7
Лазарева А. С. Методичне забезпечення аналізу товарообігу вітчизняних підприємств роздрібною торгівлі.....	10
Коваленко А. Д. Закономірності виникнення та механізм регулювання банківських ризиків.....	13
Овсійчук О. В. Основні аспекти стратегічного аналізу діяльності торговельних підприємств.....	16
Семеренська А. А. Особливості аналізу фінансово-господарської діяльності бюджетної організації.....	19
Касьянова Ю. В. Методика аналізу кошторису бюджетних установ.....	21
Маруніч А. В. Аналіз та шляхи їх оптимізації витрат торговельного підприємства.....	24
Попович К. В. Удосконалення аналізу виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах.....	26
Лихоманова Є. В. Особливості аналізу використання основних засобів як матеріально-технічної бази в сільському господарстві.....	28
Пересчанська А. С. Особливості аналізу ефективності використання матеріально-технічної бази торговельного підприємства.....	31
Лісна М. О. Особливості аналізу ефективності використання основних засобів аграрного сектору економіки.....	34
Єрмакова Ю. В. Аналіз дебіторської заборгованості в бюджетних установах.....	36
Колісник В. Ю. Аналіз кредитної діяльності вітчизняних банків.....	38
Буряк О. О. Організаційні основи складання та види звітності комерційних банків.....	40
Ярмішко С. В. Особливості аналізу собівартості продукції сільськогосподарського підприємства.....	44
Целуйко К. Ю. Аналіз банківського ризику в системі управління діяльністю банківської установи.....	46
Зосимова А. В. Особенности формирования системы управления знаниями предприятия.....	48
Алексеевко О. С. Оптимізація розрахункових операцій медичних установ.....	51
Биковська А. М. Сутність планування та його роль у розвитку підприємства.....	53
Жихарева К. І. Аналіз типових порушень при нарахуванні та виплаті зарплати бюджетними установами та шляхи їх усунення.....	55
Бухаліна Ю. Ю. Аналіз грошових потоків бюджетних установ.....	57
Лісничка Т. В. Методичні прийоми аналізу фінансових результатів банків України.....	59
Чуприна В. Ю. Аналіз кредитних операцій комерційних банків України.....	61
Телегіна А. В. Аналіз ефективності банківського капіталу.....	64
Дулембова К. О. Аналіз розвитку тваринництва в Харківській області.....	67
Рвник І. В. Теоретичні та методичні аспекти аналізу діяльності банківських установ.....	70
Андреева А. С. Аналіз структури та якості кредитного портфеля ПАТ "Мегабанк".....	73
Хворостовська М. В. Аналіз депозитних операцій банку.....	78
Шляхтич Т. В. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством.....	80
Ковальова О. А. Інформаційне забезпечення аналізу виробничих витрат сільськогосподарських підприємств.....	82

Сучкова К. М. Методи оцінки банківських ризиків у світовій та українській банківській практиці.....	85
Самко М. С. Особливості факторного аналізу роздрібного товарообігу підприємств.....	87
Киба К. В. Аналіз ефективності діяльності торгових підприємств.....	90
СклярOVA І. С. Аналіз кошторису доходів та видатків бюджетної установи.....	93
М. MatviiChuk. Business reputation as the strategic advantage of a company.....	95
Оріщенко Ю. Є. Порівняння методів оцінки банківських ризиків	97
Кіргетова Т. Ю. Визначення особливостей використання методів аналізу балансу бюджетних установ.....	100
Кириченко Є. О. Ефективність використання основних засобів (фондів) та визначення резервів їх підвищення	102
Андреева Є. Д. Фінансова звітність банків: вимоги МСФЗ до формування фінансової звітності.....	104
Сінотова О. О. Організація обліку касових операцій банку	107
Старченко В. В. Визначення порівняльної характеристики оцінки та обліку основних засобів	109
Черніченко Л. Ю. Вплив облікової політики на фінансові результати діяльності підприємства.....	111
Пуголовкіна М. О. Підвищення ефективності торгівельної діяльності за рахунок Internet-торгівлі.....	113
Мищенко А. М. Політика держави у сфері регулювання туризму.....	117
Кирилова А. С. Проблеми організації обліку виробничих запасів на складах підприємств.....	119
Мельник Ю. В. Амортизаційна політика підприємства відповідно до Податкового кодексу України.....	121
Архипова О. К. Організація обліку дебіторської заборгованості згідно з вітчизняними та міжнародними підходами.....	124
Попович І. В. Нормативно-правове забезпечення обліку та контролю витрат і доходів підприємства.....	126
Тьо Ю. В. Особливості переходу до бездокументарного ринку цінних паперів	128
Гливенко В. В. Особености учета производственных запасов.....	129
Черныш Е. А. Особенности организации учета и контроля дебиторской задолженности.....	132
Янченко Е. С. Організація первинного обліку нематеріальних активів	134
Семаков О. О. Порівняння складання звіту про фінансові результати за національними та міжнародними стандартами.....	136
Буравцова К. І. Особливості організації внутрішнього аудиту на підприємстві.....	139
Борисова А. К. Удосконалення організації обліку створення нематеріальних активів.....	141
Шульга К. В. Організація документального забезпечення обліку векселів консалтинговими фірмами.....	143
Ларкін О. О. Особливості відображення в обліку операцій з овердрафту.....	146
Юнник І. Є. Автоматизація системи документообігу.....	148
Гомаз І. О. Організація і методика здійснення контролю дебіторської заборгованості.....	151
П'яткіна Е. В. Особливості обліку запасів за вітчизняними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку.....	153
Базарова І. В. Особливості впровадження контролінгу на підприємствах України.....	156
Міга Л. В. Організація обліку касових операцій у бюджетній установі.....	158
Осовий К. К. Рефлексія як характеристика інтелектуального потенціалу людини.....	160
Вакал Д. С. Вплив соціокультурного явища українсько-російської мовної мішанини на мовлення студентів ХНЕУ	162
Пахомова К. В. Проблемні аспекти податкового регулювання соціально-економічного розвитку України в умовах кризи	163